

МОНГОЛБАНК

ЖИЛИЙН ТАЙЛАН 2014

МОНГОЛБАНКНЫ ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ҮГ

Эрхэмсэг хатагтай, ноёд оо!

Эдийн засгийг тогтворжуулах, улмаар зөөлөн газардуулахад чиглэсэн мөнгөний бодлогыг Монголбанк хоёр дахь жилдээ үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлсний үр дүнд санхүүгийн болон макро эдийн засгийн тогтвортой байдал 2013-2014 онд хадгалагдан, инфляцийн бүтэц ба хандлага, өрхийн зардлын бүтцэд эерэг өөрчлөлтүүд гарч, гадаад худалдаа, төлбөрийн тэнцэл, нийт эдийн засагт шаардлагатай тохиргоонууд хийгдлээ.

Дэлхийн зах зээлд түүхий эдийн үнэ өсөх мөчлөг үндсэндээ дуусгавар болж, Монгол Улсын экспортын 78 орчим хувийг бүрдүүлдэг нүүрс, зэс, алт, төмрийн хүдэр, цайр зэрэг ашигт малтмалын үнэ гадаад зах зээлд сүүлийн хоёр жилийн дотор 13-70 хүртэл хувиар буураад байна. Монгол Улсын эдийн засагт цэвэр дүнгээр орж ирсэн гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт (ГШХО) 2011-2012 онд нийлбэр дүнгээр 9.0 тэрбум ам.долларт хүрч, нэг жилд ногдох ГШХО-ын дундаж хэмжээ нь мөн хугацаанд ДНБ-ий 40 гаруй хувийг эзэлж байсан бол 2014 онд ГШХО ердөө 276 сая ам.доллар болж ДНБ-ий 2 хувьтай тэнцэх түвшин рүү огцом буурчээ. Хятадын эдийн засгийн өсөлт үргэлжлэн удааширч, уул уурхайн түүхий эдийн гадаад эрэлт эрс бууран, хөрөнгийн урсгал хөгжингүй орнуудыг чиглэж, Хятад улс болон хөгжингүй орнуудаас хөгжиж буй орнуудад хийх хөрөнгө оруулалтын хэмжээ огцом буурах сөрөг хандлага 2014 онд ч үргэлжиллээ. АНУ-ын Төв банкнаас хэрэгжүүлж буй бодлогын нөлөөгөөр ам.долларын ханш дэлхийн бусад валютын эсрэг чангарсан нь төлбөрийн тэнцлийн хүндрэл бүхий орнуудын үндэсний валютын ханш болон гадаад валютын нөөцөд нэмэлт ачаалал, сөрөг нөлөөллүүд бий болгосоор байна.

Ийнхүү гадаад орчны нөхцөл байдал туйлын таагүй, тодорхой бус байдал удаан үргэлжилсэн, Монгол Улсыг чиглэх хөрөнгийн урсгал үлэмж хэмжээгээр татарсан хэдий ч, гадаад секторын дотоодын эдийн засаг дахь сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлэх, эдийн засагт шаардлагатай тохиргоог алгуур хийлгэх, үүссэн нөхцөл байдалд өрх гэр, хувийн хэвшил, улсын сектор, эдийн засгийн бусад оролцогчдод дасан зохицоход шаардлагатай цаг хугацааны боломжийг нь олгох, эдийн засгийг зөөлөн газардуулах макро бодлогын сонголтыг 2012 оны 4 дүгээр улиралд хийсний үр дүнд эдийн засагт дараах эерэг нөлөөллүүд бий болоод байна. Үүнд:

- Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийн үр дүнд инфляцийн бүтцэд зарчмын эерэг өөрчлөлт гарч, 2010-2012 онд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци нийт инфляцийн 1/3-ийг бүрдүүлдэг байсан бол 2014 онд 1/20 болж буурснаар хэрэглээний үнийн индексээр илэрхийлэгдэх жилийн инфляци 2 жилийн дотор 14.0 хувиас 11.0 хувь болж буурч, улмаар 2015 оноос эхлэн инфляцийн зорилтот 7 хувийн түвшинг хангах суурь нөхцөл бүрдэв.
- Инфляцийн бүтцэд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт ийнхүү арилж, мах, 1 дүгээр гурил, шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ тогтвортой байснаар бага, дундаж орлоготой өрхийн бодит орлогод ирэх ачааллыг зөөлрүүлсэн. Үүний зэрэгцээ Монголбанк анх хөтөлбөрийг эхлүүлэхдээ төлөвлөж байсны дагуу хөтөлбөрүүдээс үе шаттай гарч, арга хэрэгслийг зах зээлийн зарчимд суурилсан хэлбэрт шат дараатай шилжүүлсэн. Цаашид Монголбанкны оролцоогүйгээр,

Засгийн газраас хувийн хэвшилтэй хамтран мах, гурил, шатахуун зэрэг иргэдийн хэрэглээний гол нэрийн бараа бүтээгдэхүүний агуулах дахь нөөцийг банкны зээлээр санхүүжүүлэх, ингэснээр эдгээр бүтээгдэхүүний үнийн тогтвортой байдлыг хангах тогтолцоог бий болголоо.

- Монгол Улсын гадаад худалдаа 2014 онд 2006 оноос хойшхи хугацаанд анх удаа тэнцвэржиж, 538 сая ам.долларын ашигтай гарч, гадаад худалдааны тэнцэл 2011-2013 оны дундаж түвшинтэй харьцуулахад 2.6 тэрбум ам.доллараар сайжирсан үзүүлэлттэй болов. Үүнд төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцтэйгээр уян хатан тогтох зарчмыг Монголбанк тууштай баримталж, төлбөрийн тэнцэл 2013 онд 1.9 тэрбум ам.долларын алдагдалтай байх үед нь эдийн засагт үүссэн нөхцөл байдалтай нийцтэйгээр ханш сулрах хандлагыг хүлээн зөвшөөрч, ханшийн тохиргоог алгуур хийсэн нь чухлаар нөлөөлсөн. Гадаад худалдаа тэнцвэржсэнээр төлбөрийн урсгал тэнцлийн алдагдал 2011-2013 оны дундаж 3.1 тэрбум ам.доллар (ДНБ-ий -26 хувь)-аас 2014 онд 1.4 тэрбум ам.доллар (ДНБ-ий 11 хувь) болж буурснаар төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш, гадаад валютын улсын нөөц дэх суурь дарамт 2013 онтой харьцуулахад мэдэгдэхүйц буураад байна.
- Эдийн засаг богино хугацаанд огцом агших, хөдөлмөрийн зах зээл дэх нийт ажлын байрны 20 хувийг алдах, санхүү-эдийн засаг-нийгмийн гурвалсан хямрал бий болох эрсдэлээс 2013-2014 онд урьдчилан сэргийлж, эдийн засгийн тэнцвэртэй өсөлтийг хангалаа. Төлбөрийн тэнцлийн огцом цочрол, хүндрэлийн үед хөдөө аж ахуй, барилга угсралт, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа зэрэг уул уурхайн бус салбарын үйлдвэрлэлийг дэмжсэнээр ДНБ-ий бодит өсөлт 2013 онд 11.6 хувь, 2014 онд 7.8 хувьтай гарахад эергээр нөлөөлөв.
- Ажилгүй иргэдийн тоо 2013 онд 180 гаруй мянган хүнээр нэмэгдэх байсан эрсдэлээс урьдчилан сэргийлж, ажилгүйдлийн түвшинг огцом нэмэгдүүлэхгүй байлгах, 2013-2014 онд барилгын салбарт ажиллагсдын тоо 15.3 мянгаар өсч 77 мянгад, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажиллагсдын тоо 10.1 мянгаар өсч 70 мянгад тус тус хүрэх, нийт ажиллагсдын тоо 2013 онд 20,024 хүнээр, 2014 онд 2479 хүнээр тус тус нэмэгдэхэд эергээр нөлөөлөв.
- Санхүүгийн салбарт зээл тасалдах, активын чанар огцом муудах, банкуудын төлбөрийн чадвар, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ алдагдах, дотоод активууд үнэгүйдэх, системийн шинжтэй тогтворгүй байдал үүсэх эрсдэлээс 2013-2014 оны туршид урьдчилан сэргийлж, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хадгалаа. 2014 оны эцэст банкны системийн хэмжээнд өөрийн хөрөнгө болон төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын үзүүлэлтүүд зохистой харьцааны шаардлагаас харгалзан 5.7 нэгж хувь, 16.2 нэгж хувиар өндөр байв. Мөн банкны салбарын чанаргүй зээлийн нийт зээлд эзлэх хувь системийн хэмжээнд 5.0 хувь, татан буугдсан Анод, Зоос, Хадгаламж банкныг хассанаар 3.1 хувьтай тэнцүү буюу тогтвортой түвшинд байлаа.
- Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх хөтөлбөрийн нөлөөгөөр өрхийн зардлын бүтцэд зарчмын эерэг өөрчлөлт гарч, дундаж давхаргын хуримтлал өсөн нэмэгдэж байна. 2011-2012 онд сар бүр дунджаар 80 тэрбум төгрөг иргэдийн хэрэглээ байдлаар зарцуулагдаж байсан бол 2013-2014 онд сард дунджаар 23 тэрбум төгрөг орон сууцны ипотекийн зээлийн төлбөр хэлбэрээр банкинд төвлөрч, энэ хэмжээгээр иргэдийн хуримтлал нэмэгдэж байна. 2014 оны эцэст орон сууцны ипотекийн зээлтэй өрхийн тоо 66.3 мянгад, нийт зээлийн хэмжээ 2.84 их наяд төгрөгт хүрч, 2012 оны эцэстэй харьцуулахад зээлдэгчдийн тоо 2.2 дахин, зээлийн хэмжээ 3.4 дахин өсчээ.
- 2013-2014 оны төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийн сөрөг нөлөөллийг төгрөгийн гадаад валюттай харьцах уян хатан ханш, гадаад валютын улсын нөөцийн аль алинаар дамжуулж зөөлрүүлснээр гадаад валютын улсын нөөц 2014 оны 5 дугаар сараас

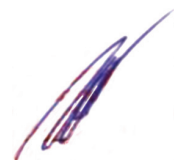
хойши хугацаанд 1.3-1.6 тэрбум ам.долларын хооронд тогтворжиж, 2014 оны эцэст 1650 сая ам.доллар байсан нь 4.9 сарын импортын хэрэгцээг хангах түвшинд буюу олон улсын жишиг доод түвшнээс өндөр хэвээр байлаа. Мөн Хятадын ардын банхтай байгуулсан үндэсний мөнгөн тэмдэгт харилцан солилцох своп хэлцлийн хугацааг сунгаж, хэмжээг нь 15 тэрбум юань болгож нэмэгдүүлсэн нь макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, хоёр орны хоорондох гадаад худалдааг санхүүжүүлэх, санхүүгийн салбарт гадаад валютаар төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг муутгахгүй байхад тус тус чухал дэм боллоо.

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөлөөс 2014 оны 2 дугаар сард мөнгөний бодлогын хүүг 10.5 хувьд өөрчлөлгүй хэвээр үлдээх, олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх шийдвэрийг гаргасан нь эдийн засагт орж ирэх гадаад валютын урсгалыг нэмэгдүүлэх, ингэснээр макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжихэд эергээр нөлөөлсөн. Харин гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад цэвэр актив буурч байгаа хандлага үргэлжилж, төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын зарцуулалтууд буурахгүй, гадаад валютын орох урсгал болон төлбөрийн тэнцлийг сайжруулах арга хэмжээний үр дүн хангалттай бус байсан учраас Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2014 оны 7 дугаар сард мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн 12 хувь болгох шийдвэрийг гаргасан. Энэхүү шийдвэр нь инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх, иргэдийн бодит орлогод ирэх ачааллыг бууруулах зорилго бүхий, төгрөгийн өгөөжийг нэмэгдүүлсэн бодлогын арга хэмжээ байлаа.

Ийнхүү Монголбанк мөнгөний уламжлалт бус бодлогоор эдийн засгийг зөөлөн газардуулж, 2012 оны сүүл үеэс эхлэн хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрүүдийн арга механизмыг зах зээлийн зарчимд шилжүүлэн, хөтөлбөрөөс үе шаттай гарахын зэрэгцээ мөнгөний бодлогын төлөвийг макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих чиглэлд 2014 оны 2 дугаар хагасаас эхлэн өөрчилж, микро зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдийг хослуулан ашигласнаар санхүүгийн болон макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалж, болзошгүй байсан эрсдэлээс сэргийлэв.

2014 онд банкны салбарын нийт актив 8.1 хувиар өсч 22.6 их наяд төгрөгт, зээлийн өрийн үлдэгдэл 16.1 хувиар өсч 12.5 их наяд төгрөгт, нийт харилцах ба хадгаламжийн хэмжээ 14.2 хувиар өсч 10.1 их наяд төгрөгт, банкуудын өөрийн хөрөнгө 54.5 хувиар өсч 2.1 их наяд төгрөгт тус тус хүрлээ. Өмнөх 2013 онтой харьцуулахад Монгол Улсын төлбөр тооцооны системээр дамжин хийгдэж буй банк хоорондын гүйлгээний тоо 11.5 хувиар, гүйлгээний дүн 16.3 хувиар тус тус өссөн байна.

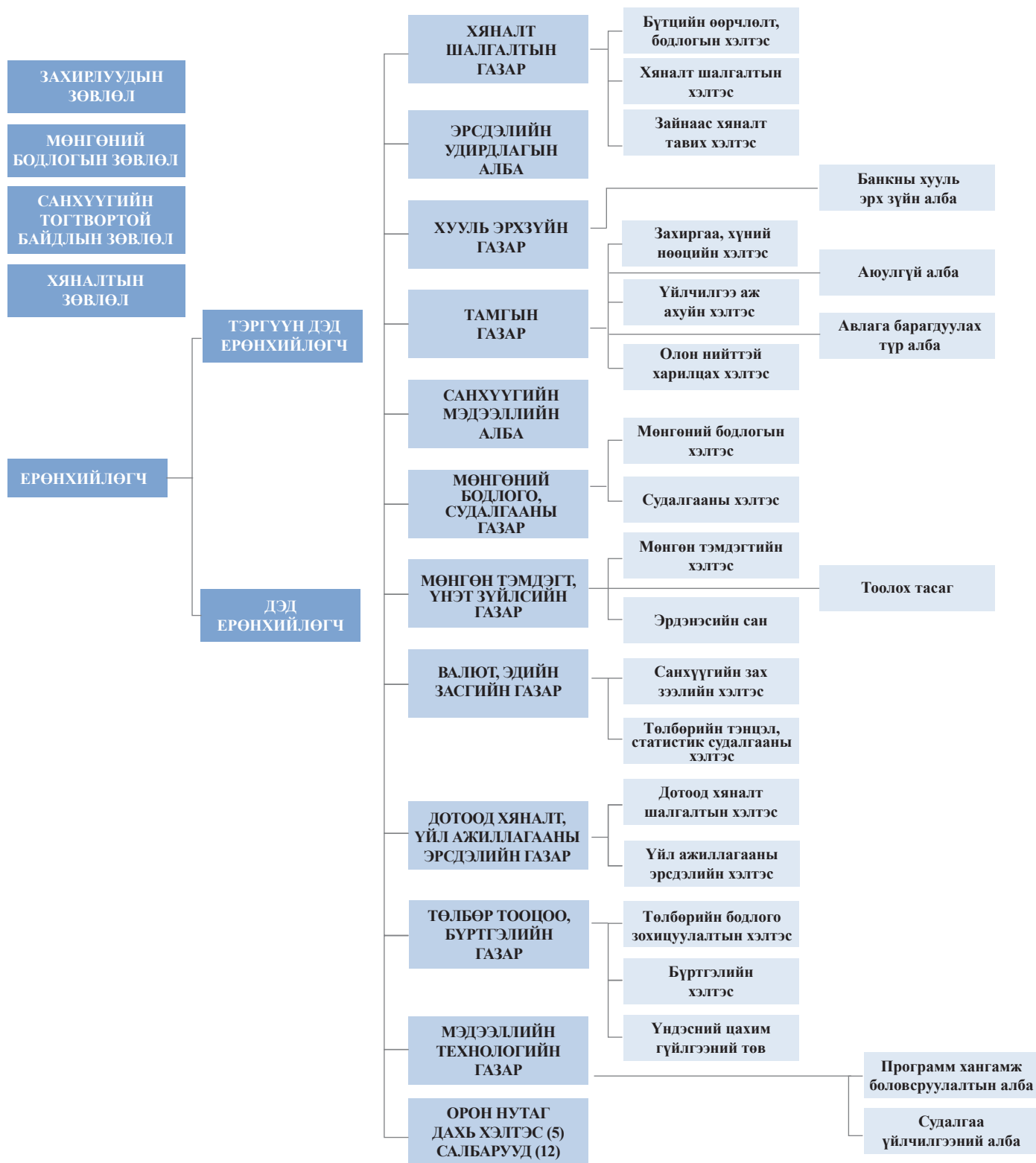
Монголбанкны мөнгөний бодлого нь 2015-2016 онд макро эдийн засгийн гадаад, дотоод тэнцвэрийг хангаж, инфляцийг зорилтот 7 хувийн түвшинд нь байлган, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалж бэхжүүлэх замаар эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэх болно.

Н.ЗОЛЖАРГАЛ

Монголбанкны Ерөнхийлөгч

МОНГОЛБАНКНЫ ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН БҮТЭЦ

ГАРЧИГ

1. МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОЙМ	9
1.1 Бодит сектор	9
1.2 Гадаад сектор	12
1.3 Мөнгө, санхүүгийн сектор	19
1.4 Улсын төсөв	35
2. ТӨРИЙН МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТ	37
2.1 Мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, арга хэмжээ, үр дүн	37
2.2 Санхүүгийн тогтвортой байдал	49
2.3 Валютын бодлого	55
2.4 Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлага	60
2.5 Төлбөр тооцооны систем	61
2.6 Банкны хууль тогтоомжийн шинэчлэл, өөрчлөлт	64
3. МОНГОЛБАНКНЫ МӨНГӨНИЙ ЗАХ ЗЭЭЛ ДЭХ	
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	67
3.1 Төв банкны үнэт цаас	67
3.2 Төв банкны санхүүжилт	67
3.3 Засгийн газрын үнэт цаас	68
3.4 Гадаад валютын дуудлага худалдаа	69
3.5 Дотоодын зах зээлээс алт худалдан авах үйл ажиллагаа	71
4. ГОЛ НЭРИЙН БАРАА БҮТЭЭГДЭХҮҮНИЙ ҮНИЙГ	
ТОГТВОРЖУУЛАХ ДУНД ХУГАЦААНЫ ХӨТӨЛБӨР	73
4.1 Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах	
дэд хөтөлбөр (SIES)-ийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж	74
4.2 Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг	
бууруулах дэд хөтөлбөр (TLF)-ийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж	78
4.3 Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах	
дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж	81
4.4 Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг	
тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж	83
4.5 Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний	
салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ,	
тарифыг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж	84
5. МОНГОЛБАНКНЫ БҮТЭЦ, БУСАД ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА	85
5.1 Монголбанкны бүтэц, зохион байгуулалт	85

5.2 Олон нийттэй харилцах харилцаа	85
5.3 Гадаад харилцаа	87
5.4 Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх (МУТСТ) үйл ажиллагаа	88
5.5 Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлага	90
5.6 Бэлэн мөнгөний хангалт	91
5.7 Мэдээллийн технологи	92
5.8 Монголбанкнаас 2014 онд хэрэгжүүлсэн бодлого, техникийн арга хэмжээний хураангуй	92
6. АУДИТЫН ТАЙЛАН	97
7. СТАТИСТИКИЙН ХАВСРАЛТУУД	197

1.1 Бодит сектор

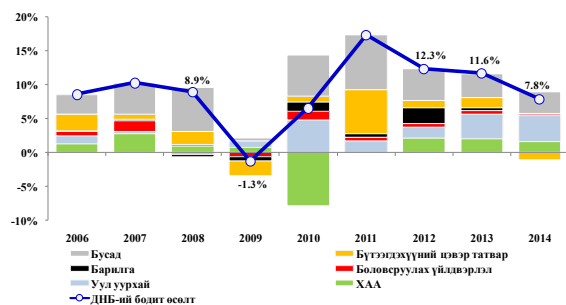
ДНБ-ий бодит өсөлт

Монгол Улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ)-ий бодит өсөлт 2014 онд 7.8% болж, өсөлтийн хурдац нь 2013 оны гүйцэтгэлээс 3.8 нэгж хувиар саарсан үзүүлэлттэй гарлаа. Эдийн засгийн бодит өсөлтөд хөдөө аж ахуй, уул уурхайн салбарын үзүүлэх хувь нэмэр харьцангуй тогтвортой хадгалагдаж, эерэг нөлөө үзүүлж байгаа бол улсын төсвийн нөлөөлөл буюу бүтээгдэхүүний цэвэр татварын бодит өөрчлөлт 2014 оны 2 дугаар улирлаас эхлэн сөрөг утгатай болсон нь ДНБ-ий бодит өсөлтийг бууруулах чиглэлд нөлөөтэй байв.

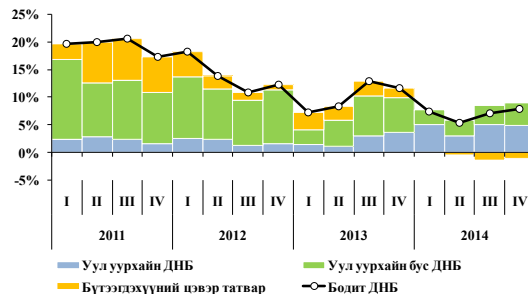
2014 оны эцсийн байдлаар ДНБ-ий 7.8%-ийн бодит өсөлтийг задаргаагаар нь, 2010 оны зэрэгцүүлсэн үнээр авч үзвэл уул уурхайн салбар 3.9 нэгж хувийг, хөдөө аж ахуйн салбар 1.6 нэгж хувийг, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбар 0.3 нэгж хувийг, үйлчилгээ 2.0 нэгж хувийг, тээвэр ба агуулахын салбар 0.8 нэгж хувийг, худалдаа 0.1 нэгж хувийг тус тус бүрдүүлсэн бол бүтээгдэхүүний цэвэр татвар -1.1 нэгж хувиар бууруулах нөлөө үзүүлжээ. Эдийн засгийн өсөлтөд уул уурхай, үйлчилгээний салбарын эзлэх хувь 2013 онтой харьцуулахад өсч, харин барилга, худалдаа, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарын эзлэх хувь хэмжээ буурсан үзүүлэлттэй байна. Эрдэс баялгийн бус дотоодын нийт бүтээгдэхүүний өсөлтөд хөдөө аж ахуй, уул уурхайгаас бусад аж үйлдвэрлэл, үйлчилгээний салбар голлох нөлөөтэй байв.

Салбар бүрийн үйлдвэрлэлийн жилийн бодит өсөлтөөр нь авч үзвэл 2014 онд уул уурхайн салбар 19.1%, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа 14.1%, хөдөө аж ахуйн салбар 13.7%, үйлчилгээний салбар 10.3%, мэдээлэл, холбооны салбар 7.3%, боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбар 4.6%-ийн бодит өсөлттэй гарсан байна. Харин бүтээгдэхүүний цэвэр татвар 2013 оноос -8.1%-иар буурчээ.

Зураг 1. ДНБ-ий бодит өсөлтөд үзүүлэх хувь нэмэр

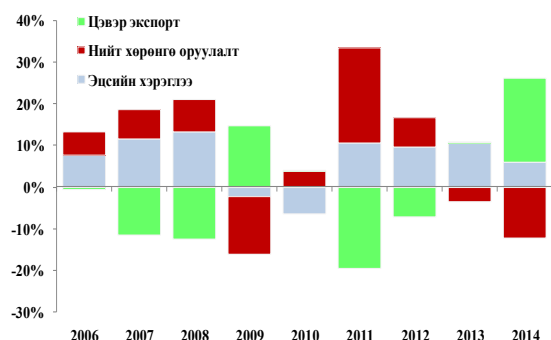
Зураг 2. ДНБ-ий бодит өсөлтийн задаргаа

Эх сурвалжууд: Үндэсний статистикийн хороо

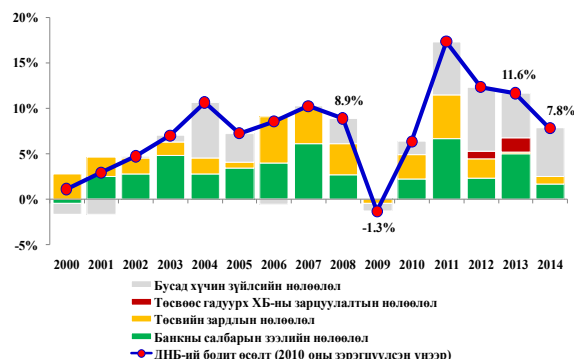
Эцсийн ашиглалтын аргаар тооцсон ДНБ-ий задаргаанаас харахад нийт хөрөнгө оруулалт 2014 онд эрс багассан нь эдийн засгийн өсөлтөд сөргөөр нөлөөлж байна. Харин эцсийн хэрэглээ харьцангуй тогтвортой түвшинд байж, 2009 оны эдийн засгийн хямралын үеийнх шиг агшаагүй байна. Гадаад худалдааны тэнцэл 2014 онд 538 сая ам.долларын ашигтай гарснаар цэвэр экспорт ДНБ-ий бодит өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлсэн.

Зураг 3. ДНБ-ий бодит өсөлтийн задаргаа (эцсийн ашиглалтаар)

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

Зураг 4. ДНБ-ий бодит өсөлт (санхүүжилтийн төрлөөр)

Эх сурвалж: Монголбанкны тооцоолол

ДНБ-ий бодит өсөлтийг банкны салбарын зээл, улсын төсвийн зардал, Хөгжлийн банкны зарцуулалт гэсэн санхүүжилтийн төрлөөр нь болон бусад хүчин зүйлийн нөлөөлөл гэсэн хувьсагчдаас хамааруулж үнэлэхэд 2013 оны 11.6%-ийн өсөлтийн 9.9 нэгж хувийг банкны салбарын зээл (5.0 нэгж хувь) болон бусад хүчин зүйлийн нөлөөлөл (4.9 нэгж хувь), 1.8 нэгж хувийг Хөгжлийн банкны зарцуулалт болон улсын төсвийн зардал тус тус бүрдүүлжээ. Харин 2014 оны дунд үеэс эхлэн макро бодлогын өөрчлөлтийг эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг хангах чиглэлд өөрчилсөнтэй уялдан ДНБ-ий 7.8%-ийн бодит өсөлтийн 7.1 нэгж хувийг банкны салбарын зээл (1.7 нэгж хувь) болон бусад хүчин зүйлийн нөлөөлөл (5.4 нэгж хувь), 0.7 нэгж хувийг улсын төсөв болон Хөгжлийн банкны зарцуулалт тус тус бүрдүүлсэн гэсэн тооцоо гарч байна.

Ажил эрхлэлт

Хөдөлмөрийн насны хүн амын тоо өмнөх оноос 1.3%-иар өсч, 2014 оны эцсийн байдлаар 1870.2 мянгад хүрсэн байна. Үүнээс эдийн засгийн идэвхтэй хүн ам буюу нийт ажиллах хүч 60.3%-ийг эзэлж байгаа бөгөөд ажиллах хүчний оролцооны түвшин 2013 оноос 0.6 нэгж хувиар буурчээ. Харин нийт ажилчдын тоо 2013 оноос 2.5 мянгаар өсч 1040.7 мянгад хүрсэн бол нийт ажилгүйчүүдийн тоо 87.0 мянгаар буурч, ажилгүйдлийн түвшин 7.7% болжээ.

Зураг 5. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин¹

Зураг 6. Ажилгүйдлийн түвшин

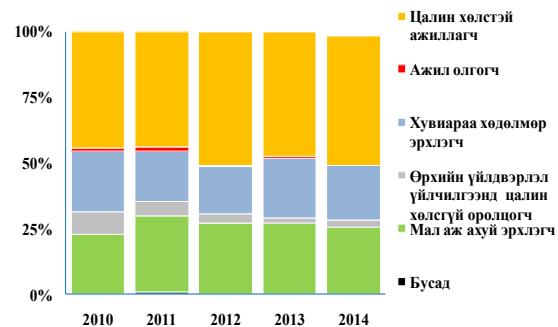

¹ Эдийн засгийн идэвхтэй хүн амын нийт хөдөлмөрийн насны (15-аас дээш) хүний тоонд эзлэх хувь хэмжээ.

Зураг 7. Ажилчдын тоо
(эдийн засгийн голлох салбараар)

Зураг 8. Ажилчдын тоо
(хөдөлмөр эрхлэлтийн хэв шинжээр)

Зураг 9. Аж үйлдвэрийн салбарын ажиллагсад

Эх сурвалжууд: Үндэсний статистикийн хороо

Нийт ажилчдын тоог эдийн засгийн гол салбаруудын ангиллаар авч үзвэл 2014 онд 297.5 мянга буюу 28.7% нь ХАА-н салбарт, 218.7 мянга буюу 21.1% нь аж үйлдвэрлэлд, 524.5 мянга буюу 50.5% нь үйлчилгээний салбарт тус тус ажиллаж байна. Нийт ажилчдыг хөдөлмөр эрхлэлтийн хэв шинжээр авч үзвэл 513.8 мянга буюу 49.4% нь цалин хөлстэй ажилчид, 16.4 мянга буюу 1.6% нь ажил олгогч байна. Харин хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид 212.5 мянга буюу 20.4%, өрхийн үйлдвэрлэл үйлчилгээнд тогтсон цалин

хөлсгүй оролцогч 29.7 мянга буюу 2.9%-ийг эзэлж байна. МАА эрхлэгчид 266.8 мянга буюу нийт ажилчдын 25.6%-ийг бүрдүүлж байна.

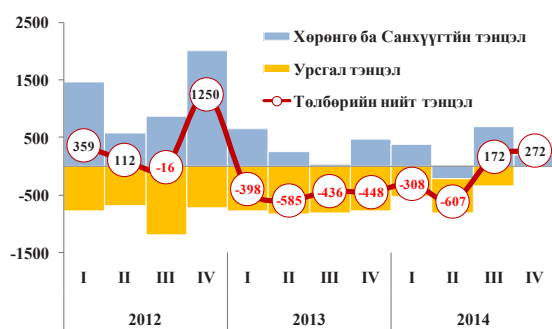
Аж үйлдвэрийн салбарт ажиллагсдын тоо 2014 онд 2.0%-иар буурч 71.6 мянгад хүрсэн байна. Үүнээс 30.9 мянга буюу 43.2%-ийг боловсруулах аж үйлдвэр, 25.3 мянга буюу 35.3%-ийг уул уурхай, олборлох аж үйлдвэр, 15.4 мянга буюу 21.5%-ийг усан хангамж, цахилгаан, дулааны эрчим хүчний үйлдвэрлэлд хөдөлмөр эрхэлж буй ажилчид тус тус бүрдүүлж байна.

1.2 Гадаад сектор

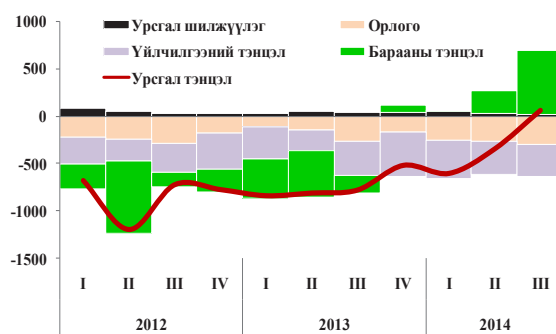
Төлбөрийн тэнцэл

2014 онд төлбөрийн тэнцлийн урсгал данс -1405 сая ам.долларын алдагдалтай, хөрөнгө ба санхүүгийн данс 1062 сая ам.долларын ашигтай, статистикийн алдаа ба орхигдуулга -128 сая ам.долларын дүнтэй гарснаар төлбөрийн нийт тэнцэл -471 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, алдагдлын хэмжээ 2013 оноос 1396 сая ам.доллараар буюу 4 дахин буурсан үзүүлэлттэй гарав.

Зураг 10. Төлбөрийн тэнцлийн гүйцэтгэл

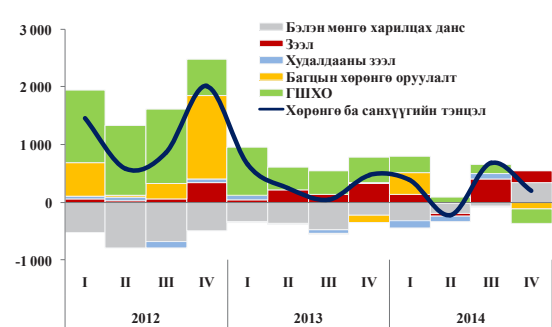
Зураг 11. Төлбөрийн урсгал тэнцлийн бүтэц

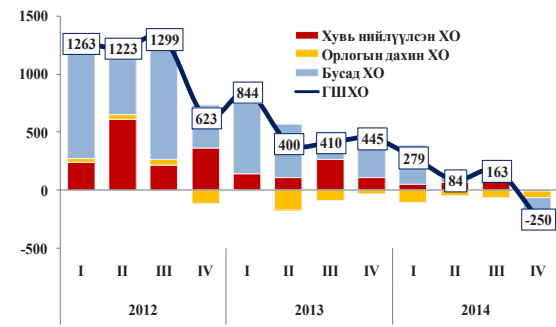
Эх сурвалжууд: Монголбанк

Урсгал тэнцлийн алдагдал 2014 онд өмнөх оноос 1787 сая ам.доллараар буюу 56%-иар буурчээ. Үүнд барааны гадаад худалдаа 2014 оноос тэнцвэржиж, тэнцэл нь F.O.B. нөхцөлөөр 2013 оны -1321 сая ам.долларын алдагдлаас 2014 онд 994 сая ам.долларын ашигтай гарч, 2314 сая ам.доллараар сайжирсан нь гол нөлөөг үзүүлсэн. Урсгал дансны алдагдлын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ 2011-2012 онд дунджаар -27% байсан бол 2013 онд -25%, 2014 онд -11.6% болж буураад байна.

Зураг 12. Хөрөнгө ба санхүүгийн дансны бүтэц

Зураг 13. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын бүтэц

Эх сурвалжууд: Монголбанк

2014 онд хөрөнгө ба санхүүгийн дансны ашиг өнгөрсөн оны мөн үеэс 26%-иар буюу 376 сая ам.доллараар буурч 1062 сая ам.долларт хүрсэн бөгөөд энэ нь гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт цэвэр дүнгээр 7.6 дахин буюу 1822 сая ам.доллараар буурч 276 сая ам.доллар болж, ДНБ-ий 2%-тай тэнцэх түвшинд хүрснээр голлон тайлбарлагдана.

Барааны гадаад худалдаа

Хүснэгт 1. Барааны гадаад худалдаа

	Эхний 12 сар			Өөрчлөлт 2014/2013	
	2014	2013	2012	Мөнгөн дүн	Хувь
Эргэлт	11 010	10 626	11 122	384	3.6%
Экспорт	5 774	4 269	4 384	1 505	35.3%
Импорт	5 236	6 357	6 738	-1 121	-17.6%
Тэнцэл	538	-2 088	-2 354	2 626	

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар

Гадаад худалдаа тэнцвэржихэд экспорт 35%-иар өсч, импорт 18%-иар буурсан нь голлох нөлөөг үзүүлээ. Гадаад худалдааны эргэлт 2014 онд 11,010 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 3.6%-иар нэмэгдсэн байна.

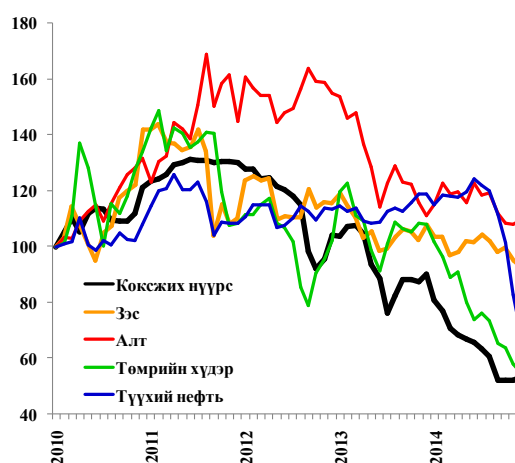
Экспорт: 2014 онд экспорт 35%-иар буюу 1.5 тэрбум ам.доллараар өссөн. Үүнд зэсийн баяжмалын экспорт 1.7 тэрбум ам.доллараар, түүхий нефтийн экспорт 119 сая ам.доллараар, алтны экспорт 95 сая ам.доллараар, угаасан ноолуурын экспорт 36 сая.доллараар тус тус өссөн нь голлон нөлөөлсөн. Хэдийгээр зэсийн баяжмал болон түүхий нефтийн экспортын биет хэмжээний өсөлтөөс шалтгаалан нийт экспорт өссөн ч, дэлхийн зах зээлд түүхий эдийн эрэлт багасч, үнэ буурсаар байсан нь экспортыг бууруулах нөлөө үзүүлж байв.

Алтны үнэ: EIU судалгааны байгууллагын дүгнэлтээр 2014 онд үнэт эдлэл, үйлдвэрлэлийн орц болон хөрөнгө оруулалтын хэрэгсэл байдлаар ашиглагдах алтны эрэлт буурсан. АНУ-ын Холбооны нөөцийн банк мөнгөний тэлэх бодлогыг хумьж, бодлогын төлвийг чангаруулах чиглэлд өөрчлөх төлөвтэй болсон нь ам.долларын ханш чангарахад нөлөөлж, алтанд хөрөнгө оруулалт хийх сонирхлыг бууруулах нөлөө үзүүлсэн. Ингэснээр алтны үнийн индекс 2014 онд 1.4%-иар буурсан бөгөөд цаашид ч үргэлжлэн буурах хандлагатай болов.

Зэсийн үнэ: 2014 онд АНУ-аас бусад хөгжингүй орнууд болон БНХАУ-ын эдийн засаг төдийлөн сэргээгүй тул аж үйлдвэрлэл суларч, суурь металлын эрэлт буурсан. Блүмберг агентлагийн мэдээллээр дэлхийн зэсийн нийлүүлэлт 2013 онд 6.7%, 2014 онд 7.5%-иар өссөнөөс зэсийн зах зээлд илүүдэл үүссэн. Дээрх хүчин зүйлсээс шалтгаалан Лондонгийн металлын бирж дэх цэвэршүүлсэн зэсийн үнэ өмнөх оноос 14.0%-иар буурчээ.

Монгол Улсын гадаад худалдааны тэнцэл 1990 оноос хойшхи хугацаанд 1994, 1995, 2006, 2014 онуудад л ашигтай, бусад үед алдагдалтай гарч байв. Тайлант 2014 онд гадаад худалдааны тэнцэл 538 сая ам.долларын ашигтай гарч, өмнөх оноос 2627 сая ам.доллараар сайжирсан үзүүлэлттэй болов.

Зураг 14. Дэлхийн зах зээл дэх түүхий эдийн үнийн индекс (2012 оны 12 дугаар сар = 100)

Эх сурвалж: Блүмберг

Хүснэгт 2. Экспорт (голлох бүтээгдэхүүнээр)

	2014		2013		Өөрчлөлт	
	Тоо хэмжээ	Сая \$US	Тоо хэмжээ	Сая \$US	Сая \$US	%
1. Ашигт малтмал		5,129		3,777	1,352	36%
Чулуун нүүрс (мян.тн)	19 481	849	18 194	1 116	(268)	-24%
Зэсийн баяжмал (мян.тн)	1 378	2 574	650	949	1 625	171%
Төмрийн хүдэр/баяж. (мян.тн)	6 324	446	6 724	654	(208)	-32%
Боловсруулаагүй нефть (мян.тн)	6 885	635	5 244	515	119	23%
Цайрын хүдэр ба баяж. (мян.тн)	99	113	131	119	(6)	-5%
Алт (кг)	10 041	405	7 559	310	95	31%
Жонш, лейцит, нефелинт (мян.тн)	314	72	338	83	(12)	-14%
Молибдений хүдэр/баяж. (мян.тн)	4	36	4	29	6	21%
2. Ноос, ноолуур (тн)		286		2459	41	17%
Ямааны угаа. ноолуур (тн)	4 035	224	4 070	189	35	19%
Ямааны сам. ноолуур (тн)	637	62	564	56	6	10%
3. Бусад		360		248	112	45%
Нийт дүн		5 775		4 269	1 506	35%

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар

Коксжих нүүрсний үнэ: БНХАУ-ын гадаад, дотоод нийлүүлэлт өндөр, гангийн үйлдвэрлэлээр тодорхойлогдох коксжих нүүрсний эрэлт буурснаас Mcloskey агентлагаас гаргадаг коксжих нүүрсний үнийн индекс 2014 оны эцэст өмнөх оноос 41.1%-иар буурлаа.

Төмрийн хүдрийн үнэ: Дэлхийн эдийн засгийн өсөлт удааширч, аж үйлдвэрлэлийн өсөлт суларсан хандлага үргэлжилж буй сөрөг орчинд төмрийн хүдрийн үнэ 2014 онд 49.3%-иар буураад байна.

Түүхий нефтийн үнэ: Боловсруулаагүй нефтийн үнэ 2014 онд 41.9%-иар буурсан нь дэлхийн болон бүс нутгийн эдийн засгийн удаашрал, тодорхой бус байдлаас гадна геополитикийн буюу ОХУ-ын эсрэг барууны орнуудын тавьсан хориг, түүний нөлөөлөлтэй шууд холбоотой байв.

2014 онд чулуун нүүрс, зэсийн баяжмал, боловсруулаагүй нефть, алт, ямааны самнасан ноолуурын экспорт тоо хэмжээгээрээ өссөн бол төмрийн хүдэр, цайрын хүдэр ба баяжмал, жоншны экспорт тоо хэмжээгээрээ буурсан үзүүлэлттэй гарав. Экспорт мөнгөн дүгээр 1.5 тэрбум ам.доллараар өсөхөд зэсийн баяжмалын экспорт 1.6 тэрбум ам.доллараар, боловсруулаагүй нефтийн экспорт 119 сая ам.доллараар, алтны экспорт 95 сая ам.доллараар, ноолуурын экспорт 41 сая ам.доллараар тус тус өссөн нь эергээр нөлөөлжээ. Харин чулуун нүүрс, төмрийн хүдэр, цайрын хүдэр ба баяжмал, жоншны экспорт мөнгөн дүнгээр нийтдээ 493 сая ам.доллараар буурсан байна.

Хүснэгт 3. Импорт (голлох ангиллаар)

	2014		2013		Өөрчлөлт	
	Сая \$US	%	Сая \$US	%	Сая \$US	%
Хэрэглээний бүтээгдэхүүн	1 379	26%	1 526	24%	(147)	-10%
Түргэн эдэлгээтэй	764	15%	780	12%	(17)	-2%
Хүнс	531	10%	559	9%	(27)	-5%
Эм, тариа	82	2%	77	1%	5	6%
Бусад түргэн эдэлгээтэй бараа	151	3%	145	2%	6	4%
Удаан эдэлгээтэй	615	12%	745	12%	(130)	-17%
Гутал, хувцас, цүнх	58	1%	55	1%	3	5%
Гэр ахуйн цах. хэрэгсэл ба тавилга	137	3%	156	2%	(19)	-12%
Автомашин, түүний сэлбэг хэрэгсэл	348	7%	462	7%	(114)	-25%
Бусад удаан эдэлгээтэй бараа	73	1%	72	1%	1	1%
Хөрөнгө оруулалтын бүтээгдэхүүн	2 098	40%	2 824	44%	(726)	-26%
Машин, механик тоног төхөөрөмж, эд анги	1,114	21%	1,810	28%	(697)	-38%
Барилгын материал	756	14%	748	12%	8	1%
Хөрөнгө оруулалтын бусад бараа	228	4%	266	4%	(38)	-14%
Аж үйлдвэрлэлийн орц	592	11%	595	9%	(4)	-1%
Нефтийн бүтээгдэхүүн	1 155	22%	1 409	22%	(255)	-18%
Дизель түлш	656	13%	881	14%	(224)	-25%
АИ-92, АИ-95	320	6%	325	5%	(5)	-2%
А-80 болон бусад	178	3%	203	3%	(25)	-12%
Бусад	14	0%	3	0%	10	315%
Нийт дүн	5 237		6 358		(1 121)	-18%

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар

Импорт: 2014 онд импорт 18%-иар буюу 1.1 тэрбум ам.доллараар буурлаа. Үүнд дараах хүчин зүйлс голлон нөлөөлөв:

- Түргэн эдэлгээтэй хэрэглээний барааны импорт 2%-иар, удаан эдэлгээтэй хэрэглээний барааны импорт 17%-иар буурснаар нийт хэрэглээний барааны импорт 147 сая ам.доллараар буюу 10%-иар буурсан.
- Машин механизм, тоног төхөөрөмж, түүний эд ангийн импорт 38%-иар буурснаар хөрөнгө оруулалтаар голдуу санхүүжигддэг бүтээгдэхүүний импорт 726 сая ам.доллараар буюу 26%-иар буурсан.
- Нефтийн бүтээгдэхүүний импорт 255 сая ам.доллараар буюу 18%-иар буурсан.

Үйлчилгээний гадаад худалдаа

Үйлчилгээний гадаад худалдааны алдагдал 2014 онд өмнөх оноос 18%-иар өсч, 1553 сая ам.доллар болсон.

Барааны импорт буурсантай уялдан тээврийн үйлчилгээний алдагдал 2013 онтой харьцуулахад 33%-иар буурч -458 сая ам.доллар болсон хэдий ч, аялал жуулчлалын үйлчилгээний алдагдал 56%-иар өсч -328 сая ам.доллар, бусад үйлчилгээний алдагдал 82%-иар өсч -767 сая ам.доллар болсон нь үйлчилгээний гадаад худалдааны алдагдал 2014 онд өсөхөд нөлөөлсөн гол хүчин зүйлс байв.

Хүснэгт 4. Үйлчилгээний гадаад худалдаа

Дансны нэр	2012	2013	2014	Өөрчлөлт 2014/2013	
				Дүн	%
1. Тээвэр	-894	-683	-458	-225	-33%
2. Аялал жуулчлал	85	-210	-328	118	56%
3. Харилцаа холбоо	-26	-69	-75	6	8%
4. Барилга	-85	-169	-69	-100	-59%
5. Даатгал	-57	-55	-31	-24	-43%
6. Санхүүгийн үйлчилгээ	-30	-31	-99	-69	225%
7. Компьютер, мэдээлэл	-20	-28	-26	-2	-7%
8. Патент, тэмдэг, лицензийн хураамж	-6	-13	-11	-3	-21%
9. Бизнесийн зөвлөх үйлчилгээ	-18	-31	-284	254	826%
10. Бусад үйлчилгээ	-49	-26	-172	147	571%
Нийт үйлчилгээ	-1100.3	-1314	-1553.2	239	18%

Эх сурвалж: Монголбанк

Барилга, угсралтын үйлчилгээний алдагдал 59%-иар буурсан хэдий ч, бизнесийн зөвлөх үйлчилгээ болон санхүүгийн үйлчилгээний гадаад худалдааны алдагдал огцом нэмэгджээ.

Гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц (ИР)

Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц (цэвэр дүнгээр) 2014 оны эцэст -23,689 сая ам.долларын үлдэгдэлтэй байна.

Монгол Улсаас гадагш хийсэн нийт хөрөнгө оруулалтын дүн буюу гадаад актив 3437 сая ам.доллар, үүний 48%-ийг гадаад валютын улсын нөөц, 34%-ийг бусад хөрөнгө оруулалтын актив, 10%-ийг шууд хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 8%-ийг багцын хөрөнгө оруулалт бүрдүүлж байна.

Монгол Улсад оруулсан нийт хөрөнгө оруулалтын дүн 27,127 сая ам.долларт байгаагийн 61%-ийг гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, 28%-ийг бусад хөрөнгө оруулалтын пассив, үлдсэн 11%-ийг багцын хөрөнгө оруулалт тус тус бүрдүүлж байна. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын 36%-ийг буюу 6078 сая ам.долларыг хувь нийлүүлэгчийн дүрмийн сан дахь хөрөнгө оруулалт, үлдсэн 64% буюу 10,615 сая ам.долларыг охин компанийн толгой компаниасаа авсан зээл буюу компани хоорондын өглөг, санхүүжилт эзэлж байна.

Хүснэгт 5. Монгол Улсын гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц 2014 оны эцэст (сая ам.доллар)

А. ГАДААД АКТИВ		3 437	Б. ГАДААД ПАССИВ		27 127
1. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаад руу)	355		1. Шууд хөрөнгө оруулалт (гадаадаас)		16 693
2. Багцын хөрөнгө оруулалт	280		2. Багцын хөрөнгө оруулалт		2 913
3. Санхүүгийн дериватив	9		3. Санхүүгийн дериватив		12
4. Бусад хөрөнгө оруулалт	1 144		4. Бусад хөрөнгө оруулалт		7 508
5. Нөөц актив	1 650				
			В.ПОЗИЦ		-23689

Эх сурвалж: Монголбанк

Гадаад хөрөнгө оруулалтын позиц (ИР) 2014 онд өмнөх онтой харьцуулахад 16%-иар буюу 3249 сая ам.доллараар нэмэгдсэн байна. Үүнд дараах хүчин зүйлс голлон нөлөөлжээ:

- Гадаад актив 14%-иар буюу 568 сая ам.доллараар буурч, гадаад пассив 11%-иар буюу 2682 сая ам.доллараар нэмэгдсэн;
- Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын богино позиц 867 сая ам.доллар, бусад хөрөнгө оруулалт 1231 сая ам.доллар, багцын хөрөнгө оруулалтын позиц 225 сая ам.доллараар өссөн;

Хүснэгт 6. Гадаад хөрөнгө оруулалтын позицийн өөрчлөлт (сая ам.доллар)

Үзүүлэлтүүд	2012	2013	2014	Өөрчлөлт	
				Дүн	%
ГШХО-ын позиц	-12 267	-15 471	-16 338	867	6%
Багцын ХО-ын позиц	-2 584	-2 083	-2 633	550	26%
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн позиц	0	0	-3	-3	
Бусад ХО-ын позиц	-3 495	-5 134	-6 365	1 231	24%
ГВАН-ын үлдэгдэл	4 126	2 248	1 650	-598	-27%
Нийт позиц	-14 219	-20 440	-23 689	-3 249	16%

Эх сурвалж: Монголбанк

- Гадаад валютын улсын нөөц 46%-иар буюу 598 сая ам.доллараар буурсан.

Нийт гадаад өр (улсын болон хувийн хэвшил)

Монгол Улсын нийт гадаад өрийн үлдэгдэл 2014 оны эцэст 20,942 сая ам.доллар болж, өмнөх оноос 10%-иар буюу 1920 сая ам.доллараар өсчээ. Үүнд дараах хүчин зүйлс голлон нөлөөлсөн:

- Хөгжлийн банкны гадаадаас авсан авсан зээл, хувийн хэвшлийн гадаадын банкнаас авсан зээл зэргээс шалтгаалан бусад секторын гадаад өр 2014 онд өмнөх оноос 34%-иар буюу 889 сая ам.доллараар өссөн.

Хүснэгт 7. Монгол Улсын нийт гадаад өр (сая ам.доллар)

Үзүүлэлт	2012	2013	2014	Өөрчлөлт (14'/13')	
				Дүн	Хувь
Нийт гадаад өр	15 386	19 022	20 942	1 920	10%
I. Засгийн газар	3 684	3 684	3 610	-74	-2%
Засгийн газрын гадаад өр/ДНБ (%)	30%	29.4%	29.9%	0.5%	
II. Төв банк	415	1 065	1 568	503	47%
III. Хадгаламжийн байгууллага (Төв банкнаас бусад)	1 074	1 298	1 629	331	26%
Богино хугацаат	58	200	315	115	58%
Урт хугацаат	1 016	1 098	1 314	216	20%
IV. Бусад сектор	1 856	2 633	3 522	889	34%
Богино хугацаат	508	406	562	156	38%
Урт хугацаат	1 348	2 228	2 960	732	33%
V. Хөрөнгө оруулагчаас авсан зээл	8 357	10 341	10 615	274	3%

Эх сурвалж: Засгийн газрын гадаад өрийн мэдээллийг Сангийн яам, бусад мэдээллийг Монголбанк

- Арилжааны банкуудын олон улсын зах зээлд шинээр гаргасан бонд, авсан зээлүүдээс шалтгаалан хадгаламжийн байгууллагын гадаад өр 26% буюу 331 сая ам.доллараар өссөн.
- Компани хоорондын зээллэгээ буюу охин компанийн зүгээс толгой компаниасаа авсан хөрөнгө оруулалт (төлбөрийн тэнцэлд гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт гэж бүртгэгддэг бол гадаад өрийн статистикт хөрөнгө оруулагчаас авсан зээл гэж бүртгэгддэг) 274 сая ам.доллараар буюу 3%-иар өссөн.
- Үндэсний мөнгөн тэмдэгт харилцан солилцох своп хэлцэл болон бусад хүчин зүйлийн нөлөөгөөр Төв банкны гадаад өглөг 503 сая ам.доллараар нэмэгдсэн.

Засгийн газрын гадаад өрийн ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ 2012-2014 онуудад 29.4%-30.0% хооронд тогтвортой түвшинд байна (Олон улсын аргачлалын дагуу Хөгжлийн банкны гадаад өрийг Бусад сектор хэсэгт ангилсан).

Шигтгээ 1.**Монгол Улсад ажиллаж буй гадаад ажилтнуудын цалингийн судалгаа**

Зорилго: Төлбөрийн тэнцлийн статистик мэдээгээр Монгол Улсын аж ахуйн нэгж байгууллагуудаас эдийн засгийн харьяат бус этгээдэд (гадаад ажилтнууд) 2013 онд 236 сая, 2014 онд 168 сая ам.долларыг цалин хөлс хэлбэрээр олгосноос 68% нь уул уурхай, 12% нь барилга угсралт, үлдсэн 20% нь бусад салбарт ногдож байна. Зам, барилга угсралтын салбарт ажиллаж буй гадаад ажилтнуудад дотоодын компаниудаас төлж буй нийт цалингийн зардал нь төлбөрийн тэнцэлд тусгагдаж буй эсэхийг тодруулах зорилгоор Монголбанк 2014 онд тус судалгааг гүйцэтгэсэн.

Судалгааны үр дүн: Нийгмийн даатгалд хамрагдсан гадаад ажилтнууд тоо 2013 онд 18,852 байсан бөгөөд уул уурхай, зам, барилгын салбарын ажилтнууд хамгийн их буюу тус бүр 14%-ийг эзэлж байна. Эдгээр ажилтнуудын 35% нь сард 200 мянгаас бага, 52% нь 200 мянгаас 2 сая төгрөгийн цалин авчээ. 200 мянгаас бага цалинтай ажилтнуудын дийлэнх нь зам, барилгын салбарт ажиллаж байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээний төв 2013 онд 1428 компанид нийт 26,109 гадаад ажилтныг Монгол Улсад ажиллуулах зөвшөөрөл олгосон нь нийгмийн даатгалд бүртгүүлж цалин авсан гадаад ажилтны тооноос 38%-иар илүү байна. Энэ нь манай улсад ажиллах зөвшөөрөл урьдчилан авсан ч ирж ажиллаагүй, нийгмийн даатгалын ерөнхий газарт мэдээллээгүй, дотоодын компаниас цалин авдаггүй гадаадын иргэд Монгол Улсад ажиллах зөвшөөрөл авч байгаа зэрэг олон хүчин зүйлсээс шалтгаалж байна.

Дээр дурдсан нийт зөвшөөрлийн 20%-ийг хамарч буй хамгийн их зөвшөөрөлтэй компаниудаас Монголбанк түүврийн аргаар судалгаа авсан.

Манай улсаас гадаад ажилтнуудад төлж буй дундаж цалингийн хэмжээ нь уул уурхайн салбарт хамгийн өндөр буюу сард 2646 ам.доллар байгаа бол барилгын салбарт харьцангуй бага буюу сард 590 ам.доллар байна.

БНХАУ-ын ажилчид олноор ажилладаг барилга, замын салбарын дундаж цалингийн зардал нь бусад салбаруудтай харьцуулахад бага байгаа нь тухайн салбарын дараах онцлог шинж чанаруудаас хамаарч байна:

- Манай улсын компаниуд БНХАУ-ын компаниудаар барилга угсралтын ажил гүйцэтгүүлэхдээ ажил гүйцэтгүүлсний буюу үйлчилгээ авсны төлбөрийг гадаад гүйлгээгээр, гадаад ажилчдыг илгээсэн гадаад орон дахь компанийн дансанд шилжүүлдэг учраас ажилтан тус бүрт дотоодын компаниас цалин олгодоггүй байна. Харин Хятад ажилтнуудын Монгол Улсад хөдөлмөр эрхлэх зөвшөөрлийг өөрийн компанийн нэр дээр авч, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс тооцон нийгмийн даатгалын шимтгэл төлж байдаг ажээ.
- БНХАУ-ын хөрөнгө оруулалттай барилгын компаниудад толгой компаниас нь томилолтоор ирсэн гадаад ажилчид үндсэн цалингаа Монгол улсад авдаггүй, харин толгой компаниасаа өөрсдийн орондоо хүлээн авдаг байна.
- Ихэнх барилгын компаниуд БНХАУ-ын ажилчдын нийгмийн даатгалын шимтгэлийг төлөхдөө Монголд байх үеийн хоол, хүнсний хэрэглээнд зориулан сард 200 мянга орчим төгрөгийн цалин олгодог байна.

Хэдийгээр гадаадаас олон тооны барилгын ажилчид Монгол Улсад ирж ажиллах зөвшөөрөл авдаг ч, үндсэн цалингаа өөрсдийн эх орондоо хүлээн авч байна. Өөрөөр хэлбэл манай улсын дотоодын компаниуд тухайн ажилчдын хөдөлмөрийн зардлыг барилгын үйлчилгээний төлбөр хэлбэрээр банкны гадаад гүйлгээгээр шилжүүлж байдаг бөгөөд төлбөрийн тэнцлийн статистикт барилгын үйлчилгээний зардал хэлбэрээр 2013 онд 195 сая ам.доллар, 2014 онд 87 сая ам.долларын төлбөр гадагш төлөгджээ.

Энэхүү судалгааны үр дүнд төлбөрийн тэнцлийн статистик бүртгэлийн үндсэн аргачлал, эх сурвалж болох банкуудын гадаадын гүйлгээний тайлан, томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн тайлан, мэдээнд Монгол Улсын аж ахуйн нэгж, байгууллагуудаас эдийн засгийн харьяат бус иргэдэд төлж буй нийт цалингийн мэдээлэл бүрэн хамрагддаг гэсэн дүгнэлтийг хийж байна.

1.3 Мөнгө, санхүүгийн сектор

Инфляци

Монголбанкны үндсэн зорилт нь үнийн тогтвортой байдлыг хангах буюу инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгах явдал юм. Энэ нь санхүүгийн болон макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх, бодит секторын худалдан авах чадварыг бууруулахгүй байлгах, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангах, зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэх зэрэгт зайлшгүй шаардлагатай суурь нөхцөл нь болж байдаг.

2014 онд хэрэглээний үнэ улсын хэмжээнд 11.0%-иар, Улаанбаатар хотод 10.7%-иар өсч, 2013 онтой харьцуулахад жилийн инфляци улсын хэмжээнд 0.9 нэгж хувиар, Улаанбаатар хотод 0.5 нэгж хувиар тус тус буурсан үзүүлэлттэй гарав. Ийнхүү жилийн инфляци 2014 оны эцэст 11% буюу зорилтот түвшин (8%)-ээс 3 нэгж хувиар өндөр гарахад төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш суларсны инфляци дахь сөрөг нөлөөлөл 2013 оны 2 дугаар хагасаас 2014 оны эхний хагасыг дуусталх хугацаанд хүчтэй байсан нь голлон нөлөөлсөн. Тухайлбал, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци 2013-2014 оны туршид буурч, нам бөгөөд тогтвортой түвшинд байсан хэдий ч, импортын барааны инфляци болон импортын орц өндөртэй дотоодын бусад барааны инфляци 2014 оны эхний хагас жилийг дуусталх хугацаанд өсч байв. Харин 2014 оны сүүлийн хагаст уг өндөр өсөлтийн инерц саарч, нөлөөлөл нь буурсаар инфляцийн түвшин оны сүүлийн саруудад буурах хандлагатай болсон байна. Хэрэглээний сагсны хамгийн их хэлбэлзэлтэй бүтээгдэхүүний нэг болох махны үнийн өсөлт огцом буурсан нь жилийн инфляци буурахад эерэг нөлөө үзүүлсэн. Харин хүнс, шатахуун, төрийн зохицуулалттай бараа, бүтээгдэхүүнийг хасч тооцсон бусад бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлт нь инфляцийг нэмэгдүүлэх сөрөг нөлөөтэй байлаа.

18

14

10

6

2

-2

3 6 9 12 3 6 9 12 3 6 9 12

2012 2013 2014

Бусад
Шатахуун
Махнаас бусад хүнс
Төрийн зохицуулалттай үнэ
Мах
Инфляци

107.7

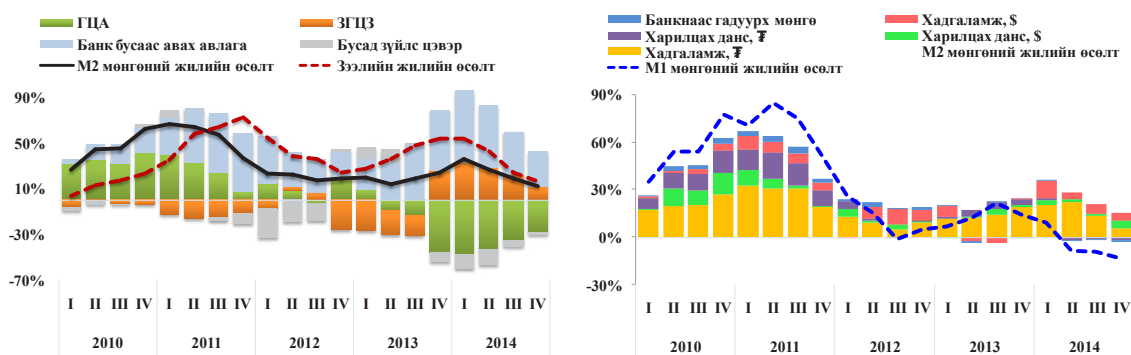
2014 оны 12 дугаар сарын Улаанбаатар хотын жилийн инфляци (10.7%)-ийг бүтцээр нь задлан үзвэл мах, махан бүтээгдэхүүн -0.06, махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүн 2.20, төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээ 1.58, шатахуун 0.07, бусад бараа, үйлчилгээ 6.90 нэгж хувийг тус тус бүрдүүлж байна. Төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээний үнийн өөрчлөлтийн жилийн инфляцид эзлэх хувь өмнөх сараас 0.43 нэгж хувиар нэмэгдсэн байна. Тухайлбал, төрийн өмчийн их, дээд сургуулийн сургалтын төлбөр 7.6%-иар өссөн нь 0.3 нэгж хувийн, орон сууцны усан хангамжийн үнэ 23.0%-иар өссөн нь 0.4 нэгж хувийн, цахилгааны үнэ дунджаар 5.8%-иар өссөн нь 0.1 нэгж хувийн, авто замын зорчигч тээврийн үйлчилгээний үнэ дунджаар 17.7%-иар өссөн нь 0.5 нэгж хувийн буюу нийтдээ 1.4 нэгж хувийн инфляцийг бий болгожээ. Мах, махнаас бусад хүнс, бусад барааны үнийн жилийн инфляцид эзлэх хувь хэмжээ өмнөх сараас харгалзан 0.24, 0.12 болон 1.29 нэгж хувиар тус тус буурчээ. Харин шатахууны үнэ тогтвортой байж, түүний жилийн инфляцид эзлэх хувь хэмжээ өмнөх сараас өөрчлөгдөөгүй байна.

Гэвч мөнгөний бодлогын төлвийг макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг хангах чиглэлд өөрчилсөнтэй уялдан 2014 оны 2 дугаар хагасаас эхлэн инфляцийн инерц саарч, импортын барааны болон дотоодын бусад барааны инфляци буурах хандлага гарсан. Нөгөө талаар *“Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”*-ийн үр дүнд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт эрс буурсан тул цаашид 2015 онд инфляци буурч, зорилтот түвшинд хүрэх төсөөлөлтэй байна.

Мөнгөний үзүүлэлтүүд

Монгол Улсын эдийн засагт цэвэр дүнгээр орж ирсэн гадаад валютын урсгал, түүний дотор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 2014 онд үргэлжлэн буурч, ДНБ-ий 2%-тай тэнцэх хэмжээнд байснаар Монгол Улсын гадаад цэвэр актив (ГЦА) 3 дахин буурсан. Гэхдээ МУХБ, Засгийн газрын санхүүжилт, эдийн засгийг зөөлөн газардуулах зорилгоор Монголбанкнаас хэрэгжүүлсэн хөтөлбөр буюу дотоод эх үүсвэрийн нөлөөгөөр дотоод цэвэр актив (ДЦА)-ын огцом уналтаас сэргийлэн, зээл өсч, ДЦА 44.7%-иар өссөн байна.

Зураг 17. М2 мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлтийн бүрэлдэхүүн: актив, пассив

Эх сурвалжууд: Монголбанк

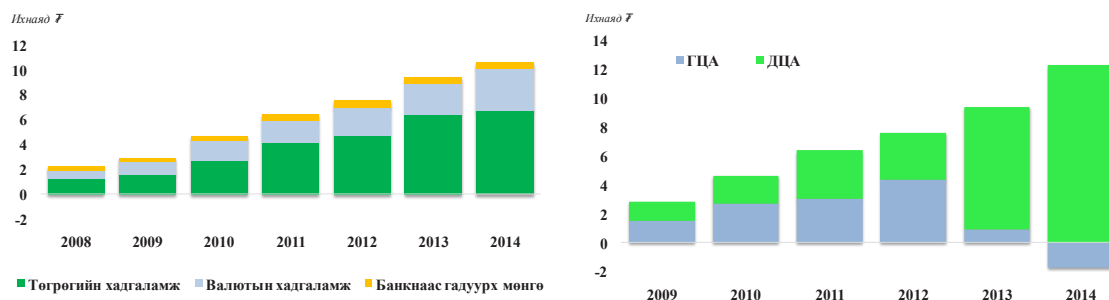
2014 онд мөнгөний нийлүүлэлтийн гадаад эх үүсвэрийн бүрэлдэхүүн хэсэг буурсан ч, дотоод эх үүсвэр өссөнөөр М2 мөнгөний нийлүүлэлт 12.5%-иар өссөн байна. Банкны салбарын зээлийн жилийн өсөлт 2014 онд 16.1% болж хурдац нь удааширсан бөгөөд үүнд гадаад эх үүсвэрийн бууралт болон дотоод эх үүсвэрийн өсөлт саарсан нь нөлөөлөв.

Пассив талаас нь авч үзвэл М2 мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтөд бараг мөнгө², үүний дотор валютын харилцахын нөлөө нэмэгдсэн. Харин зээлийн өсөлтөөс шалтгаалан М1 мөнгөний нийлүүлэлт 2013 онд 14.1%-иар өсч, тогтворжих хандлагатай байсан хэдий ч, 2014 онд өсөлтийн хурд нь үргэлжлэн саарсаар М1 мөнгөний нийлүүлэлт 2014 онд -13.2%-иар буурсан байна.

Мөнгөний нийлүүлэлтийг бүтцээр нь авч үзвэл сүүлийн жилүүдэд банкнаас гадуурх мөнгөний эзлэх хувийн жин буурч төгрөгийн харилцах, хадгаламжийн эзлэх хувийн жин нэмэгджээ. 2014 онд өмнөх онтой харьцуулахад төгрөгийн харилцахын эзлэх жин буурч харин валютын харилцах, хадгаламжийн жин өссөн байна. Актив талаас нь авч үзвэл 2010-2012 оны дунджаар М2 мөнгөний нийлүүлэлтэд дотоод цэвэр актив (ДЦА) дунджаар 45%-ийг эзэлдэг байсан бол гадаад цэвэр актив (ГЦА) огцом буурч төлбөрийн тэнцлийн хямрал үүссэн 2013 онд 90%, төлбөрийн тэнцлийн хямралын нөлөөлөл үргэлжилсэн 2014 онд 116%-ийг эзлэх болсон. Өөрөөр хэлбэл 2013 онд Монгол Улсын ГЦА-ын 79%-ийн огцом уналтыг ДЦА-ын 165%-ийн өсөлтөөр, 2014 онд ГЦА 282%-ийн бууралтыг ГЦА-ын 45%-ийн өсөлтөөр тус тус нөхөж, ГЦА-ын огцом бууралтын санхүүгийн салбар, эдийн засаг засаг дахь сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлжээ.

² Төгрөгийн хадгаламж, валютын харилцах, хадгаламжийн нийлбэрээр тодорхойлогдоно.

Зураг 18. М2 мөнгөний нийлүүлэлтийн бүтэц: актив, пассив

Эх сурвалжууд: Монголбанк

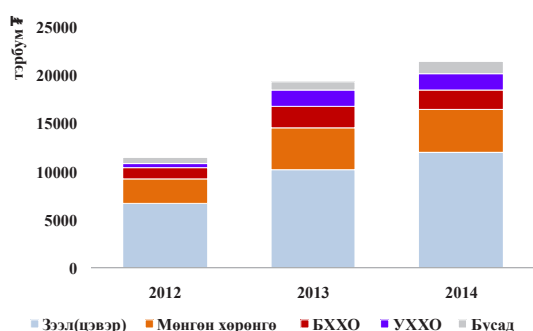
Банкны салбарын үндсэн үзүүлэлтүүд

Банкны салбарт тайлант оны эцсийн байдлаар нийт 14 банк 1,486 салбар нэгжтэйгээр үйл ажиллагаа эрхэлж байна. Нийт хадгаламж эзэмшигчдийн тоо 2.7 саяд хүрч, 219.8 мянгаар нэмэгдсэн бол нийт зээлдэгчдийн тоо 803.1 мянгад хүрч, 109.1 мянгаар нэмэгдлээ.

Активын бүтэц, өөрчлөлт

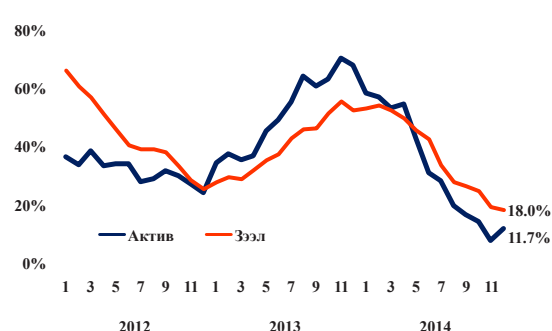
Банкны салбарын нийт активын хэмжээ 2014 оны эцэст 21.5 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 11.7%-иар буюу 2.2 их наяд төгрөгөөр нэмэгдлээ. Нийт активын 55.8% нь зээл, 20.9% нь мөнгөн хөрөнгө, 9.2% нь богино хугацаат хөрөнгө оруулалт, 7.9% нь урт хугацаат хөрөнгө оруулалт, үлдэх 6.2% нь бусад хөрөнгө байна. Банкны салбарын голлох актив болох нийт зээлийн хэмжээ тайлант оны эцэст татан буугдсан банкууд (Анод, Зоос, Хадгаламж)-ыг хассанаар 12.3 их наяд төгрөгт хүрч, 2013 оноос 18%-иар буюу 1.8 их наяд төгрөгөөр нэмэгдлээ. Харин татан буугдсан банкуудыг оруулж тооцсоноор нийт зээлийн өрийн үлдэгдэл 12.5 их наяд төгрөг болж, өмнөх оноос 16.1%-ийн өсөлттэй байв.

Зураг 19. Нийт активын бүтэц (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалжууд: Монголбанк

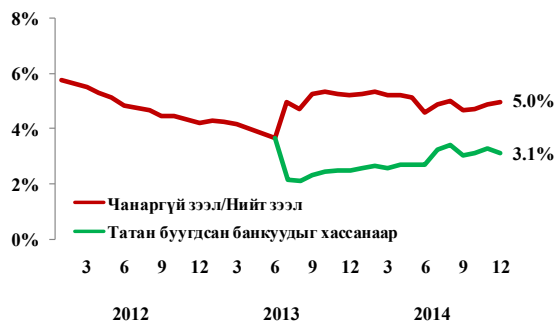
Зураг 20. Нийт активын жилийн өөрчлөлт (%)

2014 оны эцэст татан буугдсан банкуудыг хассанаар нийт зээлийн 12,262 тэрбум төгрөгийн өрийн үлдэгдлийн 94.7% буюу 11,607 тэрбум төгрөгийн зээл хэвийн ангилалд, 2.2% буюу 269 тэрбум төгрөгийн зээл хугацаа хэтэрсэн ангилалд, 3.1% буюу 386 тэрбум төгрөгийн зээл чанаргүй ангилалд тус тус ангилагджээ. Зээлийн чанарыг өмнөх оны эцэстэй харьцуулахад чанаргүй зээлийн хэмжээ

өмнөх оны эцсээс 126 тэрбум төгрөгөөр буюу 49%-иар нэмэгдсэн бол хугацаа хэтэрсэн зээлийн өрийн үлдэгдэл 152 тэрбум төгрөгөөр буюу 2.3 дахин нэмэгдсэн байна. Харин татан буугдсан банкуудыг оруулж тооцсоноор хугацаа хэтэрсэн зээл 270 тэрбум төгрөг болж 2013 оноос 151 тэрбум төгрөгөөр буюу 2.28 дахин өссөн бол чанаргүй зээл 626 тэрбум төгрөг болж 2013 оноос 60 тэрбум төгрөгөөр буюу 11%-иар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 21. Чанаргүй зээл (тэрбум төгрөг)

Зураг 22. Хугацаа хэтэрсэн зээл (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Төгрөгийн зээлийн чанар гадаад валютын зээлийнхтэй харьцуулахад харьцангуй сайн байна. Тухайлбал, 2014 оны эцсийн байдлаар төгрөгийн чанаргүй зээлийн хувь 2.4%, гадаад валютын чанаргүй зээлийн хувь 6.7% байна. Гадаад валютын чанаргүй зээлийн хэмжээ 2013 оны 6 дугаар сард 3.2% байсан бол 2013 оны эцэст 5.7% болж өссөн бөгөөд 2014 онд 1.0 нэгж хувиар нэмэгдсэн нь төлбөрийн тэнцлийн 2013-2014 оны хүндрэлтэй нөхцөл байдлаас шууд хамааралтай байна.

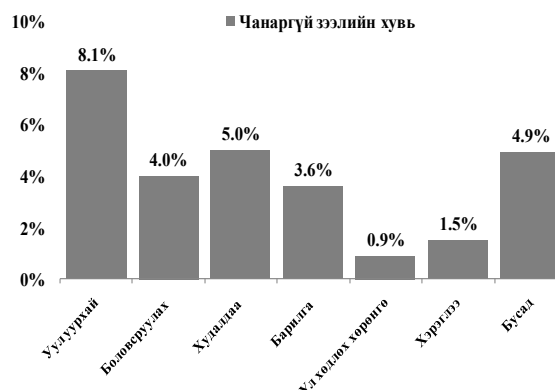
Зээлийн үлдэгдлийг эдийн засгийн салбараар авч үзвэл иргэдэд олгосон хэрэглээний зээл нийт зээлийн 24.4% буюу 2.9 их наяд төгрөг, үл хөдлөх хөрөнгийн салбарт 18.2% буюу 2.2 их наяд төгрөг, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт 14.0% буюу 1.7 их наяд төгрөг, барилгын салбарт 13.5% буюу 1.6 их наяд төгрөг, боловсруулах салбарт 10.8% буюу 1.3 их наяд төгрөг, уул уурхайн салбарт 8.2% буюу 1.0 их наяд төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна. Эдийн засгийн голлох салбаруудын зээлийн чанарын үзүүлэлтээс дүгнэхэд уул уурхай болон бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарын чанаргүй зээлийн хувь бусад салбаруудтай харьцуулахад өндөр буюу харгалзан 8.1%, 5.0% байна. Харин үл хөдлөх хөрөнгийн салбар, иргэдэд олгосон хэрэглээний зээлийн чанар харьцангуй сайн буюу эдгээр салбарын чанаргүй зээлийн хувь хэмжээ харгалзан 0.9%, 1.5% байна. Тайлант оны эцэст орон сууцны ипотекийн зээлийн үлдэгдэлд эзлэх чанаргүй зээлийн эзлэх хувь хэмжээ ердөө 0.4% байгаа нь үл хөдлөх хөрөнгийн салбарт олгосон зээлийн чанар сайн байхад голлох нөлөө үзүүлсэн байна.

Зураг 23. Нийт зээлд эзлэх хувь (салбараар)

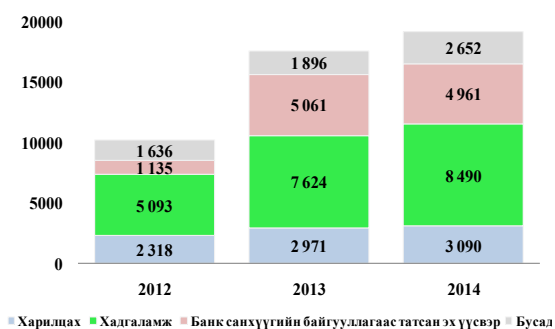
Эх сурвалжууд: Монголбанк

Зураг 24. Зээлийн чанар (салбараар)

Пассивын бүтэц, өөрчлөлт

Төлбөрийн тэнцлийн хямралтай 2013 онд Монголбанкнаас эдийн засгийг зөөлөн газардуулах зорилготой мөнгөний уламжлалт бус арга хэмжээг хэрэгжүүлж, санхүүгийн салбарт эх үүсвэрийн хомсдол үүсэх, зээлийн тасалдал бий болох, системийн шинжтэй тогтворгүй байдал учрах эрсдэлээс сэргийлсэн билээ. Ийнхүү нэг талаас мөнгөний уламжлалт бус бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний нөлөөгөөр, нөгөө талаас харилцах, хадгаламжийн тогтвортой өсөлттэй уялдан банкны салбарын эх үүсвэр 2013 онд 72.4%-иар өсч байсан. Харин 2014 онд банкны салбарын нийт эх үүсвэрийн хэмжээ 19.2 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оноос 9.4%-иар буюу 1.64 их наяд төгрөгөөр нэмэгдсэн бөгөөд сүүлийн саруудад өсөлтийн хурдац нь саарах хандлагатай болсон. Тайлант оны эцсийн байдлаар нийт харилцах, хадгаламжийн жилийн өсөлт 5.2% болж, өсөлтийн хурдац нь 2013 оноос 37.8%-иар саарчээ.

Зураг 25. Банкны салбарын пассивын бүтэц (тэрбум төг.)

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Зураг 26. Эх үүсвэрийн жилийн өсөлт (%)

Банкны салбарын өөрийн хөрөнгө болон төлбөрийн чадварын үзүүлэлтүүд

Банкны системийн эрсдэл даах чадварыг тодорхойлдог өөрийн хөрөнгийн хэмжээ оны эцсийн байдлаар 2.3 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оноос 30.9%-иар буюу 575.6 тэрбум төгрөгөөр, эрсдэлээр жигнэсэн активын хэмжээ 13.1 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оноос 22.4%-иар буюу 2.4 их наяд төгрөгөөр нэмэгдлээ. Банкууд 2014 онд нийт 287.8 тэрбум төгрөгийн ашигтай ажилласан нь өөрийн хөрөнгийн хэмжээг нэмэгдүүлэхэд нөлөөллөө. Банкны салбарын цэвэр ашгийн хэмжээ 2013 оноос 3.8 тэрбум төгрөгөөр буурч, ашигт ажиллагааны гол үзүүлэлтүүд буурсан байна. Активын болон өөрийн хөрөнгийн өгөөж 1.6%, 12.4%-д хүрч, 2013 оноос харгалзан 1.1, 8.0 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Банкны салбарын нэгдүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 12.3%, нийт өөрийн хөрөнгө эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 17.5% байгаа нь Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтээс харгалзан 3.3 ба 5.5 нэгж хувиар өндөр байгаа бөгөөд эдгээр үзүүлэлтүүд 2013 оноос харгалзан 0.2, 1.1 нэгж хувиар сайжирсан байна.

Зураг 27. Өөрийн хөрөнгийн үзүүлэлтүүд

Зураг 28. Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Тайлант оны эцэст банкны системийн төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа 41.2%-д хүрч 2013 оноос 3.2 нэгж хувиар буурсан хэдий ч, Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны доод шалгуур болох 25%-иас даруй 16.2 нэгж хувиар өндөр байна. Банкууд Засгийн газрын үнэт цаасанд оруулах хөрөнгө оруулалтаа тогтвортой нэмэгдүүлэх замаар Төв банкин дахь нөөцөө нэмэгдүүлсэн нь төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа тогтвортой байхад нөлөөлжээ. Төв банкны болон Засгийн газрын үнэт цаасанд банкуудын оруулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээ 2014 онд 3.5 их наяд төгрөгт хүрсэн бөгөөд энэ нь нийт түргэн борлогдох активын 44.6%-ийг бүрдүүлж байв.

Банкууд гадаад валютын нээлттэй позиц, өөрийн хөрөнгийн харьцааг нэг валютын хувьд +/-15% дотор, нийт нээлттэй позицийн хувьд +/-40% дотор барьж байх шаардлагатай. 2014 оны эцсийн байдлаар банкны салбарын гадаад валютын зохистой харьцааны үзүүлэлт нэгж валютын хувьд -8.9%, нийт валютын хувьд -9.6% байсан нь Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны үзүүлэлтийг хангаж байв. Нийт гадаад валютын активын хэмжээ 6.6 их наяд төгрөгтэй тэнцэх хэмжээнд хүрч, 2013 оноос 1.0 их наяд төгрөгөөр буюу 18.6%-иар өссөн бол гадаад валютын пассивын хэмжээ 7.3 их наяд төгрөгтэй тэнцэх хэмжээнд хүрч, 2013 оноос 1.9 их наяд төгрөгөөр буюу 34.8%-иар өссөн байна.

Банкны салбарын тогтвортой байдлыг хадгалах чиглэлд Монголбанкнаас хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

Монголбанкны зүгээс банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг сайжруулах, төлбөрийн чадварыг хадгалах зорилтыг Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлд сүүлийн жилүүдэд тогтмол тусгаж, энэ чиглэлд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүллээ. Үүнд:

Санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд болон урт хугацаанд хангах, системийн шинжтэй болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх хүрээнд Монголбанк *“Хяналт шалгалтын дунд хугацаанд хэрэгжүүлэх стратеги”*-ийн баримт бичгийг батлан хэрэгжүүлж байна.

Гадаад валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах макро зохистой бодлогын хүрээнд ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй гадаад валютын зээлийн эрсдэлийн жинг өсгөх замаар банкуудын төлбөрийн чадвар, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээг чангатгаж, зээлийн эрсдэлийг бууруулах талаар судлан, *“Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”*-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, гадаад валютын зээлийн эрсдэлээр жигнэх хувийг нэмэгдүүлсэн. Энэ нь зээлийн долларжилтыг саармагжуулах, гадаад валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах, улмаар санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд хугацаанд хангах чиглэлд чухал алхам боллоо.

Макро зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдийн нэг болох динамик эрсдэлийн санг манай орны нөхцөл байдалд хэрэгжүүлж болох талаар судалгаа хийж, уг судалгааны үр дүнд үндэслэн *“Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулах, зарцуулах журам”*-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж, шинээр олгосон хэвийн зээлд 1%-ийн эрсдэлийн сан байгуулах зохицуулалтыг бий болголоо. Ингэснээр чанаргүй активт байгуулах эрсдэлийн сангийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, улмаар банкуудын эрсдэл даах чадварыг сайжруулах, болзошгүй эрсдэлийн эсрэг хамгаалалтуудыг нэмэгдүүлэх давуу талыг бий болгож байна.

Санхүүгийн салбарын зохицуулалтын орчныг сайжруулах, санхүүгийн зуучлалыг бодитойгоор нэмэгдүүлэх чиглэлд Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран кастодиан үйлчилгээг манай орны санхүүгийн зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор *“Кастодианы тусгай зөвшөөрлийн болон үйл ажиллагааны журам”*-ыг баталсан. Энэхүү үйлчилгээг нэвтрүүлснээр хөрөнгийн зах зээлийн арилжааны үйлчилгээ үзүүлэх орчныг сайжруулж, хөрөнгө оруулагчийн үнэт цаасыг түүний зөвшөөрөлгүйгээр захиран зарцуулах боломжийг хязгаарлах эрх зүйн орчныг бүрдүүлсэн.

Банкны зохистой засаглал болон үйл ажиллагааны ил тод байдлыг сайжруулах хүрээнд *“Банкны зохистой засаглалын хэрэгжилтийг үнэлэх аргачлал”*-ыг олон улсын стандартын үндсэн зарчмуудтай нийцүүлэн батлуулж, банкуудын үйл ажиллагаанд мөрдүүлж эхлээд байна. Энэхүү журамд өөрчлөлт оруулсантай уялдан *“Банкны ТУЗ-ийн Хараат бус гишүүдийг нэр дэвшүүлэх, томилох, чөлөөлөх журам”*-д хараат бус гишүүнийг зөвхөн хувьцаа эзэмшигчдийн хурлаар томилж, Монголбанкны зөвшөөрлөөр үүрэгт ажлаас нь чөлөөлөх, системд нөлөө бүхий банкуудын хувьд компанийн хэлбэрээс үл хамааран ТУЗ-ийн Хараат бус гишүүн 3 буюу түүнээс дээш байхаар тус тус тусгасан болно.

Зээлийн мэдээллийн санг өргөтгөх, хүртээмжийг сайжруулах, мэдээллийн чанар болон агууламжийг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд Монголбанкнаас бичил санхүүгийн байгууллагуудыг зээлийн мэдээллийн санд бүрэн хамруулах ажлыг хийснээр нийтдээ 13 банк, 226 бичил санхүүгийн байгууллага буюу 177 банк бус санхүүгийн байгууллага, 49 хадгаламж зээлийн хоршоодтой мэдээлэл солилцож байна. Зээлийн мэдээллийн сангийн мэдээллийг хэрэглэгчдэд хүртээмжтэй байлгах, илүү боловсронгуй болгох зорилгоор програмд нэмэлт цэс оруулан хамтран зээлдэгчийн мэдээлэл болон мал тооллогын мэдээллийг орууллаа.

Банкуудад мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэлийн багц материалыг санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж баталлаа. Нягтлан бодох бүртгэлийн багц материалыг шинэчилж буйтай уялдан банкуудаас тайлан хүлээн авах, нэгтгэх програмыг

шинэчилж, банкуудын дансны төлөвлөгөө, санхүүгийн тайлангийн маягтуудыг шинэчилсэн програмд нэвтрүүлж дууссан бөгөөд банкуудаас тайлан мэдээ хүлээн авах туршилтыг амжилттай хэрэгжүүлээд байна.

Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлын хүрээнд Сангийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монголын банкуудын холбоотой хамтарсан ажлын хэсгийг байгуулан хөтөлбөр боловсруулах ажлыг эхлүүлээд байна. Энэхүү ажлын хүрээнд одоогийн байдлаар Дэлхийн банкны төслийн санхүүжилтээр “Санхүү, банкны нэр томъёоны гарын авлага”-ыг эрхлэн хэвлүүлж олон нийтэд түгээгээд байна.

Монголбанкнаас цаашид банкны системд учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах, тогтворгүй байдал үүссэн тохиолдолд түүний далайцыг бууруулах чадамж бүхий бодлогын шинэ хэрэгслүүдийг дэлхийн бусад орнуудын шилдэг туршлагад үндэслэн, өөрийн орны санхүүгийн системийн онцлог байдлыг харгалзан үзэж үр ашигтайгаар хэрэгжүүлэх чиглэлээр судалгааны ажлуудыг тогтмол хийж байна.

Банкны хяналт шалгалт

Газар дээрх хяналт шалгалт

Монголбанкнаас 2014 онд бүх банкуудад газар дээрх иж бүрэн шалгалт, зарим банкинд хэсэгчилсэн шалгалт хийж гүйцэтгэлээ.

Газар дээрх хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэхдээ банкны эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог үнэлэх чиглэлд түлхүү анхаарч, банкны эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал нь оновчтой, хүлээж болзошгүй эрсдэлийн талаарх бодлого нь үр дүнтэй эсэх, дотоод хяналтын систем нь хангалттай эсэхэд үнэлгээ өгч ажилласан бөгөөд шалгалтыг Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль, Банкны тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомж, Монголбанкнаас баталсан журам, заавруудын хүрээнд хийж, илэрсэн зөрчилд Улсын байцаагчийн акт тогтоох, мэдэгдэл бичих, шийтгэвэр ногдуулах зэрэг арга хэмжээг авч ажилласан.

Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг банкууд хэрхэн хангаж байгааг газар дээр нь шалган тогтоохоос гадна банкууд өөрийн хөрөнгийн үзүүлэлт, төлбөрийн чадвараа үнэлэх систем, аргачлал нь оновчтой байгаа буюу тухайн банкны эрсдэл, хэмжээ, үйл ажиллагааны цар хүрээнд нийцэж байгаа эсэхэд дүгнэлт өгөх, түүнийгээ банк дотоод үйл ажиллагаандаа оновчтой хэрэгжүүлж, тооцож, үнэлж байгаа эсэх, тооцооллын аргачлал, системийг бие даасан байдлаар боловсруулан бодитой хэрэгжүүлж чадаж байгаа эсэхэд дүгнэлт өгч ажиллалаа.

Хүснэгт 8. Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд

	Зохистой харьцааны доод шаардлага
Өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ	
- I зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа	9%
- Нийт өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа	12% ³
Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар	
- Түргэн борлогдох актив, бусдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн харьцаа	25%

³ Системийн нөлөө бүхий банкуудад 14%

	Зохистой харьцааны дээд хязгаарлалт
Гадаад валютын нээлттэй позиц	
- нэгж валютад	+/-15%
- нийт валютад	+/-40%
Зээлийн төвлөрлийн эрсдэлийн үзүүлэлтүүд	
- Нэг зээлдэгч, түүнд холбогдох этгээдэд олгосон зээл, батлан даалт, аккредитивын нийлбэр, өөрийн хөрөнгийн харьцаа	20%
Холбогдох этгээдэд олгосон зээл болон зээлтэй адилтган тооцох бусад активын нийлбэр, өөрийн хөрөнгийн харьцаа	20%
Нэг холбогдох этгээдэд олгосон зээл болон зээлтэй адилтган тооцох бусад актив, өөрийн хөрөнгийн харьцаа	5%
Үндсэн хөрөнгийн үзүүлэлт	
Үндсэн хөрөнгө, нийт активын харьцаа	8%

Эх сурвалж: Монголбанк

Мөнгө угаах болон терроризмтой тэмцэх тухай хуулийн хэрэгжилтийг хянах зорилгоор банкуудад хийгдэж байгаа иж бүрэн хяналт шалгалтын удирдамжинд тусгай заалтуудыг оруулж, 2014 онд шалгалт хийгдсэн банкуудад энэ чиглэлийн хяналт шалгалт хийлээ. Мөн Засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрийн хүрээнд олгогдсон зээлүүдэд хяналт шалгалт хийж, үнэлгээ дүгнэлт өгч ажиллав.

Зайнаас хийх хяналт шалгалт

Тайлант онд банкуудын санхүүгийн тайлан мэдээ, газар дээрх шалгалтын дүнд үндэслэн Монголбанкнаас өгсөн үүргийн биелэлт ба холбогдох бусад хууль, тогтоомжуудын дагуу банкуудад зайнаас хяналт тавих ажлыг тогтмол хийж гүйцэтгэлээ.

Зайнаас хийх хяналтын хүрээнд активыг зохих журмын дагуу ангилаагүй, эрсдэлийн санг дутуу байгуулсан, нягтлан бодох бүртгэлийн журмын заалтуудыг биелүүлээгүй, тайлан мэдээг буруу гаргасан зэрэг зөрчлийг илрүүлж, улсын байцаагчийн акт, шийтгэвэр тогтоох, холбогдох залруулгын гүйлгээг хийлгэх, зөрчлийг арилгуулах зэрэг арга хэмжээг авсан болно.

Түүнчлэн банкуудын тайлан тэнцэлд үнэлгээ, дүгнэлт өгч ажиллахаас гадна банкинд тавих хяналт шалгалтыг хугацаанд нь, чанартай, тогтмол, үр ашигтай хэрэгжүүлэх үүднээс банкны өөрийн хөрөнгийн, гадаадын хөрөнгө оруулалттай банкны судалгаа, Банкны тухай хуулийн 38.2 дахь заалтын биелэлтийг улирал бүр, банкны салбар нэгжийн өөрчлөлтийн судалгааг хагас жил тутам гаргаж ажиллалаа.

Шигтгээ 2. Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэг (ОНССМ)-ийг дээшлүүлэх хөтөлбөр

Санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд, урт хугацаанд хангах, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэхэд иргэдийн санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх нь нэн чухал билээ. Хөгжиж буй эдийн засагтай орнуудын хувьд иргэдийн санхүүгийн суурь мэдлэг сайн байх нь эдийн засгийн бодит өсөлтийг тогтвортой байлгах, ядуурлыг бууруулах, цаашлаад санхүүгийн болзошгүй хямралаас сэргийлэхэд чухал нөлөөтэй байдаг бол өндөр хөгжилтэй орны хувьд тэтгэврийн насны иргэд хангалттай хэмжээний хуримтлал үүсгэсэн байх, өрийн дарамтад орохгүй байх зэрэг нөхцөлийг бүрдүүлдэг ач холбогдолтой байна.

Харин олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэг дутмаг, санхүүгийн бүтээгдэхүүний талаар ойлголт бага байх нь иргэд урт хугацаанд санхүүгийн оновчгүй шийдвэрийг гаргахад хүргэж, үүнээс үүдэн иргэдийн санхүүгийн байдал сайжрахгүй, цаашлаад санхүүгийн салбарын тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлдөг байна.

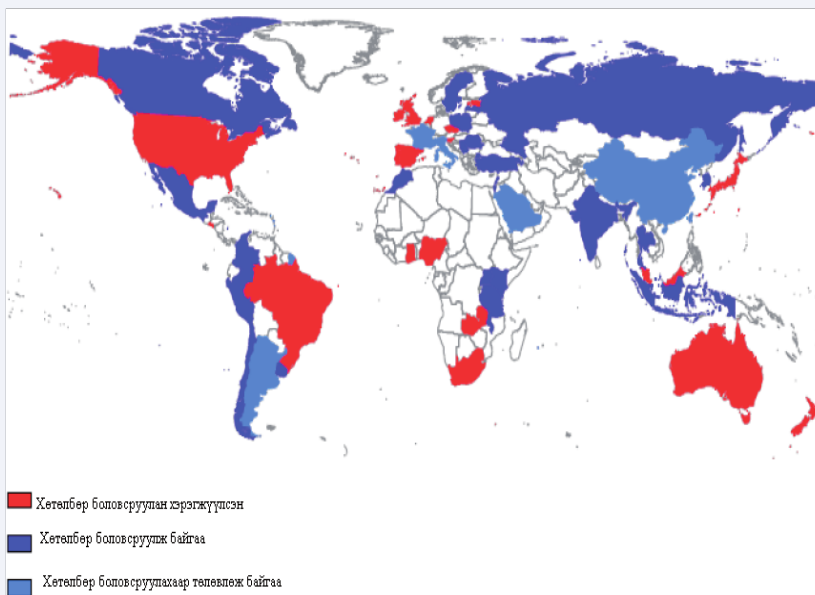
1990-ээд оны сүүлчээр тохиолдсон Азийн санхүүгийн хямралын дараагаас эхлэн Япон, Сингапур, Голланд, Шинэ Зеланд, Их Британи болон АНУ зэрэг өндөр хөгжилтэй орнууд санхүүгийн мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх явдлыг бодлогын хэмжээнд авч үзэн, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх тусгайлсан хөтөлбөр боловсруулж эхэлсэн байдаг. Энэ нь үндэсний хэмжээнд санал нэгдсэн санхүүгийн боловсролыг сайжруулахын тулд хэрэгжүүлж буй хөтөлбөр болон тогтолцоо бүхий арга хэмжээний цогц юм.

Тус хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж буй орнуудын тоо эрчимтэй нэмэгдэж байгаа бөгөөд 2011 оны байдлаар 26 орон тус хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх шатандаа явж байсан бол энэ тоо 2013 оны байдлаар 45 болж өсөөд байна.

Хүснэгт 9. ОНССМ-ийг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж буй байдал

Хэрэгжилтийн байдал	Тоо	Орнууд
Үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж байгаа	20	Австрали, Бразил, Чех, Эль Сальвадор, Эстони, Гана, Ирланд, Япон, Малайз, Голланд, Шинэ Зеланд, Нигер, Португал, Сингапур, Словен, ӨАБНУ, Испани, Их Британи, АНУ, Замби
Үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулах үйл явц ахисан буюу дэвшилтэт түвшинд байгаа	25	Армен, Канад, Чили, Колумб, Энэтхэг, Индонез, Израйл, Кени, БНСУ, Латви, Леван, Мексик, Малави, Морокко, Перу, Польш, Румын, ОХУ, Серб, Швед, Танзани, Тайланд, Турк, Уганда, Уругвай
Үндэсний хөтөлбөрийг боловсруулахаар төлөвлөж байгаа	5	Аргентин, БНХАУ, Франц, Итали, Саудын Араб

Зураг 29. ОНССМ-ийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байгаа байдал (бүс нутгаар)

Эх сурвалжууд: ЭЗХАХБ (OECD)

Улс орнуудын санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийн түвшин, хүн амын хэрэгцээ шаардлага зэргээс хамааран хөтөлбөрийн зорилго нь санхүүгийн зах зээлийг хүртээмжтэй болгох, иргэдийг санхүүгийн зөв зохистой шийдвэр гаргах чадавхитай болгох, хувьсан өөрчлөгдөж буй нийгэм эдийн засгийн сорилтуудтай тулгарахад нь туслах зорилготой байдаг.

Санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр нь ихэвчлэн бүх нийтэд зориулагдсан байдаг боловч тодорхой хэмжээнд ямар нэг зорилтот бүлэгт илүү ач холбогдол өгч, анхаарал хандуулах явдал бий. Ихэнх оронд залуучууд болон хүүхдүүдийг зорилтот бүлэгт зүй ёсоор оруулдаг бөгөөд бусад зорилтот бүлэг нь тухайн орны онцлогоос хамаарч харилцан адилгүй байна.

Хүснэгт 10. Дэлхийн улс орнуудын ОНССМ-ийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн зорилтот бүлгүүд

Зорилтот бүлэг	Уг бүлгийг зорилтот хэмээн сонгосон орнууд
Эмэгтэйчүүд	Бразил, Энэтхэг, Индонез, Саудын Араб, Турк
Шилжин суурьшигчид	Канад, Индонез, Мексик
Бизнес эрхлэгчид	Бразил, Энэтхэг, Индонез, Голланд, Саудын Араб, Испани
Ажилчид, бага дунд орлоготой иргэд, өндөр настнууд	Бразил, Канад, Хятад, Солонгос, Турк болон АНУ
Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс	Энэтхэг
АНУ-руу цагаачлагчид	Мексик
Хөдөө орон нутгийн иргэд	БНХАУ
Их сургуульд суралцаж байх үе, гэрлэх, орон сууц худалдан авах, гэр бүл салах, хүүхэдтэй болох, ажилгүй болох зэрэг гэр бүл, хувь хүний хувьд санхүүгийн шийдвэр гаргах шаардлага тулгардаг тодорхой үеүд	БНСУ, Голланд, Их Британи

Эх сурвалж: ЭЗХАХБ (OECD)

Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөрийн үр дүнд тодорхой хугацааны давтамжтайгаар үнэлгээ хийх нь хөтөлбөрийн ач холбогдлыг нэмэгдүүлэх бөгөөд одоогийн байдлаар Австрали, Япон, Голланд, Сингапур, ӨАБНУ, Их Британи болон АНУ гэсэн 7 орон тоон болон чанарын аргаар үнэлгээ хийсэн. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр иргэд өөрийн хэрэгцээнд тохирсон, зөв бүтээгдэхүүн үйлчилгээг сонгох боломжтой болох, санхүүгийн залилангаас урьдчилан сэргийлэх, иргэдийн өрийн хэмжээ буурч, хуримтлал нэмэгдэх, ядуурал, гэмт хэрэг буурах зэрэг ач холбогдолтой юм.

Монголбанк сүүлийн жилүүдэд дотоод, гадаадын холбогдох байгууллагуудтай хамтран олон нийтийн эдийн засаг, санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх суурь судалгааг хийж, хөтөлбөр боловсруулах чиглэлээр ажиллалаа. ОНССМ-ийг дээшлүүлэх дунд хугацаа (3-5 жил)-ны хөтөлбөрийг 2015 онд баталж, үндэсний хэмжээнд хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байна.

Шигтгээ 3. Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоо

Орон сууцны санхүүжилтийн систем

Эрс тэс уур амьсгалтай, хүн амын дийлэнх хэсэг нь гэр хороололд амьдардаг манай орны хувьд орон сууцны санхүүжилтийн зах зээлийн зарчимд нийцсэн, тогтвортой тогтолцоог бий болгож, ипотекийн анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийг зөв чиглэлээр, урт хугацаанд хөгжүүлэх асуудал эн тэргүүнд тавигдсаар ирсэн билээ. Манай улсад ипотекийн зээл олгох үйл ажиллагаа 2003 оноос эхэлсэн бөгөөд түүнээс хойш дан ганц банкны салбарын хадгаламжид суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн систем зонхилж байв. 2003 онд Азийн Хөгжлийн банкны “Орон сууцны санхүүжилт” төсөл хэрэгжсэн нь банкны салбарын богино хугацаат эх үүсвэрээр орон сууц барьцаалсан урт хугацаатай зээлийн үйл ажиллагааг эхлүүлэх, улмаар орон сууцны санхүүжилтийн тогтолцоог бий болгох урт хугацааны зорилтыг биелүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулжээ.

Орон сууцны зээлийн санхүүжилтийг хэрхэн бий болгож байгаа буюу зээлийн эх үүсвэр хаанаас гарч байгаагаас нь хамаарч орон сууцны санхүүжилтийн системийг дараах 5 төрөл болгон ангилж байна:

- Хадгаламжид суурилсан систем
- Бондын захад суурилсан систем
- Үнэт цаасжуулалт буюу хоёрдогч захад суурилсан систем
- Орон сууцны төрийн банк, эсхүл сан
- Бусад санхүүгийн эх үүсвэр

Орон сууцны санхүүжилтийн системийн үр ашгийг хэмжихийн тулд хэд хэдэн үзүүлэлтүүдийг авч үздэг. Үүнд өрхийн дундаж орлого нь дундаж ангиллын орон сууцыг ипотекийн зээлээр худалдан авахад банкнаас тавьж буй өрхийн орлогын шаардлагыг хангах хэмжээнд хүрэлцээтэй байх, зээлийн төрөл нь макро эдийн засгийн нөхцөл байдал, харилцагчдын хэрэгцээнд нийцсэн байх, банкны зээлэх болон зээлдүүлэх хүүгийн зөрүү болон ипотекийн зээлээр баталгаажсан бонд болон бусад үнэт цаасны хүүгийн зөрүү бага байх, үүргийн гүйцэтгэлийг барьцаа хөрөнгөөр аливаа саадгүйгээр, бага зардлаар хангуулдаг байх, зээлдэгчийн мэдээлэл, үл хөдлөх хөрөнгө болон гүйлгээний шинж чанарт үндэслэн зээлийн алдагдлыг урьдчилан, хэсэгчлэн таамаглах боломжтой байх, систем нь гадаад орчны сөрөг нөлөөнд тэсвэртэй, уян хатан байх, дотоод орчны сөрөг өөрчлөлтийг даах чадалтай, хэврэг бус байх, санхүүгийн боловсрол багатай зээлдэгч шударга бус зээл олголтоос хамгаалагдсан байх зэрэг үзүүлэлтүүд ордог байна.

Хадгаламжийн эх үүсвэрт тулгуурласан орон сууцны санхүүжилтийн тогтолцоонд банкууд зээл олгох, эргэн төлөлтийг хариуцах, зээлийн эрсдэлийг хүлээх, эх үүсвэр татан төвлөрүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлдэг бол хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн системд орон сууцны зээл олголт, эргэн төлөлтийг банкууд хариуцаж, харин зээлийн эрсдэл болон санхүүгийн эх үүсвэр татан төвлөрүүлэх үйл ажиллагаа нь үнэт цаас худалдан авсан хөрөнгө оруулагчдад шилждэг.

Хадгаламжид суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн системийн давуу тал нь банк хугацаа хэтрэлт болон зээлийн төлбөрийн чадварын эрсдэлийг хүлээх учир зээлийн эрсдэлийн хяналт сайн байдаг. Мөн зээлдүүлэгч, зээлийн үйлчилгээ үзүүлэгч нь нэг байгууллага (банк) учраас тухайн зээлдэгчид үзүүлэх үйлчилгээ илүү сайн байх талтай. Харин энэхүү системийн сул тал нь банкны актив, пассивын хугацааны зөрүү буюу богино хугацаатай хадгаламжийн эх үүсвэрээр орон сууцны урт хугацаатай зээлийн эрэлтийг хангах болдог тул хүүгийн эрсдэлийг удирдахад хүндрэлтэй, зээлийн төлбөрийн чадварын эрсдэл төвлөрөх магадлалтай, ялангуяа газар зүйн хувьд жижиг хэсгийг хамарсан зээл олгох тохиолдолд нэг байгууллага олон төрлийн үүрэг гүйцэтгэдэг тул үйл ажиллагааны үр ашиг бага байх, банкны байнгын санхүүжилт хязгаарлагдмал учир өрсөлдөөн сул байх талтай байдаг.

Тиймээс Монголбанк урт хугацаанд тогтвортой ажиллах орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтолцоог нэвтрүүлэхийг зорьж, Засгийн газартай хамтран “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн хадгаламжид суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн системээс хоёрдогч захад суурилсан системд шилжих ажлыг 2013 онд эхлүүлсэн билээ. Энэхүү шинэ систем нь төрөл бүрийн хугацаатай ипотекийн зээлээр баталгаажсан үнэт цаас гаргаж хөрөнгө оруулагчдад худалдсанаар хүүгийн эрсдэлийг үр ашигтай удирдах боломж бий болгох, ипотекийн зээлээр баталгаажсан үнэт цаасыг эрсдэлээс нь хамааруулан ангилж, зэрэглэл болон үнийг нь тогтоон, хөрөнгө оруулагчдад эрсдэлийг тархаасан үнэт цаас худалдан авах боломжийг бий болгосноор төлбөрийн чадварын эрсдэлийг үр ашигтай тархаан байршуулах, мэргэжлийн төрөлжсөн ур чадвар, зах зээлийн сахилга бат сайн тул үйл ажиллагааны үр ашиг өндөр байх зэрэг давуу талтай байна.

Түүнчлэн ипотекийн зээлийн хоёрдогч зах нь шинээр зээл олгож буй банкинд зах зээлд хялбараар нэвтэрч орох боломж олгосноор анхдагч зах зээл дээр өрсөлдөөн үүсгэн зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэх давуу талтай. Харин мэдээллийн тэгш бус байдал нь хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн системийн сул тал юм. Учир нь зээл олголтыг хариуцаж буй банкууд зээлдэгчийн талаар илүү мэдээлэлтэй байдаг боловч зээлийн багцыг худалдан тайлан тэнцлээсээ хасч, зээлийн эрсдэлийг хөрөнгө оруулагчид шилжүүлдэг бол хөрөнгө оруулагч нь зээлийн эрсдэлийг өөртөө авсан боловч зээлдэгчийн талаар хомс мэдээлэлтэй байдаг. Энэ нь банкны хувьд зээлийн чанарт төдийлөн анхаарахгүйгээр зээлийг их хэмжээгээр олгох сонирхлыг бий болгох эрсдэл дагуулах магадлалтай байдаг.

Тиймээс ипотекийн зээлийн нэгдсэн стандартыг гаргаж мөрдүүлэх, барьцаа хөрөнгөөр үүргийн гүйцэтгэл хангуулах хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох, хөрөнгийн эрхийн бүртгэлийг найдвартай, шуурхай хийх зэрэг асуудлыг оновчтой шийдвэрлэх нь хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтолцоо үр ашигтай ажиллах чухал хүчин зүйл юм.

Үүнээс гадна манай улсын хувьд хөрөнгийн захын хөгжил сул хэвээр байгаа, урт хугацаат ипотекийн зээлээр баталгаажсан бонд (ИЗББ)-д хөрөнгө оруулах боломжтой мэргэжлийн томоохон хөрөнгө оруулагчид үүсч бий болоогүй байгаа нь Төрийн оролцоогүйгээр хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн тогтолцоог нэвтрүүлэх боломжийг бий болгохгүй байсан юм.

Иймд, Монголбанк хөрөнгийн захын томоохон хөрөнгө оруулагч бий болох хүртэл орон сууцны санхүүжилтийг хариуцаж байгаа бөгөөд цаашид Нийгмийн даатгалын сангийн хөрөнгийг бүрдүүлж, түүнийг улсын төсвөөс тусгаарлан бие даасан институциональ хөрөнгө оруулалтын сан болгон хөгжүүлэх шаардлагатай гэж үздэг. Ингэснээр тус сангийн хөрөнгөөр ИЗББ-д хөрөнгө оруулах замаар орон сууцны урт хугацааны санхүүжилтийн тасралтгүй урсгалыг бий болгох боломжтой юм.

Зураг 30. Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн ерөнхий схем

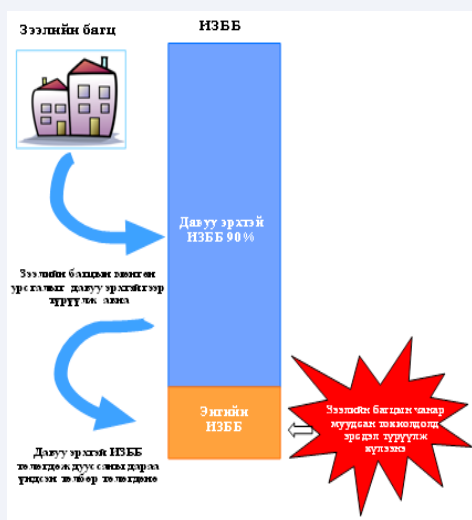
Эх сурвалж: Монголбанк

Үнэт цаасжуулалт

Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны тухай хуулийн дагуу санхүүгийн зах зээл дээр барьцаат болон баталгаат гэсэн хоёр төрлийн ипотекийн зээлээр баталгаажсан үнэт цаас гаргах боломжтой. Эдгээр үнэт цаас нь ипотекийн зээлийн багцын ирээдүйн мөнгөн урсгалаар баталгаажих боловч барьцаат үнэт цаасны хувьд зээлийн багц банкны тэнцэл дээр үлдэх бол баталгаат үнэт цаасны хувьд банк зээлийн багцыг тэнцлээсээ бүрэн хасдагаараа ялгаатай. Иймд зээлийн багцын чанар муудсан тохиолдолд барьцаат үнэт цаасны хувьд үнэт цаас гаргасан банк зээлийн эрсдэлийг хариуцдаг бол баталгаат үнэт цаасны тухайд үнэт цаас худалдан авсан хөрөнгө оруулагч нь зээлийн эрсдэлийг хариуцдаг байна.

Манай улсын хөрөнгийн захын хөгжил сул, банкуудын санхүүгийн чадавхи хязгаарлагдмал зэрэг хүчин зүйлсийг харгалзан хөтөлбөрийн хүрээнд баталгаат үнэт цаас гаргахаар шийдвэрлэсэн. Ингэснээр банкуудын өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үзүүлэлтэд дарамт учрахгүйгээс гадна МИК (Монголын Ипотекийн Корпораци) ОССК ХХК-ийн үүсгэн байгуулсан Тусгай зориулалтын компани (ТЗК) ипотекийн зээлийг худалдан авч багцлан, үнэт цаасжуулснаар зардал хэмнэх боломжтой болсон. Түүнчлэн ипотекийн зээлийг МИК ОССК ХХК-иас тогтоосон шалгуурын дагуу худалдан авч нэгдсэн стандартад шилжүүлэн, банкуудыг олгосон болон үйлчилгээ үзүүлсэн зээлийн дүнгээс хамаарч урамшуулахаар болсон нь зээлийн эргэлтийг хурдасгаж, банкуудын үйл ажиллагааны үр ашгийг нэмэгдүүлэх давуу талтай болсон.

Зураг 31. Үнэт цаасжуулалтын бүтэц

Эх сурвалж: Монголбанк

Хэдийгээр баталгаат үнэт цаас нь дээрх давуу талуудтай боловч зээлийн багцыг банкны тайлан тэнцлээс хассанаар зээлийн эрсдэл хөрөнгө оруулагчдад шилждэг тул хөрөнгө оруулагчдыг зээлийн эрсдэлээс хамгаалах, банкуудын үйл ажиллагааны зохистой хэм хэмжээг алдагдуулахгүй байх зорилгоор холбогдох зохицуулалтыг “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн журам”-д тусгасан. Уг журмын дагуу МИК ОССК ХХК хөтөлбөрт хамрагдсан банкуудын ипотекийн зээлийг худалдан авч багцлан, давуу эрхтэй болон энгийн гэсэн хоёр ангиллын үнэт цаас гаргана. Нийт гаргасан үнэт цаасны 90% нь давуу эрхтэй, 10% нь энгийн ИЗББ байна. Давуу эрхтэй ИЗББ нь зээлийн багцын мөнгөн урсгалаас төлбөр хүлээн авах дарааллын хувьд тэргүүн ээлжийн эрхтэй байх тул үнэт цаас гаргагч давуу эрхтэй ИЗББ-ын үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг эхэлж хуваарилан зөвхөн давуу эрхтэй ИЗББ-ын төлбөр бүрэн төлөгдсөний дараа л

энгийн ИЗББ-ын төлбөрийг хуваарилахаар журмаар зохицуулсан.

Түүнчлэн зээлийн эрсдэл үүссэн тохиолдолд аливаа алдагдлыг энгийн ИЗББ эзэмшигчид түрүүлж хүлээх бөгөөд алдагдлын хэмжээ энгийн ИЗББ-ын үлдэгдлээс хэтэрсэн тохиолдолд давуу эрхтэй ИЗББ эзэмшигчид алдагдал хүлээх зохицуулалттай байна.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр банкуудын үйл ажиллагааны зохистой хэм хэмжээ алдагдахаас сэргийлж энгийн ИЗББ-ыг банкууд 3 жилийн турш эзэмшихээр журамд заасан. Энгийн ИЗББ-ыг банкууд тодорхой хугацаанд эзэмшин, эрсдэл, үр өгөөжийг хуваалцсанаар банкуудын зохистой үйл ажиллагааг хангах, зээлийн багцын чанар муудахаас сэргийлэх, улмаар банк, санхүүгийн салбарт системийн шинжтэй болзошгүй эрсдэл үүсэхээс хамгаалах зорилготой юм.

Хууль эрх зүйн зохицуулалт

2013 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдөр Монголбанк Засгийн газартай “Ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох талаар хамтран ажиллах харилцан ойлголцлын санамж бичиг”-ийг байгуулсан нь урт хугацаанд тогтвортой ажиллах ипотекийн хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны санхүүжилтийн шинэ тогтолцоог бий болгох анхны нөхцлийг бүрдүүлсэн. 2013 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдрийн Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн журам”-ыг баталж, орон сууцны эрэлт, нийлүүлэлтийн уялдааг хангах замаар орон сууцны үнэ болон орон сууцны түрээсийн үнийг тогтвортой байлгах, иргэдийн эрүүл аюулгүй орчин дахь орон сууцны хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилтот ажлыг эхлүүлсэн билээ.

Дээрх ажлын хүрээнд Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны тухай хуулийн дагуу Хууль зүйн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын 2013 оны 7 дугаар сарын 20-ны өдрийн А167/203 дугаар хамтарсан тушаалаар “Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны багцыг тусгай тэмдэглэл хийж, бүртгэх журам”-ыг баталсан бөгөөд ипотекийн хоёрдогч захад суурилсан орон сууцны

санхүүжилтийн тогтолцоог бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор уг хөтөлбөрийн эхлэлийн санхүүжилтийг Монголбанкнаас банкинд зээл хэлбэрээр, дараагийн санхүүжилтийг банк эхлэлийн санхүүжилтээр иргэдэд олгосон ипотекийн зээлийн багцыг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос үнэт цаас гаргах тусгай зөвшөөрөл авсан тусгай зориулалтын компаниар үнэт цаасжуулан Монголбанкинд худалдах замаар олгох тогтолцоог бүрдүүлэх урьдач нөхцөл богино хугацаанд амжилттай бүрдсэн юм.

МИК ОССК ХХК нь Хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны тухай хуулийн хүрээнд Санхүүгийн зохицуулах хорооноос анхны тусгай зориулалттай компанийн зөвшөөрлийг 2013 онд авсан бөгөөд анхны хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасыг 2013 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдөр санхүүгийн зах зээл дээр амжилттай гаргасан.

Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөрийн хүрээнд 8 хувийн хүүтэй орон сууцны зээлийг иргэдэд саад бэрхшээлгүй, түргэн шуурхай олгоход төрийн байгууллага хоорондын харилцан ойлголцол, зохион байгуулалттай хамтын ажиллагаа нь хөтөлбөрийг амжилттай эхлүүлж хэрэгжүүлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой байсан юм.

Ийнхүү орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн сүүлийн 18 сарын хугацаанд банкуудын орон сууцны ипотекийн зээлийн үлдэгдэл 2845 тэрбум төгрөгт, үүний 2028 тэрбум төгрөг буюу 71.3%-ийг энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл эзэлж байна. Нийт зээлдэгчдийн тоо 2012 оны эцэст 29,887 байсан бол 2014 оны эцэст 66,334 болж 2.2 дахин өсчээ. Улмаар орон сууцны ипотекийн зээлийн ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ 2012 оны эцэст 6% байсан бол 2013 оны эцэст 11%, 2014 оны эцэст 13% болж нэмэгдээд байна.

1.4 Улсын төсөв

Засгийн газрын цэвэр зээл

Төв банк болон банкуудын нэгдсэн дүнгээр 2014 оны эцэст Засгийн газрын өр төлбөр 2519.9 тэрбум төгрөг, хөрөнгө 2320.6 тэрбум төгрөг болж, Засгийн газрын цэвэр зээл (ЗГЦЗ)-ийн хэмжээ 199.3 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна. Энэ нь ЗГЦЗ өнгөрсөн оноос 1255.3 тэрбум төгрөгөөр буюу 118.9 хувиар өссөн үзүүлэлт байлаа.

Хүснэгт 11. Банкны систем дэх ЗГЦЗ, Монголбанкныг оруулсан дүн (тэрбум төгрөг)

Хөрөнгө	2013	2014	Өөрчлөлт	Өр төлбөр	2013	2014	Өөрчлөлт
Төсвийн харилцах	1268.2	400.9	(867.3)	ЗГҮЦ	1780.3	2290.5	510.2
Төгрөгийн	807.1	311.9	(495.2)	Богино хугацаат	393.0	723.8	330.8
Валютын	461.1	89.0	(372.1)	Дунд хугацаат	1387.3	1566.7	179.3
Төгрөгийн нөөц	386.4	319.7	(66.7)	ЗГ-т олгосон зээл	-	-	-
Нийгмийн даатгал	565.6	726.1	160.5	Бусад	42.7	229.4	186.7
ЗГ-ын санхүүжилт	540.1	693.0	152.9				
Бусад	118.7	180.9	62.2				
1. Нийт	2879.0	2320.6	(558.4)	2. Нийт	1823.0	2519.9	696.9
				ЗГЦЗ [2-1]	(1056.0)	199.3	1255.3

Эх сурвалж: Монголбанк

Банкны систем дэх Засгийн газар (ЗГ)-ын нийт өр төлбөр 2013 оноос 696.9 тэрбум төгрөгөөр буюу 38.2%-иар өссөн нь Монголбанкны платформуор болон Хөрөнгийн биржээр дамжуулан арилжаалж буй Засгийн газрын үнэт цаас (ЗГҮЦ)-ны үлдэгдэл 510.2 тэрбум төгрөгөөр өссөнөөс голлон шалтгаалжээ.

Харин ЗГ-ын нийт хөрөнгийн хэмжээ өмнөх оноос 558.4 тэрбум төгрөгөөр буюу 19.4%-иар буурсан байна. Банкуудад байршиж буй нийгмийн даатгалын хөрөнгө, Засгийн газрын санхүүжилтийн хэмжээ нэмэгдсэн хэдий ч, Төв банкин дахь ЗГ-ын төгрөгийн болон валютын харилцах дансны үлдэгдэл нийт 867.3 тэрбум төгрөгөөр буурсан нь ЗГ-ын хөрөнгийн хэмжээ буурахад голлон нөлөөлжээ. Банкны систем дэх ЗГ-ын нийт өр төлбөрийн 15% нь Монголбанкинд, 85% нь банкуудад байршиж байгаа бол хөрөнгийн 33.7% нь Монголбанкинд, 66.3% нь банкуудад байршиж байна.

Хүснэгт 12. ЗГЦЗ-ийн тайлан (банкуудаар болон системийн хэмжээгээр), сая төгрөгөөр

ДАНС	БАНКУУД	Банкууд	Улирлын өсөлт (хувь)	Монголбанк	Улирлын өсөлт (хувь)	БҮГД ДҮН	Улирлын өсөлт (хувь)
1. Засгийн газрын өр төлбөр		2 140 813.2	17.4	379 085.8	100.0	2 519 899.0	38.2
Урьдчилж төлсөн ба хойшлогдсон татвар		9 121.4	241.0	-	-	9 121.4	241.0
ЗГ-ын богино хугацаатай үнэт цаас		723 823.2	84.2	-	-	723 823.9	84.2
ЗГ-ын дунд хугацаатай үнэт цаас		1 364 248.4	(1.7)	202 404.4	100.0	1 566 652.8	12.9
Хуримтлуулж тооцсон хүүний өглөг		43 619.5	9.0	-	-	43 619.5	9.0
Засгийн газрын зээл		-	-	-	-	-	-
ЗГ-ын бусад төрлийн өглөг		-	-	176 681.4	100.0	176 681.4	100.0
2. Засгийн газрын хөрөнгө		1 538 314.2	29.7	782 288.2	(53.8)	2 320 566.1	(19.4)
Улсын төсөв		1 512 314.2	27.9	782 288.2	(53.8)	2 294 602.4	(20.2)
Улсын төсвийн төгрөгийн харилцах		-	-	311 938.0	(61.4)	311 938.0	(61.4)
Улсын төсвийн төгрөгийн хугацаатай хадгаламж		6 037.0	471.4	-	-	6 037.0	471.4
Улсын төсвийн төгрөгийн хугацаагүй хадгаламж		43.4	(17.2)	-	-	43.4	(17.2)
Улсын төсвийн төгрөгийн нөөц		-	-	319 677.8	(17.3)	319 677.8	(17.3)
Улсын төсвийн валютын нөөц		-	-	28 465.4	649.8	28 465.4	649.8
Улсын төсвийн валютын харилцах		-	-	88 969.6	(80.7)	88 969.6	(80.7)
Улсын төсвийн валютын хугацаатай хадгаламж		-	(100.0)	-	-	-	(100.0)
Улсын төсвийн валютын хугацаагүй хадгаламж		-	-	-	-	-	-
Улсын төсвийн валютын данс (төсөл)		-	-	25 799.3	2.6	25 799.3	2.6
Орлогын шилжүүлэг (төгрөг)		9 025.7	(48.7)	-	-	9 025.7	(48.7)
Орлогын шилжүүлэг (валют)		30.8	(99.7)	-	-	30.8	(99.7)
Нийгмийн даатгал (төгрөг)		726 147.7	28.4	-	-	726 147.7	28.4
Нийгмийн даатгал (валют)		-	-	-	-	-	-
Тусгай данс (төгрөг)		47 157.4	13.7	-	-	47 157.4	13.7
Тусгай данс (валют)		30 896.5	430.0	-	-	30 896.5	430.0
Засгийн газрын санхүүжилт		692 975.7	28.3	-	-	692 975.7	28.3
Засгийн газрын авлага (KFW II)		-	-	7 409.9	(2.7)	7 409.9	(2.7)
Хуримтлуулж тооцсон хүүний авлага		-	-	28.2	(98.3)	28.2	(98.3)
Өр барагдуулах албатай хийх тооцоо		-	-	-	-	-	-
Орон нутгийн төсөв		25 963.7	563.2	-	-	25 963.7	563.2
Орон нутгийн тусгай данс (төгрөгийн)		8 900.3	175.9	-	-	8 900.3	175.9
Орон нутгийн тусгай данс (валютын)		17 063.3	2 375.8	-	-	17 063.3	2 375.8
3. ЗГ-ын цэвэр зээл (1-2)		602,535.3	(5.4)	(403,202.3)	(76.2)	199,332.9	(118.9)

Эх сурвалж: Монголбанк болон банкуудын тайлан тэнцэл

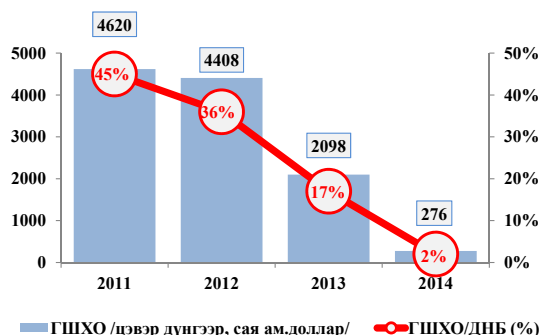
2.1 Мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, арга хэмжээ, үр дүн

2013-2014 оны гадаад орчны таагүй нөхцөл байдал ба төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямрал

Дэлхийн эдийн засаг, аж үйлдвэрлэлийн өсөлт удааширсан, гадаад зах зээлд түүхий эдийн үнийн урт хугацааны мөчлөг (super cycle) дуусгавар болж, үнэ уруудах хандлагатай болсны нөлөөгөөр Монгол Улсын гадаад худалдааны нөхцөл 2011 оны 4 дүгээр улирлаас хойш муудсан үзүүлэлттэй байв. Экспортын голлох түүхий эд болох нүүрс, зэсийн үнэ 2012 онтой харьцуулахад харгалзан 70%, 20%-иар тус тус буурсан үзүүлэлттэй болжээ.

Дэлхийн, түүний дотор Азийн бүс нутгийн хөрөнгө оруулалтын орчин тодорхой бус, хөрөнгийн урсгал нь хөгжиж буй болон бүрэлдэж буй эдийн засагтай (emerging markets) орнуудаас гадагшлах хандлага үргэлжилсэн хэвээр, Хятад улсаас хөгжиж буй орнуудад хийх хөрөнгө оруулалт эрс буурсаар байна. Гадаад орчны эдгээр сөрөг хүчин зүйлсээс гадна манай улсын дотоодын хөрөнгө оруулалтын орчинд 2012 оноос тодорхой бус байдал үүссэн, томоохон төслүүдийн хөрөнгө оруулалт шийдэгдээгүй хэвээр байсны улмаас Монгол Улсын эдийн засагт орж ирэх гадаад валютын урсгал сүүлийн 30 гаруй сарын турш сэргээгүй, төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралын нөлөөлөл нь 2014 оны туршид арилаагүй хэвээр байлаа. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 2011 оны оргил үеэс 17 дахин буурч, 2014 онд 276 сая ам.доллар болж, гуравхан жилийн дотор ДНБ-ий 45%-иас ердөө 2%-тай тэнцэхүйц түвшинд болж огцом багассан юм. Ийнхүү гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь 2009 онд эдийн засаг 1.3%-иар агшиж, санхүү-эдийн засгийн хямралтай байсан үеийнхээс ч доогуур түвшинд болж буураад байна.

Зураг 32. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт (цэвэр дүн)

Зураг 33. Дэлхийн зах зээл дэх нүүрс, зэсийн үнэ

Эх сурвалжууд: Монголбанк, Гаалийн ерөнхий газар, LME, Bloomberg

Эдийн засгийг зөөлөн газардуулах, тогтворжуулах зорилгоор 2013-2014 онд хэрэгжүүлсэн мөнгөний бодлогын үр нөлөө:

2012 оны 11 дүгээр сараас эхлэн эдийн засгийн тогтворжуулах (stabilization), улмаар зөөлөн газардуулах (soft-landing) мөнгөний бодлогын шат дараатай, зайлшгүй арга хэмжээ авсны үр дүнд гадаад худалдаа, урсгал тэнцэл, нийт эдийн засагт шаардлагатай тохиргоо хийгдэх, үүссэн нөхцөл байдалд хувийн хэвшил, эдийн засгийн бусад оролцогчид дасан зохицох цаг хугацааны орон зай, боломжийг олгож, эдийн засгийг бодит хөрсөн дээр нь аль болох алгуурхан газардуулсан болно. Тухайлбал, 2012 онд ДНБ-ий бодит өсөлт 12.3% байсан бол 2013 онд 11.6%, 2014 онд 7.8% болж саарсан хэдий ч, эдийн засаг огцом уналтад орж агших (crash-landing), нийт М2 мөнгөний нийлүүлэлт огцом буурах, банкны системд зээл тасалдах, дотоод активууд үнэгүйдэх, санхүү-эдийн засаг-нийгмийн гурвалсан хямрал 2013-2014 онд бий болох эрсдлээс урьдчилан сэргийлж,

цаашид эдийн засагт бүтцийн шинэчлэл хийх, эдийн засгийг эрүүл хурдаар тогтвортой тэлэх суурь нөхцөлийг бүрдүүлээ.

Мөнгөний уламжлалт бус бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрүүд нь төлбөрийн тэнцлийн хямралын үед уул уурхайн бус салбарыг огцом уналтад оруулахгүй байлгах, ажлын байрыг хамгаалах, эдийн засгийн тэнцвэртэй өсөлтийг дэмжих, гадаад худалдааг тэнцвэржүүлэхэд тус тус эерэг нөлөө үзүүлсэн юм. Тухайлбал, хөдөө аж ахуйн салбарын бодит өсөлт 2013 онд 19.0%, 2014 онд 14.4%, барилгын салбарын бодит өсөлт 2013 онд 8.0% (2010 оны суурьтай тооцсоноор 8%. Харин 2005 оны суурьтай тооцвол барилгын салбар 2013 онд 66%-ийн бодит өсөлт үзүүлсэн), тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарын бодит өсөлт 2014 онд 23.5% гарахад мөнгөний уламжлалт бус бодлого голлох үүрэг гүйцэтгэсэн болно.

2011-2013 онд гадаад худалдааны тэнцэл дунджаар -2.0 тэрбум ам.долларын алдагдал хүлээдэг байсан бол 2014 онд +0.5 тэрбум ам.долларын ашигтай гарч, гадаад худалдаанд 2.5 тэрбум ам.долларын эерэг өөрчлөлт бий боллоо. 2011-2013 онд урсгал тэнцлийн алдагдлын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ дунджаар -26.4% байсан бол 2014 онд экспорт 35%-иар өсч, импорт -18%-иар буурснаар уг үзүүлэлт -11.6% болж, урсгал тэнцлийн алдагдлын хэмжээ 2.2 дахин буурлаа. Түүнчлэн, эдийн засгийг зөөлөн газардуулах мөнгөний бодлого нь хөдөлмөрийн зах зээл дэх нийт ажлын байрны 20%-ийг 2013 онд алдах байсан эрсдлээс сэргийлж, хөдөө аж ахуй, барилга, агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажлын байрыг хадгалахад эергээр нөлөөлсөн.

Хүснэгт 13: ДНБ-ий бодит өсөлтөд үзүүлсэн хувь нэмэр

Бодит ДНБ	7.8%	100%
1 Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	1.7%	21%
2 Уул уурхай, олборлолт	4.9%	63%
3 Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	1.4%	17%
4 Бөөн/жиж.худалдаа; машин, мотоцикл засвар үйлчилгээ	-1.0%	-13%
5 Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	-1.1%	-14%
6 Мэдээлэл, холбоо	0.1%	2%
7 Боловсруулах үйлдвэрлэл	0.2%	2%
8 Барилга	0.0%	1%
9 Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	0.1%	1%
10 Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1.6%	20%

Хүснэгт 14: ДНБ-ий бодит өсөлт, салбараар

Салбарууд	2013	2014
Бодит ДНБ	11.6%	7.8%
1 Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	19%	14%
2 Уул уурхай, олборлолт	19%	24%
3 Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	-2%	23%
4 Бөөн/жиж.худалдаа; машин, мотоцикл засвар үйлчилгээ	7%	-7%
5 Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	13%	-8%
6 Мэдээлэл, холбоо	13%	6%
7 Боловсруулах үйлдвэрлэл	11%	3%
8 Барилга	8%	1%
9 Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	5%	5%
10 Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	9%	8%

Эх сурвалж: УСХ

2013-2014 онуудад барилгын салбарт ажиллагсдын тоо 15.3 мянгаар өсч 77 мянгад, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт ажиллагсдын тоо 10.1 мянгаар өсч 70 мянгад тус тус хүрчээ. Эдийн засгийг тогтворжуулах, зөөлөн газардуулахад чиглэсэн бодлого, хөтөлбөрүүд нь 2013 онд ажилгүйдэл 180 мянга гаруй хүнээр нэмэгдэх байсан эрсдлээс урьдчилан сэргийлж, нийт ажиллагсдын тоо 2013 онд 20,024 хүнээр, 2014 онд 2479 хүнээр нэмэгдэх, ажилгүйдлийн түвшинг 2012 оны эцсийн 7.9%-иас огцом нэмэгдүүлэхгүй байлгахад тус тус эергээр нөлөөлсөн юм.

Эдийн засгийн бодит өсөлтийг санхүүжилтийн эх үүсвэрээр нь авч үзвэл 2013 онд банкны салбарын зээл буюу мөнгөний уламжлалт бус бодлогын нөлөө голлох үүрэг гүйцэтгэжээ. Эмпирик тооцооллын үр дүнгээс үзэхэд 2013 оны эдийн засгийн 11.6%-ийн бодит өсөлтийн 5.0 нэгж хувийг банкны салбарын зээлийн өсөлт (мөнгөний уламжлалт бус бодлогын нөлөөтэй) дангаараа бий болгосон байна.

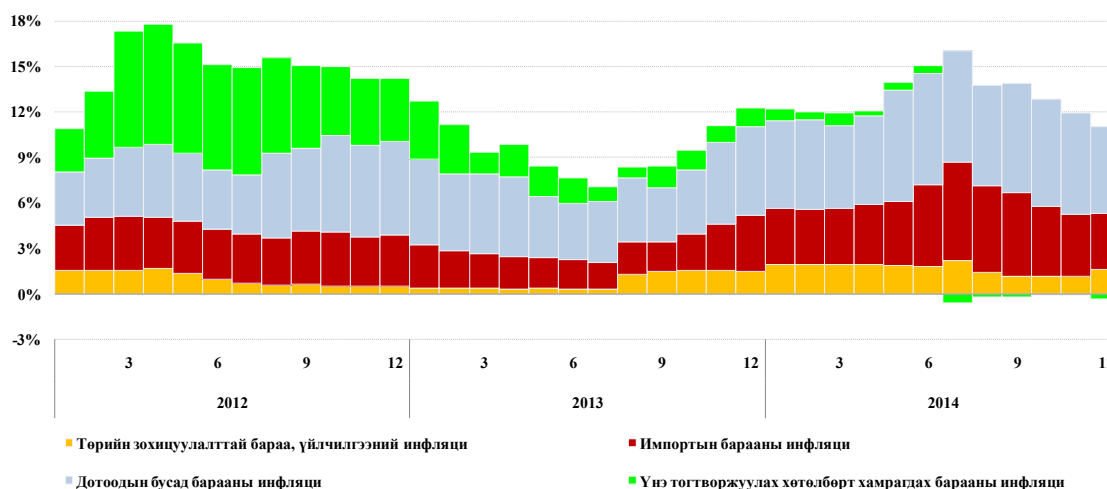
ДНБ-ий бодит өсөлт дэх улсын төсвийн нөлөөлөл 2013-2014 онд маш бага байна. 2014 оны 2 дугаар хагасаас эхлэн макро бодлогыг эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих чиглэлд өөрчилж, энэ хүрээнд мөнгөний бодлогыг алгуур хатууруулах, уламжлалт бус мөнгөний бодлогыг үе шаттай хумьж эхэлсэнтэй уялдан ДНБ-ий бодит өсөлт дэх мөнгө, төсвийн бодлогын нөлөөлөл буурах, улмаар эдийн засгийн өсөлт үргэлжлэн саарч байна.

Төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралын нөлөө 2014 онд арилаагүй, төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай хэвээр байсны улмаас 2014 оны 12 дугаар сарын байдлаар Монгол Улсын гадаад цэвэр актив (Төв банк болон хадгаламжийн байгууллагуудын нийт гадаад активаас нийт гадаад пассивыг хассан дүн)-ын хэмжээ 2013 оны эцэстэй харьцуулахад 2636 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх хэмжээгээр буурчээ. Гадаад валютын орох урсгал сайжраагүйгээс төлбөрийн тэнцэл 2014 онд -471 сая ам.долларын алдагдалтай гарсан. Төлбөрийн тэнцлийн алдагдал 2013 оныхоос 1.4 тэрбум ам.доллараар буурсан хэдий ч, улсын төсвийн зардал, алдагдал өсч, төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай хэвээр байсан нь эдийн засгийн бодит секторыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжих боломжийг хязгаарласан суурь хүчин зүйл болж байв.

Төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралын нөлөөг санхүүгийн салбарын тогтворгүй байдалд хүргэхгүйн тулд 2014 оны сүүлийн хагасаас эхлэн макро эдийн засгийн бодлогын төлөвийг эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих чиглэлд өөрчлөх, тэр дундаа төсвийн зардал болон төсөвтэй адилтгах зарцуулалтыг эрс бууруулах шаардлагыг бий болгосон. Гэвч улсын төсвийн зардал болон төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын зарцуулалтууд нь макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг хангахад нөлөөлөхүйц хэмжээнд буураагүй тул Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдлээс сэргийлэх, иргэдийн бодит орлогод ирэх ачааллыг зөөлрүүлэх зорилгоор 2014 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдөр мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэх шийдвэр гаргасан юм.

“Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийн үр дүнд 2013 оноос эхлэн инфляцийн бүтцэд эерэг өөрчлөлт гарч, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт эрс бууран, нам, тогтвортой түвшинд байна. Тухайлбал, 2010-2012 онд нийт инфляцийн 33.4% (1/3)-ийг нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци бүрдүүлдэг байсан бол 2013 онд 18.0% (1/6), 2014 онд 4.5% (1/20) болж огцом буурлаа. Хөтөлбөр хэрэгжүүлсний үр дүнд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг эрс бууруулснаар 2013-2014 онд жилийн инфляци 25-30% болж өсч болзошгүй байсан эрсдлээс сэргийлсэн юм.

Зураг 34: Инфляцийн бүтэц дэх эерэг өөрчлөлт

Эх сурвалж: УСХ

Ингэснээр 2015 он, цаашлаад инфляцийн зорилтыг хангах боломж нөхцөл бүрдэж байна. Нөгөө талаар мөнгөний бодлогын төлвийг эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих чиглэлд өөрчилснөөр импортын бараа, импортын орц бүхий дотоодын бусад барааны үнийн өсөлт болон суурь инфляци эрчимжих хандлага 2014 оны 8 дугаар сараас эхлэн саарч, улмаар тасралтгүй буурах хандлагатай болсон юм. Ийнхүү нэг талаас нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт эрс буурч, нам бөгөөд тогтвортой түвшинд байгаа бол, нөгөө талаас төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийн үед эдийн засгийг зөөлөн газардуулах бодлогыг 2013-2014 онуудад хэрэгжүүлсний үр дүнд төгрөгийн гадаад валютын харьцах ханш сулрах суурь дарамт буураад байна. Ингэснээр валютын зах тогтворжин, инфляци дахь ханшийн өөрчлөлтийн шууд буюу шууд бус нөлөөлөл нь 2014 оны сүүлийн хагасаас эхлэн буурч байгаа бөгөөд 2015 онд жилийн инфляци зорилтот түвшинд хүрч буурахаар хүлээгдэж байна.

Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний инфляци 2012 онд 19.9% байсан бол 2013 онд 14.0%, 2014 онд 6.9% болж буурсан. Үүний дотор махны үнийн өсөлт 2012 онд 43.7% байсан бол 2013 онд 10.5%, 2014 онд -0.5% болж огцом буурчээ. Харин төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралаас шалтгаалсан төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн сулралт, Хөгжлийн банкнаас хийсэн төсөвтэй адилтгах зарцуулалт, төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийн нөлөөгөөр бусад бараа, бүтээгдэхүүний үнийн жилийн өсөлт 2012 оны төгсгөлд 13.7%, 2013 оны эцэст 11.7% хувь байсан бол 2014 оны 7 дугаар сард 17.4% болж хамгийн өндөр түвшиндээ хүрсэн хэдий ч, 2014 оны эцэст 12.5% болж эргээд буурсан үзүүлэлттэй гарлаа. Энэ нь макро тогтвортой байдлыг хангах, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих зорилгоор 2014 оны 7 дугаар сараас эхлэн мөнгөний бодлогын төлвийг алгуур чангаруулсны үр дүнд бий болсон эерэг өөрчлөлт юм.

Монголбанк Засгийн газартай хамтран нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн нөлөөллийг хязгаарлах бодлогыг 2012 оны 11 дүгээр сараас эхлэн хэрэгжүүлсэн бөгөөд дунд хугацааны хөтөлбөрүүдийг анх төлөвлөсний дагуу зах зээлийн зарчимд суурилсан тогтвортой механизмд шилжүүлэх, улмаар Монголбанк хөтөлбөрөөс 2015 онд гарах зарчмыг баримтлан ажиллав.

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2014 оны 2-р сарын 7-11-ний өдрүүдэд хуралдаж, Бодлогын хүүг 10.5%-д хэвээр үлдээх, олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх шийдвэрийг гаргасан. Бодлогын энэхүү арга хэмжээ нь нэг талаас эдийн засгийн бодит секторын идэвхжлийг дэмжих, нөгөө талаас гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад цэвэр актив огцом буурсан, төлбөрийн тэнцлийн дарамттай байсан орчинд гадаад валютын урт хугацаатай эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх зорилготой байв. Суурь инфляцийн түвшин 2013 оны 11 дүгээр сараас эхлэн нэмэгдэж, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад цэвэр актив буурах хандлага үргэлжилж, төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын зарцуулалтууд буурахгүй байсан тул Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2014 оны 7-р сарын 30-ны ээлжит хуралдаанаар мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн, 12.0 хувь болгох шийдвэр гаргасан. Энэхүү арга хэмжээ нь төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх зорилготой байлаа.

Энэхүү шийдвэрийн нөлөөгөөр нийт эрэлт, урсгал тэнцлийн алдагдал буурч, жилийн инфляци 2014 оны 8 дугаар сараас эхлэн тасралтгүй буурах хандлагатай болсон.

Монголбанк Засгийн газартай хамтран ажиллах хүрээнд Засгийн газрын үнэт цаасыг анхдагч болон хоёрдогч зах зээлд арилжаалах нөхцөлийг бүрдүүлж, арилжааг тогтмол зохион байгуулав. Ингэснээр урт хугацааны зорилтот төсөл, хөтөлбөрийг эрсдлийн боломжит түвшинд, хамгийн бага зардалтайгаар санхүүжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны зах зээл, улмаар хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны буюу төгрөгийн өгөөжийн муруйг бий болгох,

төсөв, мөнгөний бодлогын харилцан уялдааг хангах зэрэг ач холбогдолтой байв. Түүнчлэн, гадаад валютын орох урсгал, төлбөрийн тэнцлийг сайжруулах, дотоодын аж ахуйн нэгжид учирч байгаа эрсдэл, ачааллыг бууруулах, санхүү, эдийн засгийн эрсдлээс сэргийлэхэд чиглэсэн УИХ-ын тогтоол, шийдвэр гаргуулах, баримт материалын төсөл, санал боловсруулах чиглэлээр Засгийн газар, Ажлын хэсэгтэй нягт хамтран ажиллалаа.

Мөнгөний болон төсвийн бодлогын харилцан уялдааг сайжруулах, санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2008 оны 3 дугаар сарын 27-ны өдрийн 129/133 дугаар хамтарсан тушаалаар “Сангийн яам, Монголбанкны хооронд мэдээлэл солилцох журам”-ыг баталсан байдаг. Уг журамд Сангийн яам төсвийн гол үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл болон Төрийн сангийн нэгдсэн данс (ТСНД)-ны орлого, зарлагын гүйлгээний таамаглал, бодит гүйцэтгэлийг 7 хоног, сар, улирлын давтамжтайгаар Монголбанкинд хүргүүлж байхаар заасан. Түүнчлэн Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2014 оны 3-р сарын 28-ны өдрийн хуралдаанаар дээрх журмын хэрэгжилтийг Монгол Улсын Хөгжлийн банк (МУХБ)-ийг хамруулан сайжруулах, Эдийн засгийн хөгжлийн яам (хуучин нэрээр), МУХБ нь холбогдох мэдээллийг Сангийн яаманд хүргүүлж, нэгдсэн мэдээллийг Сангийн яамнаас Монголбанкинд хүргүүлж байхаар шийдвэрлэсэн. Энэ нь мөнгөний бодлогын шийдвэрт улсын төсөв, МУХБ-ны мэдээллийг цаг алдалгүй авч ашиглах, мэдээллийн хоцрогдол, тодорхой бус байдлыг бууруулах боломжийг олгох юм.

Монголбанк эдийн засагт орж ирэх гадаад валютын урсгалыг нэмэгдүүлэхэд эергээр нөлөөлөх, эдийн засгийн бодит салбарыг дэмжих зарим арга хэмжээг Засгийн газартай хамтран боловсруулж хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

- Эдийн засгийг төрөлжүүлэх, уул уурхайн салбараас хараат байдлыг бууруулах замаар эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийг хангах зорилтын хүрээнд Монголбанкнаас *“Монгол Улсын хөдөө аж ахуйн салбарыг тогтвортой хөгжүүлэх, санхүүжилтийн зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх”* бодлогын судалгааг мал аж ахуй, газар тариалан, хүнсний үйлдвэрлэл, арьс шир, ноос ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарыг хамруулан 2014 оны 1 дүгээр улиралд гүйцэтгэсэн. Судалгааны үр дүнд ноос ноолуур, арьс шир боловсруулах, хүнсний үйлдвэрлэлийн салбарт эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортыг дэмжих замаар ашигт малтмалын бус салбарын экспортын тогтвортой орлогыг бий болгох нь тэргүүний зорилт гэж тодорхойлсон болно.

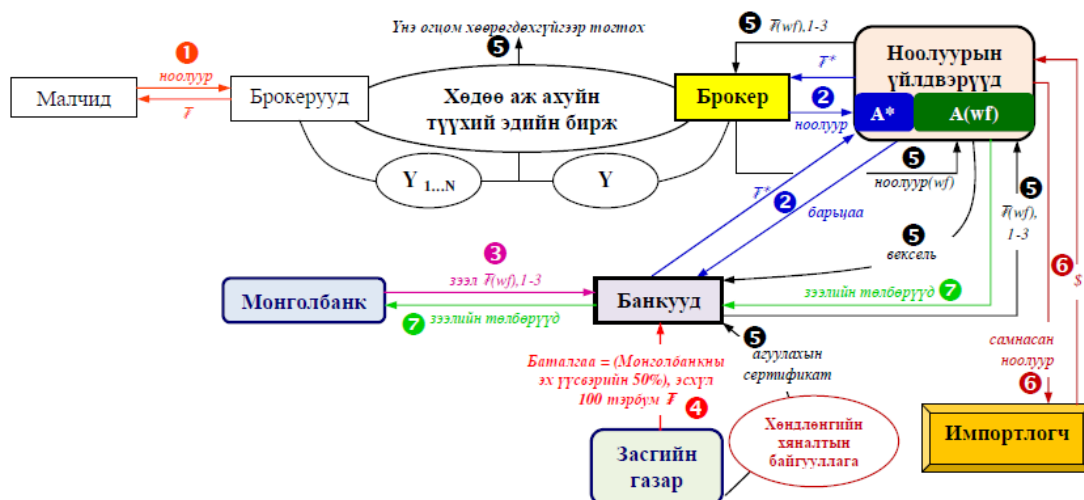
Үндэсний Аюулгүй Байдлын Зөвлөлийн 2014.03.04-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2014.03.21-ний өдрийн 87 дугаар тогтоолын хүрээнд Монголбанкнаас ХХААЯ, СЯ-тай хамтран ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх (НҮДЭН) арга хэмжээний схем, НҮДЭН арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журам, Засгийн газрын батлан даалтын гэрээ, Монголбанкнаас банктай байгуулах зээлийн гэрээ, зээлийн эх үүсвэрийг олгох, буцаан төлүүлэх, хяналт тавих механизм, аргачлалыг тус тус боловсруулан баталж, Засгийн газар холбогдох шийдвэрийг гарган, хэрэгжүүлж ажиллав.

Арга хэмжээний үр дүнд самнасан ноолуурын үйлдвэрлэл, экспортын орлого нэмэгдэж, 2014 оны төлбөрийн тэнцэлд эергээр нөлөөлөх, үйлдвэрүүдийн тогтвортой үйл ажиллагаа хангагдан ажлын байрууд хадгалагдах богино хугацааны үр дүн бий болсон. Харин дунд хугацаанд хөдлөх хөрөнгийг барьцаалж, ноолуурын түүхий эдийн агуулахын үлдэгдлийг санхүүжүүлэх санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүн бий болгох, үндэсний үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагаа бэхжих, үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, ашигт малтмалын бус салбарын экспорт өсөн нэмэгдэх үр дүн хүлээгдэнэ.

Арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн алхмууд:

1. Хөдөө аж ахуйн түүхий эдийн бирж (ХААБ)-ийн брокерууд малчдаас түүхий ноолуур худалдан авах буюу малчид ноолуурын түүхий эдийг брокеруудаар дамжуулан ХААБ-д арилжаална.
2. Ноолуурын үйлдвэрүүд хөрөнгөө барьцаалж, түүхий эд бэлтгэлд зориулан банкуудаас T^* хэмжээний зээл авна.
3. Монголбанкнаас банкуудтай зээлийн гэрээ байгуулж, ноолуурын түүхий эдийн агуулахыг санхүүжүүлэх зорилготой зээлийг нийт хэрэгцээт санхүүжилтийн 70-80%-тай тэнцүү хэмжээгээр, гурван үе шат ($T(wf), 1-3$ -г)-тайгаар олгоно.
4. Ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх хүрээнд зах зээлийн эрсдлийг бууруулах зорилгоор Засгийн газраас банкуудад баталгаа гаргана. Баталгааны хэмжээ нь Монголбанкны зээлийн эх үүсвэрийн 50%-тай тэнцүү байна.
5. Үйлдвэрүүд агуулах дахь A^* үлдэгдлийг барьцаалан дараагийн зээлийн санхүүжилтийг банкнаас авна. Ингэхдээ ХХААЯ (төслийн нэгж) болон агуулахын үлдэгдэл, хөдөлгөөнд хөндлөнгийн хяналт тавих байгууллагаас агуулахын үлдэгдэл, түүхий эдийн чанарыг баталгаажуулсан сертификатыг банкинд гаргана. Үйлдвэрүүд банкинд вексель бичиж өгнө. Агуулах дахь түүхий эдийн үлдэгдлийг барьцаалж зээл авах схемээр үйлдвэрүүд $A(wf)$ хэмжээний нэмэлт түүхий эдийг бүрдүүлэх бөгөөд $A^* + A(wf)$ хэмжээний нийт түүхий эдийг зөвхөн боловсруулж экспортлох зорилгоор ашиглана. Үйлдвэрлэгчдийг төлөөлсөн брокер нь үйлдвэрлэгчдийн харилцан тохиролцсон үнэ (fixed price)-ээр ХААБ дэх бусад брокеруудтай хэлцэл хийх бөгөөд ингэснээр зах зээлд үнэ огцом хөөрөгдөхгүй байх нөхцөлийг хангана. Брокер нь түүхий ноолуур худалдан авах, худалдан авсан түүхий эдийг үйлдвэрлэгчийн агуулахад хүргүүлэх үйл ажиллагааг хариуцан гүйцэтгэнэ.
6. Засгийн газар самнасан ноолуурын экспортод баталгаа гаргах буюу экспортлох үйл ажиллагааг нэгдсэн байдлаар зохион байгуулна.
7. Үйлдвэрүүд экспортын орлогоос зээлээ бүрэн хаана. Банкууд Монголбанкнаас авсан зээлийн эх үүсвэрийг гэрээнд заасан хуваарийн дагуу төлж барагдуулна.

Зураг 35: НҮДЭН арга хэмжээний схем

Эх сурвалж: Монголбанк

Энэхүү арга хэмжээний үр дүнд 2014 онд ямааны самнасан ноолуурын экспортын биет хэмжээ 13%-иар, мөнгөн дүн 10%-иар тус тус өссөн бөгөөд цаашид хувийн хэвшил хөдлөх хөрөнгийн агуулах дахь үлдэгдлийг санхүүжүүлэх санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүнийг ашиглаж хэвших, хөгжүүлэх боломж бүрдэж байна. НҮДЭН арга хэмжээг 2015 оноос ХХААЯ, Хөгжлийн банкнаас хувийн хэвшил (банкууд, ноолуурын үйлдвэрүүд)-тэй хамтран үргэлжлүүлэх нь зүйтэй.

Үүний сацуу Монголбанкнаас ХХААЯ, Дэлхийн банкны ОУСК-тай хамтран ХАА-н салбарт төрөөс хэрэгжүүлж буй бодлого, үнэ цэнийн сүлжээний өнөөгийн нөхцөл байдал, дутагдалтай тал, сайжруулах арга зам, ирээдүйн чиг хандлагын талаар хэлэлцэх, салбарын оролцогчдыг мэдлэг, мэдээллээр хангах, санхүүжилтийн шинэлэг арга хэрэгслүүдийг танилцуулах, улмаар нэвтрүүлэхэд чиглэгдсэн “ХАА-н санхүүжилтийн шинэ арга, хэрэгслүүд” (цахим холбоос нь <http://www.mongol-bank.mn/conference/index.html>) сэдэвт анхдугаар зөвлөгөөнийг 2014 оны 4 дүгээр улиралд зохион байгуулсан.

- УИХ-аас Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Монголбанк болон банкуудад тушаагдах алтны хувьд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 2.5% болгон бууруулсан нь дотоодын алт олборлолт, тушаалтыг нэмэгдүүлэх эерэг өөрчлөлт болсон билээ. Гэхдээ дэлхийн зах зээл дэх алтны үнэ буурсан, Монголд орж ирэх гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 2013 оноос огцом багассан, төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралаас үүдэлтэй эдийн засгийн хүндрэлийн улмаас дотоодын аж ахуйн нэгжүүдэд санхүүгийн эх үүсвэрийн дутагдал бий болсон зэрэг нь алт олборлолтод сөргөөр нөлөөлж байв. Иймд алтны салбарын санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэх, алтны үнийн эрсдлийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан бууруулах замаар 2014 онд алт олборлолтыг нэмэгдүүлэх, улмаар гадаад валютын улсын нөөцийг өсгөх зорилгоор Монголбанк, УУЯ, ЭЗХЯ (хуучин нэрээр) хамтран “Алтны салбарын санхүүжилтийн тогтолцоог оновчтой болгох арга хэмжээ”-г 2014 оны 4 дүгээр сарын 30-ны өдөр хамтарсан тушаалаар баталж, хоёр үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн болно. Арга хэмжээг хэрэгжүүлэх механизм, банктай байгуулах гэрээ, санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцэл хийх зааврыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 5 дугаар сарын 5-ны өдрийн А-75 дугаар тушаалаар баталсан.

Арга хэмжээний эхний шатны хүрээнд нийт 9 байгууллагаас 75 тэрбум төгрөгийн зээлийн хүсэлт банкуудад ирсэн боловч батлагдсан арга хэмжээний 4 дэх бүлэг, Монголбанкны чиг үүргийн 7-д заасан эрх үүргийн дагуу арга хэмжээний хүрээнд санхүүжилт олгох нь Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн зорилтод сөргөөр нөлөөлнө гэж үзсэн тул хэрэгжилтийг түр хугацаагаар хойшлуулсан. 2014 оны 9 сараас гадаад худалдааны тэнцэлд эерэг өөрчлөлтүүд гарсантай холбоотойгоор арга хэмжээг эхлүүлэх саналыг тушаалын төслийн хамтаар ЭЗХЯ, УУЯ-д хүргүүлсэн хэдий ч, Засгийн газрын бүтцэд өөрчлөлт оруулах, шинээр Засгийн газар байгуулах асуудлаас шалтгаалан хэрэгжилт нь хойшилсон болно.

Дээрх арга хэмжээг 2015 оноос СЯ, УУЯ, Хөгжлийн банкнаас хувийн хэвшил (банк, алт олборлогч компаниуд)-тэй хамтран хэрэгжүүлж, алт олборлолт, тушаалтыг нэмэгдүүлэх нь зүйтэй гэж үзсэн болно.

- Монголбанк гадаад валютын орох урсгалыг дэмжих, гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх, улмаар эдийн засгийн тэнцвэртэй өсөлтийг дэмжих зорилгоор “урт хугацаат своп хэлцэл”-ийг банкуудад нэвтрүүлсний зэрэгцээ Хятадын Ардын банктай 2011 онд байгуулсан үндэсний мөнгөн тэмдэгт харилцан солилцох своп хэлцлийн хугацааг 2017 оны 5 дугаар сар хүртэл 3 жилээр сунгаж, хэмжээг нь 15 тэрбум юань болгож нэмэгдүүлсэн. Энэхүү хэрэгсэл нь төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлж, эдийн засгийг зөөлөн газардуулахад чухлаар нөлөөллөө. Цаашид своп хэлцлийн хугацааг тогтмол сунгаж, хэмжээг нь хоёр орны гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын байдалтай уялдуулан нэмэгдүүлэх зарчмын чиглэлийг хоёр орны төв банкууд тууштай баримталж байна.

“Зээлийн хүү буурах орчныг бүрдүүлэх” хөтөлбөр

Монголбанк зээлийн хүү өндөр түвшинд тогтоход нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлж, тэдгээрийн нөлөөллийг бууруулах, эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн таатай орчныг бий болгох замаар зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэх зорилго бүхий хөтөлбөрийг анх Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн Сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо (хуучин нэрээр)-ны даргын 2011 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 677/229/188/142 тоот хамтарсан тушаалаар баталж, 2013 оныг дуустал хэрэгжүүлсэн. Энэ хугацаанд тус хөтөлбөрийн хүрээнд инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгах, банкуудын үйл ажиллагааны шударга, зохистой байдлыг хангуулах, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг түргэтгэх, санхүүгийн салбарын дэд бүтэц, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах зэрэг үндсэн 4 чиглэлээр тодорхой зорилтууд тавьж хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрсэн байна:

- *Зээл, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн бодит сектор, бизнесийн идэвхжилтийг дэмжих зорилгоор Монголбанкнаас бодлогын дараах арга хэмжээг авсан.*

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2013 оны 1 дүгээр сарын 25, 4 дүгээр сарын 8, 6 дугаар сарын 25-ны өдрүүдэд тус тус хуралдаж мөнгө, зээлийн өсөлтийг тогтворжуулан, санхүүгийн салбарын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж, эдийн засгийн идэвхжилтийг дэмжих үүднээс мөнгөний бодлогын хүүг 13.25%-иас шат дараалан (3 үе шаттай) бууруулан 10.5%-д хүргэсэн. Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 2014 оны 2 дугаар сарын 11-ний хуралдаанаар макро эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлын зорилтыг хангах хүрээнд мөнгөний бодлогын хүүг 10.5%-д хэвээр байлгах, түүнчлэн олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг Заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх шийдвэрүүдийг тус тус гаргасан. Эдгээр нь нэг талаас тогтвортой байдлыг хадгалах, эдийн засгийн тэнцвэртэй өсөлтийг дэмжих, эдийн засгийг зөөлөн газардуулах макро бодлогыг үргэлжлүүлж, бодит секторын идэвхжилтийг дэмжих, нөгөө талаас эдийн засаг дахь урт хугацаатай гадаад валютын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн шийдвэрүүд байв. Харин мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн хуралдаанаар гадаад худалдааны нөхцөл сайжирч, гадаад валютын орох урсгал нэмэгдэх хүртэл макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг дэмжих зорилгоор мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлж 12% болгосон. Харин мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 2014 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийн ээлжит хуралдаанаар мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн, 12.0 хувь болгох шийдвэр гаргаад байна.

Дотоодын макро эдийн засгийн орчин, мөнгөний зах зээлийн хөгжлийн шаардлага, мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх олон улсын шилдэг туршлагад суурилан хүүгийн коридорыг 2013 оны 2 дугаар сарын 27-нд шинээр нэвтрүүлснээр банк хоорондын зах илүү үр ашигтай ажиллах, хүүний хэлбэлзэл буурах, Төв банкны үнэт цаасны хэмжээ буурах суурь нөхцөл бүрдэхийн зэрэгцээ Монголбанкнаас банкуудын авах санхүүжилтийн хүү буурч, 2013-2014 оны эдийн засгийн идэвхжилд эергээр нөлөөлсөн.

- *Хэрэглээний үнийн индекст голлох нөлөөтэй өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний нөөц бүрдүүлж, оновчтой хуваарилан, нийлүүлэлтийг жигд хангаж, үнийн хэлбэлзлийг бууруулах бодлогыг хэрэгжүүлсэн.*

Монголбанк эрэлтийн инфляцийг бага байлгахын зэрэгцээ Засгийн газартай хамтран нийлүүлэлтийн гаралтай буюу зардлын шалтгаантай инфляцийн дарамтыг бууруулах чиглэлд ажиллаж, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци үүсэх хүчин зүйлсийн үндсэн шалтгааныг арилгах, мах, гурил, жижиглэнгийн худалдааны шатахуун зэрэг хэрэглээний суурь барааны нийлүүлэлтийг сайжруулах замаар үнийн өсөлтийг нь тогтворжуулах, дунд хугацаанд гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн үр ашигтай, зах зээлийн зарчимд суурилсан тогтолцоог бүрдүүлэх

зорилго бүхий “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” дунд хугацааны хөтөлбөрийг 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдрөөс эхлэн 3 жилийн хугацаатай хэрэгжүүлэв. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн хугацаанд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци мэдэгдэхүйц буурч, хөтөлбөрт хамрагдаж буй бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт нь өмнөх онуудтай харьцуулахад үлэмж буураад байна. Тухайлбал, хөтөлбөрт хамрагдах барааны инфляци 2010-2012 оны дунджаар нийт инфляцийн 33.4%-ийг бүрдүүлдэг байсан бол 2013 онд 18%, 2014 онд 4.5% болж буурлаа.

- *Банкуудын зээлийн журам, түүний хэрэгжилтэд үзлэг шалгалт хийх, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах болон зээлдэгчдэд учрах хүү, шимтгэлийн дарамтыг багасгах чиглэлээр холбогдох арга хэмжээ авсан.*

Монголбанкнаас ажлын хэсэг байгуулж, 2012 онд банкуудын мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар журам, тэдгээрийн хэрэгжилт, мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой ажил үйлчилгээний нөхцөл, шимтгэл, хураамжийн байдал, хүү тооцох аргачлал зэргийг бүх банкууд дээр очиж шалгалт хийсэн. Шалгалтын дүгнэлтэд үндэслэн “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам” болон “Мөнгөн хадгаламж, зээлийн хүү болон үнэт цаасны өгөөж, хямдруулалтын хувь хэмжээг бодох ерөнхий аргачлал”-ыг тус тус боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн тушаалаар баталсан.

- *Зээлийн мэдээллийн санг өргөтгөх ажлын хүрээнд төрийн эрх бүхий байгууллагатай холбогдох, тэдгээрийн мэдээллийн сантай мэдээлэл солилцох, түүнд банк, санхүүгийн байгууллагууд нэвтрэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.*

Монголбанкнаас бичил санхүүгийн байгууллагуудыг зээлийн мэдээллийн санд бүрэн хамруулах ажлыг хийснээр 2014 оны эцсийн байдлаар нийт 14 банк, 197 банк бус санхүүгийн байгууллага, 58 хадгаламж зээлийн хоршоотой мэдээлэл солилцож байна. Монголбанкнаас бичил санхүүгийн байгууллагуудыг зээлийн мэдээллийн санд бүрэн хамруулах ажлыг хийснээр одоогийн байдлаар нийт 13 банк, 166 банк бус санхүүгийн байгууллага, 48 хадгаламж зээлийн хоршоотой мэдээлэл солилцож байна.

- *Мөнгөний захын хөгжлийг түргэтгэж, дунд болон урт хугацаат эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх суурийг бүрдүүлэх, жишиг хүү болон өгөөжийн муруйг бий болгох үүднээс Засгийн газрын богино, дунд, урт хугацаат дотоодын үнэт цаасны арилжааг тогтмолжуулсан.*

Засгийн газрын үнэт цаасны анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийг хөгжүүлж, арилжааг тогтмол хийх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 10 дугаар сарын 25-ны өдрийн 217/А-161 тоот хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаас гаргах, арилжаалах журам”-ыг, Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын 2013 оны 5 дугаар сарын 21-ний өдрийн 111/А-105/131 тоот хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаасыг хоёрдогч зах зээлд арилжих журам”-ыг тус тус баталсан.

Улмаар Засгийн газрын үнэт цаасны арилжааны цахим систем (платформ)-ийг ашиглан 12, 28, 52 долоо хоногийн богино хугацаатай, 3, 5, 10 жилийн урт хугацаатай үнэт цаасыг шууд болон шууд бус оролцогчдод арилжаалж байгаа бөгөөд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Монголбанкны платформоор арилжаалагдсан богино хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл 786.8 тэрбум төгрөг, дунд, урт хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл 1351.2 тэрбум төгрөг байв. 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар богино хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл 566.2 тэрбум төгрөг, урт хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл нийт 1206.5 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий ЗГҮЦ-ыг арилжаалжээ.

- *Хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог нэвтрүүлсэн.*

“Банкин дахь мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах тухай” хуулийн үйлчлэх хугацаа 2012 оны 11

дүгээр сард дууссантай холбогдуулан Монголбанк, Засгийн газар, СЗХ-ноос хамтран “Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай” хуулийг УИХ-аар 2013 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр шинээр батлуулсан.

- *Зээлийн эрсдлийг бууруулах зорилгоор зээлийн даатгал, баталгаа, батлан даалтын тогтолцоог бий болгох эрх зүйн орчин бүрдсэн.*

Жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд шаардагдах санхүүжилтийн боломжийг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, иргэдийн орлогын тогтвортой эх үүсвэрийг хангах зорилго бүхий зээлийн батлан даалтын сангийн эрх зүйн үндсийг тогтоож, жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдэд зээлийн батлан даалтын үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах зорилт бүхий “Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хууль”-ийг 2012 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр баталсан. Энэхүү хууль батлагдсанаас хойш зээлийн батлан даалтын сан байгуулах, үйл ажиллагааг нь тогтмолжуулж жигдрүүлэх ажлууд хийгдсэн.

- *Хувь хүн болон компанийн зээлийн түүхийн мэдээллийн сангийн найдвартай байдал, үйл ажиллагааг сайжруулж, түүний ашиглалтыг нэмэгдүүлэх нөхцөл бүрдсэн.*

Зээлийн мэдээллийн чанар агууламжийг сайжруулах, зээлийн мэдээллийн лавлагааг түгээх сувгийн хамрах хүрээг өргөтгөх чиглэлээр тодорхой ажлууд хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн “Зээлийн мэдээллийн тухай хууль” батлагдсан. Хуульд заасны дагуу зээлийн мэдээллийн сангийн үйл ажиллагаа, мэдээллийг хадгалах, боловсруулах зэрэгт нууцлал, аюулгүй байдлын талаарх тодорхой шаардлагууд тавигдаж байгаа бөгөөд мэдээллийн аюулгүй байдалд тавих хяналт, хариуцлагыг тодорхой болгосон. Түүнчлэн, тус хуулийн хүрээнд зээлийн мэдээллийн үйлчилгээг хувийн байгууллага эрхлэх боломжтой болж байгаатай холбогдуулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдрийн А-197 дугаар тушаалаар “Зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл олгох тухай журам”-ыг баталсан.

- *“Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2013-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр”-ийн талаар*

2011-2013 онуудад хэрэгжсэн “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэх хөтөлбөр”-ийн үргэлжлэл болгон “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр”-ийн эхний төслийг Монголбанк анх 2013 оны эхний хагаст холбогдох байгууллага, газруудаас санал авсны үндсэн дээр шинэчлэн боловсруулж, түүнийг батлах тухай хамтарсан тушаалын хамт хүргүүлж, ЭЗХЯ-аас бусад хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллагуудаар батлуулаад байсан ч хараахан албажаагүй байсан юм. Иймд 2014 оны 6 дугаар сард УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооноос өгсөн даалгаврын дагуу хөтөлбөрийн төсөлд ЭЗБХ-ны Ажлын хэсгээс чиглэл болгосон зарим заалтуудыг нэмж тусган, шаардлагатай мэдээллийг шинэчлэн боловсруулсан. “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр”-ийг Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Эдийн засгийн хөгжлийн сайд (хуучин нэрээр), Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын 2014 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдрийн А-137/67/187/232 тоот хамтарсан тушаалаар батлан хэрэгжүүлж байна.

Дээрх хөтөлбөрийн хүрээнд банкуудын өөрийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэн салбарын эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлэх, хязгаарлагдмал хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх, санхүүгийн бусад байгууллагыг хадгаламжийн даатгалын тогтолцоонд хамруулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, банк болон бусад санхүүгийн байгууллагын зээлийн барьцаа хөрөнгөтэй холбоотой хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах, банкны зээл олгохтой холбоотой шимтгэл хураамжийн зардлыг бууруулах зэрэг ажлуудыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлжээ.

Монголбанк дээрх хөтөлбөрийн хүрээнд санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилготойгоор “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн

ил тод байдлын журам"-ыг боловсруулан, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12-р сарын 13-ны өдрийн тушаалаар баталж, 2014 оны 1 дүгээр сараас эхлэн мөрдүүлсэн. Уг журмын дагуу банкуудын зээл, хадгаламжийн хүү, шимтгэл хураамжийн мэдээллийг банк тус бүрээр харьцуулсан байдлаар сар бүр, бүтээгдэхүүний төрөл тус бүрээр Монголбанкны цахим хуудаст нийтэлдэг болсон билээ. Ингэснээр банкны харилцагчдад банкны бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний мэдээллийг ил тод байлгах, банкуудын зээлийн хүүг харьцуулах боломжийг харилцагчдад олгох, харилцагчийн эрх ашгийг хамгаалах, банкуудын хүүгийн өрсөлдөөнийг дэмжих замаар зээлийн хүү буурах орчныг сайжруулах арга хэмжээ авч ажиллаж байна.

Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор 2014 оны 3 дугаар сард банкуудын тэтгэврийн зээлийн нөхцөл, хүү тооцож буй аргачлалыг шалгаж, журмыг бүрэн мөрдөж ажиллаагүй зарим банкинд улсын байцаагчийн акт тогтоох, биелэлтийг хангуулах арга хэмжээ авсан. Мөн энэхүү журам батлагдсантай уялдан банкуудын ажилтнууд, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын сэтгүүлчидтэй 2014 оны 2 дугаар сард зээлийн бодит өртгийн талаар ярилцлага, уулзалт, сургалтуудыг зохион байгуулж, арга зүйн зөвлөгөө өгснөөс гадна банкуудын хүү, шимтгэл өөрчилсөн шийдвэрт хяналт тавин ажиллав.

Монголбанк хадгаламжийн даатгалын системийг бүрэн нэвтрүүлэх хүрээнд 2013 онд УИХ-аар батлуулсан “Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-ийн хэрэгжилтийг Хадгаламжийн даатгалын корпоративтай хамтран хангаж, тус системийг нэвтрүүлэх ажлыг хийж байгаа болно.

Банкуудын төгрөгийн жигнэсэн дундаж зээлийн хүү 2014 оны 12 дугаар сарын байдлаар Монголбанкнаас 2013 оноос эхлэн эдийн засгийг тогтворжуулах, зөөлөн газардуулах зорилготой мөнгөний уламжлалт бус бодлого, арга хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлсэн хөтөлбөрийн зээлийг оруулснаар 16.9%, оруулалгүй тооцвол 19.5% байна. Гадаад валютын зээлийн жигнэсэн дундаж хүү 2014 оны эцэст 12.9% болж, жилийн өмнөх үеэс 0.2 нэгж хувиар нэмэгджээ.

Бичил, жижиг дунд бизнесийн санхүүжилт

Тогтвортой болон оролцоотой санхүүжилт, байгаль орчин, ногоон бизнесийн санхүүжилтийн үйл ажиллагааны хүрээнд Монголын банкуудын холбоо, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамтай хамтран тогтвортой санхүүжилтийн хөтөлбөрийн ажлын хэсгийг байгуулсан бөгөөд уг ажлын хэсэг нь “Монгол Улсын нийгэм, байгаль орчинд ээлтэй, тогтвортой санхүүжилтийн бодлогыг хөгжүүлэхийн төлөө хамтарсан тунхаг бичиг”-ийг боловсруулж, банкуудтай хамтран ажиллан “Монгол Улсын тогтвортой санхүүжилтийн зарчмуудын удирдамж”-ийг боловсруулсан. Банкууд тогтвортой санхүүжилттэй холбоотой бодлого, журам, үнэлгээний стандартыг бий болгон, энэ хүрээнд байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын зохицуулалтын дагуу зээлийн үнэлгээ хийж, Монголбанкнаас уг үйл ажиллагаанд нь хяналт тавин ажиллах юм.

Монголбанк бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн саад хязгаарлалтуудыг арилгах замаар нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг багасгах, бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн үр ашигтай, байнгын, тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор Засгийн газартай хамтран “Тол нэрийн бараа бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийг 2012 оны 11 дүгээр сараас хэрэгжүүлсэн бөгөөд энэ хүрээнд жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийг мөн дэмжин ажиллаж байна. Тухайлбал, 5 дэд хөтөлбөрийн хүрээнд банкууд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч 240 орчим аж ахуйн нэгжид эргэлтийн хөрөнгийн зээл олгожээ. Мөн банкууд орон сууцны барилгын нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэхэд зориулж 114 компанид Монголбанкны зээлийн эх үүсвэрээр зээл олгосон байна. Эдгээр арга хэмжээ нь төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийн үед эдийн засгийг зөөлөн газардуулах болон хувийн хэвшилд ирэх байсан огцом агшилтын эрсдлээс урьдчилан сэргийлэхэд чухал дэмжлэг болсон юм.

Монголбанкнаас банкуудаар дамжуулан олгох төслийн зээлүүдийн хүрээнд жижиг, дунд үйлдвэрүүдэд хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл олгон ажиллаж байна. Тухайлбал, ХБНГУ-ын Сэргээн босголт, хөгжлийн банк (КФВ)-ны санхүүжилттэй “Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх” төслийн хүрээнд Монголбанк 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 45 ЖДҮ эрхэлдэг аж ахуйн нэгжид 6.44 сая еврогийн зээл банкуудаар дамжуулан олгосон байна.

Азийн хөгжлийн банкны “Ажлын байр нэмэгдүүлэх” төслийн хүрээнд 2014 онд 8 бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, иргэдэд 1.17 тэрбум төгрөгийн зээлийг төсөлд оролцогч банкуудаар дамжуулан шинээр олгосон бөгөөд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар банкуудад олгосон нийт зээлийн үлдэгдэл (9 аж ахуйн нэгжийн) 1.19 тэрбум төгрөг байна. Уг төслийн хүрээнд 2014 оны 3 дугаар улирлын эцсийн байдлаар нийт 283 ажлын байр шинээр бий болжээ.

Монголбанк хөдөө орон нутаг дахь бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийн хүртээмжийг сайжруулах боломжийн талаар 13 аймгийг хамарсан түүвэр судалгаа хийв.

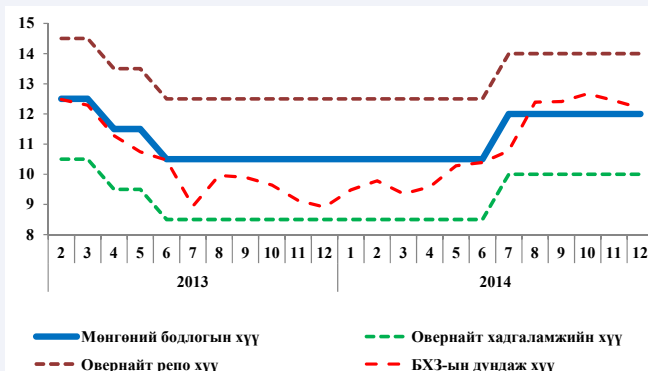
Шигтгээ 4. Мөнгөний бодлогын арга хэрэгслүүд ба хүүний коридор

Монголбанк 2013 оны 2 дугаар сард 4 нэгж хувийн өргөнтэй, мөнгөний бодлогын хүүнээс $\pm 2\%$ -ийн хооронд дээд ба доод хязгаар нь тодорхойлогддог хүүний коридорыг нэвтрүүлсэн билээ. Хүүний коридорын дээд, доод хязгаар нь Монголбанкны бодлогын хүүнээс шууд хамаарч тогтоно. Тухайлбал, хүүний коридорын дээд хязгаар нь овернайт репо санхүүжилтийн хүү, харин доод хязгаар нь овернайт хадгаламжийн хүү байна.

Монголбанкны овернайт репо санхүүжилт гэдэг нь заавал байлгах нөөц (ЗБН)-ийн шаардлага хангахгүй байгаа банкинд клирингийн гүйлгээ хаахаас дараагийн ажлын өдрийн клирингийн гүйлгээ нээх хүртэл хугацаагаар олгож байгаа зээл бөгөөд түүний хүү нь 2014 оны эцсийн байдлаар мөнгөний бодлогын хүү (12.0%-н дээр нэмэх нь 2 нэгж хувь буюу 14.0%-тай тэнцүү байв.

Харин ажлын өдрийн төгсгөлд банкууд илүүдэл нөөцөө Төв банкны овернайт хадгаламжинд байршуулж өгөөж олох боломжтой ба түүний хүү нь 2014 оны эцсийн байдлаар мөнгөний бодлогын хүү (12%-нээс хасах нь 2 нэгж хувь буюу 10.0%-тай тэнцүү байлаа.

Зураг 36: Монголбанкны хүүний коридор (2014 оны 3-12 дугаар сард)

Банкуудын өөр хоорондоо зээл өгч, авч байгаа хүүг банк хоорондын зах (БХЗ)-ын хүү гэдэг. БХЗ-ын хүү нь Монголбанкны мөнгөний бодлогын хүүг дагах ба ингэхдээ хүүний коридор дотор хэлбэлзэнэ. БХЗ дээр зээл хайж буй банк хүссэн үедээ овернайт репо санхүүжилтийг Төв банкнаас 14.0%-иар авах боломжтой ба үүнээс илүү хувиар авахгүй билээ.

Эх сурвалж: Монголбанк

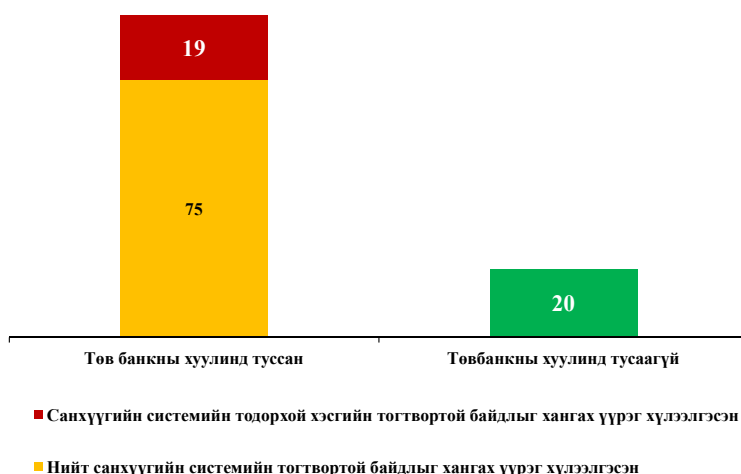
Нөгөө талаас зээл олгож буй банк илүүдэл нөөцөө Төв банкинд 10.0%-ийн овернайт хадгаламжид байршуулах боломжтой тул үүнээс доогуур хувиар хэлцэл хийхгүй.

Ийнхүү хүүний коридорыг нэвтрүүлэх нь богино хугацаат хүүг илүү үр дүнтэй удирдан хэлбэлзлийг нь бууруулах, хүүний сувгийн нөлөөллийг сайжруулах үндсийг бүрдүүлж байна.

2.2 Санхүүгийн тогтвортой байдал

Санхүүгийн тогтвортой байдал нь макро эдийн засгийн бодлогууд, санхүүгийн салбарын эрх зүйн орчин, микро, макро зохистой бодлого зэрэг өргөн цар хүрээнд эдгээрийн харилцан уялдаагаар тодорхойлогддог ойлголт тул нийтээр зөвшөөрөгдсөн цор ганц тодорхойлолт өнөө хэр байхгүй байгаа юм. Хэдий тийм боловч ерөнхий утгаар нь авч үзвэл санхүүгийн тогтвортой байдал гэдгийг санхүүгийн систем (i) санхүүгийн зуучлалыг үр ашигтайгаар гүйцэтгэх, (ii) эрсдэлийг оновчтой тараан байршуулах, (iii) төлбөр, тооцоог тасралтгүй гүйцэтгэж байх гэсэн үндсэн үүргээ нийгмийн томоохон зардалгүйгээр хэвийн гүйцэтгэж байх төлвийг ойлгож болдог. 2008-2009 оны дэлхийн санхүү, эдийн засгийн хямрал нь санхүүгийн салбарын бодит эдийн засагт үзүүлэх нөлөө, системийн эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, санхүүгийн салбарын тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжихийн ач холбогдлыг өндөрсгөж, улмаар макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахын зэрэгцээ макро болон микро зохистой бодлого хэрэгжүүлэгч институцийн оновчтой бүтэц, чадамжийг бий болгохын ач холбогдлыг өсгөсөн.

Зураг 37: Улс орнуудын төв банкны тухай хуулинд санхүүгийн тогтвортой байдал болон түүнтэй ойролцоо утгатай үг, заалт дурдагдсан байдал

Эх сурвалж: ОУТБ 114 орны төв банкны тухай хууль

нэг дэх хэсэгт Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлтэй холбоотой “Монгол Улсын санхүүгийн тогтолцоо, түүний тогтвортой байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл ажиллана” гэж тус тус заасан байдаг. Монголбанк хуулиар заасан үүргийг хэрэгжүүлэх хүрээнд банкуудад тогтмол хяналт шалгалт хийж, банк хоорондын төлбөр тооцоог зохион байгуулж байна. Энэ нь банк төвтэй санхүүгийн салбар бүхий манай оронд нийт санхүүгийн системийн тогтвортой байдлыг хангах бодлогын тэргүүлэх чиглэл болдог.

Манай улсад санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах үүргийг хуулийн дагуу Төв банк (Монголбанк), Санхүүгийн зохицуулах хороо, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл гэсэн 3 институци хүлээсэн байдаг. Тухайлбал “Төв банкны тухай хууль”-ийн 4 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монголбанк өөрийн үндсэн зорилтын хүрээнд санхүүгийн зах зээл, банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах замаар үндэсний эдийн засгийн хөгжилд дэмжлэг үзүүлнэ”, 27.2 дугаар зүйлийн

Монголбанк төлбөрийн тэнцлийн огцом цочрол, хүндрэл бүхий 2013-2014 онд банкуудад хяналт шалгалтыг тогтмол хийхийн зэрэгцээ санхүүгийн салбарт зээлийн тасалдал үүсэх, системийн шинжтэй тогтворгүй байдал бий болох, мөнгө, санхүүгийн үзүүлэлтүүд огцом агших, улмаар эдийн засагт хямрал нүүрлэх эрсдэлтэй байсан үед санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд макро/микро зохистой бодлогын арга хэмжээг 2012 оноос хойш тогтмол авч хэрэгжүүлж ирсэн. Санхүүгийн салбарыг болзошгүй эрсдлээс сэргийлэх чиглэлд хэрэгжүүлсэн мөчлөг сөрсөн бодлогууд болон дотоод актив чанаргүйдэх эрсдлийг бууруулах арга хэмжээний үр дүнд санхүүгийн салбарт системийн шинжтэй эрсдэл бий болохоос урьдчилан сэргийллээ.

Банкны салбарын хяналт шалгалт, санхүүгийн тогтвортой байдалд чиглэсэн арга хэмжээ

Монголбанкнаас 2014 оны эцсийн байдлаар нийт 13 банкинд иж бүрэн, 1 банкинд газар дээрх хэсэгчилсэн шалгалтыг Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль, Банкны тухай хууль болон бусад хууль тогтоомж, Монголбанкнаас баталсан журам, заавруудын хүрээнд хийж, илэрсэн зөрчилд улсын байцаагчийн акт тогтоох, шийтгэвэр ногдуулах зэрэг арга хэмжээг авч ажиллав. Шалгалтын мөрөөр гарсан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалын биелэлтэд тогтмол хяналт тавьж байна.

Банкны тухай хууль, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2010 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн 460 дугаар тушаалаар батлагдсан *“Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”*, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын 2010 оны 8 дугаар сарын 11-ний өдрийн 475/182 дугаар тушаалаар баталсан *“Активыг ангилах, активын эрсдлийн сан байгуулж, зарцуулах журам”* болон холбогдох бусад хууль, тогтоомжуудын хүрээнд банкуудын үйл ажиллагаанд зайнаас тогтмол хяналт тавин ажиллаж байна.

Банкууд Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны үзүүлэлтийг цаашид хэрхэн хангах, банкны үйл ажиллагаанаас болон нийт банкны систем, эдийн засгийн нөхцөл байдлаас үүсч болзошгүй эрсдлийг урьдчилан таамаглах зорилгоор Монголбанкнаас банкуудаар мэдрэмтгий байдлын шинжилгээ (stress test)-г хийлгэж хэвшүүлэхээр ажиллаж байгаа билээ. Энэ хүрээнд банкны системийн эрсдэл даах чадварыг тодорхойлох үүднээс 2014 оны I, III улиралд зээлийн эрсдэл, том зээлдэгч, ханшийн эрсдэл, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар гэсэн 4 чиглэлд мэдрэмтгий байдлын шинжилгээг хийж, гарсан үр дүнг цаашид баримтлах бодлогод тусган ажиллаж байна. Түүнчлэн зээлийн эрсдлийн, гадаад валютын ханшийн, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын мэдрэмтгий байдлын шинжилгээний загварыг олон улсын зөвлөхтэй хамтран боловсруулж, системийн бүх банкуудаар гүйцэтгүүлж, үр дүнг танилцуулсан бөгөөд цаашид шинжилгээний загварыг улам боловсронгуй болгохоор банкуудтай хамтран ажиллаж байна.

Монголбанкны хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай холбоотой эрх зүйн актыг боловсронгуй болгох зорилгоор тэдгээрийн хоорондын уялдаа, хэрэгжилтэд учирсан хүндрэлийг тодорхойлж, шаардлагатай тохиолдолд өөрчилж шинэчлэх ажлын хүрээнд Монголын банкуудын холбоо, банкууд болон бусад холбогдох байгууллагаас ирүүлж буй банкны үйл ажиллагаатай холбоотой хууль, журмын саналыг нэгтгэн судлав. Мөн *“Банкны зөвшөөрлийн журам”* болон *“Банкны нэгжсийн журам”*-д оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг боловсруулсан бөгөөд шинэчлэн батлуулахаар ажиллаж байна. Банкныг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх зорилгоор үйл ажиллагаа явуулах хэлбэрээр нь ангилж, *“Төрөлжсөн үйл ажиллагаатай банкны журам”*-ын төслийг боловсруулан, холбогдох газруудаас санал авч, журмын төслийг шинэчлэн боловсруулж байна.

Монголын банкны салбарт үүсч болзошгүй эрсдлүүд, ялангуяа ханшийн болон зээлийн эрсдлээс сэргийлэх, нөлөөллийг бууруулах макро зохистой бодлогын боломжит хэрэгслүүдийн талаарх судалгааг хийсэн бөгөөд судалгаанаас гарсан үр дүнд үндэслэн *“Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”*-д активын эрсдлийн жин болон өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээтэй холбоотой нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналыг

боловсруулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-122 дугаар тушаалаар баталж, 2015 оноос эхлэн мөрдүүлэхээр тогтов. Түүнчлэн Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 8 дугаар сарын 26-ны өдрийн А-136/184 дүгээр тушаалаар “*Активыг ангилах, активын эрсдлийн сан байгуулах, зарцуулах журам*”-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж, хэвийн зээлд 1 хувийн эрсдлийн сан байгуулах зохицуулалтыг шинээр бий болголоо.

Олон улсын жишгээр хяналт шалгалтын аргачлалыг гүйцэтгэлд суурилсан хэлбэрээс эрсдлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтын аргачлалд шилжих хандлагатай байгаа тул банкуудын ирээдүйд хүлээж болзошгүй эрсдлийг урьтаж илрүүлэх, оновчтой тооцоолох, хяналт шалгалтын нөөц, чадавхийг эрсдэл өндөртэй байгаа үйл ажиллагааны чиглэлд түлхүү хуваарилах, улмаар системийн эрсдэл үүсэх сөрөг үр дагаврын далайцыг бууруулах зохицуулалтын дэвшилтэт аргачлалыг нэвтрүүлэхэд Монголбанкны зүгээс онцгой анхааран ажиллаж байна. Тус ажлын хүрээнд шинэ аргачлалыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай журам, гарын авлага боловсруулахаар тус асуудлаар мэргэшсэн олон улсын зөвлөхтэй хамтран ажиллаж, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын журмын төслийг урьдчилсан байдлаар боловсруулаад байна. Түүнчлэн одоо ашиглаж буй “*Хянан шалгагчийн гарын авлага*”-ыг эрсдлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтын зарчимтай нийцүүлэх судалгааны ажил хийж байна.

“*Банкны хяналт шалгалтын дунд хугацаанд хэрэгжүүлэх стратеги*”-ийн төслийг боловсруулж, ойрын 5 жилд банкны хяналт шалгалтын хүрээнд хийгдэх онцлох арга хэмжээнүүдийг шат дараатайгаар авч хэрэгжүүлэхээр дунд хугацааны төлөвлөгөөнд тусгасантай холбогдуулан Базелийн цуврал стандартуудыг хэрэгжүүлэх ажлыг судалж байна. Энэхүү цуврал стандартыг нэвтрүүлснээр нийт банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг сайжруулж, хяналт шалгалтын олон улсад мөрдөгдөх стандартад нийцсэн хяналт, зохицуулалтын аргачлалыг ашиглах боломж бүрдэнэ. Түүнчлэн банкуудад мөрдөгдөж буй Нягтлан бодох бүртгэлийн багц материалыг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж дууссан бөгөөд Сангийн яамтай хамтран батлуулахаар хүргүүлээд байна. Мөн багц материалыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор тайлан нэгтгэлийн ФИНА системийг нэвтрүүлж, бүх банкуудын тайланг хүлээн авч туршиж байна.

Банкны үйл ажиллагаанд сайн засаглалын зарчмуудыг нэвтрүүлэх, нийт хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах, хараат бус төлөөлөн удирдах зөвлөлийг төлөвшүүлэх зорилгоор “*Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам*”-ыг Компанийн засаглалын хөгжлийн төв болон Азийн хөгжлийн банктай хамтран олон улсын стандартын үндсэн зарчмууд, “*Монголын Компанийн засаглалын VII чуулган*”-ын үеэр зохион байгуулагдсан “Банкны зохистой засаглалын зарчим” хэлэлцүүлэгт оролцогчдоос гаргасан санал, зөвлөмжид нийцүүлэн боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн А-151 дүгээр тушаалаар баталсан бөгөөд биелэлтийг хангаж ажиллахыг бүх банкуудад үүрэг болгосон болно. Мөн банкны зохистой засаглалыг сайжруулах, хэрэгжилтийг үнэлэх талаар холбогдох байгууллагуудтай хамтран хэд хэдэн сургалт зохион байгуулж, журмын төслийн талаар танилцуулга хийгээд байна.

Банкны салбараас алслагдсан, санхүүгийн мэдээлэл багатай, ялангуяа хөдөө, орон нутгийн иргэд, хуулийн этгээдэд үзүүлэх санхүүгийн үйлчилгээг үр ашигтай болгох, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор “*Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам*”-ыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн А-236 тоот тушаалаар баталсан. Энэхүү журмын дагуу банкуудын хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангаж, олон нийтэд шаардлагатай мэдээллийг тогтмол түгээж байна.

Уг журмын хэрэгжилт нь нийтэд ижил, тэгш үйлчилж байгаа эсэхийг тодорхойлох, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах ажлуудыг шалгах, хөдөө, орон нутагт олгогдож байгаа зээлийн нөхцөлийг газар дээр нь шалгаж, үнэлгээ, дүгнэлт өгөх зорилгоор орон нутгийн банкуудад хэсэгчилсэн шалгалтыг 2014 оны 5, 6-р саруудад хийсэн. Мөн орон нутаг дахь санхүүгийн хүртээмж ямар түвшинд байгааг судлах зорилгоор 13 аймаг дахь иргэд, аж ахуйн

нэгжүүдээс түүвэрлэлт хийн, санхүүгийн хүртээмжийн судалгааг авав. Шалгалт болон түүвэр судалгааны үр дүнг 2014 оны 4-р улиралд нэгтгэн боловсруулж, үнэлгээ дүгнэлт хийгдэж байна.

Банкуудын үйл ажиллагааны зардалд дүн шинжилгээ хийх, хэрэв төр, захиргааны байгууллагаас шалтгаалж банкны үйл ажиллагааны зардал нэмэгдэж байгаа бол тэр чиглэлд холбогдох арга хэмжээг авах, банкуудад зөвлөмж өгөх чиглэлээр Монголбанк ажиллаж байна. Түүнчлэн, банкуудын үйл ажиллагааны зардлыг нэмэгдүүлж байгаа хүчин зүйлсийн талаар Монголын банкуудын холбооноос санал авах, банкнаас өөрөөс нь шалтгаалж бий болдог зардал болон иргэд, харилцагчид дээр ирдэг зардлын бүтцэд дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр шийдвэрлэх арга хэмжээ авахаар ажиллаж байгаа болно.

Монголбанк Хөдлөх хөрөнгө, эрхийн барьцааны тухай хууль, Үл хөдлөх хөрөнгийн барьцааны тухай хууль, Эрхийн улсын бүртгэлийн багц хуулийн төсөлд УИХ, Хууль зүйн яамтай хамтран ажилласан. Энэ хүрээнд Хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны тухай хуулийн төслийг боловсруулан, Монголын банкуудын холбоо, банкууд болон холбогдох бусад байгууллагад хүргүүлж саналыг нэгтгэсэн. Мөн эдгээр хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулсантай холбоотойгоор уг төслийн үзэл баримтлалын төслийг 2014 оны 6 дугаар сард Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэн дэмжигдсэн бөгөөд ажлын хэсэг хуулийн төслийг эцэслэн боловсруулж дуусаад байна. Эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн төслийг боловсруулан, бүх яамд, байгууллагуудад хүргүүлж, санал авч нэгтгэн 2014 оны 12 дугаар сарын 3-ний өдөр Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэв.

Санхүүгийн салбарыг дунд хугацаанд хөгжүүлэх бодлогын баримт бичгийг олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын техник туслалцаатайгаар, Сангийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яам (хуучин нэрээр), Санхүүгийн зохицуулах хороо зэрэг холбогдох байгууллагатай хамтран боловсруулахаар ажиллав. Энэ хүрээнд Монголбанкнаас Дэлхийн банкинд санал тавьж, хамтарсан ажлын хэсгийг СЯ, ЭЗХЯ, СЗХ-той хамтран байгуулах ажлыг эхлүүлсэн. Үл хөдлөх хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлэх, мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг бий болгох чиглэлээр Монголын ипотекийн корпораци (МИК)-тай хамтран ажиллаж байна. Энэхүү ажлын хүрээнд ипотекийн зээлийг хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасжуулах зорилгоор багцлан худалдах үед баримтлах зарчмыг “Орон сууцны ипотекийн зээлийн үйл ажиллагааны журам”-д тусгаж, мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг дэмжих, тэдгээрийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрдүүлсэн.

Монголбанкнаас санхүүгийн зах зээлийн зохистой бүтэц, чөлөөт өрсөлдөөний орчин, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх талаар судалгаа хийж, уг асуудалд Монголбанкнаас баримтлах бодлого, зарчмын байр суурь, оролцооны хэм хэмжээг тодорхойлох зорилгоор өндөр хөгжилтэй орны Төв банкны чиг үүрэг, туршлагыг судалсан. Үүний зэрэгцээ даатгал болон хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих замаар санхүүгийн зах зээлийн олон тулгуурт бүтцийг бий болгох, улмаар санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, тэдгээрийг алслагдсан бүс нутагт хүргэх чиглэлийг СЗХ-той хамтран энэхүү бодлогын баримт бичигт тусгахаар төлөвлөж байгаа болно.

Монголбанкнаас СЗХ-той хамтран кастодиан үйлчилгээг манай орны санхүүгийн зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор “Кастодианы тусгай зөвшөөрлийн болон үйл ажиллагааны журам”-ыг боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгч болон СЗХ-ны даргын 85/А106 дугаар хамтарсан тушаалаар баталсан. Энэхүү үйлчилгээг нэвтрүүлснээр хөрөнгийн зах зээлийн арилжааны дараах үйлчилгээ үзүүлэх орчныг сайжруулж, хөрөнгө оруулагчийн үнэт цаасыг түүний зөвшөөрөлгүйгээр захиран зарцуулах боломжийг хязгаарлах давуу талтай. Үүнээс гадна дотоодын кастодиан үйлчилгээ үзүүлэгч нь олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн кастодиан үйлчилгээ үзүүлэгчийн дэд-кастодиан болох замаар Монгол Улс дахь гадаадын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх бололцоо бүрдэнэ гэж үзсэн. Өөрөөр хэлбэл, гадаадын хөрөнгө оруулагч нь олон улсад үйл ажиллагаа явуулдаг нэр хүнд бүхий кастодиан банкаар дамжуулан Монгол Улсад үйл ажиллагаа эрхэлж буй дотоодын кастодиан банктай холбогдож, хөрөнгө оруулалт хийх бололцоотой болох юм.

Монголбанк санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх хүрээнд банкуудын үйл ажиллагааны шударга, зохистой байдлыг хангуулах, банкуудын мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар, журам, тэдгээрийн хэрэгжилт, мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой үйлчилгээний шимтгэл, хураамжийн нөхцөл, хүү тооцох аргачлалыг шалгах ажлыг газар дээр нь хийж гүйцэтгэсэн. Уг шалгалтын үр дүнд Монголбанк санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, харилцагчийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэхэд үйл ажиллагаагаа чиглүүлж, банкуудын зээл, хадгаламжийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нөхцөл, зээлийн бодит өртөг зардал, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулах, санхүүгийн зах зээлд нийтээр дагаж мөрдөх хэм хэмжээг тогтоох шаардлагатай гэж үзсэн.

Иймд, банкуудын хүү бодох аргачлалыг боловсронгуй болгож мөрдүүлэх, хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулж, олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор Монголбанк *“Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам”*-ыг шинээр боловсруулан, Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтад үндэслэн баталж, 2014 оны 1 дүгээр сараас эхлэн хэрэгжүүлэв. Энэхүү журамд зээлийн бодит өртөг, хадгаламжийн бодит үйлчилж буй хүүг тооцож мэдээлэх, зээл, хадгаламж, үнэт цаасны өдрийн хүү тооцох суурь хоногийг стандартчилах, нэмэгдүүлсэн хүү тооцох аргачлал, шимтгэл, хураамжийн нөхцөл, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах асуудлыг тодорхой тусгаж зохицуулсан. Журмыг хэрэгжүүлэх хүрээнд банкуудын хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийг 2014 оны туршид сар бүр Монголбанкнаас нэгтгэн, цахим хуудсаараа (<http://www.mongolbank.mn/liststatistic.aspx?did=10>) дамжуулан олон нийтэд мэдээлж байна. Журмыг хэрэгжүүлэх хүрээнд банкуудын хүү, шимтгэл, хураамжийн 2014 оны эхний 7 сарын мэдээллийг Монголбанкнаас нэгтгэн, цахим хуудсаараа дамжуулан олон нийтэд мэдээлээд байна.

Энэхүү журмыг баталж хэрэгжүүлснээр зээл, хадгаламжийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар журмын хэрэгжилтийг хангуулах, хүүг нэгдсэн аргачлалаар тооцдог болох, хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой шимтгэл, хураамжийг олон нийтэд ил тод байлгах, харилцагчдыг оновчтой, зөв сонголт хийх боломжоор хангах, банкуудын өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлсний үндсэн дээр цаашид зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд дэмжлэг болох юм.

Банкны салбараас алслагдсан, санхүүгийн мэдлэг муутай, мэдээлэл багатай, ялангуяа хөдөө, орон нутгийн иргэд, хуулийн этгээдэд үзүүлэх санхүүгийн үйлчилгээг үр ашигтай болгох, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 2014 оны 5-6 сарын хооронд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэв: (i) орон нутаг дахь иргэд, аж ахуйн нэгжүүдээс түүвэрлэлт хийж, санхүүгийн хүртээмжийн талаар судалгаа хийсэн, (ii) дээр дурдсан журмын хэрэгжилт нийтэд ижил тэгш үйлчилж байгаа эсэхийг тодорхойлох, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах зорилгоор хөдөө орон нутгийн (13 аймгийн) банкуудад хэсэгчилсэн шалгалтыг хийж, хөдөө орон нутагт олгогдож байгаа зээлийн нөхцөлийг газар дээр нь шалгасан, (iii) 2014 оны 4-р улиралд шалгалт болон түүвэр судалгааны үр дүнг нэгтгэн боловсруулсан.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ) нь макро эдийн засгийн төлөв байдал, эдийн засагт учирч буй хүндрэл бэрхшээл, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга замууд, бодлогын харилцан уялдааг хангах тухай болон цаг үеийн шинжтэй бусад асуудлаар зөвлөлдөж, холбогдох шийдвэрийг гарган ажиллаж байна.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 1 дүгээр улирлын ээлжит хуралдааныг 2014 оны 3 дугаар сарын 28-ны өдөр Монголбанкинд зохион байгуулсан бөгөөд

тус хуралдаанаар: (i) 2014 оны эхний 2 сарын байдлаарх макро эдийн засгийн нөхцөл байдал, валютын ханшид нөлөөлсөн хүчин зүйлс, (ii) АНУ-ын иргэн, хуулийн этгээдийн “Гадаад дахь дансдын хөрөнгийг татварт хамруулах тухай” хуулийг хэрэгжүүлэх талаар АНУ-ын зүгээс тавьсан хүсэлтийн тухай, (iii) Урт хугацааны даатгалтай холбоотой эрх зүйн орчны зарим асуудлууд, (iv) Монголбанкнаас боловсруулдаг бусад санхүүгийн байгууллагын тоймын хамрах хүрээг сайжруулах санал зэрэг асуудлыг хэлэлцсэн болно. Хуралдаанаас гарсан шийдвэрийн дагуу Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс холбогдох газруудад хариуцсан чиглэлээр тодорхой үүрэг даалгавар өгсөн.

Тухайлбал, оны эхнээс гадаад худалдаа тэнцвэржиж байгаа хэдий ч, санхүүгийн дансны урсгал, түүний дотор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт мэдэгдэхүйц сайжраагүй, экспортод гаргасан нүүрсний орлогын зарим хэсэг нь орж ирээгүй зэргээс шалтгаалж төлбөрийн тэнцэл дэх дарамт арилахгүй байна. Ийм орчинд улсын төсвөөр дамжуулж буюу төсвөөс гадуурх зарцуулалтыг Хөгжлийн банк, Төрийн банкнаас гэнэт хийх нь валютын захад сөргөөр нөлөөлөх, улмаар төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг богино хугацаанд сулруулахад нөлөөлж байгааг тогтоов. Энэ үндсэн дээр СЯ, ЭЗХЯ (хуучин нэрээр), Хөгжлийн банкнаас ирээдүйд хийх төгрөгийн зарцуулалтын мэдээг 7 хоног тутамд Монголбанкинд хүргүүлж, урьдчилан мэдээлж байх замаар макро бодлогын харилцан уялдааг хангаж байхаар тогтсон.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 2 дугаар улирлын ээлжит хуралдаан 2014 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөр болсон бөгөөд тус хуралдаанаар (i) ББСБ-ыг Монголбанкны гадаад валютын дуудлага худалдаанд оролцуулах, (ii) гадаад валютын своп, форвард хэлцэл байгуулах болон Монголбанкны үнэт цаас худалдан авах, бичил санхүүгийн зээлийг дамжуулан зээлдүүлэх үйл ажиллагаанд хамруулах тухай, (iii) Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн шинжилгээ, (iv) Монгол Улсын гадаад секторын болон гадаад валютын дотоодын захын тойм, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн шийдвэр зэрэг асуудлыг хэлэлцсэн.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 3 дугаар улирлын хуралдаан 2014 оны 9 дүгээр сарын 26-ны өдөр болсон бөгөөд тус хуралдаанаар (i) Монгол Улсын 2015 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл, (ii) “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2015 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийн төслийн танилцуулга, (iii) Санхүүгийн хүртээмжийн холбоо (AFI)-ны гишүүнчлэлийн хураамжийн танилцуулга зэрэг асуудлыг авч хэлэлцэв. СТБЗ нь улирал бүр хуралдах хуваарьтай бөгөөд шаардлагатай гэж үзсэн тухай бүр ээлжит бус хурлыг зарлан хуралдуулах боломжтой байдаг.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл нь олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх, санхүүгийн салбарын талаарх бодит мэдээллийг нийтэд тэгш, цаг тухайд нь хүргэх, санхүүгийн салбарт итгэх итгэлийг нэмэгдүүлж түүний тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор “Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-г хагас жил тутам бэлтгэж, эхний 4 дугаарыг олон нийтэд хүргээд байна. Тухайлбал, Монголбанк дахь Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ажлын алба (СТБЗАА) нь тайлант хугацаанд “Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-гийн №3 дахь дугаарыг 2014 оны 5 дугаар сард, №4 дэх дугаарыг 11 дүгээр сард нэгтгэн боловсруулж хэвлүүлэн, Монголбанкны цахим хуудаст байршуулж олон нийтийн хүртээл болгов. Санхүүгийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй эрсдлийг тодорхойлон, эдийн засгийн нөхцөл байдалд нийцсэн макро зохистой бодлогын арга хэмжээг судалж, бодлогын санал боловсруулах ажлын хүрээнд хагас жил тутам гардаг “Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-д макро зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдтэй холбоотой асуудлуудыг тусгаж оруулсан.

СТБЗАА-аас “Макро эдийн засаг, санхүүгийн салбарын улирлын тойм”-ыг боловсруулж, улирал бүрийн дараа улиралд багтаан цахим хуудаст байршуулж, олон нийтэд мэдээлж байна. Үүний зэрэгцээ тус албанаас тайлант хугацаанд “Макро зохистой бодлого хэрэгжүүлэгч институцийн

загвар”, “Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлын үнэлэх *Cobweb* аргачлал”, “Санхүүгийн гүнзгийрэлт, түүний бодит секторт үзүүлэх нөлөө” гэсэн 3 судалгааны ажлыг гүйцэтгэв.

Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо нь өөрсдийн хариуцсан чиглэлээр санхүүгийн салбар, гадаад сектор, макро эдийн засгийн талаарх тайлан мэдээлэл, статистик мэдээ, судалгаа шинжилгээг боловсруулж, өдөр, сар, улирлын давтамжтайгаар, цахим хуудсаар дамжуулан олон нийтэд тогтмол түгээж, шаардлагатай үед СТБЗ-өөс зөвлөмж гаргаж байгаа болно.

2.3 Валютын бодлого

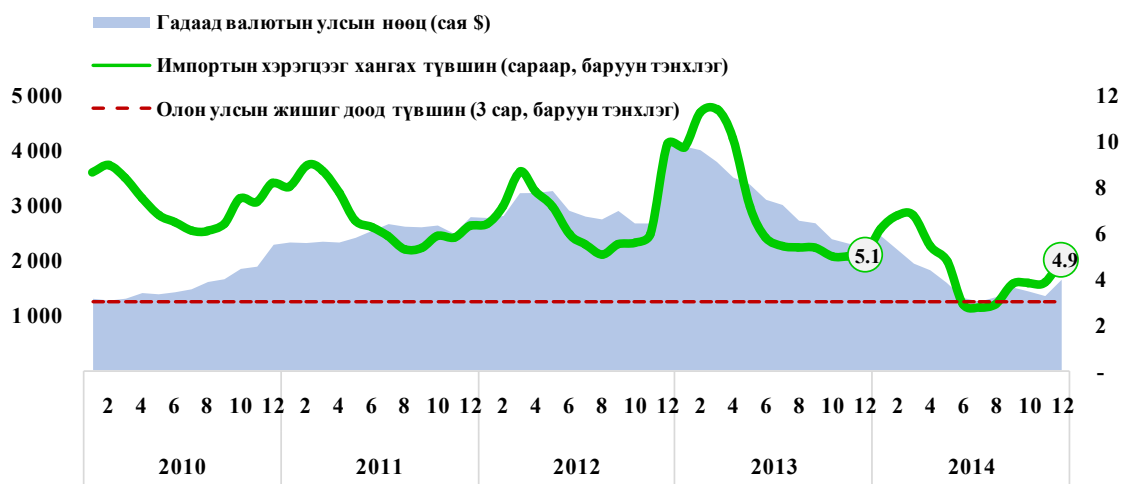
Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш уян хатан тогтож байх бодлого нь макро эдийн засгийн ерөнхий тэнцвэрийг хангах, гадаад зах зээлийн сөрөг өөрчлөлтийн нөлөөллийг валютын ханшаар дамжуулан шингээх замаар эдийн засгийн дунд ба урт хугацааны тогтвортой өсөлтийг дэмжих, санхүүгийн болон эдийн засгийн болзошгүй хямралаас урьдчилан сэргийлэх суурь нөхцөл болдог билээ. Иймд Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар сүүлийн жилүүдэд баримталсан үндсэн чиглэлд “Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтож байх”-аар заасан бөгөөд Монголбанк уг бодлого, зарчмыг 2014 онд тууштай баримталж ажиллалаа.

Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж байгаа бөгөөд Монголбанкнаас баримталж буй ханшийн бодлого нь гадаад зах зээлийн таагүй өөрчлөлтийн дотоодын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлж, гадаад худалдаа, урсгал тэнцэл, нийт эдийн засаг дахь зайлшгүй шаардлагатай тохиргоо хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.

Төгрөгийн ханш ийнхүү эдийн засгийн суурь нөхцөл байдалтай нийцтэйгээр уян хатан тогтож байгаа нь богино хугацаанд буюу 2013 оны 2 дугаар хагас, 2014 оны 1 дүгээр хагаст тодорхой зардлыг дагуулж, импортын өртгийг нэмэгдүүлсэн хэдий ч, төгрөгийн тогтвортой байдал буюу үнийн тогтвортой байдал (инфляци нам, тогтвортой түвшинд байх)-ыг хангах Монголбанкны үндсэн зорилттой нийцтэй байв. Улмаар энэ нь дунд болон урт хугацаанд дотоодын үйлдвэрлэл, экспортыг урамшуулах, ажлыг байрыг хадгалах, үр ашиггүй буюу тэвчиж болох импорт, хэрэглээг бууруулах (жишээ нь удаан эдэлгээтэй хэрэглээний барааны импорт, түүний дотор автомашины импорт 25%-иар буурав), гадаад худалдааг тэнцвэржүүлэх, урсгал дансны алдагдлыг бууруулж, улмаар түүнийг ашигтай гарах нөхцөлийг бүрдүүлэх, төлбөрийн тэнцлийн тогтвортой байдлыг хангах, эдийн засгийн өрсөлдөх чадвар, тэнцвэртэй өсөлтийг дэмжих боломжийг бүрдүүлж байна.

Монголбанк төлбөрийн тэнцлийн хүндрэл бүхий сүүлийн 2 жил гаруй хугацаанд хүндрэлийг төгрөгийн гадаад валюттай харьцах уян хатан ханш болон гадаад валютын улсын нөөцийн аль алинаар нь дамжуулан зөөлрүүлж ирсэн билээ. Ингэснээр нэг талаас төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш эдийн засгийн суурь үзүүлэлттэй нийцэж уян хатан тогтохдоо хэлбэлзэл нь бага (2014 онд өдрийн дундаж хэлбэлзэл 0.17%) байсан бол, нөгөө талаас гадаад валютын улсын нөөц 2014 онд дунджаар импортын 4.6 сарын, 2013-2014 онуудад импортын 5.9 сарын хэрэгцээг хангахуйц түвшинд байлаа. 2014 оны эцэст гадаад валютын улсын нөөц сүүлийн 3 сарын импортын дундаж гүйцэтгэлээр тооцоход 4.9 сарын импортын хэрэгцээг хангах түвшинд байв.

Зураг 38: Гадаад валютын улсын нөөц ба импортын хэрэгцээг хангах түвшин

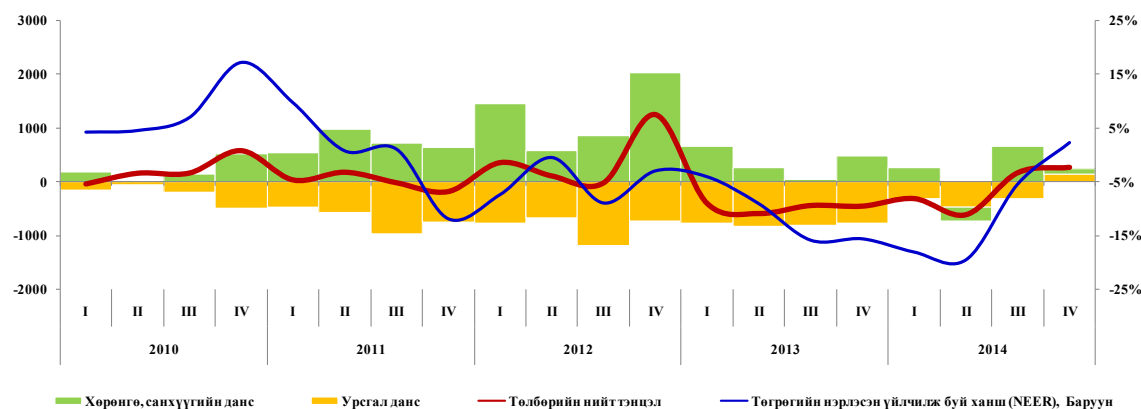

Эх сурвалж: Монголбанк, ГЕГ

2014 онд экспортын голлох бүтээгдэхүүнүүдийн гадаад эрэлт, дэлхийн зах зээл дээрх үнэ болон гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт огцом буурснаар валютын орох урсгал эрс татарсан. Монгол Улсын төлбөрийн тэнцлийн урсгал данс 2011-2013 онуудад дунджаар ДНБ-ий 26 гаруй хувьтай тэнцэх хэмжээний алдагдалтай байсан бөгөөд уг алдагдлыг 2011-2012 онд хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашгаар, 2013 онд гадаад валютын улсын нөөцөөр нөхөж ирсэн. Гэвч хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашиг 2013 онд 71%-иар, 2014 онд 26%-иар буурснаар төлбөрийн нийт тэнцэл 2013 онд -1.9 тэрбум ам.долларын, 2014 онд -0.5 тэрбум ам.долларын алдагдалтай гарсан юм. Ийнхүү 2013-2014 онд төлбөрийн нийт тэнцэл -2.4 тэрбум ам.доллар (ДНБ-ий 20 гаруй хувь)-ын алдагдалтай гарсан нь төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг сулруулах чиглэлд нөлөөлөв.

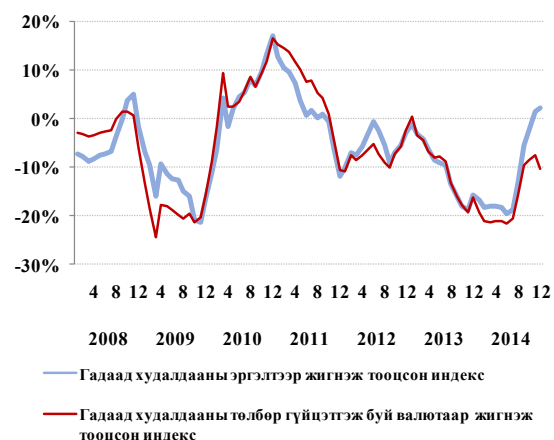
Төлбөрийн тэнцлийн алдагдал өндөр байсан 2013 онд төгрөгийн нэрлэсэн (NEER) болон бодит үйлчилж буй ханш (REER) гадаад худалдааны эргэлтээр жигнэж тооцвол харгалзан 15.5%, 8.2%-иар суларсан бол төлбөрийн тэнцлийн алдагдал буурсан 2014 онд харгалзан 2.3%, 11.0%-иар чангарсан үзүүлэлттэй гарсан. Үүнд ОХУ-ын рублийн ханш ам.долларын эсрэг огцом суларсан нь шууд нөлөөлөв. Харин гадаад худалдааны төлбөр тооцоонд хэрэглэгдэж буй валютаар жигнэж тооцвол NEER болон REER ханшийн индексүүд 2013 онд харгалзан 16.3%, 6.8%-иар суларч байсан бол 2014 онд харгалзан 10.3%, 3.3%-иар суларсан үзүүлэлттэй байна. Төгрөгийн ам.доллартай харьцах Монголбанкнаас зарласан ханш 2013 онд 19.2%-иар, 2014 онд 13.8%-иар тус тус суларсан байна.

Зураг 39: Төлбөрийн тэнцэл (сая ам.доллар) ба төгрөгийн нэрлэсэн үйлчилж буй ханш (NEER)-ийн өөрчлөлт (%)*

*Өсөлт нь NEER ханш чангарахыг, бууралт нь NEER ханш сулрахыг тус тус илэрхийлнэ
Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 40: Төгрөгийн нэрлэсэн үйлчилж буй ханш (NEER)-ийн жилийн өөрчлөлт (%)

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Зураг 41: Төгрөгийн бодит үйлчилж буй ханш (REER)-ийн жилийн өөрчлөлт (%)

Эдийн засгийг зөөлөн газардуулах бодлогын арга хэмжээний үр дүнд гадаад худалдаа тэнцвэржиж, 2011-2013 онд жилд дунджаар -2042 сая ам.долларын алдагдалтай байсан гадаад худалдааны тэнцэл 2014 онд +538 сая ам.долларын ашигтай гарлаа. 2014 оны 3 дугаар улирлаас эхлэн ханш огцом сулрах дарамт буурч, валютын зах тогтворжих хандлагатай болсон нь урсгал дансны алдагдал буурч, төлбөрийн нийт тэнцэл сайжирч эхэлсэнтэй холбоотой бөгөөд үүнд мөнгөний бодлогын төлвийг 2014 оны 7 дугаар сард чангаруулах чиглэлд өөрчилсөн нь эергээр нөлөөллөө. Өөрөөр хэлбэл төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш сулрах дарамт нь макро эдийн засгийн суурь үзүүлэлт талаас буураад байна. Ийнхүү төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш сулрах дарамт нь 2014 оныг 2013 онтой харьцуулахад багассан нь нэг талаас эдийн засгийг зөөлөн газардуулах бодлогын үр дүнд гадаад худалдаа тэнцвэржиж, урсгал дансны алдагдал огцом буурсантай, нөгөө талаас Монголбанкны валютын зах дахь тогтмол оролцоотой холбоотой юм.

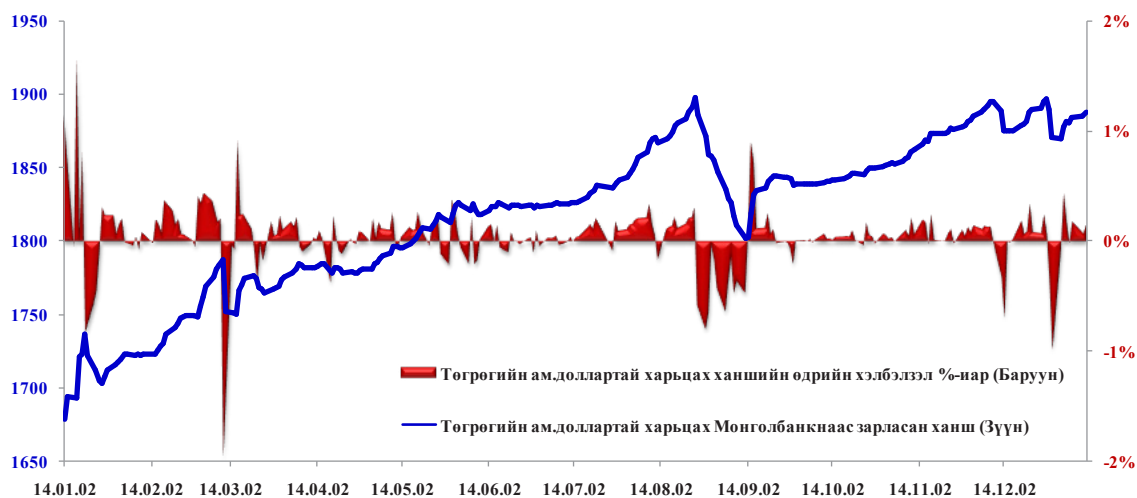
Монголбанкнаас валютын зах дахь эрэлт, нийлүүлэлтийн богино хугацааны зөрүүг багасгах, ханшийн огцом хэлбэлзлийг зөөлрүүлэх, зах зээлийн бодитой хүлээлтийг төлөвшүүлэх зорилгоор валютын захад шаардлагатай тухай бүр оролцож ажиллав. 2014 онд Монголбанкнаас гадаад валютын дуудлага худалдааг нийт 102 удаа зохион байгуулж, түүгээр 1260 сая ам.доллар, 582 сая ам.доллартай тэнцэх юанийг валютын захад нийлүүлсэн байна.

Үүний зэрэгцээ банк болон тэдгээрийн харилцагчдыг ханшийн эрсдэлийг бууруулах, богино хугацааны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор гадаад валютаарх санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг идэвхтэй арилжаалж, банкуудтай төгрөг-ам.доллар, төгрөг-юанийн своп, форвард хэлцлүүдийг тогтмол хийв. Энэ нь валютын захын тогтвортой байдлыг хангах, банкуудын валютаар төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх, ханшийн эрсдэлийг бууруулахын зэрэгцээ санхүүгийн салбарыг бүхэлд нь системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах ач холбогдолтой байв. Монголбанк 2014 онд өссөн дүнгээр нийт 3.3 тэрбум ам.доллартай тэнцэх хэмжээний төгрөгийн своп, 3.2 тэрбум ам.долларын своп, 160.5 сая юанийн своп хэлцлийг банкуудтай байгуулсан байна.

Түүнчлэн, Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах SIFS дэд хөтөлбөрийн хүрээнд ханшийн эрсдэлээс хамгаалах зорилгоор банкуудтай форвард хэлцлийг байгуулж ажиллалаа. 2014 оны эцсийн байдлаар 903.4 сая ам.долларын форвард хэлцлийн төлбөр тооцоог хийсэн нь валютын ханшийн өөрчлөлтөөс шалтгаалан дотоодын зах зээлд шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ өсөх эрсдэлийг хааж, үнэ тогтвортой байхад эергээр нөлөөлсөн болно.

Валютын зах дахь Монголбанкны оролцооны үр дүнд оны эхнээс 2014 оны 12 дугаар сарыг дуустал хугацаанд төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш нэг өдөрт хамгийн ихдээ 1.97%-иар чангарч, 1.66%-иар суларч, нэг өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл нь 0.17% байв. Тайлант онд ханшийн нэг өдрийн хэлбэлзэл нийт хугацааны 85%-д нь 0.4% дотор, үлдсэн 15%-д нь хамгийн ихдээ 1.97%-иар хэлбэлзжээ. Ханшийн нэг өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл 0.17% байгаа нь 2013 онтой харьцуулбал 0.08 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлт болж байна.

Зураг 42: Төгрөгийн ам.доллартай харьцах Монголбанкнаас зарласан ханш ба өдрийн дундаж хэлбэлзэл

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанк гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлэх, банкуудын гадаад зах зээлээс урт хугацаатай валютын эх үүсвэр татахыг дэмжих, гадаад активыг өсгөх, гадаад валютын зээл болон долларжилтыг бууруулах зэрэг зорилгоор 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд, зээлийн санхүүжилтыг заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлсний зэрэгцээ 2014 оны 1 дүгээр улиралд “Урт хугацаат своп хэлцлийн журам” баталж, 2014 онд нийт 436 сая ам.долларын урт хугацаат (1 жилээс дээш) своп хэлцлийг банкуудтай байгуулж, уг дүнгээр гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүллээ. Энэхүү урт хугацаат своп хэлцэл байгуулсан гадаад валютын эх үүсвэрийн 85 хувь нь 2014 онд шинээр орж ирсэн эх үүсвэр байв. Ингэснээр гадаад валютын урт хугацаат эх үүсвэрийн ханшийн эрсдэлийг банкууд Монголбанкттай своп хэлцэл байгуулах замаар хааж, харилцагчиддаа валютаар бус төгрөгөөр зээл олгох боломжтой болсон нь системийн хэмжээнд ханшийн эрсдэлийг бууруулах ач холбогдолтой болсон юм.

Монголбанк валютын захад тогтворгүй байдал үүссэн буюу онцгой нөхцөлд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (contingency plan) боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 9 дүгээр сарын 15-ны өдрийн Н-30 тоот тушаалаар баталсан. Ингэснээр валютын захад онцгой нөхцөл үүссэн буюу үүсэх эрсдэлтэй болсон үед нөхцөл байдлыг шуурхай хэлэлцэх, шаардлагатай урьдач болон хариу арга хэмжээний шийдвэрийг гаргах, хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн болно.

Зураг 43: Урт хугацаат своп хэлцэл

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-122 дугаар тушаалаар “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, гадаад валютын зээлийн эрсдэлээр жигнэх хувийг 2015 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн нэмэгдүүлэхээр шийдвэрлэсэн. Энэ нь долларжилтыг саармагжуулах, гадаад валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах, улмаар санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд хугацаанд хангах чиглэлд чухал алхам болсон.

Мөн “Валютын зээл хүссэн иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд ханшийн эрсдэлийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан хаах зөвлөмж”, “Валютын зээл хүсэгчдэд зориулсан гарын авлага”-ыг боловсруулж, банкуудаар дамжуулан тэдгээрийн харилцагчдад болон олон нийтэд түгээв. Ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй харилцагчид нь ханшийн хэлбэлзлээс шалтгаалан алдагдалд орох эрсдэлтэй төдийгүй чанаргүй зээлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, нийт санхүүгийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй. Иймд ханшийн эрсдэлийг бууруулахад санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг өргөнөөр ашиглах шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Валютын арилжааны тогтолцоо бий болгох ажлын хүрээнд ББСБ-уудыг Монголбанкнаас зохион байгуулдаг валютын дуудлага худалдаанд спот болон санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн (своп, форвард хэлцэл) захад одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль тогтоомж, журмын хүрээнд банкуудаар дамжуулан оролцуулахаар Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2014 оны 6 дугаар сарын хуралдаанаар шийдвэрлэсэн. ББСБ-ууд валютын дуудлага худалдаанд оролцож, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглах боломжтой болсноор валютын өнөөгийн захыг илүү үр ашигтай, боловсронгуй болгоно гэж үзсэн. Гадаад валютын дуудлага худалдааг банк бус санхүүгийн байгууллагууд болон санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчдын хувьд нэвтрүүлэх чиглэлээр Санхүүгийн зохицуулах хороо, Банк бус санхүүгийн байгууллагын холбоо (ББСБХ)-ноос санаачлага гарган ажиллахаар болсон бөгөөд Монголбанк уг асуудалд арга зүйн зөвлөмж өгч ажиллав. 2014 оны 11-р сарын 25-ны өдөр ББСБХ, ББСБ-ууд, ХХБ 3 талт гэрээ байгуулснаар ББСБ-ууд Монголбанкны гадаад валютын дуудлага худалдаанд банкаар дамжуулан оролцох бүрэн боломжтой болсон байна.

2.4 Гадаад валютын улсын нөөцийн удирдлага

Монголбанк гадаад валютын улсын нөөц (ГВУН)-ийн удирдлагыг хэрэгжүүлэхдээ “Төв банк (Монголбанк)-ны тухай” хуулийн 5, 21 дүгээр зүйлд заасны дагуу нөөцийн гадаад төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар, найдвартай байдлыг хангаж байна. Зөвхөн дээрх нөхцөлүүд бүрэн хангагдсан тохиолдолд нөөцийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх зарчмыг баримтлан ажилладаг билээ.

2014 онд Монголбанк хүлээн зөвшөөрөгдөхүйц эрсдэлийн төвшинд гадаад валютын улсын нөөцийн бүтцийг баталж, түүний хүрээнд нөөцийн активын бүтэц, хөрөнгө оруулалтын тохиромжтой хугацаа, хөрөнгө оруулалтын боломжит хэрэгслүүдийг тус тус тодорхойлон ажилласан. Түүнчлэн ГВУН-ийн хөрөнгө оруулалтуудын зах зээлийн үнэлгээг тогтмол хийж, зах зээлийн эрсдэлүүдийг тооцох, зээлийн эрсдэл болон холбогдох лимитүүдэд хяналт тавих, дэлхийн зах зээлийн нөхцөл байдлыг тогтмол ажиглан судалж, холбогдох мэдээ тайлан бэлтгэх ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн.

2014 онд Монголбанкнаас ГВУН-ийг зээлийн эрсдэл харьцангуй бага, дэлхийн эдийн засагт тэргүүлэгч АНУ, Япон, Франц, Англи гэх мэт орнуудын төв банкууд, Олон улсын төлбөр тооцооны банк (BIS), зээлжих зэрэглэл өндөртэй банкуудад харилцах, хадгаламж хэлбэрээр байршууллаа. Дэлхийн эдийн засгийн өсөлт тайлант онд 2013 онтой харьцуулахад сэргэх хүлээлттэй байснаас үүдэн АНУ-ын Холбооны нөөцийн банк (ХНБ)-ны мөнгөний зөөлөн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлсэн засгийн газрын бонд худалдан авах хөтөлбөрөө 2014 оны сүүлийн хагаст бүрэн зогсоосон бөгөөд улмаар бодлогын хүүг нэмэгдүүлэх хүлээлттэй байсан тул дэлхийн эдийн засагт тэргүүлэгч орнуудын Засгийн газрын богино, урт хугацаат үнэс цаас зэрэг хэрэгсэлд хөрөнгө оруулалтын үргэлжлэх хугацааг дээд тал нь 3 жил байхаар тооцоолж хөрөнгө оруулав.

2014 оны 1 дүгээр улирлаас эхлэн БНХАУ-ын Засгийн газрын үнэт цаасны дотоодын зах зээлд хөрөнгө оруулах эрхтэй болж улмаар БНХАУ-ын ЗГҮЦ-нд хөрөнгө оруулалт хийж эхэлсэн.

ГВУН-ийн ам.долларын багцыг 2013 оноос Дэлхийн банкны зөвлөгөө, бусад төв банкуудын сайн туршлагын дагуу богино хугацаат багц, хөрөнгө оруулалтын багц гэж ангилж, богино хугацаат багцыг 0-1 жилийн хугацаатай, хөрөнгө оруулалтын багцыг 0-3 жилийн хугацаатай индексийн жишиг хэмжүүртэй харьцуулан удирдаж ажилласан. Мөн зэрэглэл өндөртэй АНУ-ын Засгийн газрын 0-3 жилийн хугацаатай үнэт цаасны индексийг хуулбарлан, хөрөнгө оруулалтын багцыг удирдах аргаар хүүгийн эрсдэлийг бууруулж ажиллав.

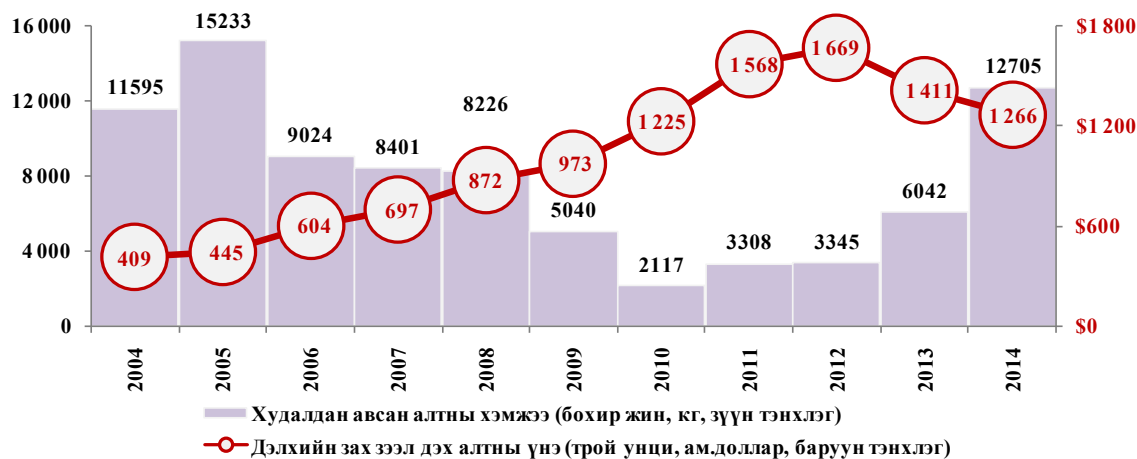
Монгол Улсын ГВУН 2014 оны эцэст 1649.9 сая ам.долларт хүрч оны эхнээс 26.6%-иар буюу 598 сая ам.доллараар буурсан. Энэ нь олон улсын жишиг доод түвшин болох валютын төлбөртэй импортын 3 сарын буюу 12 долоо хоногийн хэрэгцээг бүрэн хангаж байгаа үзүүлэлт юм. 2014 оны эцэст ГВУН нь:

- 2014 оны 12 дугаар сарын валютын шууд төлбөртэй импортын дүнгээр авч үзвэл 4.8 сарын буюу 19.1 долоо хоногийн хэрэгцээг хангах түвшинд,
- Валютын шууд төлбөртэй импортын сүүлийн 3 сарын дундаж гүйцэтгэлээр авч үзэхэд 4.9 сарын буюу 19.4 долоо хоногийн хэрэгцээг хангах түвшинд тус тус байв.

ГВУН оны эхнээс буурахад (i) банкууд цэвэр дүнгээр 1314.8 сая ам.доллартай тэнцэх валютаар дансаа зузаатгасан, (ii) Сангийн яам Монголбанкнаас хүүгийн болон гадаад зээлийн төлбөрт нийт 220.1 сая ам.доллартай тэнцэхүйц гадаад валютыг шилжүүлсэн зэрэг нь голлон нөлөөлсөн бөгөөд ГВУН-ийн ам.доллараар илэрхийлэгдэх хэмжээг бууруулахад ГВУН-ийг бүрдүүлэгч голлох валютууд болох юань, алт, фунт стерлинг, евро, иенийн ханш 1.5-13.9%-ийн хооронд суларсан нь нөлөөлөв.

2014 онд “Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хууль” батлагдсанаар алт тушаалт нэмэгдэж, дотоодын алт үйлдвэрлэгчид Монголбанкинд 12.7 тонн алт тушааж, ГВУН-ийг дотоод эх үүсвэрээр нэмэгдүүллээ. Энэ нь 2013 оноос 6.7 тонн, 2012 оноос 9.4 тонноор тус тус нэмэгдсэн дүн юм.

Зураг 44: Монголбанкны худалдан авсан алтны хэмжээ (кг) ба дэлхийн зах зээл дэх алтны үнэ (\$/унц)

Эх сурвалж: Монголбанк

2.5 Төлбөр тооцооны систем

Монголбанк нь Монгол Улсын санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн хөгжлийг дэмжих, төлбөр тооцооны системийн үр ашигтай, найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг хангах, бэлэн бус төлбөр тооцоог хөгжүүлэх бодлогыг баримтлан ажиллалаа.

Төлбөрийн системийн хууль эрх зүйн орчинг сайжруулах зорилгоор их, бага дүнтэй төлбөр тооцооны журам, төлбөрийн картын журамд тус тус шаардлагатай нэмэлт өөрчлөлтийг оруулахаас гадна дэвшилтэт техник технологийн хөгжлийг даган төлбөрийн системд шинээр орж ирж байгаа төлбөрийн хэрэгслийг зохицуулах “Хөдөлгөөнт банкны журам”-ыг боловсруулан батлуулж, нийт оролцогчдод мөрдүүлэн ажиллаж эхэлсэн.

Бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийг хөгжүүлэх, эрх зүйн орчинг төлөвшүүлэх, төлбөрийн системийн оролцогчдын үнэлгээний шинэ аргачлалыг нэвтрүүлэх, оролцогчдын хамтын ажиллагааг сайжруулах талаар ТТҮЗ-ийн XIII, XIV хуралдаанаар хэлэлцэж, хамтран ажиллах чиглэлийг тодорхойлсон.

Монгол Улсын санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийн нэгдмэл байдлыг хангахын тулд төлбөрийн системийн хөгжлийн стратегийг шинэчлэх, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах үндсэн зорилготойгоор Монголбанк Дэлхийн банктай хамтран төлбөрийн системийг хөгжүүлэх техник туслалцааны төслийг хэрэгжүүлэхээр болов.

Түүнчлэн, 2014 оны 5 дугаар сарын 23-ны өдрөөс эхлэн төлбөрийн системийн оролцогч хоорондын 1 сая төгрөгөөс бага дүнтэй төлбөр тооцоог бодит цагийн горимд буюу 24/7 (хоногт 24 цагаар тасралтгүй) хуваариар дамжуулдаг болж, харилцагчаас шилжүүлсэн төлбөр тухайн мөчид хүлээн авагчийн дансанд орж, банкны үйлчилгээ иргэдэд илүү хялбар, шуурхай хүрэх болсон юм.

Монголбанкны зүгээс төлбөрийн системийн үндсэн зорилгын хүрээнд техник технологийн хөгжилтэй зэрэгцэн төлбөр тооцоонд шинээр нэвтэрч буй төлбөрийн хэрэгсэл, үйлчилгээг судлан, системийн оролцогчдод холбогдох зөвшөөрлийг олгож, хяналт тавин ажиллаж байна.

Хүснэгт 15. Банк хоорондын 2011-2014 оны гүйлгээний тоо, дүн
(мянган ширхэг, их наяд төгрөг)

	2011		2012		2013		2014	
	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн	Тоо	Дүн
I улирал	798.0	3.7	914.9	5.7	3846.3	9.0	4513.4	13.3
өсөлт (%)	15.1	68.2	14.6	53.8	320.4	58.4	17.3	48.1
II улирал	1077.5	5.4	1249.4	7.5	4664.1	13.3	5087.2	15.0
өсөлт (%)	18.5	80.0	16.0	38.5	273.3	77.7	9.1	12.7
III улирал	903.6	6.0	1018.5	8.4	4524.5	16.1	4789.2	13.9
өсөлт (%)	12.7	73.5	12.7	40.2	344.2	91.7	5.8	-13.6
IV улирал	1139.3	8.3	3954.9	9.0	4780.1	17.5	5466.5	22.8
өсөлт (%)	15.9	76.6	247.1	8.4	20.9	94.2	14.4	30.4
Нийт	3919.3	23.4	7137.8	30.6	17815.0	55.9	19856.3	65.0
өсөлт (%)	15.7	77.3	82.1	30.7	149.6	82.8	11.5	16.3

Эх сурвалж: Монголбанк

Банк хоорондын гүйлгээний тоо, дүнг өмнөх оныхтой харьцуулахад гүйлгээний тоо 11.5, гүйлгээний дүн 16.3 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 45. Банк хоорондын 2011-2014 оны гүйлгээний тоо, дүн

Эх сурвалж: Монголбанк

Нийт гүйлгээний тоо, дүн 2011 оноос хойш тогтмол өссөөр 2014 онд 65 их наяд төгрөгийн 19.9 сая ширхэг гүйлгээ боловсруулагдсан үзүүлэлттэй байна.

Төлбөрийн карт

Картын хэрэглээний үзүүлэлт жил тутамд өсч байгаа нь иргэдийн бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийг өдөр тутмын төлбөр тооцоонд ашиглах сонирхол өндөр байгааг харуулж байна. Банкууд Виза, Мастеркарт, Юнионпэй, Ү карт гэсэн 4 төрлийн төлбөрийн карт өөрийн оноосон нэрээр гаргаж байна. Жилийн эхэн үед нийт зах зээл дэх картын 60 гаруй хувийг Виза карт дангаар эзэлж байсан бол, жилийн эцсийн байдлаар Виза карт 47, Ү карт 44 хувийг, үлдсэн 9 хувийг бусад карт эзлэх болсон байна.

Хүснэгт 16. Төлбөрийн картын хэрэглээ

Картын хэрэглэгчийн тоо	2012	2013	2014	Орон нутаг	Өөрчлөлт (%)
Карт эзэмшигч	2,855,378	3,456,440	3,590,646	1,048,256	3.9
Карт идэвхитэй ашиглагч	1,123,041	1,343,284	1,361,630	321,462	1.4
Төхөөрөмжийн тоо	2012	2013	2014	Орон нутаг	Өөрчлөлт (%)
ПОС	7210	9535	12015	2811	26.0
МПОС			2084	48	
ПОБ	2384	2765	1848	1005	-33.2
АТМ	915	1032	1229	285	19.1
Бусад	316	314	24		-92.4

Гүйлгээний тоо, дүн		2012	2013	2014	Орон нутаг	Өөрчлөлт (%)
ПОС	Тоо. Сая ширхэг	10.3	13.6	24.1	3.3	77.2
	Дүн. Тэрбум төгрөг	735.1	738.7	1099	74.3	48.8
МПОС	Тоо. Сая ширхэг			0.01		
	Дүн. Тэрбум төгрөг			0.9		
ПОБ	Тоо. Сая ширхэг	1.7	1.4	3.8	0.8	171.4
	Дүн. Тэрбум төгрөг	557	422.5	972.9	151.7	130.3
АТМ	Тоо. Сая ширхэг	57.4	57	103.1	22.4	80.9
	Дүн. Тэрбум төгрөг	3993.2	4647.5	6392.1	1235.2	37.5
Нийт	Тоо. Сая ширхэг	69.5	72	131	26.5	82.0
	Дүн. Тэрбум төгрөг	5305.3	5808.7	8465	1461.2	45.7

Эх сурвалж: Монголбанк

2.6 Банкны хууль тогтоомжийн шинэчлэл, өөрчлөлт

Тайлант онд УИХ-аас банк, санхүүгийн салбарт холбогдох хууль тогтоомжийг сайжруулах хүрээнд Банкны тухай хууль, Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хууль, Ашигт малтмалын тухай хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, Эрдэнэсийн сангийн тухай хууль, Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд тус тус нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг батлан гаргажээ.

1. Банкны тухай хуулийн 7 дугаар зүйл (Банк, түүний хараат болон охин компанид хориглох үйл ажиллагаа)-д “7.2.7. эд хөрөнгийн тухай мэдүүлэг өгөхөөс зайлсхийсэн төлбөр төлөгчийн дансны мэдээлэл авахаар шийдвэр гүйцэтгэгчийн гаргасан хүсэлтийг шийдвэр гүйцэтгэх албаны дарга зөвшөөрсөн” гэж нэмж оруулснаар мэдээлэл авах эрх бүхий этгээдэд шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх албыг хамааруулав.
2. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 17 дугаар зүйл (Албан татварын хувь хэмжээ)-д “17.2.10. Монгол Улсын арилжааны банкны гадаад, дотоодын хөрөнгийн биржид гаргасан бондыг худалдан авсан Монгол Улсад байрладаггүй албан татвар төлөгчийн бондын хүүгийн орлогод 10 хувиар” гэсэн заалтыг нэмж оруулав:

Банк гадаадын хөрөнгийн зах зээлээс зээлийн эх үүсвэр татахад хөрөнгө оруулагч, зээлдүүлэгчээс хүүгийн орлогодоо аливаа татварыг Монгол Улсад суутгуулахгүй байхыг шаарддагаас үүдэн банк өөрийн зардлыг нэмэгдүүлэн тооцож, хуулийн дагуу татварыг улсын төсөвт төлж эх үүсвэрийн өртөг нэмэгддэг. Үүнийг тухайн эх үүсвэрийн өртөгт нэмэгдсэн татварыг зээл авч буй бизнес эрхлэгчдийн зээлийн хүүд тодорхой хувиар шингээн тогтоож, бизнес эрхлэгчдэд дарамт болж байв. Энэхүү хуульд дээрх нэмэлт, өөрчлөлтийг оруулснаар банкны зээлийн өртөг буурч, бизнес эрхлэгчдэд ирэх хүүгийн дарамт бууран, улмаар гадаад зах зээлээс хямд эх үүсвэр татах сонирхол нэмэгдэн, гадаад валютын болон мөнгөний нийлүүлэлт нэмэгдэх боломжийг нэмэгдүүлэв.

3. Ашигт малтмалын тухай хуулийн 35 дугаар зүйл (Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн нийтлэг үүрэг)-д “35.6. Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээд, бичил уурхайгаас алт олборлогч нь олборлосон алтаа тухайн санхүүгийн жилдээ багтааж тушаана”, 47 дугаар зүйлийн 47.3 дахь хэсэг (Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр дараах хэмжээтэй байна)-т:

“47.3.3. Монголбанк, түүнээс эрх олгосон банкинд худалдсан алтанд энэ хуулийн 47.3.2-т заасан ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийн хэмжээ 2.5 хувь, энэ хуулийн 47.5-д заасан нэмэлт төлбөрийн хэмжээ 0 хувьтай тэнцүү.” гэсэн нэмэлт, өөрчлөлт оров. Мөн тус хуулийн 47 дугаар зүйлийн 47.3.2 дахь заалтын “47.3.1-д зааснаас бусад” гэснийг “47.3.1, 47.3.3-т заасан Монголбанк, түүнээс эрх олгосон банкинд худалдсан алтнаас бусад” гэж өөрчлөв.

- Алт олборлогч аж ахуйн нэгжийн татварын дарамт нэмэгдэж, алт олборлогч, алт худалдан авагчид улсын хилээр алтыг хууль бусаар хил давуулан худалдах, олборлосон алтаа нуух, хадгалах зэргээр татвар төлөхөөс зайлсхийх үзэгдэл газар авах хандлагатай болсон, Монголбанк болон банкинд тушааж буй алтны хэмжээ буурч улсын валютын нөөцийн бүрдүүлэлтэд сөргөөр нөлөөлөх болсон зэргээс Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах нөхцөл шаардлага үүссэн болно.
- Түүнчлэн, төрийн захиргааны төв байгууллагын бүрэн эрхэд ашигт малтмал хайх, ашиглах, боловсруулах, борлуулах үйл ажиллагаанд ил тод байдлыг бүрдүүлэх, ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгж, бичил уурхайгаас алт олборлогч нь олборлосон алтаа тухайн жилдээ багтааж бүрэн тушааж байхаар зохицуулжээ.
- Эдгээр зохицуулалтыг хийсний үр дүнд, Монголбанкинд тушаах алтны хэмжээ болон улсын валютын нөөц нэмэгдэж, Монгол Улсын зээлжих эрхийн зэрэг дээшлэх, татварын суурь өргөжиж, борлуулсан алтанд ногдох албан татвар, ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварыг төсөвт бүрэн төвлөрүүлж улсын төсвийн орлогыг нэмэгдүүлэх, алтны нөөцийг өсгөх, алтны олборлолт, борлуулалт ил тод, хуулийн хүрээнд байх боломж бүрдүүлэх ач холбогдолтой болов.

4. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 40 дүгээр зүйл (Эд хөрөнгийн тухай мэдүүлэг)-д дараах хэсгийг нэмж оруулав: “40.4.Шийдвэр гүйцэтгэгч нь эд хөрөнгийн тухай мэдүүлэг өгөхөөс зайлсхийсэн төлбөр төлөгчийн мөнгөн хадгаламжийн болон харилцах дансны мэдээллийг авах саналыг шийдвэр гүйцэтгэх албаны даргад гаргах бөгөөд шийдвэр гүйцэтгэх албаны дарга уг саналын үндэслэлийг хянана”. Мөн энэхүү хуулийн дараах хэсгийг өөрчлөн найруулав: “40.1. Шийдвэр гүйцэтгэгч шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг үүсгэсний дараа төлбөр авагчийн хүсэлтийг үндэслэн төлбөр төлөгчөөс доор дурдсан эд хөрөнгийн тухай мэдүүлгийг авна:

40.1.1. төлбөр төлөгчийн өмчлөлийн эд хөрөнгө, банкин дахь мөнгөн хөрөнгийн тухай”.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгчээс шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэхтэй холбогдуулан төлбөр төлөгчийн банк, банк бус санхүүгийн байгууллага дахь хадгаламжийн болон харилцах дансанд байгаа мөнгөн хөрөнгө, үнэт цаасны тухай мэдээллийг гаргуулан авах эрхтэй бөгөөд хэрэв төлбөр төлөгч хадгаламжийн болон харилцах дансны мэдээллийг гаргаж өгөхөөс зайлсхийсэн нөхцөлд тус мэдээллийг банк, банк бус санхүүгийн байгууллагаас авах саналыг шийдвэр гүйцэтгэх албаны даргад гаргаж, тус саналыг үндэслэлтэй гэж үзвэл холбогдох байгууллагад хуульд зааснаар хандаж болохоор зохицуулав.

5. Эрдэнэсийн сангийн тухай хуулийн 11 дүгээр зүйл (Эрдэнэсийн сангийн зарлага)-ийн 11.1 дэх заалтын “иргэдэд үнэт металл,” гэснийг “иргэдэд соёлын өвд хамаарахаас бусад үнэт металл,” гэж өөрчлөв. Энэ өөрчлөлт орсноор зарлагын батлагдсан тэнцлийн дагуу аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдэд соёлын өвд хамаарахаас бусад үнэт металл, эрдэнийн чулууг дэлхийн зах зээлийн үнийг харгалзан Монголбанкнаас тогтоосон үнээр бусдад борлуулах боломжтой болжээ.
6. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль тогтоомжийг олон улсын стандарт, жишигт хүргэж боловсронгуй болгох, Эрүүгийн хууль болон Мөнгө

угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулиуд дахь мөнгө угаах гэмт хэргийн тодорхойлолтын агуулгыг жигдрүүлэх, мөнгө угаах гэмт хэргийн суурь гэмт хэргийн төрлийг өргөжүүлэх үүднээс УИХ-аас 2014 оны 1 дүгээр сарын 16-ны өдрийн хуулиар Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд дараах нэмэлт, өөрчлөлт оруулав:

1) Эрүүгийн хуульд:

- а) Олон улсын эрх зүйд хуулийн этгээдийг эрүүгийн хариуцлагад татдаг стандарт, жишгийг Монголын эрх зүйд бий болгох үүднээс хуулийн 8.3, 20.2-т ... тусгай ангид заасан тохиолдолд хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх шинэ хариуцлагыг тогтоов.
- б) 166¹. Мөнгө угаах гэсэн зүйлийг шинэчлэн мөнгө угаах гэмт хэргийн тодорхойлолтыг олон улсын стандартад нийцүүлж, түүний хамрах хүрээг өргөжүүлэв.
- в) Үнэт цаасны зах зээлийг урвуулан ашиглаж бусдад их хэмжээний хохирол учруулах гэмт хэрэг буюу “166³. Үнэт цаасны зах зээлийг урвуулан ашиглах” гэж шинээр зүйлчлэв.
- г) Үнэт цаасны үнэ ханшид нөлөөлөх нийтийн хүртээл болоогүй дотоод мэдээллийг шунахай сэдэлтээр ашиглахтай тэмцэх үүднээс “166³. Дотоод мэдээллийг хууль бусаар ашиглаж арилжаанд оролцох” гэсэн шинэ зүйлийг хуульчлав.
- д) Түүнчлэн, террорист хүн, террорист байгууллага болон террорист ажиллагаанд зарцуулагдахыг урьдчилан мэдсээр байж шууд болон шууд бусаар, хууль бусаар болон санаатайгаар, бүхэлд нь болон хэсэгчлэн эд хөрөнгө хуримтлуулсан, шилжүүлсэн, зарцуулсан тухай “Терроризмыг санхүүжүүлэх” гэсэн 178² дугаар зүйлийг шинэчлэв.

2) Эрүүгийн байцаан шийтгэх хуульд:

Гэмт хэргийн хөрөнгө, орлогыг түр болон бүрмөсөн хураах арга хэмжээг олон улсын стандартад нийцүүлэх зорилгоор, мөнгө угаах гэмт хэргийн үндсэн гэмт хэргээс олсон орлогоос шууд бусаар олж авсан хөрөнгийг оролцуулан “гэмт хэргээс олсон орлого”-ын тодорхойлолтыг хуульчлав:

- 1/ 27 дугаар зүйл (Мөрдөн байцаалт явуулах байгууллага)-ийн Авлигатай тэмцэх байгууллагын мөрдөн байцаагч 27.3 дахь хэсэгт “дугаар зүйл болон өөрсдөө илрүүлсэн Эрүүгийн хуулийн 166¹ (Мөнгө угаах)” гэж нэмж оруулав.
- 2/ 134 дүгээр зүйл (Эд хөрөнгө битүүмжлэх)-д “134.1. Иргэний нэхэмжлэл болон эд хөрөнгө хурааж болзошгүй явдлыг хангах зорилгоор яллагдагч, сэжигтэн, эсхүл хуулиар тэдний өмнөөс эд хөрөнгийн хариуцлага хүлээвэл зохих хүний эд хөрөнгийг битүүмжлэх, эсхүл гэмт хэрэг үйлдэж олсон хөрөнгө, орлого гэдгийг нотлох хангалттай үндэслэл байгаа бол уг хөрөнгө, орлогыг битүүмжлэх үүрэгтэй” гэсэн заалтыг нэмж оруулав.

Эрүүгийн хууль болон холбогдох бусад хуульд мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй холбогдох зүйл заалтыг тусгаснаар Монгол Улс олон улсын гэрээ конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд чухал алхам болсныг тэмдэглэх нь зүйтэй.

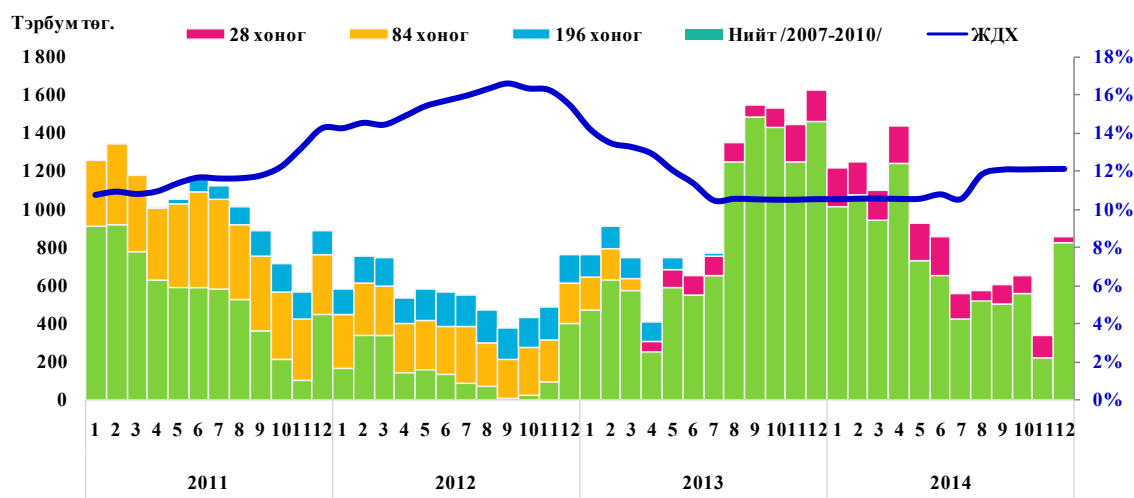
3.1 Төв банкны үнэт цаас

Монголбанкнаас банкны системийн нөөцийг удирдах гол хэрэгсэл нь ТБҮЦ юм. Монголбанк банкны нөөцийн эрэлт, нийлүүлэлт дээр үндэслэсэн дараах 2 төрлийн ТБҮЦ-ыг банкуудад тогтмол арилжаалж байна. Үүнд:

- 7 хоногийн хугацаатай ТБҮЦ
- 28 хоногийн хугацаатай ТБҮЦ

ТБҮЦ-ны хүүг зах зээлийн зарчимд илүү нийцтэй болгох, төгрөг болон валютын захын өгөөжийн тэнцвэр тогтох боломжийг бүрдүүлэх зорилгоор 2013 оны 3 дугаар сараас эхлэн 7 хоногийн хугацаатай ТБҮЦ-ыг долоо хоногт гурван удаа арилжаалж байгаа бөгөөд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар ТБҮЦ-ны нийт үлдэгдэл 855.6 тэрбум төгрөг байв. Үүний 96% -ийг 7 хоногийн хугацаатай, 4%-ийг 28 хоногийн хугацаатай ТБҮЦ эзэлж байна.

Зураг 46. Банкуудын эзэмшиж буй ТБҮЦ-ны үлдэгдэл (хугацаа, сар бүрээр)

Эх сурвалж: Монголбанк

3.2 Төв банкны санхүүжилт

Монголбанкнаас мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх, банк хоорондын захын хүүг зохистой түвшинд удирдах зорилгоор банкны системд мөнгөн хөрөнгө нийлүүлэхдээ өдрийн зээл, овернайт репо санхүүжилт, репо арилжаа, барьцаат зээл зэрэг хэрэгслүүдийг ашиглаж байна. Эдгээр нь хугацаа, хэлбэр, хүү, зориулалтаараа ялгаатай юм. Монголбанкны санхүүжилтийн хэрэгслүүд бүгд барьцаатай бөгөөд барьцаа нь Монголбанкны Эрсдэлийн удирдлагын албанаас гаргасан барьцааны жагсаалтад орсон актив байна.

Өдрийн зээл

Өдрийн зээл нь тухайн өдрөө эргэн төлөгддөг онцлогтой бөгөөд түүнийг төлбөр тооцооны хэвийн үйл ажиллагааг хангах зорилгоор ашигладаг. Өдрийн зээл нь хүүгүй байна. Тайлант онд Монголбанк нийт 3.5 тэрбум төгрөгийн өдрийн зээлийг банкуудад олгов.

Овернайт репо санхүүжилт

Монголбанкнаас олгох овернайт репо санхүүжилт гэдэг нь Заавал байлгах нөөцийн шаардлага хангахгүй байгаа банкинд клирингийн гүйлгээ хаахаас дараагийн ажлын өдрийн клирингийн гүйлгээ нээх хүртэл хугацаагаар олгож байгаа зээлийг хэлнэ. Овернайт репо хүү нь Төв банкны хүүгийн коридорын дээд хязгаар болох ба бодлогын хүүн дээр 2 нэгж хувийг нэмсэнтэй тэнцүү байна. Банкууд 2014 онд нийт 6.0 их наяд төгрөгийн овернайт репо санхүүжилт Монголбанкнаас авчээ.

Репо арилжаа

Төв банкны репо арилжаа гэж Монголбанкнаас зарласан арилжаагаар банкны эзэмшиж буй үнэт цаасыг тохиролцсон хугацааны эцэст урьдчилан тохиролцсон үнээр буцаан худалдах нөхцөлтэйгээр худалдан авах хэлцлээр банкинд санхүүжилт олгох нээлттэй захын үйл ажиллагааг хэлнэ. Банк системд хөрөнгийн дутагдал бий болсон, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар муудсан зэргээс шалтгаалан 7 хүртэл хоногийн хугацаатай санхүүжилтийг репо арилжаагаар олгодог. Тайлант онд Монголбанк 4 удаагийн репо арилжаагаар нийт 550.0 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг банкуудад олгосон байна.

Барьцаат зээл

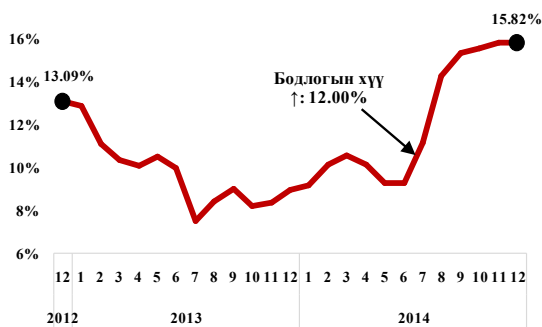
Монголбанк мөнгөний бодлого хэрэгжүүлэх, банкны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг богино хугацаанд хангах зорилгоор эцсийн зээлдүүлэгчийн хувьд банкинд барьцаат зээл олгодог. Барьцаат зээлийн хүүг 2014 онд бодлогын хүүтэй уялдуулан бодлогын хүүн дээр 2 нэгж хувийг нэмж тогтоосон. Тайлант онд Монголбанк нийт 659.0 тэрбум төгрөгийн барьцаат зээл олгосон бөгөөд 2014 оны эцсийн байдлаар 82.8 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.

Монголбанк 2014 онд өөрийн мөнгөний бодлогын хэрэгслүүдээр дамжуулан банкуудад нийт 7.2 их наяд төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон бөгөөд үүний 83.1 хувь нь овернайт репо санхүүжилт, 9.2 хувь нь барьцаат зээл, 7.6 хувь нь репо арилжаа, үлдсэн 0.1 хувь нь өдрийн зээл байв.

3.3 Засгийн газрын үнэт цаас (ЗГҮЦ)

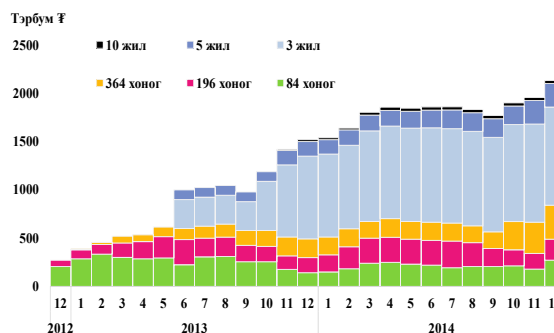
ЗГҮЦ-ны анхдагч захын үйл ажиллагаа

Зураг 47. ЖДХ (12 долоо хоногтой ЗГҮЦ)

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Зураг 48. ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл

Хүснэгт 17. ЗГҮЦ-ны хоёрдогч захын үйл ажиллагаа

ЗГҮЦ-ын хоёрдогч захад хийгдсэн арилжааны дүн			
/Огноо	i/ Богино хугацаат	ii/ Урт хугацаат	/i+ii/ Нийт
2014 оны 1 сар	-	-	-
2014 оны 2 сар	1 500	2 500	4 000
2014 оны 3 сар	-	10 000	10 000
2014 оны 4 сар	29 000	10 000	39 000
2014 оны 5 сар	35 000	12 500	47 500
2014 оны 6 сар	1 500	22 000	23 500
2014 оны 7 сар	-	-	-
2014 оны 8 сар	-	-	-
2014 оны 9 сар	-	-	-
2014 оны 10 сар	500	-	500
2014 оны 11 сар	15 020	-	15 020
2014 оны 12 сар	-	-	-
НИЙТ	82 520	57 000	139 520

Эх сурвалж: Монголбанк

төлөвлөж байна. Ингэснээр ЗГҮЦ-ны хөрвөх чадварыг сайжруулах, зах зээлийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх, өрсөлдөөнийг сайжруулах давуу тал бий болох юм.

2013 онд Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын хамтарсан тушаалаар “ЗГҮЦ-ыг хоёрдогч зах зээлд арилжих журам”-ыг баталж, хоёрдогч захын үйл ажиллагааг амжилттай эхлүүлсэн болно. 2014 онд нийт 135.9 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий ЗГҮЦ хоёрдогч зах дээр арилжаалагдсан байна. Үүнээс 78 тэрбум нь Засгийн газрын богино хугацаат, 57 тэрбум нь Засгийн газрын урт хугацаат үнэт цаас байжээ. ЗГҮЦ-ны хоёрдогч захыг хөгжүүлснээр өгөөжийн муруйг бий болгохын зэрэгцээ үнэт цаасны хөрвөх чадвар сайжрах бөгөөд энэ нь төгрөгийн эрсдэлгүй хүүгийн түвшинг тодорхойлох төдийгүй санхүүгийн зах зээлийн суурь хүү болж, санхүүгийн салбарын хөгжилд ихээхэн түлхэц болох учиртай.

3.4 Гадаад валютын дуудлага худалдаа

2014 онд гадаад худалдааны тэнцэл ашигтай гарч, урсгал тэнцлийн алдагдал багассан ч, хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашиг, түүний дотор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт огцом буурсны нөлөөгөөр төлбөрийн нийт тэнцэл 471 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг сулруулах чиглэлд нөлөөлсөн.

Монголбанк төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцж, уян хатан тогтох, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжих зарчмыг тууштай баримтлан, валютын эрэлт, нийлүүлэлтийн богино хугацааны зөрүүнээс үүссэн ханшийн огцом хэлбэлзлийг зөөлрүүлэх, захад оролцогчдын хүлээлтийг тогтворжуулах зорилгоор валютын захад шаардлагатай үед тухай бүр оролцоогоо идэвхитэй хадгалсаар ирлээ.

Мөн гадаад валютын дотоодын зах дахь оролцоогоо улам хүртээмжтэй, илүү үр ашигтай, боловсронгуй болгох зорилгоор валютын арилжааны тогтолцоо бүрдүүлэх ажлыг идэвхжүүлээ. Уг ажлын хүрээнд валютын захад банк бус санхүүгийн байгууллага, санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчдыг идэвхитэй оролцуулах ажлыг зохион байгуулж, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо болон Банк бус санхүүгийн байгууллагын холбоотой хамтран, ББСБ-уудыг Монголбанкнаас

2012 оны 10 дугаар сард Засгийн газрын санхүүгийн удирдлагыг сайжруулах, мөнгөний бодлогын арга хэрэгслийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн хамтарсан тушаалаар “ЗГҮЦ гаргах, арилжаалах журам”-ыг баталсан. Тус журмын дагуу 2014 онд анхдагч зах дээр нийт 65 удаагийн арилжааг зохион байгуулж, 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар Монголбанкаар дамжуулан арилжаалсан ЗГҮЦ-ны идэвхитэй нийт үлдэгдэл 2.1 их наяд төгрөг байв.

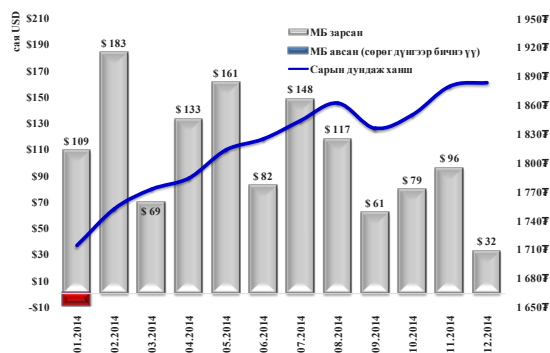
Цаашид Монголбанк Сангийн яамтай хамтран ЗГҮЦ-ны зах зээлд “Үндсэн дилерийн тогтолцоо”-г нэвтрүүлэхээр

зохион байгуулж буй гадаад валютын дуудлага худалдаанд банкаар дамжуулан оролцуулах ажлыг эхлүүлээд байна. Гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах тогтолцоог бий болгох, гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлэх зорилгоор санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцлийг идэвхжүүлж, урт хугацаат своп хэлцлийг шинээр нэвтрүүлсэн.

Гадаад валютын спот зах дахь оролцоо

2014 онд Монголбанк гадаад валютын дуудлага худалдааг 102 удаа зохион байгуулж цэвэр дүнгээр 1260 сая ам.доллар, 3584.8 сая юань буюу 582 сая ам.доллартай тэнцэх хэмжээний юань, нийтдээ 1842 сая ам.доллартай тэнцэх хэмжээний гадаад валютыг захад нийлүүлсэн байна. Мөн тайлант хугацаанд шаардлагатай үед валютын захад дуудлага худалдааны бус аргаар оролцож, нийт 295.1 сая ам.долларыг нийлүүлсэн байна.

Зураг 49. Ам.долларын дуудлага худалдаа

Зураг 50. Юанийн дуудлага худалдаа

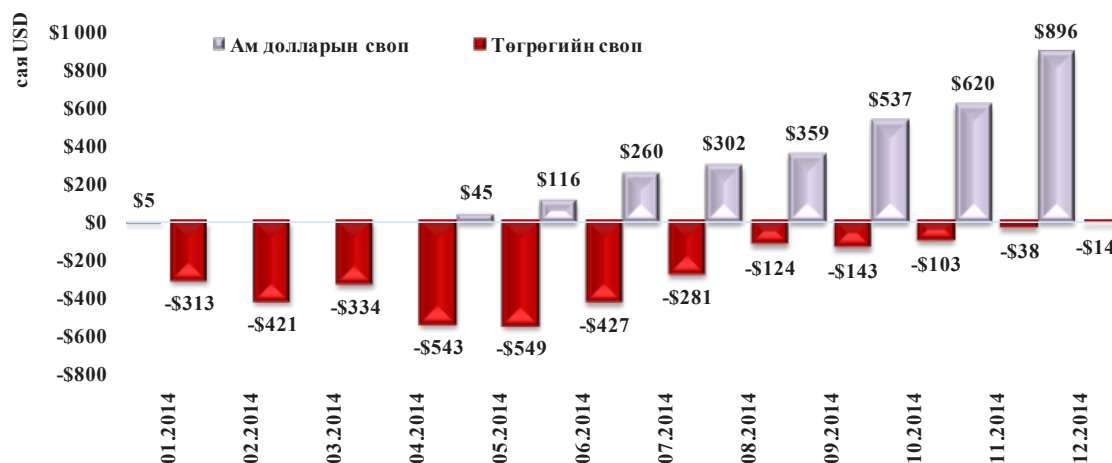

Эх сурвалжууд: Монголбанк

Гадаад валютын зах дахь урт болон богино хугацаат санхүүгийн үүсмэл хэрэгслээрх оролцоо

Монголбанк спот захад оролцохын зэрэгцээ банкууд болон тэдгээрийн харилцагчдын ханшийн эрсдэлийг бууруулах, богино хугацааны төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор богино хугацааны санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг ашигласаар ирсэн. Монголбанк 2014 онд нийт 3.3 тэрбум ам.долларын дүнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгийн своп, 3.2 тэрбум ам.долларын дүнтэй тэнцэх хэмжээний ам.долларын своп хэлцлийг банкуудтай байгуулсан бол Хятадын Ардын банкттай байгуулсан үндэсний мөнгөн тэмдэгт солилцох своп хэлцлийн гэрээний хүрээнд 160.5 сая юанийн своп хэлцлийг банкуудтай байгуулсан байна.

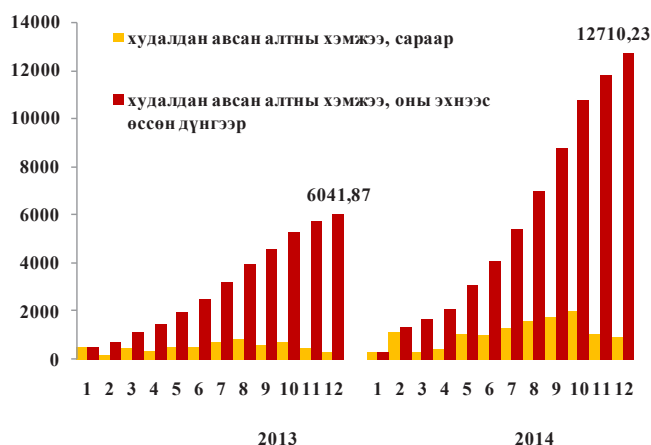
Зураг 51. Гадаад валютын своп хэлцэл

Эх сурвалж: Монголбанк

3.5 Дотоодын зах зээлээс алт худалдан авах үйл ажиллагаа

Зураг 52. Монголбанкны 2013-2014 онд худалдан авсан алтны хэмжээ (кг-аар)

Эх сурвалж: Монголбанк

2013 онд Монголбанк нийт 11.2 тонн алт цэвэршүүлж, гадаад валютын улсын нөөцийг 430.0 гаруй сая ам.доллараар нэмэгдүүллээ. Монголбанкинд худалдсан алтанд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 5 хувиар бус, харин 2.5 хувиар тооцож ногдуулах эрх зүйн өөрчлөлттэй уялдан Төв банкинд тушаах алтны хэмжээ өсөн нэмэгдлээ.

Гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх дотоодын эх үүсвэрүүдийн нэг нь алт худалдан авалт юм. Монголбанк нь дотоодын алт олборлогч аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдээс худалдан авсан алтыг гадаадын байгууллагуудад олон улсын жишигт хүргэн цэвэршүүлэн мөнгөжүүлж, гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг тогтмол эрхэлж байна. Энэ ажлын хүрээнд тайлант онд Монголбанк 79 аж ахуйн нэгж, 105 иргэнээс нийт 12.7 тонн алтыг 830.8 тэрбум төгрөгөөр худалдан авсан нь өмнөх оноос 6.7 тонноор буюу 2 дахин өссөн үзүүлэлт юм. 2014

УИХ-ын 2012 оны 57 дугаар тогтоол, 2013 оны 62 дугаар тогтоол, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013, 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл, Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Монголбанк, Засгийн газар хамтран *“Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”*-ийг 2012 оны 10 дугаар сараас эхлэн хэрэгжүүлсэн.

Энэхүү хөтөлбөр нь нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамт, нөлөөллийг бууруулж, инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгах, гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн урт хугацааны тогтвортой байдлыг хангах зах зээлийн зарчимд суурилсан суурь тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор 3 жилийн хугацаанд, зөвхөн банкны зээлийн санхүүжилтээр хэрэгжсэн.

Хөтөлбөрийн үр дүнд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг арилгаж, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлтэй үед инфляцийг 2 жилийн дотор 14.0 хувиас 11.0 хувь болгож бууруулах, мах, гурил, жижиглэнгийн худалдааны шатахууны үнийн өсөлтийг бага байлгаснаар бага, дунд орлоготой иргэдийн бодит орлогод ирэх ачааллыг зөөлрүүлэх, цаашид инфляцийн зорилтот 7 хувийн түвшинг хангах нөхцөлийг бүрдүүлээд байна. Үүний зэрэгцээ дунд хугацаанд бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн зах зээлийн зарчимд суурилсан байнгын тогтолцоо (бараа, бүтээгдэхүүний агуулахын үлдэгдэл буюу хөдлөх хөрөнгийг банкны зээлээр санхүүжүүлэх)-г бий болгож, барилгын материалын дотоодын үйлдвэрлэгчид, эрчимжсэн аж ахуй эрхлэгчид, хүнсний бүтээгдэхүүний зоорь, агуулахын аж ахуй эрхлэгчдэд үйлдвэрлэл-хүчин чадлаа өргөтгөхөд нь бодитой дэмжлэг боллоо. Мөн уг хөтөлбөр нь 2013 оны төлбөрийн тэнцлийн хямралтай, 2013-2014 оны эдийн засгийн хүндрэлтэй үед хөдөө аж ахуй, барилга угсралт, тээвэр агуулахын аж ахуйн салбарт ажлын байрыг хамгаалахад чухал хөшүүрэг болсон юм.

Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр нь зорьсон үр дүндээ хүрсэн, хөтөлбөрийг анх эхлүүлэхдээ дунд хугацаанд зах зээлийн зарчимд суурилсан тогтвортой тогтолцоо бүрдүүлэх, улмаар Монголбанк хөтөлбөрөөс үе шаттай гарахаар төлөвлөсөн, УИХ-ын 2014 оны 69-р тогтоолоор хөтөлбөрөөс үе шаттай гарах оновчтой арга замыг сонгож хэрэгжүүлэхийг, 2015 оны 41-р тогтоолоор хөтөлбөрийн зээлээс Монголбанкны тэнцэлд үлдэх хэсгийг Засгийн газарт шилжүүлэхийг тус тус даалгасны дагуу 2015 оны эхний хагас жил дуусахад Монголбанкны тэнцэлд үлдэх 475.4 тэрбум төгрөгийн хөтөлбөрийн зээлийг Засгийн газарт шилжүүлэхээр болов. Хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл 2013 оны эцэст 714.1 тэрбум төгрөг байсан бол 2014 оны эцэст 633.8 тэрбум төгрөг болж буурсан. Хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл 2015 оны эцэст 232.3 тэрбум төгрөг, 2016 оны эцэст 27.3 тэрбум төгрөг болж буурахаар хүлээгдэж байна.

Хөтөлбөр хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгж болон оролцогч банк хооронд байгуулсан гэрээнд заасан зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарьт өөрчлөлт орохгүй бөгөөд зээлийн эргэн төлөлтүүд гэрээнд заасан тогтсон хуваарийн дагуу үргэлжлэн хийгдэнэ.

Хүснэгт 18. Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл, хугацааны эцэст (тэрбум төгрөг)

		2013	2014	2015. 06.30	2015 оны эцэст	2016 оны эцэст
Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр	Махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах	61.6	17.3	30.2	0.0	0.0
	Гурилын үнийг тогтворжуулах	12.5	47.0	21.2	0.0	0.0
	Хүнсний бүтээгдэхүүний зoorь, агуулахыг нэмэгдүүлэх, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх	99.0	132.2	111.1	82.2	7.6
Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр		192.0	176.1	92.2	0.0	0.0
Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөр		12.0	15.9	7.7	1.3	0.0
Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр	Барилгын гол нэр төрлийн материалын дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих	169.7	211.7	200.8	148.5	19.7
	Зайлшгүй импортлох шаардлагатай барилгын материалын улирлын шалтгаантай нийлүүлэлтийн хязгаарлалтыг арилгах	99.4	0.0	0.0	0.0	0.0
	Дэвшилтэт технологи бүхий, байгаль орчинд ээлтэй барилгын материал үйлдвэрлэх төслүүдийг дэмжих	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ тарифыг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр		67.9	33.6	12.2	0.3	0.0
НИЙТ		714.1	633.8	475.4	232.3	27.3

Эх сурвалж: Монголбанк

4.1 Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр (SIFS)-ийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж

Дэд хөтөлбөрийн шаардлага, зорилго:

Манай улсад газрын тосны бүтээгдэхүүний борлуулалтын үнийн инфляцид үзүүлэх шууд ба шууд бус нөлөөлөл хүчтэй байдаг. Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийн өсөлтийг бага байлгах нь үнийн тогтвортой байдлыг хангахад эергээр нөлөөлнө. Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтвортой байлгахын тулд Засгийн газраас нефть боловсруулах үйлдвэр байгуулах, улсын нөөц бүрдүүлэх зэрэг дунд болон урт хугацаанд хэрэгжих ажлуудыг гүйцэтгэхээр ажиллаж байна. Гэхдээ эдгээр ажлууд хийгдэх хүртэлх хугацаанд жижиглэнгийн шатахууны үнийн өсөлтийг бага, тогтвортой түвшинд байлгах шаардлага үүссэн.

Үүний тулд шатахууны импортын санхүүжилтийн өртгийг багасгах, валютын ханшийн өөрчлөлтөөс хамаарах сөрөг нөлөөллийг бууруулах зэрэг богино хугацаанд хэрэгжүүлж болох арга хэрэгслүүдийг ашигласан болно. Дээрх шаардлага, зорилтыг хэрэгжүүлэхээр Монголбанкны

Ерөнхийлөгч, Уул уурхайн сайдын 2012 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн А-171/46 дугаар хамтарсан тушаалаар “Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр SIFS”-ийг баталж хэрэгжүүлсэн бөгөөд дараах үр дүнд хүрэхээр зорьсон билээ.

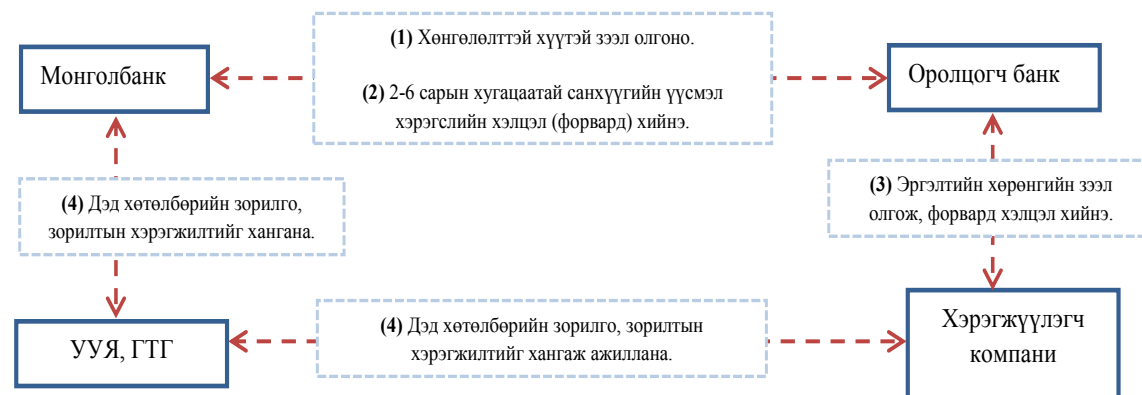
Хүснэгт 19. SIFS дэд хөтөлбөрийн зорилго

Үндсэн зорилго:	Бодлогын зорилт:
Гадаад зах зээлийн нөхцөл байдалд огцом өөрчлөлт ороогүй нөхцөлд шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтвортой байлгана: - Санхүүжилтийн зардлыг бууруулна. - Валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулна.	- Шатахууны импортын татварыг хилийн үнэтэй уялдуулан тогтоодог болно. - Газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөцийг хадгалах савыг барьсан байна. - Газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөц нэмэгдсэн байна. - Газрын тосны бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн эх үүсвэр төрөлжинө.

Эх сурвалж: Монголбанк

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа нь 3 жил, хэрэгжүүлэх арга механизм нь санхүүжилтийн өртгийг бууруулах, хил дээрх өртгийн ханшийн хэлбэлзлээс хамаарах нөлөөллийг бууруулах замаар жижиглэнгийн үнийн тогтвортой байдлыг хангахыг зорьсон. Шатахуун импортлогч компаниудад банкуудын олгосон зээлийн үлдэгдэл 2013 оны эцэст 192 тэрбум төгрөг, 2014 оны эцэст 176.1 тэрбум төгрөг байв. 2015 оны эхний хагас дуусахад 92.2 тэрбум төгрөгийн зээл Засгийн газарт шилжих ба зээлийн гэрээний дагуу 2015 оны эцэст дэд хөтөлбөрийн зээл бүрэн төлөгдөж дууссан байна.

Зураг 53. SIFS дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн үе шат

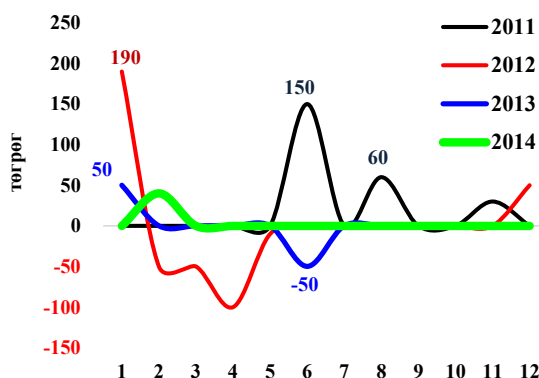
Үр дүн:

Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрсэн. Үүнд:

- Хөтөлбөр эхэлсэн үетэй харьцуулахад төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш 33 хувиар сулрахад шатахууны жижиглэнгийн үнэ 5 хувиар өссөн буюу сүүлийн 26 сарын турш тогтвортой байснаар газрын тосны бүтээгдэхүүний инфляцид үзүүлэх нөлөөлөл эрс буурсан байна.
- Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ дэх валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулснаар санхүүжилтийн өртөг буурсан.

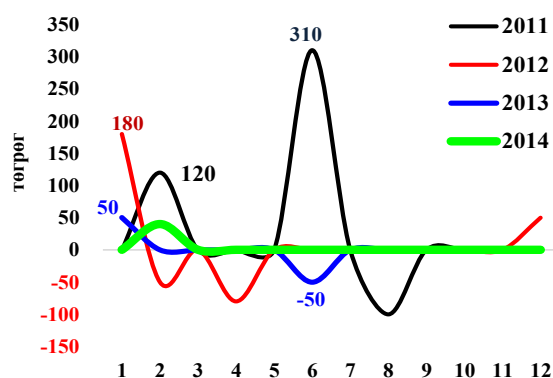
- Хөтөлбөр эхэлснээс хойш компаниудын шатахууны биет нөөц 3.0 дахин нэмэгдэж, богино хугацаанд шатахууны хомсдолд орох эрсдэлгүй болсон.
- Шатахууны импортын эх үүсвэрийг төрөлжүүлснээр нийлүүлэлтийн тасралтгүй байдал сайжирч, хилийн үнэ буурах нөхцөл бүрдсэн.
- Импортын татварыг хилийн үнийн өсөлт, бууралттай нь уялдуулан өөрчилдөг болсноор татварын зохицуулалтыг сэргээсэн.
- Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслээр ханшийн эрсдэлийг бууруулан шатахууны үнийн өсөлтийг бага байлгах боломжтой болсон.

Зураг 54. А-92 шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийн сарын өөрчлөлт (төгрөгөөр)

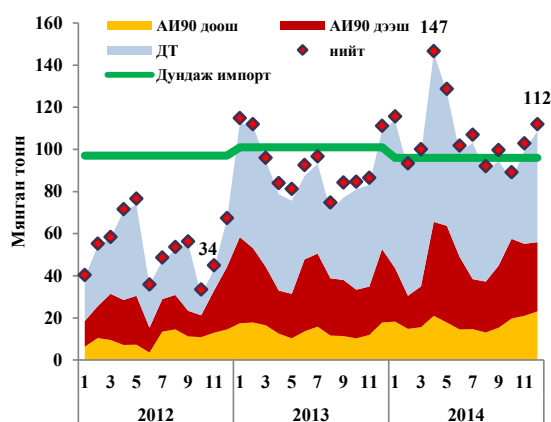

Эх сурвалжууд: УУЯ, ГТГ

Зураг 55. Дизель түлшний жижиглэнгийн худалдааны үнийн сарын өөрчлөлт (төгрөгөөр)

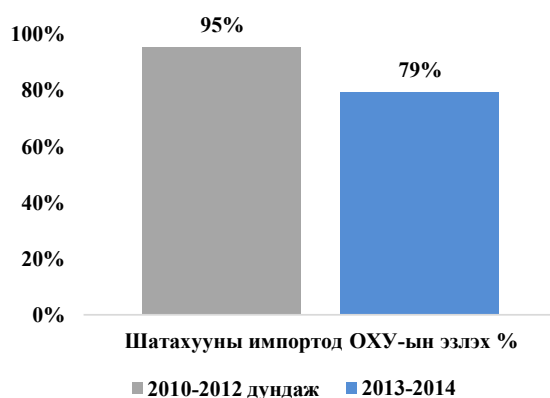

Зураг 56. Газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөц (мян. тн.)

Эх сурвалжууд: УУЯ, ГТГ

Зураг 57. Газрын тосны бүтээгдэхүүний импортод ОХУ-ын эзлэх хувь

Цаашид авах арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

УИХ-ын 2015.02.18-ны өдрийн 41 дүгээр тогтоолын 2.2-т заасны дагуу дэд хөтөлбөрийн хүрээнд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нь зүйтэй байна. Үүнд:

- 2015 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар дэд хөтөлбөрийн зээлийн Монголбанкны тэнцэлд үлдэх 92.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлийг Засгийн газар, Хөгжлийн банкны эх үүсвэрт бүрэн шилжүүлэх, энэ ажлын хүрээнд Хөгжлийн банк болон ОХУ-ын VTB банкны хооронд хийгдэх худалдааны санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэх;
- Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах схемийг цаашид Засгийн газар, Хөгжлийн банк хувийн хэвшилтэй хамтран үргэлжлүүлэх замаар дотоодын зах зээлд шатахууны үнэ огцом өсөх эрсдэлээс сэргийлж, шатахууны үнийн инфляци дахь сөрөг нөлөөллийг бага байлгах;
- Дэд хөтөлбөрийн хүрээнд хийгдэж буй санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцлийн үйл ажиллагааг мөн тус өдрөөр дуусгавар болгох, тогтоол гарсан өдрөөс 2015 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд дэд хөтөлбөрийн хүрээнд хийгдэх санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцлийн ам.долларын эх үүсвэрийг Засгийн газар ижил нөхцөлөөр санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэлцэл хийх замаар Монголбанкинд буцаан төлөх;
- Гадаад, дотоод зах зээлд үүсч болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах арга механизмыг бий болгох зорилгоор дэд хөтөлбөрт тусгагдсан болон дараах ажлуудыг хэрэгжүүлэх:
 - o Үнийн тогтвортой байдлыг хангах үүднээс өртгийн гэнэтийн огцом өөрчлөлтөөс хамгаалах эрсдэлийн санг бий болгох (СЯ);
 - o Уул уурхайн яам, Сангийн яам хамтран шатахууны хилийн үнийн өсөлт, ханшийн өөрчлөлтийг борлуулалтын үнэд зах зээлд цочрол үүсгэхгүйгээр алгуур шингээх аргачлалыг боловсруулж, батлуулах (УУЯ, СЯ);
 - o Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны өртгийг тооцоолох аргачлалыг батлах, үнэ бүрдэлтийг олон нийтэд УУЯ, ГТГ-ын цахим хуудсаар дамжуулан сар бүр тогтмол мэдээлэх (УУЯ);
 - o Шатахууны биет нөөцийг хадгалах улсын эзэмшлийн агуулах барих, нөөцийг биетээр бүрдүүлэх, хяналтын механизмыг бий болгох (УУЯ).

Хүснэгт 20: Шатахууны онцгой болон гаалийн албан татварын өөрчлөлтүүд

	Онцгой албан татвар		Гаалийн татвар	Тогтоол огноо, дугаар
	Уул уурхай	Бусад салбар		
2012 оны 9 сар				
АИ80	0 ₮/тн	0 ₮/тн	-	
АИ92				
Дизель				
2012 он 11 сар				
АИ80	130,000 ₮/тн	0 ₮/тн	-	Засгийн газрын 2012.12.23-ны өдрийн 134 дүгээр тогтоол
АИ92	0 ₮/тн	0 ₮/тн		
Дизель	109,000 ₮/тн	0 ₮/тн		
2013 он 7 сар			Хилийн үнийн 3%	Засгийн газрын 2013.07.06-ны өдрийн 236 дугаар тогтоол
АИ80	130,000 ₮/тн	0 ₮/тн		
АИ92	0 ₮/тн	0 ₮/тн		
Дизель	109,000 ₮/тн	80,000 ₮/тн		
2013 он 12 сар			Хилийн үнийн 3%	Засгийн газрын 2013.12.07-ны өдрийн 406 дугаар тогтоол
АИ80	130,000 ₮/тн	0 ₮/тн		
АИ92	0 ₮/тн	0 ₮/тн		
Дизель	109,000 ₮/тн	0 ₮/тн		
2014 он 1 сар			Хилийн үнийн 1%	Засгийн газрын 2014.01.28-ны өдрийн 24 дүгээр тогтоол
АИ80	30,000 ₮/тн	30,000 ₮/тн		
АИ92	0 ₮/тн	0 ₮/тн		
Дизель	30,000 ₮/тн	30,000 ₮/тн		
2015 он 1,2 сар			Хилийн үнийн 5%	Засгийн газрын 2015.01.19-ны өдрийн 18, 2015.02.16 өдрийн 65 дугаар тогтоол
АИ80	252,000 ₮/тн			
АИ92	259,000 ₮/тн			
Дизель	265,000 ₮/тн			

Эх сурвалж: УУЯ, ГТГ

4.2 Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөр (TLF)-ийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж

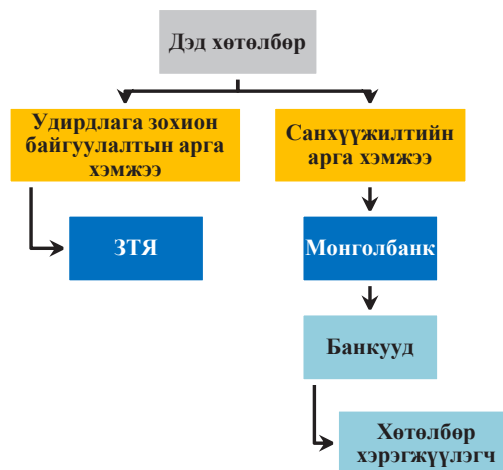
Дэд хөтөлбөрийн шаардлага, зорилго:

Манай улс өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний хэрэгцээнийхээ тодорхой хэсгийг импортоор хангаж байгаа өнөөгийн нөхцөлд гадаад худалдааны тээвэр, логистикийн өндөр зардал, хүчин чадлын дутагдалтай байдал нь бүтээгдэхүүний үнийг өсгөх, нийлүүлэлтийн хомсдлыг үүсгэх замаар инфляцид сөргөөр нөлөөлж ирсэн байдаг. Иймд өргөн хэрэглээний импортын бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн жигд, тасралтгүй байдлыг хангах, үнийн өсөлтийг хязгаарлах зорилгоор гадаад худалдааны тээвэр, логистикийн дэд бүтцийг сайжруулах шаардлага үүссэн.

Дээрх шаардлага, зорилгыг хэрэгжүүлэхээр Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Зам, тээврийн сайдын 2012.10.26-ны өдрийн А-167/57 дугаар хамтарсан тушаалаар энэхүү дэд хөтөлбөрийг баталж хэрэгжүүлэв. Энэхүү хөтөлбөр нь 3 жилийн хугацаанд хэрэгжих бөгөөд төмөр замын үйлчилгээг сайжруулах, хөнгөвчлөх зорилгоор гадаад, дотоод харилцааны бодлого төлөвлөлт, удирдлага, зохион байгуулалтын шат дараалсан ажлуудыг хэрэгжүүлэхийн сацуу банкны зээлийн эх үүсвэрээр хөтөлбөрт тусгасан ажлуудыг хэрэгжүүлэхээр анх төлөвлөсөн юм.

Зураг 58. Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн схем

Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ Зам, тээврийн яам нь удирдлага зохион байгуулалт, зохицуулалтын арга хэмжээ авснаас гадна, санхүүжилт шаардлагатай арга хэмжээний талаар Монголбанкинд санал оруулж, түүнийг хэрэгжүүлэх аж ахуйн нэгжийн сонгон шалгаруулалтыг бие даан зохион байгуулан, улмаар төсөл хэрэгжүүлэгчтэй хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулсан. Монголбанкнаас банкинд зээл олгосон бөгөөд банк өөрөө эрсдэлээ хариуцан хөтөлбөр хэрэгжүүлэгчид зээл олгож, олгосон зээл хуваарийн дагуу эргэн төлөгдөж байна.

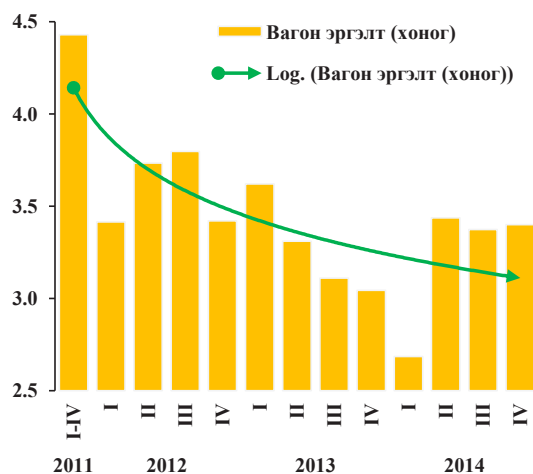

Үр дүн:

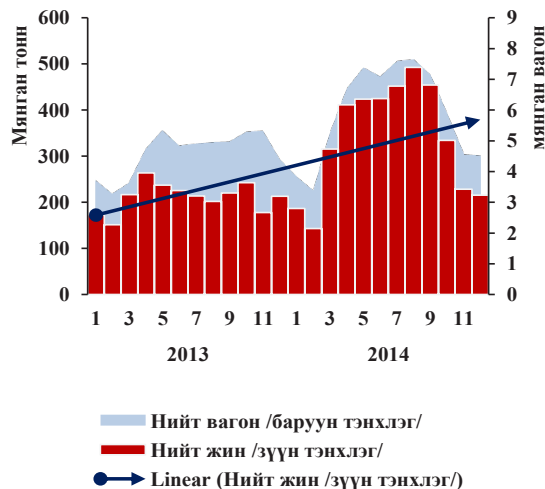
1. Өргөн хэрэглээний барааны ачаа эргэлт нэмэгдэж, хурдсав (Замын Үүд-УБ).

- Өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийг тусгайлсан 4 галт тэргээр гүйцэтгэдэг болсон. Удирдлага зохион байгуулалтыг сайжруулсны үр дүнд Замын Үүд-УБ чиглэлд ачаа тээвэрлэлтийн хугацааг 20 цаг, вагоны эргэлтийн хугацааг 2011 онд 4.41 хоног байсныг 2014 онд 3.27 хоног болгож бууруулсан.

Зураг 59: Вагон эргэлтийн хурд нэмэгдэв

Зураг 60: Замын Үүд-УБ чиглэлд тээвэрлэлт өсөв

Эх сурвалжууд: ЗТЯ

2. Ачаа тээвэрлэлтийн өртгийг тогтворжуулав.

- Өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийн өртөг 2011 оны 9 дүгээр сараас хойш өөрчлөгдөөгүй тогтвортой байна.
- УБТЗ-ын шатахууны эргэлтийн хөрөнгөд нийт 34 тэрбум төгрөгийн зээлийг банкууд олгосон ба зээл хуваарийн дагуу эргэн төлөгдсөөр үлдэгдэл нь 2014 оны эцэст 15.9 тэрбум төгрөг байна. Энэхүү зээл нь шатахууны зардалд 8 тэрбум төгрөгийн хэмнэлт бий болгосноор ачаа тээвэрлэлтийн өртөг нэмэгдэхгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.
- Замын-Үүдийн шилжүүлэн ачих ангид ачаа тээврийн програм, автомашины дарааллыг хянах програм суурилуулснаар нэг машинд зарцуулах хугацаа 20 минут байснаас 1 минут болж буурсан.

3. Тяньжин-Замын-Үүд чиглэлийн ачаа тээвэрлэлтийг хөнгөвчлөв.

- Нарийн царигийн төмөр замаар ирж байгаа вагонуудыг шуурхай хүлээн авч шилжүүлэн ачих ажлыг 2012 оны 11 дүгээр сараас тогтмол зохион байгуулж байна.
- “Тяньжин-Монголын тээвэр ложистикийн төв” төслийн нарийвчилсан ТЭЗҮ-г боловсруулж дууссан.
- БНХАУ-тай зам, тээврийн салбарын харилцаа, хамтын ажиллагааны асуудлаар хэд хэдэн баримт бичгүүдийг байгуулсан. Үүний үр дүнд Хойд Хятадын Дандонг, Далиен, Жиньжоу, Ингоу, Цинь Хуангдао, Хуанг Хуа, Тяньжин зэрэг нийт 7 боомтыг ашиглахаар болов. Түүнчлэн Монгол Улсын бараа бүтээгдэхүүнийг БНХАУ-ын нутаг дэвсгэрээр төмөр замаар дамжуулан тээвэрлэх чиглэл, тоо хэмжээ, тарифын хөнгөлөлт, татвар зэргийг Монгол Улсад ашигтай байдлаар тохиролцсон бөгөөд Тяньжин-Улаанбаатар чиглэлд чингэлгийн буухиа галт тэргийг тогтмол аялуулахаар болсон.

4. Төмөр замын хөдлөх бүрэлдэхүүний паркийг нэмэгдүүлэв.

- “УБТЗ” ХНН 2014 оны 6 дугаар сард сэлгээний 4 зүтгүүр, 15 зорчигчийн вагон, хот дүүргийн хооронд аялах Рейлбус галт тэрэг, 2014 оны 11 дүгээр сараас эхлэн гол замын 4 зүтгүүрийг тус тус өөрийн хөрөнгөөр худалдан авч ашиглаж байна.

5. Ачааны терминалын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэв.

- Замын-Үүдийн ачааны терминалын ачаа боловсруулах хүчин чадлыг нэмэгдүүлэхийн тулд технологийн горимын мөрдөлтийг сайжруулж, Замын-Үүд-1 өртөөний галт тэрэг хүлээн авах, явуулах замыг сунгаж, боловсруулах чадварыг 20-30%-иар нэмэгдүүлэв.
- “Замын-Үүд хилийн боомтын ачааны автомашин шалган нэвтрүүлэх цогцолбор-Гаалийн рентген хяналтын талбай-Замын Үүдийн шилжүүлэн ачих III терминал” хооронд хүнд даацын 11 км урт, хатуу хучилттай авто замыг Азийн Хөгжлийн Банкны санхүүжилтээр барьж, ашиглалтад оруулан ажиллаж байна.

Цаашид авах арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

УИХ-ын 2015.02.18-ны өдрийн 41 дүгээр тогтоолын 2.2-т заасны дагуу дэд хөтөлбөрийн хүрээнд УБТЗ ХНН-т олгосон зээлийн 2015 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаарх хүлээгдэж буй үлдэгдэл 7.7 тэрбум төгрөгийг Засгийн газар шилжүүлж авах, өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний ачаа эргэлтийг хурдасгахад чиглэсэн арга хэмжээг Засгийн газар тогтвортой үргэлжлүүлэх.

4.3 Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж

“Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөр нь дараах 3 хөтөлбөрөөс бүрдэнэ:

- ♦ “Махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах”
- ♦ “Гурилын үнийг тогтворжуулах”
- ♦ “Хүнсний бүтээгдэхүүний зоорь, агуулахыг нэмэгдүүлэх, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх”

“Гурилын үнийг тогтворжуулах”

“Гурилын үнийг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөрийг дараах зорилгоор 2012 оны 12 дугаар сараас эхлэн 3 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэхээр анх төлөвлөсөн.

- Гурилын жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах нөхцөлийг тогтмол хангах;
- Гурилын үйлдвэрүүд үр тарианы нөөцөө барьцаалан эргэлтийн хөрөнгийн зээл авч, үйлдвэрлэлээ тогтвортой явуулах;
- Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний агуулахын үлдэгдлээр баталгаажих санхүүгийн хэрэгслүүдийг нэвтрүүлэн, хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний хангамжийн зах зээлд суурилсан байнгын тогтолцоог бүрдүүлэх юм.

“Гурилын үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ зорилтын дагуу эхний жилийн санхүүжилт 100 хувь Монголбанкнаас байсан бөгөөд дараа дараагийн жил 80 хувь, 60 хувийг Монголбанкнаас гаргаж үлдсэн хэсгийг гурилын үйлдвэр өөрийн санхүүжилтээр буюу агуулахад байгаа улаанбуудайн үлдэгдлээр баталгаажсан сертификатын дагуу олгогдож эхэлсэн. Хөтөлбөрийн хүрээнд банкнаас 37 компанид олгосон зээлийн үлдэгдэл 2013 оны эцэст 12.5 тэрбум, 2014 оны эцэст 47.0 тэрбум төгрөг байсан. Түүнчлэн, ХХААЯ-ны мэдээлж байгаагаар хөтөлбөрийн хүрээнд гурилын үйлдвэрийн хүчин чадал нэмэгдэж, шинээр өндөр технологи бүхий гурилын үйлдвэр нэмэгдсэнээр Улаанбаатар хотын гурилын хэрэгцээг 100 хувь хангах чадвартай болсон. 2014-2015 оны хөтөлбөрийн санхүүжилт тохирсон эргэн төлөх хуваарийн дагуу 2015.09.01-ний өдөр бүрэн төлөгдөж дуусна.

“Хүнсний бүтээгдэхүүний зоорь, агуулахыг нэмэгдүүлэх, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх”

Уг хөтөлбөрийг 2013 оны 11 дүгээр сараас хэрэгжүүлж эхэлсэн. Монголбанк болон Засгийн газар хооронд 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдөр байгуулсан санамж бичигт хөтөлбөрийг 3 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэхээр заасан. Хөтөлбөрийн гол зорилгыг дурдвал:

- Стандартын шаардлага хангасан хүнсний зориулалттай зоорь, агуулах барих нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний агуулахын үлдэгдлээр баталгаажих санхүүгийн хэрэгслүүдийг нэвтрүүлэн, хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний хангамжийн зах зээлд суурилсан байнгын тогтолцоог бүрдүүлэх;
- Мах, сүү, хүнсний ногоо үйлдвэрлэгч, эрчимжсэн аж ахуй эрхлэгч дотоодын үйлдвэрлэгчид үл хөдлөх хөрөнгө болон бусад хөрөнгөө барьцаалж банкнаас зээл авах замаар үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, хүнсний бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх.

Хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлснээс хойш банкууд 66 аж ахуйн нэгжид 137.0 тэрбум төгрөгийн зээлийн санхүүжилт олгож, 2014 оны эцсийн байдлаар 132.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байсан бол 2015

оны эцэст 82.2 тэрбум төгрөг болж буурахаар хүлээгдэж байна. Тус хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрэх юм. Үүнд:

- Хөтөлбөр нь 3 жилийн хугацаанд хэрэгжих бөгөөд энэ хугацаанд хөтөлбөрийн нөлөөгөөр 24 төслийн зоорийн багтаамж нийт 82.6 мянган тонноор нэмэгдэж байна.
- Автомат, хагас автомат удирдлагатай, иж бүрэн механикжсан ажиллагаатай төмс, хүнсний ногоо, мах махан бүтээгдэхүүний зоорь, агуулах худалдааны төвүүдийг байгуулснаар:
 - о Төмс, хүнсний ногооны зоорь 64.5 мянган тонноор, мах махан бүтээгдэхүүний хөргүүртэй зоорь 15.1 мянган тонноор нэмэгдэнэ;
 - о Төмс, хүнсний ногооны зоорийн багтаамж 37 хувиар нэмэгдэж 238.1 мянган тоннд хүрнэ;
 - о Эрчимжсэн аж ахуйн нэгжийн 32 төслийн хүрээнд 2014 онд 6 мян.тн, 2015 онд 6.8 мян.тн, 2016 онд 7.7 мян.тн нойтон мах нийлүүлнэ. Энэ нь гол төлөв 2-7 дугаар сарын нойтон махны нийлүүлэлтийг 15 хувиар нэмэгдүүлэх төлөвлөгөөтэй.

“Хүнсний бүтээгдэхүүний зоорь, агуулахыг нэмэгдүүлэх, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх” дэд хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл нь 2016 оны эцэст 7.6 тэрбум төгрөг болох ба 2017 оны 9 дүгээр сард бүрэн төлөгдөж дуусна.

“Махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах”

Хөтөлбөр нь хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтвортой байлгах ойрын зорилготой бөгөөд цаашид хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний агуулахын үлдэгдлээр баталгаажих санхүүгийн хэрэгслүүдийг нэвтрүүлэн, хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний хангамжийн зах зээлийн зарчимд суурилсан байнгын тогтолцоо бүрдүүлэх хэтийн зорилготой байв.

Дэд хөтөлбөрийн хүрээнд 2013 онд Улаанбаатар, Дархан, Эрдэнэт хотын хүн амын хэрэгцээнд зориулан нөөцийн махны менежер компаниуд нийт 11.5 мянган тонн махны нөөцийг 87.0 тэрбум төгрөгийн банкны хөнгөлөлттэй зээлээр бэлтгэн, худалдан борлуулах үйл ажиллагааг амжилттай зохион байгуулсан. Зээлийн эх үүсвэр бүрэн төлөгдөж, нөөцийн махыг борлуулж дууссан. Хөтөлбөрийн дагуу нөөцийн мах борлуулж байсан хугацааны туршид махны жижиглэн худалдаалах үнийн хэлбэлзэл (жилийн дундаж өсөлтөөр тооцов) өмнөх 3 жилийн дунджаас 3.1 дахин бага байжээ.

2014 оны хөтөлбөрийн хүрээнд махны нөөцийн менежер компаниуд нийт 14.6 мянган тонн нөөцийн мах бэлтгэн, сертификатаар баталгаажуулан борлуулсан. Хөтөлбөрийн хүрээнд банкууд нөөцийн менежер компаниудад нийт 77.0 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл олгосон. УИХ-ын 2013 оны 11 дүгээр сарын 14-ний 62 дугаар тогтоолын 4.1-д заасны дагуу хөтөлбөрийг зах зээлийн механизмд суурилсан хэлбэрт шат дараатай шилжүүлэх зорилгоор хөтөлбөрийн зээлийн 20%-ийг банкны өөрийн эх үүсвэрээр, 80%-ийг Монголбанкны эх үүсвэрээр санхүүжүүлэв. Нөөцийн махны худалдааг 2013 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдрөөс эхлэн зохион байгуулж, 2014 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар махыг бүрэн борлуулж, компаниуд хуваарийн дагуу нийт зээлийг 100% банкинд, банкнаас Монголбанкнд буцаан төлжээ. Хөтөлбөр хэрэгжсэн хугацаанд махны жижиглэн худалдаалах үнийн хэлбэлзэл (жилийн дундаж өсөлтөөр тооцов) өнгөрсөн оноос 2.8 дахин бага, хөтөлбөр хэрэгжүүлэхээс өмнөх 3 жилийн дунджаас 10.9 дахин бага байна.

2015 онд хөтөлбөрийн хүрээнд нийт санхүүжилтийн 40 хувийг нөөцийн менежер өөрийн эх үүсвэрээр бүрдүүлэх, эсвэл оролцогч банктai харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр зах зээлийн нөхцөлөөр бүрдүүлэв. Үлдсэн 60 хувийг Монголбанкнаас оролцогч банктai зээлийн гэрээ байгуулсны үндсэн дээр, хөнгөлөлттэй хүүтэй нөхцөлөөр олгосон. Хөтөлбөрийн зээлийг махны борлуулалттай уялдуулан 2015 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийн дотор эргэн төлөх бөгөөд энэ нь борлуулалтын орлого зориулалт бусаар ашиглагдахаас сэргийлэх ач холбогдолтой.

Агуулах дахь хөдлөх хөрөнгийн нөөцийг санхүүжүүлэх санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүн зах зээлд нэвтэрсэн бөгөөд дунд хугацаанд санхүүжилтийн эх үүсвэрийг 100 хувь хувийн хэвшил дангаар шийдвэрлэх тогтолцоонд шилжих юм. Түүнчлэн дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт, махны нөөц бэлтгэл болон борлуулалтын үйл ажиллагаанд хяналтын байгууллагуудаас гадна хөтөлбөрт оролцогч банкнаас тогтмол хяналт тавин ажиллаж байна.

Цаашид авах арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

- Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн зээлийн 2015 оны эхний хагас жилийн байдлаар Монголбанкны тэнцэлд үлдэх 162.5 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлийг Засгийн газар шилжүүлж авах;
- Цаашид схемийг Засгийн газар үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх, ингэхдээ санхүүжилтийг хувийн хэвшилтэй 50-50% зарчмаар шийдвэрлэх;
- Зээлийн багцыг томруулах, улмаар гадаадын банк, санхүүгийн байгууллагад шилжүүлэх замаар санхүүжилтийг гадаад эх үүсвэртэй болгох;
- Хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны тухай хуулийг батлуулах.

4.4 Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж

“Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөр нь барилгын материалын нийлүүлэлтийг дэмжих дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн:

- Барилгын гол нэр төрлийн материалын үйлдвэрлэлийг дэмжих;
 - Барилгын гол нэр төрлийн материалын дотоодын нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах;
 - Зайлшгүй импортлох шаардлагатай барилгын материал (цемент, арматур)-ын улирлын шалтгаантай нийлүүлэлтийн хязгаарлалтыг арилгах (зөвхөн 2013 онд);
 - Дэвшилтэт технологи бүхий, байгаль орчинд ээлтэй барилгын материал үйлдвэрлэх төслүүдийг дэмжих;

Үүнээс “Барилгын гол нэр төрлийн материалын үйлдвэрлэлийг дэмжих” хөтөлбөрийг 2012 оны 12 дугаар сараас хэрэгжүүлж эхэлсэн. Уг хөтөлбөр нь 3 жилийн хугацаанд хэрэгжихээр Монголбанк болон Засгийн газар хооронд 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдөр байгуулсан санамж бичигт заасан. “Барилгын гол нэр төрлийн материалын үйлдвэрлэлийг дэмжих” хөтөлбөрийн гол зорилгыг дурдвал:

- Барилгын гол нэр төрлийн материалын дотоодын үйлдвэрлэгч, зайлшгүй шаардлагатай барилгын материал (цемент, арматур)-ыг импортлогч аж ахуйн нэгжид хөнгөлөлттэй зээл олгож, дэвшилтэт технологи бүхий, байгаль орчинд ээлтэй барилгын материал үйлдвэрлэх төслүүдэд дэмжлэг үзүүлэн барилгын материалын нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах замаар үнийг тогтворжуулах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Барилгын гол нэр төрлийн материал үйлдвэрлэгч, импортлогчдод стандартын шаардлага хангасан бараа, материалын үлдэгдэл, үйлдвэр, тоног төхөөрөмжийг барьцаанд тооцуулан эргэлтийн хөрөнгийн хөнгөлөлттэй зээл авч үйлдвэрлэлээ өргөтгөх.

Уг хөтөлбөрийг Монголбанк, БХБЯ-тай 2013 оны 1 дүгээр сарын 9-ний өдрийн А-2/06 дугаар хамтарсан тушаалаар хэрэгжүүлсэн. Хөтөлбөрийн хүрээнд барилгын материалын дотоодын нийлүүлэлтийг дэмжихэд зориулж банкууд 86 компанид 264.2 тэрбум төгрөгийн зээл олгож, нийт зээлийн үлдэгдэл 2014 оны эцэст 211.7 тэрбум төгрөг байв. Дэд хөтөлбөрийн зээлийн нийт үлдэгдэл

2015 оны эцэст 148.5 тэрбум төгрөг, 2016 оны эцэст 19.7 тэрбум төгрөг болж буурахаар хүлээгдэж байна.

Цаашид авах арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

- ♦ 2015 оны эхний хагасын байдлаар Монголбанкны тэнцэлд үлдэх 200.8 тэрбум төгрөгийн дэд хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдлийг Засгийн газар шилжүүлж авах;
- ♦ Цаашид орон сууцны зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн тэнцвэртэй байдлыг хангах зах зээлийн зөв бүтцийг бий болгох, түүнд шаардлагатай эх үүсвэрийг бүрдүүлэх.

4.5 Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн үнэлгээ, дүгнэлт, зөвлөмж

Түлш, эрчим хүчний салбарын ТӨК-иудын санхүүгийн чадавхийг бэхжүүлэх, тус салбарын нүүрсний аюулгүйн нөөцийг бүрдүүлэх, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Эрчим хүчний сайдын 2013 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн А-148/95 дугаар хамтарсан тушаалаар “Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах” дэд хөтөлбөрийг баталсан. Хөтөлбөрийн гол арга хэрэгсэл нь банкуудаар дамжуулан эрчим хүчний салбарын ТӨК-иудад олгох хөнгөлөлттэй хүүтэй зээл ба хөтөлбөрийн хэрэгжих хугацаа 2 жил, харин хөтөлбөрийн хүрээнд олгох санхүүжилтийн хугацаа 12 сар хүртэл байх нөхцөлтэй юм.

Тус дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн эхний жилд олгох санхүүжилтийн хүрээнд банкууд эрчим хүчний салбарын 16 үйлдвэрт 74.9 тэрбум төгрөг, хэрэгжилтийн хоёр дахь жилд олгох санхүүжилтийн хүрээнд эрчим хүчний салбарын 9 үйлдвэрт 11.4 тэрбум, хөтөлбөрийн 2 жилийн хэрэгжилтийн туршид нийт 86.3 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг 7 банкаар дамжуулан олгосон.

Дэд хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл 2013 оны эцэст 67.9 тэрбум төгрөг, 2014 оны эцэст 33.6 тэрбум төгрөг байсан бөгөөд 2015 оны эхний хагасын байдлаар 12.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байх төсөөлөлтэй байна. Хөтөлбөрийн зээл хуваарийн дагуу эргэж төлөгдсөөр зээлийн үлдэгдэл нь 2015 оны эцэст 0.3 тэрбум төгрөг болно. Хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл 2016 оны 1 дүгээр сард бүрэн төлөгдөж дуусах хуваарьтай юм.

Хөтөлбөр хэрэгжсэнээр эрчим хүчний үнэ тариф огцом нэмэгдэх эрсдэлийг бууруулж, эрчим хүчний салбар үйлдвэрүүдийн хөрөнгө санхүүгийн дутагдалтай үед санхүүгийн чадавхийг нэмэгдүүлэн нүүрсний хуримтлагдсан өр, богино хугацаат өрийг тэр хэмжээгээр бууруулан тогтвортой байлгаж, дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэгч үйлдвэр компанийн эрчим хүч үйлдвэрлэхэд тасралтгүй найдвартай хангах, өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэхэд ач холбогдол үзүүлээ. Хөтөлбөрийн хугацаанд ТӨК-иуд дотоод нөөц бололцоо, удирдлага, зохион байгуулалтыг сайжруулж, зардлыг бууруулан 10.7 тэрбум төгрөгийн хэмнэлт гаргав.

Цаашид авах арга хэмжээний талаарх санал, зөвлөмж:

- 2015 оны эхний хагас жилийн байдлаар дэд хөтөлбөрийн зээлийн Монголбанкны тэнцэлд үлдэх 12.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлийг Засгийн газар шилжүүлж авах;
- Эрчим хүчний үнэ, тарифыг нэмэгдүүлэх тохиолдолд түүний инфляцид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг урьдчилан тооцох, хариу арга хэмжээ авах цаг хугацаа олгох боломжийг бүрдүүлдэг байх.

5.1 Монголбанкны бүтэц, зохион байгуулалт

Төв банк нь 9 газар, 2 бие даасан алба, орон нутаг дахь Монголбанкны 17 салбар, Лондон дахь төлөөлөгчийн газар бүхий бүтэц зохион байгуулалтаар үйл ажиллагаагаа эрхэлж байна. 2014 онд Монголбанкны нийт ажиллагсдын тоо 464 байснаас 347 ажилтан Төв аппаратад, 117 ажилтан орон нутагт ажиллаж байна.

Монголбанк хүний нөөцийг бодлогыг хэрэгжүүлэх, хүний нөөцийн чадавхийг бэхжүүлэх хүрээнд ажилтнуудын сургалтын болон гадаад албан томилолтын төлөвлөгөөг тогтмол баталж, түүний дагуу ажилтнуудыг гадаад, дотоодын хурал, зөвлөгөөн, уулзалт, сургалт семинарт тогтмол хамруулж байна. 2014 онд сургалтын төлөвлөгөөнд тусгагдсаны дагуу ажилтнуудыг 242 удаагийн богино хугацааны гадаад, дотоодын сургалт, семинарт тухайн ажлын байрны чиг үүргийн дагуу хамруулсан ба 26 удирдах албан тушаалтан 50 удаагийн олон улсын хурал, уулзалтад оролцож, гадаадад албан томилолтоор ажилласан байна.

Монголбанк ажилтнуудын цалингийн шатлалыг сайжруулах, албан тушаалын ангилалд өөрчлөлт оруулах асуудлаар ажлын хэсэг байгуулан ажиллуулж, түүний мөрөөр холбогдох шийдвэрийг гарган, мөрдөж ажиллаж байна. Мөн Төрийн мөнгөний бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх чадавхийг бэхжүүлэх, ажилтнуудыг тогтвортой, үр бүтээлтэй ажиллуулах зорилгоор ажилтнуудын орон сууцны асуудлыг шийдвэрлэх хүрээнд 2014 онд нийт 26 ажилтанд орон сууцны зээлийн дэмжлэгийг нийгмийн хөгжлийн сангаас олгосон болно.

Монгол Улсад банкны тогтолцоо үүсч бэхэжсэний 90 жилийн ой, Ардын хувьсгалын 93 жилийн ойн баярыг тохиолдуулан 6 ажилтан Хөдөлмөрийн гавьяаны улаан тугийн одонгоор, 11 ажилтан Алтан гадас одонгоор, 13 ажилтан Хөдөлмөрийн хүндэт медалиар тус тус шагнагдсан байна.

5.2 Олон нийттэй харилцах харилцаа

Монголбанкнаас олон нийттэй харилцах чиглэлээр мөнгөний бодлогын зорилго, түүнд хүрэх арга замыг олон нийтэд ил тод, нээлттэй байлгаж, Төвбанкны бодлогод итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэн инфляцийн хүлээлтэнд нөлөөлөх чадамжаа дээшлүүлж, Төвбанкнаас хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ, хүлээгдэж буй үр дүнг тогтмол тайлагнан таниулж иргэд, олон нийтийн зүгээс түүнд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх зорилготой ажиллав.

Энэхүү зорилтын хүрээнд Монголбанкнаас 2014 оны турш макро эдийн засаг, санхүүгийн салбарын төлөв байдал, Төв банкны үндсэн зорилт, бодлогын арга хэмжээ, хэрэгжилтийн үр дүн, үйл ажиллагааны ил тод байдал, төсөв мөнгөний бодлогын харилцан уялдаа зэрэг сэдвээр олон нийт, оюутан сурагчид, хэвлэл мэдээллийн байгууллагад тайлбарлан таниулах, сурталчлах ажлыг зохион байгуулав. Үүний зэрэгцээ Монголбанкны бодлогын үйл ажиллагааны талаар ярилцлага тодруулга өгөх, олон нийтийг мэдээллээр хангах ажлыг тогтмол гүйцэтгэв. Оюутан сурагчдад чиглэсэн үйл ажиллагааны хүрээнд “Монголбанкны үйл ажиллагаатай танилцах экскурс” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн их дээд сургуулиудаар зочлон илтгэл уншиж, мэдээлэл өгөв.

“Мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэл”-ийг тайлбарлах

Монголбанк “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2015 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийг УИХ, Засгийн газар, хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд, санхүүгийн зах, олон нийтэд сурталчлан таниулах ажлыг зохион байгуулав. Энэ хүрээнд Монголбанкнаас хэвлэл мэдээллийн байгууллагын сэтгүүлчдэд сургалт семинарыг тогтмол зохион байгуулж, макро эдийн засаг, санхүүгийн салбар, хөгжлийн онол-бодлого, мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийг тайлбарлан таниулах ажлыг

гүйцэтгэв. Мөн үндсэн чиглэлтэй холбогдуулж Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн хэлсэн үг болон удирдлагуудын ярилцлагыг томоохон сонин хэвлэлээр тогтмол нийтлэн, олон нийтийн хүртээл болгов.

Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргалт ба хэвлэлийн хурал

Монголбанк 2012 оны 10 дугаар сард Мөнгөний бодлогын зөвлөлийг шинээр байгуулж зөвлөл дэх хараат бус гишүүдийн тоог нэмэгдүүлэн, шинэ бүтэц, зохион байгуулалт, журмаар мөнгөний бодлогын саналыг гурван үе шаттайгаар, өргөн хүрээнд нухацтай хэлэлцсэний үндсэн дээр бодлогын шийдвэр гаргадаг болсон билээ. 2014 оны 2 дугаар сарын 12, 7 дугаар сарын 30-ны өдрүүдэд Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн шийдвэр гарсантай холбоотойгоор хэвлэлийн бага хурал зохион байгуулав. Мөнгөний бодлогын мэдэгдлийг Монгол, Англи хэлээр болон хэвлэлийн хурлын тэмдэглэлийг цахим хуудсанд тухай бүр байршуулав.

Хэвлэлийн хурлын товыг Монголбанкнаас урьдчилан зарласан нь Төв банкны үйл хөдлөлийг таамаглагдахуйц болгох ач холбогдолтой төдийгүй банк, санхүүгийн захын шийдвэр гаргалтад ч мөн эергээр нөлөөлөв. Мөнгөний бодлогын асуудлаар болон цаг үеийн сэдвээр хийсэн хэвлэлийн хурлаар Монголбанкны удирдлагууд сэтгүүлчдийн сонирхсон асуултад хариулт өгөх, мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргалт, түүний үндэслэл, шалтгаан, бодлогын хэрэгжилт, хүлээлт зэрэг сэдвээр зохих тайлбар, тодруулга өгч ажиллав.

Монголбанкны хэвлэмэл бүтээгдэхүүн

Монголбанкны уламжлалт хэвлэмэл бүтээгдэхүүн болох Жилийн тайлан, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар баримтлах үндсэн чиглэлийн төсөл, Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан, Монголбанкны судалгааны ажил зэргийг хэвлүүлж, олон нийтэд хүргэв.

Цахим хуудсыг боловсронгуй болгох

Монголбанк өөрийн цахим хуудасны үйл ажиллагааг боловсронгуй болгоход онцгой анхаарал хандуулан ажиллав. Монголбанкны цахим хуудасны графикийн дагуу мэдээ, мэдээллийг байршуулахын зэрэгцээ тухай бүр дэд цэс, баннер, хуудсуудыг үүсгэв. Үүнд, “Хөдөө аж ахуйн салбарын санхүүжилтийн шинэ арга хэрэгслүүд” зөвлөгөөний цахим хуудас, “Мэдээллийн ил тод байдлын цэс”-ийг үүсгэн Монголбанкны мэдээллийг олон нийтэд илүү нээлттэй хүргэн ажиллалаа.

“Мөнгөний бодлогын зөвлөл, Мөнгөний бодлого” цэсийн агуулга, бүтцэд бодлогын үндсэн зорилт, арга хэлбэр, шилжих механизм, шийдвэр гаргалт зэрэг мэдээг шинээр оруулах, шинэчлэн найруулах ажлыг хийж гүйцэтгэн бодлогын шийдвэрийг тухай бүр Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулав. Төв банкны хараат бус байдал, хариуцлага, ил тод байдлын талаарх мэдээллийг цахим хуудсаараа дамжуулан олон нийтэд хүргэхэд анхаарч ажиллалаа.

Монголбанкнаас цахим хуудсаараа дамжуулан судалгаа, шинжилгээ, статистик мэдээллийг олон нийтэд танилцуулах ажлаа үргэлжлүүлэв. Тухайлбал, “Статистикийн бюллетень”, “Арилжааны банкуудын нэгдсэн тайлан тэнцэл”, “Арилжааны банкуудын улирлын зээлийн тайлан”, “Орон нутаг дахь банкуудын тайлан”, “Мөнгөний статистикийн тойм”, “Банкуудын ипотекийн зээлийн тайлан”, “Макро эдийн засаг, санхүүгийн салбарын тойм”, “Тадаад худалдааны тойм”, “Тадаад секторын тойм”, “Орон нутаг дахь банкуудын тайлан”, “Төлбөрийн системийн тайлан”, “Хөдөлгөөнт банкны тайлан”, “Иргэд, ЖДҮ эрхлэгч ААН-д олгосон зээлийн тайлан” гэх мэт тайлан мэдээлэл, тоймыг цахим хуудсаар дамжуулж олон нийтэд тогтмол хүргэж байна.

5.3 Гадаад харилцаа

Монголбанк гадаад харилцааны бодлогын хүрээнд Монголын банк, санхүүгийн тогтолцоог хөгжлийн өндөр түвшинд хүрсэн орнуудын нийтлэг жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгох, олон улсын банк санхүүгийн байгууллагуудтай холбоо тогтоон гадаад харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх үүднээс үр ашигтай түншлэлийг бий болгох зорилт тавин ажиллаж байна. Үүний дагуу Тайландын Төв банк, Хятадын Ардын банк, ОХУ-ын Төв банк болон олон улсын банк, санхүүгийн байгууллагуудтай харилцаа, хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлж ажиллалаа.

Гадаад харилцааны чиглэлээр хийгдсэн ажлуудыг тоймлон дурдвал:

- Монголбанк Хятадын Ардын банк хооронд байгуулсан үндэсний мөнгөн тэмдэгт харилцан солилцох своп хэлцлийн хугацааг дахин 3 жилээр сунгах гэрээнд 2014 оны 5 дугаар сард, своп хэлцлийн хэмжээг 15 тэрбум юань болгож нэмэгдүүлэх гэрээнд 2014 оны 8 дугаар сард тус тус гарын үсэг зурж баталгаажуулсан. Энэхүү своп хэлцэл нь хоёр орны гадаад худалдааг санхүүжүүлэх, эдийн засгийн хамтын ажиллагааг сайжруулах, бүс нутгийн эдийн засгийн тогтвортой байдлыг дэмжихэд чухал нөлөө үзүүлж байгаагийн зэрэгцээ Монгол Улсад 2013-2015 онд тохиолдсон төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, санхүүгийн болон макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад эерэг нөлөөлөлтэй хэрэгсэл байв. Цаашид гэрээний хугацааг тогтмол сунгах бөгөөд хэлцлийн хэмжээг хоёр орны худалдаа, хөрөнгө оруулалтын байдалтай уялдуулан нэмэгдүүлэх асуудал нээлттэй байна.
- Монголбанкнаас ОХУ-ын Төв банктэй үндэсний мөнгөн тэмдэгт харилцан солилцох своп хэлцэл (төгрөг-рублийн) байгуулах саналыг тавьж, энэ чиглэлээр Төв банкны ерөнхийлөгч нарын уулзалт, ажлын хэсгийн уулзалтуудыг 2014 оны 10-12 дугаар саруудад хийж, яриа хэлэлцээрийг өргөжүүлэв. Үүний зэрэгцээ ОХУ-тай хийх гадаад худалдаанд рублийг ашиглах, Монгол Улсаас ОХУ-д хийх бараа, үйлчилгээний экспортын хэмжээг 2018 он гэхэд 1 тэрбум ам долларт хүргэх зорилт тавин хэрэгжүүлэхийг Монгол, ОХУ-ын Засгийн газар хоорондын комиссын ажлын төлөвлөгөөнд тусгаад байна. Хоёр орны төв банк хооронд своп хэлцэл байгуулахын тулд ОХУ-ын Засгийн газрын шийдвэр гарах шаардлагатай бөгөөд энэ асуудал хүлээгдэж байна.
- Монголбанкны Ерөнхийлөгч 2014 оны 6 дугаар сард Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын Төв банкны Ерөнхийлөгчтэй албан ёсны уулзалт хийж, хоёр орны Төв банкны хоорондын хамтын ажиллагаа, ялангуяа үндэсний валютын своп хэлцлүүд хийх боломжийн талаар харилцан санал солилцож, энэ чиглэлээр холбогдох судалгааг хийхээр тохиролцов.
- Монголбанкны Ерөнхийлөгч Япон Улсын Санхүүгийн Үйлчилгээний Агентлагийн даргатай 2014 оны 6 дугаар сард хамтын ажиллагааны санамж бичигт гарын үсэг зурж, хоёр байгууллагын хооронд харилцан мэдлэг, туршлага солилцохоор тогтсон. Дэлхийн санхүүгийн зах зээлийн даяарчлалын өнөө үед энэхүү санамж бичиг нь санхүүгийн зохицуулалтын тогтолцоог сайжруулж, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх чиглэлээр хоёр байгууллагын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой бөгөөд цаашид тус чиглэлээр мэдлэг, туршлага солилцож ажиллахаар болсон.
- Европын сэргээн босголт хөгжлийн банк (ЕСБХБ)-ны жилийн уулзалтын үеэр тус банкны удирдлагуудтай хийсэн албан уулзалтаар Монголбанкны Ерөнхийлөгч уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл, тус салбарт орж ирэх гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт нь эдийн засгийн өндөр өсөлт авчирч байсан хэдий ч, Монгол улс эдийн засгийн бүтцийг төрөлжүүлэх, олон тулгууртай болгох, ашигт малтмалын бус салбарыг хөгжүүлж, өрсөлдөх чадвартай, өндөр бүтээмж, технологид суурилсан, тогтвортой, экспортын чиг баримжаа бүхий хөдөө аж ахуйн салбарыг хөгжүүлэх зорилттой буйг онцлон тэмдэглэсэн. Энэ

хүрээнд хийгдсэн судалгааны ажил, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга механизмын талаар ЕСБХБ-ны албаны хүмүүстэй харилцан санал солилцов. Үүний сацуу ЕСБХБ болон Европ тивийн хөдөө аж ахуйн салбарт хуримтлуулсан туршлага, хөдөө аж ахуйг зээлжүүлэх, санхүүжүүлэх арга зам, хөдөө аж ахуйн технологи, ноу-хау Монгол Улсад ач тустай тул ЕСБХБ-наас зохих санхүүгийн болон бусад дэмжлэг туслалцаа авах талаар хүсэлтээ гаргасанд тус банкны удирдлага дэмжиж, энэ тал дээр хамтран ажиллахаар болов.

- Монголбанк, Зүүн өмнөд Азийн төв банкуудын холбооны Судалгаа, сургалтын төвтэй хамтран 2014 оны 9-10 дугаар сард “Банкны хөрвөх чадварын эрсдэлийг үнэлэх нь” сэдэвт сургалтыг Улаанбаатар хотноо амжилттай зохион байгуулав. Хувьсан өөрчлөгдөж буй санхүүгийн зах зээл болон банкны хөрвөх чадварын эрсдэлийн үнэлгээ, удирдлагын талаарх Төв банкуудын хянан шалгагч нарын мэдлэгийг дээшлүүлэн, олон улсын стандарт болон аргачлалыг түгээх зорилготой уг сургалтад Австрали, Америк, Малайз, Тайланд, Япон зэрэг 13 орны Төвбанк болон арилжааны банкууд, 34 банк, санхүүгийн байгууллагуудын төлөөлөл оролцож мэдлэг туршлагаа солилцож илтгэл хэлэлцүүлсэн.

5.4 Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх (МУТСТ) үйл ажиллагаа

Мөнгө угаахтай тэмцэх Ази Номхон далайн бүсийн бүлгийн 2007 онд Монголд хийсэн үнэлгээн дээр үндэслэн Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх бүлэг (ФАТФ)-ээс манай орны МУТСТ тогтолцоог хангалтгүй хэмээн олон нийтэд зарлан саарал жагсаалтад оруулаад байсан. Санхүүгийн мэдээллийн алба болон түүний дэргэдэх Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн гишүүн байгууллагууд саарал жагсаалтаас гарахын тулд хэрэгжүүлсэн олон арга хэмжээний дүнд ФАТФ-ын 2014 оны 6 дугаар сарын 23-27-ны өдрүүдэд Парис хотноо болсон ээлжит чуулганаар манай улсыг МУТСТ тогтолцооны стратегийн дутагдлуудаа зассан болохыг онцлон тэмдэглээд саарал жагсаалтаас гаргасан нь манай банк, санхүүгийн системийн хувьд чухал ач холбогдолтой үйл явдал болсон юм.

Монгол Улсын МУТСТ хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож олон улсын стандартад ойртуулах ажлын хүрээнд:

- Эрүүгийн хууль,
- Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль,
- Терроризмтэй тэмцэх хууль,
- Улсын бүртгэлийн тухай хуульд тус тус нэмэлт өөрчлөлт оруулж, Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг УИХ-аар батлуулсан. Түүнчлэн “Террорист этгээдийн жагсаалтад оруулах, жагсаалтад орсон этгээдийн хөрөнгийн хөдөлгөөнийг зогсоох, хянах журам”-ыг Монгол Улсын Засгийн газрын 348 дугаар тогтоолоор баталсан.

Санхүүгийн мэдээллийн алба нь дээрх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангуулах ажлыг боловсронгуй болгох зорилгоор Азийн хөгжлийн банк (АХБ), Олон улсын валютын сан (ОУВС)-гаас техник туслалцаа авч, хууль сахиулах байгууллагуудын ажилтнуудын мөнгө угаах гэмт хэргийг мөрдөн шалгах чадавхийг нэмэгдүүлэх, банк, санхүүгийн байгууллагад чиглэсэн хяналт шалгалтын тогтолцоог эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хэлбэрт шилжүүлж, нөөц бололцоогоо үр дүнтэй ашиглахад чиглэсэн ажлуудыг хийж байна.

Санхүүгийн мэдээллийн алба 2014 онд хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих үүргийнхээ хүрээнд банкны салбарт газар дээрх хяналт шалгалтыг хийлээ. Түүнчлэн Санхүүгийн зохицуулах хороотой нягт хамтран ажиллаж, шаардлагатай мэдээлэл, туршлагаа солилцон ажиллаж байна.

Хүснэгт 21. МУТСТ чиглэлээр хийсэн хяналт шалгалт

Үзүүлэлт	2014 он
Банкинд хийсэн хяналт шалгалт	10
Банкнаас бусад мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд хийсэн хяналт шалгалт	151
Банк болон банкнаас бусад мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд тавигдсан акт	152
Банк болон банкнаас бусад мэдээлэх үүрэгтэй этгээдэд өгсөн хугацаат үүрэг даалгавар	295

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА

Санхүүгийн мэдээллийн алба МУТСТ тухай шинэчлэн батлагдсан хуулийн дагуу мэдээлэх үүрэгтэй этгээдүүдээс холбогдох тайлангуудыг хүлээн авч ажиллаж байна.

Хүснэгт 22. СМА-нд мэдээлэх үүрэгтэй этгээдүүдийн ирүүлсэн тайлангийн тоо

Үзүүлэлт	2014 он
Бэлэн мөнгөний гүйлгээний тайлан	1,962,408
Сэжигтэй гүйлгээний тайлан	212
Гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний тайлан	149,682
Гаалийн мэдүүлгийн тайлан	2347

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА

2014 онд нийт 212 сэжигтэй гүйлгээний тайлан, өссөн дүнгээрээ нийт 813 сэжигтэй гүйлгээний тайлан хүлээн авсан байна. Үүнийг өнгөрсөн 2013 онтой харьцуулбал сэжигтэй гүйлгээний тайлангийн тоо 25%-иар буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин бэлэн мөнгөний гүйлгээний тайлан болон гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний тайлангийн нийт тоог 2013 онтой харьцуулбал ойролцоогоор 2.5 дахин өссөн дүнтэй байна.

Санхүүгийн мэдээллийн албаны үйл ажиллагааны гол хэсэг бол ирүүлсэн сэжигтэй гүйлгээний тайлангуудад дүн шинжилгээ хийж, мөнгө угаах эсвэл терроризмыг санхүүжүүлэх үндэслэлтэй байх тохиолдолд хуулийн байгууллагад шилжүүлж шалгуулах үйл ажиллагаа юм. Тайлант хугацаанд Монголбанкны СМА нь мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, бусад гэмт хэргээс олсон орлогыг илрүүлэх үйл ажиллагаанд нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор дотоодын хууль сахиулах байгууллагуудтай санхүүгийн мэдээлэл солилцох үр ашигтай суваг, харилцааг бий болгож ажилласан.

Хүснэгт 23. СМА-ны санхүүгийн мэдээлэл солилцсон статистик

Үзүүлэлт	2014 он
Дүн шинжилгээ хийгдсэн болон хийгдэж буй сэжигтэй гүйлгээний тайлан	275
СМА-наас дотоодын хууль сахиулах байгууллагуудад шалгуулахаар шилжүүлсэн мэдээлэл	6
Мэдээлэл авах зорилгоор дотоодын эрх бүхий байгууллагуудаас СМА-нд хүргүүлсэн хүсэлт	634
Дотоодын эрх бүхий байгууллагуудаас СМА-нд хүргүүлсэн хүсэлтийн дагуу явуулсан хариу	631

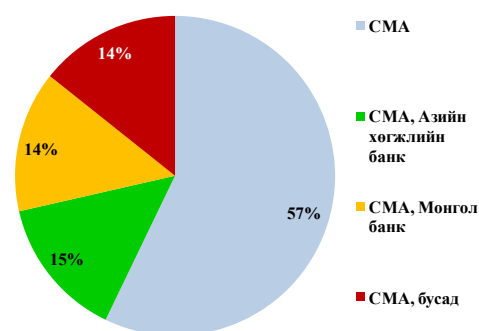
Эх сурвалж: Монголбанк, СМА

Санхүүгийн мэдээллийн алба нь хуулийн дагуу мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх талаар олон нийтийн дунд мэдээлэл сурталчилгаа явуулах үүрэгтэй учир тайлант хугацаанд дангаараа болон бусад байгууллагатай хамтран сургалтуудыг тогтмол зохион байгуулсан.

Санхүүгийн мэдээллийн алба нь 2014 онд нийт 598 оролцогчдыг хамарсан 14 сургалт, семинар зохион байгуулсан байна. Үүнээс 4 сургалтыг СМА дангаараа, 164 оролцогчдыг хамруулж хийсэн бол бусад байгууллагатай хамтран 428 оролцогчдыг хамарсан 10 удаагийн сургалт зохион байгуулжээ. Тус сургалтууд нь:

- Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тогтолцоог сайжруулах;
- Монгол Улсын мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх үндэсний стратегийг боловсруулах;
- Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх тогтолцоог танилцуулах;
- Олон улсын стандартыг танилцуулах;
- Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хүрээнд батлагдсан хууль, журам, зааврыг тайлбарлан танилцуулах зэрэг сэдвүүдийг хамарсан байна.

Зураг 61. СМА-наас МУТСТ, түүнээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлд хийсэн сургалт

Эх сурвалж: Монголбанк, СМА

Гэмт хэргээс олсон орлогыг илрүүлэх, сэжиглэхтэй холбоотой дэлхийн санхүүгийн мэдээллийн албадын холбоо Эгмонт бүлгийн гишүүний хувьд Монголбанк дахь СМА нь бусад орны санхүүгийн мэдээллийн албадтай Монгол Улсаас гадаад руу гарсан, эсвэл гадаад орноос Монгол Улсад орж ирсэн хууль бус мөнгөний урсгалыг олж илрүүлэх хууль сахиулах байгууллагуудын үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж ажилласан болно.

5.5 Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн удирдлага

Монголбанкны Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн газар (ДХҮАЭГ) нь чиг үүргийнхээ дагуу Монголбанкны бүтцийн нэгжүүдэд төрийн мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг хууль тогтоомжийн хүрээнд явуулж буй эсэхэд хяналт тавьж, аливаа зөрчлийг илрүүлэн холбогдох арга хэмжээг авах, үүрэг даалгавар өгөх, удирдлагыг мэдээллээр хангах, зайны хяналт хийх, үйл ажиллагааны эрсдэлийн талаар Монголбанкны ажиллагсдын мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор сургалт зохион байгуулах, үйл ажиллагааны эрсдэлийн талаар баримтлах бодлого, журмын төсөл боловсруулах, Монголбанкны санхүүгийн тайланд хөндлөнгийн аудит хийлгэх зэрэг ажлуудыг хийж гүйцэтгэж байна.

Тайлант онд Монголбанкны орон нутаг дахь хэлтэс, салбарын үйл ажиллагаанд хийсэн шалгалтын үнэлгээ, дүгнэлтийг илүү бодитой, оновчтой болгох зорилгоор холбогдох дүрэм, журмыг шинэчлэн батлуулж, үйл ажиллагаандаа мөрдөн ажилласны зэрэгцээ дотоод хяналт шалгалттай холбогдолтой бусад журам, зааварт өөрчлөлт орууллаа.

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн баталсан дотоод хяналт шалгалтын төлөвлөгөөний хүрээнд тайлант хугацаанд газар дээрх иж бүрэн шалгалтыг Монголбанкны 9 газар, хэлтэс, алба, орон нутаг дахь 17 хэлтэс, салбарыг бүрэн хамруулан хийж, газар дээрх шалгалтын дүнг Монголбанкны Захирлуудын зөвлөл, Хяналтын зөвлөлд цаг хугацаанд нь тайлагнан ажиллалаа. Үүнээс гадна татан буугдсан банкууд дахь Банкны эрх хүлээн авагчийн зөвлөлийн үйл ажиллагааг шалгах, газар, хэлтэс, албаны зарим үйл ажиллагаанд хэсэгчилсэн болон явцын шалгалт хийх, орон нутаг дахь хэлтэс, салбарын бэлтгэл сангийн үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг өндөржүүлэх зорилгоор нийт 10 удаа төлөвлөгөөт бус, гэнэтийн, хэсэгчилсэн шалгалтуудыг хийж, холбогдох шийдвэрүүдийг гаргуулсан болно.

ДХҮАЭГ-ын бүтэц, зохион байгуулалт, чиг үүргийг илүү боловсронгуй болгох, үйл ажиллагааны үе шат бүрт анхан шатны болон дараалсан хяналтыг тогтмол, тасралтгүй, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, ажилтнуудын мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэх, шинэлэг арга барил, хэлбэрээр ажиллах зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

5.6 Бэлэн мөнгөний хангалт

Монголбанкнаас 2014 онд мөнгөн тэмдэгттэй холбоотой дараах үйл ажиллагааг эрхлэв.

Зуутын дэвсгэртийг Франц улсын Обертур Федюшир компани, 1-т, 5-т, 10-т болон 20-тын дэвсгэртүүдийг Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Вант улсын Де Ла Рие компани, 10000-тын дэвсгэртийг ХБНГУ-ын Гийзеке Девриент компаниар тус тус хэвлүүлж, нөөц бүрдүүлсэн.

Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 810.2 тэрбум төгрөг байгаа нь 2013 оны эцэстэй харьцуулахад 32.1 тэрбум төгрөгөөр буюу 3.8%-иар буурсан байна. Оны эцсийн байдлаар гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө өмнөх 2013 онтой харьцуулахад дэвсгэртийн тоогоор 13.9 сая ширхэгээр буюу 4.4%-иар өссөн байна. Энэхүү өсөлт нь 10-т, 20-т, 50-т болон 100-тын буюу жижиг дэвсгэртүүд өссөнтэй холбоотой байв.

Хүснэгт 24. Бэлэн мөнгөний хангалтын үзүүлэлтүүд

№	Дэвсгэр-түүд	2013 оны эцсийн үлдэгдэл				2014 оны эцсийн үлдэгдэл			
		сая төгрөг	Хувь	Мянган ширхэг	Хувь	сая төгрөг	Хувь	Мянган ширхэг	Хувь
1	1	29	0.0%	29,264	9.3%	30	0.0%	29,716	9.0%
2	5	131	0.0%	26,237	8.3%	133	0.0%	26,699	8.1%
3	10	571	0.1%	57,064	18.1%	623	0.1%	62,307	18.9%
4	20	880	0.1%	43,999	13.9%	966	0.1%	48,284	14.6%
5	50	1,843	0.2%	36,858	11.7%	2,016	0.2%	40,317	12.2%
6	100	3,745	0.4%	37,447	11.9%	3,963	0.5%	39,636	12.9%
7	200	34	0.0%	169	0.1%	34	0.0%	172	0.1%
8	500	5,661	0.7%	11,321	3.6%	5,078	0.7%	11,956	3.6%
9	1000	14,263	1.7%	14,262	4.5%	14,756	1.8%	14,755	4.5%
10	5000	53,975	6.4%	10,794	3.4%	50,003	6.2%	10,000	3.0%
11	10000	207,230	24.6%	20,723	6.6%	187,416	23.1%	18,741	5.7%
12	20000	553,908	65.8%	27,695	8.8%	544,274	67.2%	27,213	8.3%
	Дүн	842,269	100.0%	315,840	100%	810,192	100.0%	329,803	100%

Хүснэгт 25. Банкуудаас хүлээн авсан, банкинд олгосон бэлэн мөнгөний тоо, үнийн дүн

Он	Банкинд олгосон		Банкуудаас хүлээн авсан	
	Нийт дүн (тэрбум төгрөг)	Мянган ширхэг	Нийт дүн (тэрбум төгрөг)	Мянган ширхэг
2010	827.9	131,954	862.5	123,713
2011	1246.4	181,258	1310.6	170,460
2012	1564.2	213,305	1663.4	198,521
2013	1601.6	216,394	1728.7	202,035
2014	1377.6	143,936	1536.1	176,422
Дүн	6,617.7	886,847	7,101.3	871,151

Тайлант онд Монголбанкны орон нутаг дахь хэлтэс, салбаруудад 252.0 тэрбум төгрөгийн зузаатгал хүргүүлж, 33.3 тэрбум төгрөгийн муудсан мөнгөн тэмдэгтийг төвд татан авсан.

5.7 Мэдээллийн технологи

Монголбанк нь тайлант онд банк хоорондын төлбөр тооцооны болон байгууллагын дотоод үйл ажиллагаанд ашиглагдаж буй мэдээллийн технологийн системүүдийн найдвартай, аюулгүй, тасралтгүй ажиллагааг хангаж ажиллалаа.

Засгийн газрын үнэт цаасны арилжааны програм, Төв банкны үнэт цаасны арилжааны програм болон банк хоорондын захын програмын бусад модулыг боловсронгуй болгох ажлууд хийгдлээ. Мөн банкуудаас авах цахим тайлангийн систем шинээр боловсруулж, эхний хэсгийг ашиглалтад оруулаад байна.

Түүнчлэн байгууллагын дотоод үйл ажиллагаанд ашиглагдах шинэ програмууд боловсруулах, ашиглаж буй мэдээллийн системүүдийг өргөтгөх, сайжруулах ажлуудыг хийж гүйцэтгэв.

Монголбанкинд ашиглагдаж буй мэдээллийн технологийн системүүдийн тасралтгүй ажиллагааг хангах, мэдээллийн технологийн хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг нэмэгдүүлэх үүднээс үүлэн тооцооллын технологийг судалж, эхний үе шатыг хэрэгжүүллээ.

5.8 Монголбанкнаас 2014 онд хэрэгжүүлсэн бодлого, техникийн арга хэмжээний хураангуй

№	Огноо	Дугаар	Нэр	Агуулга
1.	2014.01.17	А-14	Урт хугацаат своп хэлцлийн журам	Гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлэх, зээлийн хүү, гадаад валютын зээлийн өсөлтийг бууруулах, гадаад валютын ханшийн эрсдэлээс хамгаалах тогтолцоог бий болгохын тулд банкууд урт хугацаат гадаад эх үүсвэрээр Монголбанктай своп хэлцэл байгуулах үйл ажиллагаанд баримтлах зарчим, талуудын эрх, үүрэг, бусад харилцааг зохицуулахаар журамлав.

2.	2014.01.29	A-19	Эрдэнэсийн сангийн үйл ажиллагааны журам	Эрдэнэсийн сангийн тухай хуульд заасан үйл ажиллагаатай холбогдсон Монголбанкны харилцааг зохицуулахаар журамлав.
3.	2014.02.12	2014/01	Мөнгөний бодлогын шийдвэрийн тухай	Бодлогын хүүг 10.5 хувьд хэвээр үлдээх, Олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх.
4.	2014.3.24	A-54/59	Гаалийн тооцоонд мөрдөх ханшийн тухай	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан тушаалаар гаалийн тооцоонд хэрэглэх төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг тухайн барааг гаалийн байгууллагад мэдүүлсэн өдрийн Монголбанкнаас зарласан ханшаар тооцож байхаар зохицуулав.
5.	2014.4.30	A-69/36/87	Алтны салбарын санхүүжилтийн тогтолцоог оновчтой болгох арга хэмжээ	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Эдийн засгийн хөгжлийн сайд, Уул уурхайн сайдын хамтарсан тушаалаар батлагдсан арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр алтны олборлолт, Монголбанкинд тушаагдах алтны хэмжээ нэмэгдэх, Монгол Улсын гадаад валютын нөөц нэмэгдэх ач холбогдолтой.
6.	2014.5.5	A-77	Санхүүгийн мэдээллийн албанд банкнаас мэдээлэл хүргүүлэх журам	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх заалт буюу банкнаас сэжигтэй гүйлгээ, 20.0 (хорин) сая төгрөг (түүнтэй тэнцэх хэмжээний гадаад валют) болон түүнээс дээш дүнтэй бэлэн мөнгө, гадаад төлбөр тооцооны гүйлгээний талаар Монголбанкны дэргэдэх Санхүүгийн мэдээллийн албанд (СМА)-мэдээлэх, мэдээллийн нууцлалыг хадгалах, хамгаалахтай холбоотой СМА, банк, түүний удирдлага, ажилтнуудын үйл ажиллагааны харилцааг зохицуулах, мөн хуулийн 7, 9 дүгээр зүйлийн холбогдох заалтыг тус тус хэрэгжүүлэхээр зохицуулав.
7.	2014.5.27	A-83/02	Хөрөнгийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Нийгмийн хамгааллын сайд бөгөөд нийгмийн даатгалын үндэсний зөвлөлийн даргын хамтарсан шийдвэрээр нийгмийн даатгалын сангийн чөлөөт үлдэгдэл хуримтлалын сангаас 2014 онд арилжааны банкинд харилцах, хадгаламж хэлбэрээр байршуулах хөрөнгийн хэмжээг 640.0 (зургаан зуун дөчин) тэрбум байхаар шинэчлэн тогтоов.
8.	2014.6.27	A-101	Төлбөрийн системийн хяналтын бодлого	Үндэсний төлбөрийн системийн найдвартай, үр ашигтай, тасралтгүй ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдэлийг удирдах замаар санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтцийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхээр зохицуулав.

9.	2014.7.3	A-106/85	Кастодианы тусгай зөвшөөрлийн болон үйл ажиллагааны журам	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын хамтарсан тушаалаар Санхүүгийн зохицуулах хорооноос кастодианы үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, түдгэлзүүлэх, сунгах, хүчингүй болгох, уг үйл ажиллагаа эрхлэх нөхцөл шаардлагыг тогтоох болон түүнтэй холбогдох бусад харилцааг зохицуулав.
10.	2014.7.3	A-107	Мөнгөн тэмдэгтийг тусгай зориулалтаар худалдах, худалдан авах тухай журам	Монголбанкны нөөцөд байгаа Монгол улсад 1993 оноос өмнө гүйлгээнд байсан (гүйлгээнээс хасагдсан) мөнгөн тэмдэгт болох цаасан дэвсгэрт, тэдгээрийн загвар болон дурсгалын зориулалтаар үйлдвэрлэсэн цаасан дэвсгэртийг иргэн, хуулийн этгээдэд худалдах, тэдгээрээс худалдан авахтай холбоотой үйл ажиллагааг зохицуулав.
11.	2014.7.18	A-111	Монголбанкны Улсын байцаагчийн дүрэм	Монголбанкны Улсын байцаагчийн эрх зүйн байдал, түүний үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг тодорхойлж, Улсын байцаагч банк, санхүүгийн зах зээлийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомж, Монголбанкны гаргасан дүрэм журам, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн шийдвэрийг банк, хуулийн этгээд, түүний эрхэлж буй ажил үйлчилгээнд хамаарах ажилтан хэрхэн биелүүлж байгаад хяналт тавьж, шалгалт хийхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулав.
12.	2014.7.18	A-113	Монголбанкны Улсын байцаагчийн зөвлөлийн ажиллах журам	Монголбанкны Улсын байцаагчийн зөвлөлийн эрх зүйн байдлыг тодорхойлж, Монголбанкны Улсын байцаагчид эрх олгох, эрхийг түдгэлзүүлэх, дуусгавар болгох, улсын байцаагчдаас шалгалт авах, улсын байцаагчийн тогтоосон акт, мэдээлэл, шийтгэврийн талаар ирүүлсэн тайлбар, санал, гомдлыг хэлэлцэн шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулав.
13.	2014.7.21	A-116	Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн ажиллах журам	Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль"-ийн 22 дугаар зүйлд заасны дагуу Хамтын ажиллагааны зөвлөлийн үйл ажиллагааг зохицуулав.
14.	2014.7.28	A-119/ A/132	Монголбанк, Гаалийн ерөнхий газрын хамтран ажиллах журам	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Гаалийн Ерөнхий газрын даргын хамтарсан тушаалаар Монголбанк, Гаалийн ерөнхий газрын хоорондын гадаад худалдаа, валютын урсгал, ханшийн талаарх мэдээлэл солилцоог тогтмолжуулах, Монгол Улсын гааль дээр хураагдсан үнэт зүйлсийг Монгол Улсын Эрдэнэсийн санд хүлээн авах, мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг зохицуулав.

15.	2014.7.31	A-127	Төв банкны Бодлогын хүүгийн хувь хэмжээг тогтоох тухай	Төлбөрийн тэнцэлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх, иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах зорилгоор мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн 12.0 хувь болгох.
16.	2014.8.6	A-129/171	Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн ажилтны ёс зүйн дүрэм	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан тушаалаар Хадгаламжийн даатгалын тухай хуулиар тодорхойлсон зорилт, чиг үүргийг хэрэгжүүлэх, бусад хууль тогтоомжийг биелүүлэх үйл ажиллагаанд баримтлах Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн ажилтны ёс зүйн зарчим, ёс зүйн хэм хэмжээ, зан үйлийг тогтоон хэвшүүлэх, дагаж мөрдөх, ёс зүйн зөрчилтэй холбогдон үүсэх бусад харилцааг зохицуулав.
17.	2014.8.29	A-137/67/187/232	Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчинг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны хөтөлбөр	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Эдийн засгийн хөгжлийн сайд, Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын хамтарсан тушаалаар инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгах, банкуудын үйл ажиллагаанд шударга, зохистой байдлыг хангуулах, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг түргэтгэх, санхүүгийн салбарын дэд бүтэц, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах дунд хугацааны хөтөлбөрийг батлав.
18.	2014.9.30	A-151	Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам	Банкны Хувьцаа эзэмшигчдийн хурал, Төлөөлөн удирдах зөвлөл, Гүйцэтгэх удирдлагын үйл ажиллагааг банкны хувьцаа эзэмшигч, харилцагч, хадгаламж эзэмшигч болон нэгдмэл сонирхолтой этгээдийн эрх ашигт нийцүүлэх, улмаар банкны зохистой засаглалын тогтолцоог боловсронгуй болгохоор зохицуулав.
19.	2014.11.7	A-177	Банкны хяналт шалгалтын дунд хугацаанд хэрэгжүүлэх стратеги	2014-2019 оныг хамрах энэхүү баримт бичгийг банкны салбарт Монголбанкнаас хийгдэх, зохицуулалтын орчинд түгээмэл тохиолдож буй өнөөгийн нөхцөл байдалд үндэслэн, олон улсын түвшинд хүлээн зөвшөөрөгдсөн хяналт шалгалтын талаарх тэргүүний туршлага, шалгарсан арга, техникийг Монголын банкны салбарын онцлогт тохируулан нэвтрүүлэх зорилготойгоор боловсруулав.

20.	2014.11.14	A-182	Гадаад валютын дуудлага худалдааны журам, Гадаад валютын дуудлага худалдааны заавар	Дотоодын банк хоорондын гадаад валютын захад Монголбанкнаас оролцох үйл ажиллагааг ил тод, нээлттэй явуулах замаар гадаад валютын дотоод захын үр ашгийг нэмэгдүүлэх, төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг зах зээлийн зарчмаар тодорхойлох зорилгоор Монголбанкнаас зохион байгуулах гадаад валютын дуудлага худалдаанд баримтлах зарчим, талуудын хүлээх эрх, үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлон журамлав. Энэхүү заавраар “Гадаад валютын дуудлага худалдааны журам”-ын дагуу гадаад валютын дуудлага худалдааг Монголбанкнаас зохион байгуулах зарчим, шийдвэр гаргах үйл явц, арилжаанд оролцогч этгээд, нэгж тус бүрт тавигдах шаардлага, тэдгээрийн чиг үүрэг, үйл ажиллагааны дарааллыг тодорхойлох, түүнд хяналт тавих нөхцөлийг бүрдүүлэх замаар үйл ажиллагааны болон гүйлгээний эрсдэлээс хамгаалах зорилгоор зохицуулав.
21.	2014.12.17	A-199	Тусгай зөвшөөрлийн гэрчилгээний загвар	Банкны тухай хууль, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны А-80 дугаар тушаалаар баталсан “Банкны зөвшөөрлийн журам”-ын дагуу Банкны зөвшөөрлийн гэрчилгээний загварыг батлав.
22.	2014.12.24	A-204	Хөдөлгөөнт банкны журам	Хөдөлгөөнт банкны үйлчилгээ эрхлэхэд тавих шаардлага, оролцогчийн эрх, үүрэг, нууцлал, аюулгүй байдал, найдвартай, тасралтгүй байдлыг хангах, хяналт тавихтай холбоотой харилцааг зохицуулан журамлав.
23.	2014.12.25	A-206/ A/277	Азийн хөгжлийн банкны Ажлын байр нэмэгдүүлэх төслийн хүрээнд эргэн төлөгдсөн эх үүсвэрээс зээл олгох журам	Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Хөдөлмөрийн сайдын хамтарсан тушаалаар Азийн хөгжлийн банкнаас Монгол Улсад хэрэгжүүлсэн “Ажлын байр нэмэгдүүлэх” төслийн эргэн төлөгдсөн хөрөнгийн эх үүсвэрийг ажлын байр нэмэгдүүлэх зорилгоор хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр иргэд, хуулийн этгээдэд зээл олгох, оролцогч байгууллагуудын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулах, тэдгээрийн ажлын уялдаа холбоог хангах, зээлийн хөрөнгийг оновчтой хуваарилж, үр дүнтэй ашиглахаар журамлав.

МОНГОЛБАНК (Төв банк)

**Аудитлагдсан санхүүгийн тайлангууд
2014 оны 12 дугаар сарын 31**

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАН

АГУУЛГА

БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

ЗАХИРЛУУДЫН ЗӨВЛӨЛИЙН ХАРИУЦЛАГЫН ТАЛААРХ МЭДЭГДЭЛ

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ДҮГНЭЛТ

АШИГ, АЛДАГДАЛ БА БУСАД ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРЛОГЫН ТАЙЛАН

САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГУУД

МОНГОЛБАНК

БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

АЛБАН ХАЯГ:

Монголбанкны байр
Бага тойруу- 3, 15160
Улаанбаатар-46, Монгол Улс

ЗАХИРЛУУДЫН ЗӨВЛӨЛ:

Н.Золжаргал (Монголбанкны Ерөнхийлөгч)
Б.Жавхлан (Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч)
Э.Батшугар (Монголбанкны Дэд ерөнхийлөгч)
Д.Чимэд-Юндэн
(Тамгын газрын захирал)
Х.Дэлгэр
(Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн газрын захирал)
Д.Болдбаатар
(Мөнгөний бодлого, судалгааны газрын захирал)
Д.Дэлгэрсайхан
(Валют, эдийн засгийн газрын захирал)
Д.Ганбат
(Хяналт, шалгалтын газрын захирал)
М.Амгалан
(Төлбөр тооцоо, бүртгэлийн газрын захирал)
П.Сүхбаатар
(Мөнгөн тэмдэгт, үнэт зүйлсийн газрын захирал)
Г.Эрдэнэбаяр
(Хууль, эрх зүйн газрын захирал)
Д.Довчинбазар
(Мэдээллийн технологийн газрын захирал)
Н.Батсайхан
(Эрсдэлийн удирдлагын албаны захирал)
С.Болд
(Монголбанкны Ерөнхий эдийн засагч)

АУДИТОРУУД:

Эрнст энд Янг Монголия Аудит ХХК
Мэргэшсэн нягтлан бодогчид

МОНГОЛБАНК

ЗАХИРЛУУД БА ГҮЙЦЭТГЭХ УДИРДЛАГЫН МЭДЭГДЭЛ

Санхүүгийн тайланг бэлтгэх нь Захирлуудын зөвлөлийн үүрэг байна.

Монголбанкны санхүүгийн тайланг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн бэлтгэсэн болно. Захирлуудын зөвлөл нь 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх Банкны үйл ажиллагаа, тухайн өдрөөр дуусгавар болсон жилийн үр дүн ба мөнгөн гүйлгээг энэхүү санхүүгийн тайланд үнэн зөвөөр илэрхийлэхийг баталгаажуулах үүрэгтэй.

Захирлуудын зөвлөл нь Банкны санхүүгийн байдлыг үнэн зөв илэрхийлэх, нягтлан бодох бүртгэлийг зөв зохистой хөтөлж явуулдаг бөгөөд санхүүгийн тайлан нь Тодруулга 2-т тусгагдсан шаардлагуудад нийцэж байгаа гэдгийг баталгаажуулах үүрэгтэй.

Мөн Банкны хөрөнгийг хамгаалах, залилан, бусад зөрчил, дутагдлаас сэргийлэх, илрүүлэх арга хэмжээг авах нь Захирлуудын зөвлөлийн үүрэг байдаг.

Энэхүү санхүүгийн тайланг (5-97 дугаар хуудсанд үзүүлсэн) бэлтгэхдээ зохих бодлогыг баримталж, үндэслэлтэй бөгөөд зохистой шийдэл, тооцооллыг ашиглаж, нягтлан бодох бүртгэлийн бүхий л холбогдох стандартуудыг дагаж мөрдсөн гэж Захирлуудын зөвлөл үзэж байна.

Захирлуудын зөвлөлийн шийдвэрийн дагуу гарын үсэг зурсан:

Н.ЗОЛЖАРГАЛ

(Монголбанкны Ерөнхийлөгч)

Улаанбаатар хот, Монгол улс
Огноо: 2015 оны 5 дугаар сарын 01

Ernst & Young Mongolia Audit LLC
Suite 200, 8 Zovkhis Building
Seoul Street 21
Ulaanbaatar 14251
Mongolia

Tel: +976 11 314032 / +976 11 312005
Fax: +976 11 312042
ey.com

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ТАЙЛАН

Монголбанкны Захирлуудын зөвлөлд

Бид Монголбанкны (“Банк”) 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөрх санхүүгийн байдлын тайлан, тухайн өдрөөр дуусгавар болсон санхүүгийн жилийн ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайлан, өмчийн өөрчлөлтийн тайлан, мөнгөн гүйлгээний тайлан, нягтлан бодох бүртгэлийн гол бодлогуудын товчоо болон бусад тайлбар тодруулгуудаас бүрдсэн санхүүгийн тайлангуудад аудит хийж гүйцэтгэлээ.

Санхүүгийн тайлангуудтай холбоотойгоор удирдлагын хүлээх хариуцлага

Санхүүгийн тайлангуудыг “Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандарт”-ын дагуу бэлтгэх, үнэн зөв толилуулах ба залилан, алдааны улмаас үүсч болох материаллаг буруу илэрхийлэлгүй санхүүгийн тайлангуудыг бэлтгэх боломжийг бий болгоход шаардлагатай гэж удирдлагын тодорхойлсон дотоод хяналтууд нь удирдлагын хариуцлага байдаг.

Аудиторын хариуцлага

Хийж гүйцэтгэсэн аудит дээрээ үндэслэн эдгээр санхүүгийн тайлангуудын талаар хараат бус дүгнэлт гаргах нь бидний хариуцлага юм. Бид аудитаа “Аудитын олон улсын стандарт”-ын дагуу хийж гүйцэтгэсэн болно. Тэдгээр стандартууд нь ёс зүйн шаардлагуудад нийцэж ажиллах мөн санхүүгийн тайлангууд нь материаллаг алдаагүй эсэх талаар зохистой баталгаажуулалтыг олж авахын тулд аудитаа төлөвлөж гүйцэтгэхийг биднээс шаарддаг.

Аудитын ажилд санхүүгийн тайлангийн дүн болон тодруулгуудын талаар аудитын нотолгоо олж авах горимуудыг гүйцэтгэх ажил багтана. Сонгон авах горимууд нь залилан болон алдааны улмаас санхүүгийн тайлан буруу илэрхийлэгдсэнээс үүсэх эрсдэлийн үнэлгээ зэргийг багтаасан аудиторуудын мэргэжлийн үнэлэмжээс хамаарна. Тэдгээр эрсдэлийн үнэлгээнүүдийг хийхдээ аудитор нь байгууллагын дотоод хяналтын үр нөлөөтэй эсэх талаар дүгнэлт гаргах зорилгоор биш зөвхөн тухайн нөхцөл байдалд зохистой аудитын горимуудыг зохиох үүднээс байгууллагын санхүүгийн тайлангуудыг бэлтгэх, тэдгээрийг үнэн зөв толилуулах үйл явцад холбоотой дотоод хяналтыг харгалзаж үздэг. Мөн аудитын ажилд хэрэгжүүлж буй нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогуудын таарамж, удирдлагын хийсэн нягтлан бодох бүртгэлтэй холбоотой тооцооллуудын бодитой эсэхийг үнэлж үзэх ажил орно.

Бидний олж авсан аудитын нотолгоо нь бидний гаргасан дүгнэлтэд хангалттай, зохистой үндэслэл болж чадна гэдэгт бид итгэлтэй байна.

ХАРААТ БУС АУДИТОРЫН ТАЙЛАН (Үргэлжлэл)

Монголбанкны Захирлуудын Зөвлөлд

Дүгнэлт

Бидний дүгнэлтээр дээр нэрлэсэн санхүүгийн тайлангууд нь 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх Банкны санхүүгийн байдал хийгээд тухайн өдрөөр дуусгавар болсон санхүүгийн жилийн үйл ажиллагааны үр дүн, мөнгөн гүйлгээг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартуудын дагуу материаллаг алдаагүй, үнэн зөв толилуулсан байна.

Хэрэглээний хязгаарлалт

Энэхүү тайланг өөр ямар нэгэн зорилгоор биш, Монгол Улсын Төв банкны тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлд заасны дагуу Захирлуудын Зөвлөлийн захиалсан аудиттай холбогдуулан Банкны Захирлуудын Зөвлөлд зориулан гаргасан болно. Бид энэхүү тайлангийн агуулгын хүрээнд өөр аливаа нэг гуравдагч талын өмнө хариуцлага хүлээхгүй болно.

Ernst & Young Mongolia Audit LLC
ЭРНСТ ЭНД ЯНГ МОНГОЛИЯ АУДИТ ХХК
Мэргэшсэн нягтлан бодогчид

ПЕТР МАРКИ
Захирал

Улаанбаатар хот, Монгол Улс

Огноо: 01 MAY 2015

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН АШИГ, АЛДАГДАЛ БА БУСАД ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ОРЛОГЫН ТАЙЛАН

	Тодруулга	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Хүүгийн орлого	3	164,858	132,717
Хүүгийн зардал	4	(240,106)	(255,387)
Хүүгийн цэвэр зардал		(75,248)	(122,670)
Алт, үнэт металлын арилжааны цэвэр ашиг/ (алдагдал)	5	25,562	(66,805)
Валютын ханшийн зөрүүний цэвэр ашиг/ (алдагдал)	6	(73,161)	21,278
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн алдагдал	7	(300,377)	(14,381)
Үнэт цаас борлуулсны алдагдал	8	103	(6,529)
Үйл ажиллагааны бусад орлого	9	6,636	4,205
Үнэ цэнийн бууралтын (алдагдал)/нөөц сангийн буцаалт	10	(81,226)	23,508
Захиргааны зардал	11	(21,806)	(18,487)
Үйл ажиллагааны болон үйл ажиллагааны бусад зардал	12	(15,958)	(71,191)
Нийт алдагдал		(535,475)	(251,072)
Бусад дэлгэрэнгүй орлого			
<i>Дараагийн тайлант хугацаанд орлого үр дүнгийн тайланд дахин ангилагдах бусад дэлгэрэнгүй орлого</i>			
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгийн нөөц			
- Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн олз/(гарз)		(271)	155
- Борлуулах үед орлогын тайланд шилжүүлсэн		103	135
		<u>(168)</u>	<u>290</u>
Дараагийн тайлант хугацаанд орлого үр дүнгийн тайланд дахин ангилагдах бусад дэлгэрэнгүй орлого, цэвэр дүнгээр		<u>(168)</u>	<u>290</u>
<i>Дараагийн тайлант хугацаанд орлого үр дүнгийн тайланд дахин ангилагдахгүй бусад дэлгэрэнгүй орлого</i>			
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нөөц		—	4,263
Дараагийн тайлант хугацаанд орлого үр дүнгийн тайланд дахин ангилагдахгүй бусад дэлгэрэнгүй орлого, цэвэр		<u>—</u>	<u>4,263</u>
Тайлант жилийн бусад дэлгэрэнгүй орлого		<u>(168)</u>	<u>4,553</u>
Тайлант жилийн нийт дэлгэрэнгүй орлого		<u>(535,643)</u>	<u>(246,519)</u>

Хавсаргасан тодруулга нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН САНХҮҮГИЙН БАЙДЛЫН ТАЙЛАН

	Тодруулга	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
ХӨРӨНГӨ			
Бэлэн мөнгө	13	57,990	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	14	1,409,350	1,951,095
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт- Борлуулахад бэлэн	15	1,246,939	953,530
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	16	1,466,557	1,529,215
Алт ба үнэт металл	17	333,959	287,169
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	18	3,264	2,803
Засгийн газрын үнэт цаас	19	204,828	—
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	20	—	405,896
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	21	2,085,945	2,787,461
Бусад хөрөнгө	22	658,602	205,424
Үндсэн хөрөнгө	23	27,390	28,446
НИЙТ ХӨРӨНГӨ		7,494,824	8,214,730
ӨР ТӨЛБӨР			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө		809,657	841,129
Гаргасан үнэт цаас	24	853,781	1,627,017
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	25	798,649	1,710,024
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	26	2,803,462	2,497,197
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	18	89,710	70,017
Гадаад өр төлбөр	27	2,987,888	1,774,807
Бусад өр төлбөр	28	81,471	88,690
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР		8,424,618	8,608,881
ДҮРМИЙН САН БА НӨӨЦ			
Дүрмийн сан	29	5,000	5,000
Хуримтлагдсан алдагдал		(952,809)	(424,209)
Бусад нөөц	30	18,015	25,058
НИЙТ ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ		(929,794)	(394,151)
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР БА ӨӨРИЙН ХӨРӨНГӨ		7,494,824	8,214,730

Хавсаргасан тодруулга нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салшгүй хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН ӨМЧИЙН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТАЙЛАН

	Тодруулга	Дүрмийн сан сая төгрөг	Хуримтлагд- сан алдагдал сая төгрөг	Бусад сангууд сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
2013 оны 01 дүгээр сарын 01-нээр		5,000	(302,685)	150,053	(147,632)
Нийт дэлгэрэнгүй орлого		–	(251,072)	4,553	(246,519)
Бусад нөөцөөс					
хуримтлагдсан ашигт					
шилжүүлсэн	30	–	129,548	(129,548)	–
2013 оны 12 дугаар сарын 31-нээр		5,000	(424,209)	25,058	(394,151)
Нийт дэлгэрэнгүй орлого		–	(535,475)	(168)	(535,643)
Дахин үнэлгээний буцаалт		–	2	(2)	–
Бусад нөөцөөс					
хуримтлагдсан ашигт					
шилжүүлсэн	30	–	6,873	(6,873)	–
2014 оны 12 дугаар сарын 31-нээр		5,000	(952,809)	18,015	(929,794)

Хавсаргасан тодруулга нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салиггүй хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

	Тодруулга	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ			
Тайлант жилийн алдагдал		(535,475)	(251,072)
<i>Тохируулга :</i>			
Алтны дахин үнэлгээний бодит бус алдагдал	5	6,873	23,021
Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус алдагдал	6	370,027	264,438
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн үнэлгээний бодит бус алдагдал	7	19,232	67,214
Засгийн газрын үнэт цаас борлуулсны гарз	8	–	6,664
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний алдагдал	12	–	3,618
Үндсэн хөрөнгө борлуулсны олз		–	(56)
Үндсэн хөрөнгө данснаас хассаны гарз	12, 23	36	151
Үндсэн болон биет бус хөрөнгийн элэгдэл	11, 23	2,476	2,038
Үнэ цэнийн бууралтын сан	10	81,226	–
Нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилсан хөрөнгө	11	3,000	3,000
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хэрэглүүр борлуулсны ашиг	8	(103)	(135)
Хөрөнгө оруулалтын орлого	9	(2,536)	–
Хүүгийн орлого	3	(164,858)	(132,717)
Хүүгийн зардал	4	240,106	255,387
Ажлын капиталын өөрчлөлтийн өмнөх үйл ажиллагааны ашиг		20,004	241,551
<i>Үйл ажиллагааны хөрөнгийн өөрчлөлтүүд:</i>			
Алт ба үнэт металлын (өсөлт)/бууралт		(53,663)	129,479
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцлийн бууралт		62,658	594,738
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламжийн (өсөлт)/бууралт		405,000	(405,896)
Дотоодын банкуудад олгосон зээлийн өсөлт		(368,296)	(2,566,817)
Бусад хөрөнгийн өсөлт		(171,345)	(198,023)
<i>Үйл ажиллагааны өр төлбөрийн өөрчлөлтүүд:</i>			
Төв банкны үнэ цаасны өсөлт/(бууралт)		(772,359)	884,812
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламжийн бууралт		(909,583)	(1,315,175)
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламжийн өсөлт		228,679	1,125,525
Бусад өр төлбөрийн өсөлт/(бууралт)		(12,489)	13,921
Үйл ажиллагаанд зарцуулсан хүүгийн өмнөх цэвэр мөнгөн гүйлгээ		(1,571,394)	(1,495,885)

МОНГОЛБАНК

2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31-НИЙ ӨДРӨӨР ДУУСГАВАР БОЛСОН ЖИЛИЙН МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Тодруулга	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ			
Хүлээн авсан хүү		148,974	118,384
Төлсөн хүү		(224,322)	(261,116)
Үйл ажиллагаанд зарцуулсан цэвэр мөнгөн гүйлгээ		(1,646,742)	(1,638,617)
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ			
Үндсэн болон биет бус хөрөнгийн худалдан авалт	23	(1,793)	(3,369)
Үндсэн хөрөнгө борлуулалтаас хүлээн авсан мөнгө		23	66
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хэрэглүүрийн худалдан авалт		(1,626,983)	(2,953,451)
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хэрэглүүрийн борлуулалтаас хүлээн авсан мөнгө		2,104,095	2,153,898
Засгийн газрын үнэт цаасны худалдан авалт		(207,780)	–
Засгийн газрын үнэт цаасны борлуулалт болон эргэн төлөлтөөс хүлээн авсан мөнгө		–	149,931
Хөрөнгө оруулалтаас олсон/(зарцуулсан) цэвэр мөнгөн гүйлгээ		267,562	(652,925)
САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгөний өсөлт/(бууралт)		(31,472)	12,679
Гадаад өр төлбөрийн эргэн төлөлт		(22,507)	(222,920)
Гадаад өр төлбөрийн татан авалт		1,017,417	1,235,512
Санхүүгийн үйл ажиллагааны цэвэр мөнгөн гүйлгээ		963,438	1,025,271
Мөнгө түүнтэй адилтгах хөрөнгийн валютын ханшийн өөрчлөлтийн нөлөө		(131,738)	(20,390)
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн цэвэр өсөлт/(бууралт)		(547,480)	(1,286,661)
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эхний үлдэгдэл		2,013,940	3,300,601
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл	13	1,466,460	2,013,940

Хавсаргасан тодруулга нь энэхүү санхүүгийн тайлангийн салиггүй хэсэг болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

1. БАНКНЫ ТУХАЙ ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Монголбанк нь Монгол улсын Төв банк (цаашид Банк гэх) бөгөөд Монгол улсын Үндсэн хууль, Төв банкны тухай хууль болон бусад хуулийн дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг. Банк нь 1924 оны 06 дугаар сарын 02-ны өдөр байгуулагдсан ба байршил нь: Монгол Улс, Улаанбаатар -46, Бага тойруу 3, 15160.

Банк нь бүхий л үйл ажиллагаагаа Монгол улсад явуулдаг ба орон нутагт нийт 17 хэлтэс, салбар болон Англи Улсын Лондон хотод төлөөлөгчийн газартай.

Төв банкны тухай хуульд зааснаар Банкны үндсэн зорилго нь Монгол улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт болох төгрөгийн тогтвортой байдлыг хангах бөгөөд өөрийн үндсэн зорилтын хүрээнд санхүүгийн зах зээл, банкны тогтолцооны тогтвортой байдлыг хангах замаар үндэсний эдийн засгийн хөгжилд тэнцвэртэй дэмжлэг үзүүлэх явдал юм.

Банк нь ашгийн төлөө ажилладаггүй. Төрөөс үүсгэн байгуулсан тусгай хуулийн этгээдийн хувьд Банкны үйл ажиллагааны санхүүгийн үр дүн болоод хөрөнгө, өр төлбөр, өөрийн хөрөнгийн бүтэц нь Банкны үйл ажиллагаагаар тодорхойлогддог.

Төв банкны тухай хуулийн дагуу Банк нь дараах үндсэн үйл ажиллагаануудыг явуулдаг. Үүнд:

- ▶ Монгол улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгтийг гүйлгээнд гаргах, зохицуулах;
- ▶ Эдийн засаг дахь мөнгөний нийлүүлэлтийг зохицуулах замаар мөнгөний бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх;
- ▶ Засгийн газрын санхүүгийн зуучлагчийн үүргийг гүйцэтгэх (“Засгийн газар” эсвэл “Төрийн”);
- ▶ Банкны үйл ажиллагаанд хяналт тавих;
- ▶ Банк хоорондын төлбөр тооцоог зохион байгуулах;
- ▶ Гадаад валютын улсын нөөцийг эзэмших, зохицуулах;
- ▶ Бусад банкуудын хувьд үндсэн зээлдүүлэгч байх замаар дахин санхүүжүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах;
- ▶ Бусад орны Төв банкууд, олон улсын банкууд, бусад хамтран ажилладаг хуулийн байгууллагуудтай Монгол улсыг төлөөлж ажиллах;
- ▶ Хуулинд заасны дагуу бусад санхүүгийн болон зээлийн үйл ажиллагааг явуулах.

Хуулинд заасны дагуу Банк нь төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг нь дэмжих зорилгоор банкуудад зээл олгох, хоёрдогч зах зээл дээр үнэт цаас худалдах ба худалдан авах, гадаад валют, үнэт металл худалдах болон худалдан авах, дотоодын болон гадаадын зах зээл дээр үнэт металл болон энгийн металаар хийсэн дурсгалын зоосыг худалдах, Засгийн газрын үнэт цаас гаргах үйл ажиллагааг зохицуулах, Засгийн газар болон Сангийн яам (Монгол улсын Засгийн газрын санхүүгийн бодлогыг хэрэгжүүлэгч байгууллага) гэх мэт бусад төрийн байгууллагуудын дансыг Банкинд байршуулах, олон улсын байгууллагуудын дансыг байршуулан шаардлагатай тохиолдолд дэмжин ажиллах үүрэгтэй болно. Монголбанкны дүрмийн санг Монгол улсын төр бүрэн эзэмшдэг.

Банкны 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусгавар болсон жилийн санхүүгийн тайлангуудыг гаргахыг Захирлуудын зөвлөлийн 2015 оны 5 дугаар сарын 01-ний өдрийн хурлын шийдвэрээр зөвшөөрсөн.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2. НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГУУД

2.1 ТАЙЛАН БЭЛТГЭХ ҮНДЭСЛЭЛ

Бодит үнэ цэнээрээ хэмжигдэх “Барилга байгууламж”, “Борлуулахад бэлэн” хөрөнгө оруулалтыг эс тооцвол санхүүгийн тайлангуудыг түүхэн өртгийн зарчмаар бэлтгэсэн болно. Санхүүгийн тайлан дахь дүнгүүдийг тодруулгад өөрөөр зааснаас бусад тохиолдолд саятын орноор, Монгол төгрөгөөр тайлагнасан.

Нийцлийн мэдэгдэл

Банкны санхүүгийн тайлангуудыг Нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартын зөвлөл (НББОУСЗ)-өөс гаргасан Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартууд (СТОУС)-ын дагуу бэлтгэдэг.

Санхүүгийн тайлангийн толилуулга

Банк нь санхүүгийн байдлын тайлангийн зүйлсийг хөрвөх чадварынх нь дарааллаар толилуулдаг. Санхүүгийн байдлын тайлангийн өдрийн дараах 12 сарын дотор (богино хугацаанд) ба 12 сараас дээш хугацаанд (урт хугацаанд) эргэн төлөгдөх эсвэл барагдуулах төлбөрүүдийн талаарх шинжилгээг Тодруулга 32-д толилуулсан болно.

Хэрэв Банк нь хүлээн зөвшөөрсөн дүнгүүдийг цэвэршүүлэх хуулиар олгогдсон эрхтэй, тооцоог цэвэр дүнгээр нь барагдуулах, эсвэл хөрөнгийг борлуулж өр төлбөрийг барагдуулах ажлыг нэгэн зэрэг хийхээр зэхэж байгаа л бол санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөрийг хооронд нь цэвэршүүлэн, цэвэр дүнгээр санхүүгийн байдлын тайланд толилуулах эрхтэй. Нягтлан бодох бүртгэлийн аливаа нэг стандарт эсвэл тайлбараар шаардсан эсвэл зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогод тусгайлан толилуулсанчлан орлого, зарлагыг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд цэвэршүүлэн тайлагнахгүй.

2.2 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БОЛОН ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД

2014 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр болсон доорх СТОУС-уудаас бусад Банкны хэрэгжүүлж буй нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогууд нь өмнөх санхүүгийн жилийнхтэй адил юм.

Шинэ болон өөрчлөгдсөн стандартууд ба тайлбарууд (Үргэлжлэл)

• СТОУС 10, нэмэлт өөрчлөлт	<i>Нэгтгэсэн санхүүгийн тайлан –Хөрөнгө оруулалтын аж ахуйн нэгжсийн тухай</i>
• СТОУС 12, нэмэлт өөрчлөлт	<i>Бусад аж ахуйн нэгжүүд дэх хувь оролцооны тодруулга – Хөрөнгө оруулалтын аж ахуйн нэгжсийн тухай</i>
• НББОУС 27, нэмэлт өөрчлөлт	<i>Салангид санхүүгийн тайлан – Хөрөнгө оруулалтын аж ахуйн нэгжсийн тухай</i>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.2 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БА ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Шинэ болон өөрчлөгдсөн стандартууд ба тайлбарууд (Үргэлжлэл)

• НББОУС 32,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Санхүүгийн хэрэглүүр: Толилуулга- Санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийг цэвэршүүлэх</i>
• НББОУС 36,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт - Санхүүгийн бус хөрөнгийн нөхөн төлөгдөх үнийн дүнгийн тодруулгууд</i>
• НББОУС 39,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Санхүүгийн хэрэглүүр: Үүсмэл үнэт цаас болон хейдэжийн нягтлан бодох бүртгэлийн тасралтгүй байдлын тухай</i>
• СТОУТХ 21	<i>Суутгалууд</i>
• Жил тутмын сайжруулалтууд (2010-2012)	<i>2013 оны 12 сард гарсан СТОУС—уудын өөрчлөлтүүд</i>
• Жил тутмын сайжруулалтууд (2012-2014)	<i>2013 оны 12 сард гарсан СТОУС—уудын өөрчлөлтүүд</i>

Дээрх шинэ болон өөрчлөгдсөн стандартууд ба тайлбаруудыг дагаж мөрдсөнөөр Банкны санхүүгийн байдал эсвэл гүйцэтгэлд бүртгэлийн бодлогод томоохон өөрчлөлт ороогүй ба ямар нэг нөлөө үзүүлээгүй болно.

Батлагдсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байгаа стандартууд

Банкны санхүүгийн тайлангуудыг гаргах өдрийн байдлаар батлагдаж гарсан боловч хэрэгжиж эхлээгүй байсан стандартуудын жагсаалтыг дор үзүүлэв. Банк энэхүү стандартуудыг хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх өдрөөс мөрдөх хандлагатай байна.

• СТОУС 9
(Сүүлийн хувилбар)	<i>Санхүүгийн хэрэглүүр³</i>
• СТОУС 10 нэмэлт өөрчлөлт	<i>Нэгтгэсэн санхүүгийн тайлангууд - Хөрөнгө оруулагч болон түүний Хараат компани эсвэл Хамтарсан хэлцэл хооронд Хөрөнгө борлуулах эсвэл оруулах²</i>
• СТОУС 11 нэмэлт өөрчлөлт	<i>Хамтарсан хэлцэл – Хамтын үйл ажиллагаан дах хувь оролцоо эзэмших үеийн бүртгэл²</i>
• СТОУС 14	<i>Зохицуулалтын хойшилогдсон дансууд²</i>
• СТОУС 15	<i>Харилцагчтай байгуулсан гэрээний орлого³</i>
• НББОУС 16,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Үндсэн хөрөнгө – Элэгдэл ба хорогдуулгын хүлээн зөвшөөрөгдөх аргуудын тодруулга²</i>
• НББОУС 16,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Үндсэн хөрөнгө – Үрт ургамал²</i>
• НББОУС 19,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Ажилчдын тэтгэмж – Ажиллагсдын тэтгэмжийн төлөвлөгөө: Ажиллагсдын оруулсан хувь нэмэр¹</i>
• НББОУС 27,
нэмэлт өөрчлөлт	<i>Тусдаа санхүүгийн тайлангууд: Тусдаа санхүүгийн тайлан дахь Өмчийн арга²</i>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.2 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН БОДЛОГО БА ТОЛИЛУУЛГАД ОРСОН ӨӨРЧЛӨЛТҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

- НББОУС 28, нэмэлт өөрчлөлт *Хараат компани болон хамтын хэлэлцээр дэх хөрөнгө оруулалт – Хөрөнгө оруулагч болон түүний Хараат компани эсвэл Хамтын хэлэлцээр хооронд Хөрөнгө борлуулах эсвэл оруулах²*
- НББОУС 38, нэмэлт өөрчлөлт *Биет бус хөрөнгө – Элэгдэл, хорогдлын хүлээн зөвшөөрөгдөх аргуудын тодруулга²*
- НББОУС 41, нэмэлт өөрчлөлт *Хөдөө аж ахуй – Үрт ургамал²*
- СТОУТХ 15 *Үл хөдлөх хөрөнгийн барилгын гэрээ¹*
- Жил тутмын сайжруулалтууд (2010-2012) *2013 оны 12 сард гарсан СТОУС-уудын өөрчлөлтүүд¹*
- Жил тутмын сайжруулалтууд (2011-2013) *2013 оны 12 сард гарсан СТОУС-уудын өөрчлөлтүүд¹*
- Жил тутмын сайжруулалтууд (2012-2014) *2014 оны 9 сард гарсан СТОУС-уудын өөрчлөлтүүд²*

¹ 2015 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

² 2016 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

³ 2018 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр болно.

Одоогоор Банк нь эдгээр стандартууд болон тайлбаруудыг ирээдүйд дагаж мөрдөх нь Банкны санхүүгийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэхийг үнэлж байна.

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО

Гадаадын валютын хөрвүүлэг

Банк нь санхүүгийн тайлангаа өөрийн үйл ажиллагааны болон тайлагналын мөнгөн нэгж болох Монгол төгрөгөөр гаргадаг. Гадаад валютын гүйлгээг анх бүртгэхдээ гүйлгээ хийсэн өдрийн ханшаар үйл ажиллагааны мөнгөн нэгжрүү хөрвүүлж бүртгэнэ.

Гадаад валютаар бүртгэсэн мөнгөн хөрөнгө ба өр төлбөрийг санхүүгийн байдлын тайлангийн өдрийн ханшаар дахин хөрвүүлдэг. Хөрвүүлгээс үүссэн ханшийн зөрүүг орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

Түүхэн өртөг нь гадаад валютаар хэмжигдэх мөнгөн бус зүйлүүдийг анхны гүйлгээний өдрийн ханшаар хөрвүүлнэ. Бодит үнэ цэнэ нь гадаад валютаар хэмжигдэх мөнгөн бус зүйлүүдийг бодит үнэ цэнэ тодорхойлогдсон өдрийн ханшаар хөрвүүлнэ. Бодит үнэ цэнээр хэмжигдэх, мөнгөн бус зүйлсийн хөрвүүлгээс үүссэн олз, гарзыг бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн олз, гарзыг хүлээн зөвшөөрөхтэй адилаар бүртгэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Мөнгөөр илэрхийлэгдэх гадаад валютын тэнцлийн үлдэгдлийг төгрөгт хөрвүүлэхэд ашигласан албан ханшийг дор харуулав:

	2014.12.31-ны байдлаар	2013.12.31-ны байдлаар
	төгрөг	төгрөг
Ам. доллар	1,885.6	1,654.10
ЗТЭ	2,731.68	2,555.93
Евро	2,293.36	2,275.63
Юань	303.57	272.88
Иен	15.74	15.70

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт

Санхүүгийн хэрэглүүр гэдэг нь нэг компанийн санхүүгийн хөрөнгө мөн өөр нэг компанийн өр төлбөр эсвэл эздийн өмчийг өсгөдөг гэрээ хэлцлийг хэлдэг.

(i) Хүлээн зөвшөөрөх өдөр

Бүх санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг анхлан хүлээн зөвшөөрөхдөө арилжаа хийсэн өдөр (Банк тухайн хэрэглүүрийн гэрээний нэг тал болсон өдөр) хүлээн зөвшөөрнө. Үүнд “хэвийн нөхцөлтэй арилжаа” буюу санхүүгийн хөрөнгө худалдан авах, худалдахад холбогдох хөрөнгийг зах зээлийн журам, хэлцлээр тогтоосон хугацаанд зайлшгүй шилжүүлэхийг шаарддаг арилжаа орно.

(ii) Санхүүгийн хэрэглүүрийн анхны хэмжилт

Санхүүгийн хэрэглүүрийн анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн үеийн хэмжилт нь тухайн хэрэглүүрийн зорилго, онцлог мөн удирдлагын уг хэрэглүүрийг олж авах болсон зорилгоос хамааран ангилагддаг. Бодит үнэ цэнэ нь орлого үр дүнгийн тайланд бүртгэгддэг санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрөөс бусад бүх санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн анхны хэмжилт нь тэдгээрийн бодит үнэ цэнэ дээр гүйлгээний зардлыг нэмсэн дүн байна.

(iii) Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг нь орлого, зардлын дансанд бүртгэх санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүрүүд

Зах зээлийн эрсдэлүүдийг удирдахын тулд Банк валютын форвард болон своп гэрээ хэлцлүүд гэсэн санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг ашигладаг. Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг бодит үнэ цэнээр нь бүртгэдэг ба бодит үнэ цэнэ нь эерэг байгаа үед хөрөнгө, харин сөрөг байгаа үед өр төлбөр гэж бүртгэнэ. Санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг “Санхүүгийн хэрэглүүрийн олз/(гарз)” дансанд бүртгэдэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(iii) Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг нь орлого, зардлын дансанд бүртгэх санхүүгийн үүсмэл хэрэглүүрүүд (Үргэлжлэл)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүдэд агуулагдсан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг салгаж авч үзэх ёстой ба тэдгээрийн эдийн засгийн үзүүлэлтүүд болон эрсдэлүүд нь агуулагч гэрээний эдийн засгийн үзүүлэлтүүд болон эрсдэлүүдтэй нягт холбоогүй, мөн агуулагч гэрээг худалдах зорилгоор эзэмшээгүй ба анх хүлээн зөвшөөрөхдөө "Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зарлагын дансанд бүртгэгдэх" гэж ангилаагүй тохиолдолд тэдгээрийг бодит үнэ цэнээр нь бүртгэнэ. Агуулагч гэрээнээс нь салгасан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг арилжааны багц дахь бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөр нь бүртгэх ба уг өөрчлөлтийг нь орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

(iv) Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй санхүүгийн хөрөнгө эсвэл өр төлбөр

"Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй" санхүүгийн хөрөнгө эсвэл өр төлбөрийг санхүүгийн байдлын тайланд бодит үнээр нь бүртгэнэ. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд тусгана. Хүүгийн болон ногдол ашгийн орлого эсвэл зардлыг гэрээний нөхцөлийн дагуу эсвэл төлбөрийн эрх үүссэн үед нь "Арилжааны цэвэр орлого" дансанд бүртгэнэ.

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банкинд худалдах зорилгоор эзэмшиж буй санхүүгийн хөрөнгө эсвэл өр төлбөр байхгүй байна.

(v) Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгддэг санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөр

Энэ бүлгийн санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөр нь удирдлага анх хүлээн зөвшөөрөхдөө энэ бүлэгт оруулахаар шийдвэрлэсэн санхүүгийн хэрэглүүрүүд байна. Дараах нөхцөлүүд хангагдсан үед санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөрийг анхлан хүлээн зөвшөөрөхдөө энэ ангилалд оруулахаар шийдвэрлэж болох ба шийдвэрийг хэрэглүүр нэг бүр дээр гаргана. Үүнд:

- ▶ Энэхүү шийдвэр нь хөрөнгө, өр төлбөрийг хэмжих эсвэл хөрөнгө, өр төлбөрөөс үүсэх олз гарзыг ялгаатай сууриар орлого, зардалд хүлээн зөвшөөрснөөс бий болох тууштай бус байдлыг арилгах эсвэл дорвитойгоор бууруулахаар байвал;
- ▶ Эдгээр санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөр нь санхүүгийн хөрөнгө ба санхүүгийн өр төлбөрийн бүлгийн нэг хэсэг эсвэл аль аль нь бөгөөд тэдгээрийг хүчин төгөлдөр эрсдэлийн удирдлагын бодлого эсвэл хөрөнгө оруулалтын стратегийн дагуу удирдаж, гүйцэтгэлийг нь бодит үнэ дээр нь суурилан хэмждэг байх;

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(v) Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгддэг санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөр (Үргэлжлэл)

- ▶ Санхүүгийн хэрэглүүр нь гэрээнд зааснаас бусад тохиолдолд мөнгөн урсгалыг ихээхэн хэмжээгээр өөрчлөх нэг эсвэл түүнээс олон тооны үүсмэл хэрэглүүрүүдийг агуулж байвал;

Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгдэх санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийг санхүүгийн байдлын тайланд бодит үнэ цэнээр нь бүртгэнэ. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэнэ. Олсон хүүгийн орлогыг “Хүүгийн орлого” дансанд, гарсан хүүгийн зардлыг “Хүүгийн зардал” дансанд гэрээний нөхцөлийн дагуу хуримтлуулж бүртгэх ба ногдол ашгийн орлогыг төлбөрийн эрх үүссэн үед нь ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд бүртгэнэ.

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банкинд бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгддэг санхүүгийн хөрөнгө эсвэл өр төлбөр байхгүй байна.

(vi) Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт

Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтад өөрийн хөрөнгийн ба өрийн үнэт цааснууд багтана. Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт ангилал дахь өөрийн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтууд нь “Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй” ба “Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгдэх” ангилалд ороогүй хөрөнгө оруулалтууд юм. Өрийн үнэт цаасууд нь тодорхойгүй хугацаагаар эзэмших хандлагатай, төлбөрийн чадварын хэрэгцээг хангах үүднээс эсвэл зах зээлийн нөхцөл байдал өөрчлөгдсөний улмаас борлуулах боломжтой хөрөнгө оруулалт юм.

Банк нь аливаа зээл, авлагуудыг “Борлуулахад бэлэн” санхүүгийн хөрөнгө гэж ангилаагүй. Анхны хэмжилтийн дараа борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтуудыг бодит үнэ цэнээр нь хэмждэг.

Бодит бус ашиг ба алдагдлыг өөрийн хөрөнгө дэх (бусад дэлгэрэнгүй орлого) "Борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалтын нөөц сан"-д бүртгэдэг. Уг хөрөнгө оруулалтыг борлуулах үед өөрийн хөрөнгөд өмнө нь хүлээн зөвшөөрсөн хуримтлагдсан ашиг алдагдлыг орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(vi) Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт (Үргэлжлэл)

Банк нь нэг төрлийн үнэт цаасанд нэгээс илүү удаа хөрөнгө оруулсан бол тэдгээрийг "эхэлж авснаа эхэлж зарлагадах" зарчмыг баримтлан борлуулсан гэж үзнэ. Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтыг эзэмшиж байх хугацаанд олсон хүүгийн орлогыг үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан хүүгийн орлогоор бүртгэнэ. Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтыг эзэмшиж байх хугацаанд олсон ногдол ашгийг төлбөрийн эрх нь тогтоогдсон үед ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрдөг. Энэхүү хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралтаас үүссэн алдагдлыг орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрч, "Борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалтын нөөц сан"-гаас хасна.

(vii) Дуусах хугацаа хүртэл эзэмших санхүүгийн хөрөнгө оруулалт

Тогтмол эсвэл тодорхойлж болохуйц төлбөртэй, тогтоосон хугацаатай, Банк дуусах хугацаа хүртэл нь эзэмших хандлага болоод чадвартай, үүсмэл бус санхүүгийн хөрөнгийг "Дуусах хугацаа хүртэл нь эзэмших санхүүгийн хөрөнгө оруулалт" гэнэ.

Эхний хэмжилтийн дараа дуусах хугацаа хүртэл эзэмших санхүүгийн хөрөнгө оруулалтыг үр ашигт хүүгийн арга ашиглаж тооцсон хорогдуулсан өртгөөс үнэ цэнийн бууралтын санг хассан дүнгээр хэмжинэ. Хорогдуулсан өртгийг үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болох худалдан авалтын урамшуулал, хөнгөлөлт болон шимтгэлийг оролцуулан тооцдог. Хорогдуулалт нь орлогын тайлангийн "Хүүгийн орлого"-д багтана. Уг хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралтаас үүссэн алдагдлыг орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

Хэрэв Банк бага биш дүнтэй "дуусах хугацаа хүртэл эзэмших" хөрөнгө оруулалтыг хугацаанаас нь өмнө худалдах эсвэл дахин ангилах бол (зарим нэг онцгой тохиолдлуудаас бусад) нийт бүлгээр нь "борлуулахад бэлэн" бүлэгт дахин ангилна. Үүнээс гадна Банк нь дараагийн хоёр жилд "дуусах хугацаа хүртэл эзэмших" бүлгээс аливаа нэг санхүүгийн хөрөнгийг дахин ангилахыг хориглодог.

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банкинд дуусах хугацаа хүртэл эзэмших санхүүгийн хөрөнгө оруулалт байхгүй болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(viii) Зээл болон урьдчилгаа

“Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж”, “Дотоодын банкуудад олгосон зээл”, “Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж” болон бусад хөрөнгө дэх “Бусад санхүүгийн хөрөнгө” дансад идэвхтэй зах зээл дээр бүртгэлгүй, тогтмол эсвэл тодорхойлох боломжтой төлбөртэй дараах үүсмэл бус санхүүгийн хэрэглүүрүүдээс бусад хөрөнгүүд багтана. Үүнд:

- ▶ Банк нэн даруй эсвэл ойрын хугацаанд борлуулах хандлагатай байгаа ба Банк анх хүлээн зөвшөөрөхдөө “Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгдэх” гэж ангилсан санхүүгийн хэрэглүүрүүд;
- ▶ Банк анх хүлээн зөвшөөрөхдөө “Борлуулахад бэлэн” гэж ангилсан санхүүгийн хөрөнгө оруулалтууд;
- ▶ Банк зээлийн үнэ цэнийн бууралтын улмаас биш өөр бусад шалтгааны улмаас анх оруулсан хөрөнгөө нийт дүнгээр нь эргүүлэн олж авч чадахгүй болсон санхүүгийн хэрэглүүрүүд.

Анхны хэмжилтийн дараа зээл болон урьдчилгааг үр ашигт хүүгийн аргыг хэрэглэн хорогдуулсан өртгөөс үнэ цэнэ бууралтын санг хассан дүнгээр бүртгэнэ. Хорогдуулсан өртгийг үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болох худалдан авалтын урамшуулал, хөнгөлөлт болон шимтгэлийг оролцуулан тооцно. Хорогдуулалт нь орлогын тайлангийн "Хүүгийн орлого"-д багтана. Уг хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралтаас үүссэн алдагдлыг орлого зардлын дансанд “Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал” –р хүлээн зөвшөөрнө.

(ix) Зээллэг

Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгддэггүй, Банкны гаргасан санхүүгийн хэрэглүүрүүд зээллэг дотор өр төлбөр гэж ангилагддаг. Энэхүү дансанд 'Төв банкны үнэт цаас', 'Гадаад өр төлбөр', 'Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж', 'Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж' болон бусад өр төлбөр дэх 'Бусад санхүүгийн өр төлбөр' багтана. Гэрээт зохицуулалтын агуулга нь бэлэн мөнгө эсвэл өөр бусад санхүүгийн хөрөнгийг эзэмшигчид шилжүүлэх үүргийг Банкинд үүсгэх эсвэл тогтсон дүнтэй бэлэн мөнгө эсвэл өөр бусад санхүүгийн хөрөнгөөр тогтсон тооны өөрийн хөрөнгийн хувьцааг солихоос өөр аргаар өр төлбөрийг барагдуулахад хүргэдэг. Өр төлбөр ба өөрийн хөрөнгийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг нэг зэрэг агуулж байгаа нийлмэл санхүүгийн хэрэглүүрийг анх гаргасан өдөр нь салгаж бүртгэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(ix) Зээллэг (Үргэлжлэл)

Энэ хэрэглүүрээс орох цэвэр орлогын нэг хэсгийг түүний бодит үнэ цэнэд (төсөөтэй өөр бусад хэрэглүүрүүдийн хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлтэй үнэ дээр үндэслэн голдуу тодорхойлдог) нь үндэслэн гаргасан өдөр өрийн бүрэлдэхүүн хэсэгт хуваарилна. Тухайн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн нийт дүнгээс өр төлбөрийн бүрэлдэхүүн хэсэгт тусад нь тодорхойлсон дүнг хасч, үлдсэн дүнг өөрийн хөрөнгийн бүрэлдэхүүн хэсэгт оногдуулна. Өөрийн хөрөнгийн бүрэлдэхүүн хэсгээс өөр, нийлмэл санхүүгийн хэрэглүүрт агуулагдаж буй үүсмэл шинж чанартай (худалдан авах опцион гэх мэт) аливаа нэг бүрэлдэхүүнийг өр төлбөрийн бүрэлдэхүүн хэсэгт оруулна.

Анхны хэмжилтийн дараа зээллэгийг дараагийн тайлант хугацаанд үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан хорогдуулсан өртгөөр нь хэмжинэ. Зээллэгийн хорогдуулсан өртгийг тооцохдоо үр ашигт хүүгийн салшгүй хэсэг болох тухайн гүйлгээтэй холбогдон гарсан аливаа зардлуудыг авч үзнэ.

(x) Санхүүгийн хөрөнгийн дахин ангилал

“Борлуулахад бэлэн” ангиллаас дахин ангилсан санхүүгийн хөрөнгүүдийн хувьд, өөрийн хөрөнгөд хүлээн зөвшөөрсөн өмнөх олз гарзыг хөрөнгө оруулалтын үлдсэн хугацааны туршид үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулж, орлого зардлын дансанд бүртгэнэ. Хорогдуулсан шинэ үнэ, хүлээгдэж буй мөнгөн урсгалын хоорондох аливаа нэг зөрүүг мөн хөрөнгийн үлдсэн хугацааны туршид үр ашигт хүүгийн аргаар хорогдуулна. Хэрэв дараагийн тайлант хугацаанд хөрөнгийг үнэ цэнийн бууралтад орсон гэж тодорхойлбол өмнөх хугацаанд өөрийн хөрөнгөнд бүртгэсэн дүнг орлого зардлын дансруу шилжүүлэн бүртгэнэ.

Хэрэв хөрөнгө нь зээл, авлагын тодорхойлолтод нийцэж байгаа бөгөөд Банк хөрөнгийг ойрын ирээдүйд эсвэл дуусах хугацаа хүртэл нь эзэмших хандлага болоод чадвартай бол Банк үүсмэл бус санхүүгийн хөрөнгийг “Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй” гэсэн ангиллаас “Зээл ба авлага” гэсэн ангилалд дахин ангилж болно. Хэрэв санхүүгийн хөрөнгийг дахин ангилсан, мөн орж ирэх мөнгөний хэмжээ өссөний улмаас Банк ирээдүйд хүлээн авах мөнгөний ойролцоолон тооцсон дүнг дараагийн тайлант хугацаанд өсгөсөн бол уг өсөлтийн нөлөөг ойролцоолон тооцсон тооцоололд өөрчлөлт оруулсан өдрөөс эхлэн “Үр ашигт хүүгийн түвшинд хийсэн залруулга” гэж хүлээн зөвшөөрнө.

Дахин ангилал нь удирдлагын шийдвэрээс хамаарах ба хэрэглүүр тус бүр дээр тодорхойлно. Банк анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн дараа аливаа нэг санхүүгийн хэрэглүүрийг “Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь орлого, зардлын дансанд бүртгэгдэх” бүлэгт дахин ангилаагүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрүүд - анхны хүлээн зөвшөөрөлт ба дараагийн тайлант үеийн хэмжилт (Үргэлжлэл)

(xi) “Эхний өдөр”-ийн ашиг ба алдагдал

Ажил гүйлгээний үнэ нь ижил төстэй санхүүгийн хэрэглүүрийн зах зээлийн ажил гүйлгээний бодит үнэ цэнээс ялгаатай эсвэл нээлттэй зах зээлийн мэдээллийн үнэлгээний аргад суурилсан байвал Банк бодит үнэ цэнэ болон ажил гүйлгээний үнийн зөрүүг (Эхний өдрийн ашиг ба алдагдал) нэн даруй орлого, зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө. Бодит үнэ цэнэ нь мэдэгдэхүйц ажиглагддаггүй мэдээлэлд суурилсан бол ажил гүйлгээний үнэ болон үнэлгээний загварын зөрүүг өгөгдөл ажиглагдахуйц болсон эсвэл санхүүгийн хэрэглүүрийг үл хүлээн зөвшөөрөх үед орлого, зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

Санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн үл хүлээн зөвшөөрөлт

(i) Санхүүгийн хөрөнгө

Дараах тохиолдолд санхүүгийн хөрөнгийг (хэрэглэх боломжтой бол, санхүүгийн хөрөнгийн нэг хэсгийг эсвэл хоорондоо төсөөтэй бүлэг санхүүгийн хөрөнгийн хэсгийг) үл хүлээн зөвшөөрнө. Үүнд:

- ▶ Тухайн хөрөнгөөс мөнгөн урсгал хүлээн авах эрх нь дууссан, эсвэл
- ▶ Банк тухайн хөрөнгөөс мөнгөн урсгал хүлээн авах эрхээ шилжүүлсэн эсвэл "дамжуулан өнгөрөөх" хэлцлийн дагуу хүлээн авсан мөнгөө нийт дүнгээр нь удаан хугацаагаар саатуулалгүйгээр гуравдагч талд төлөх үүрэг хүлээсэн, эсвэл
 - ▶ Банк хөрөнгийн бараг бүх эрсдэл ба өгөөжийг шилжүүлсэн, эсвэл
 - ▶ Банк тухайн хөрөнгөтэй холбоотой эрсдэл ба өгөөжийг шилжүүлээгүй боловч хөрөнгийн хяналтыг шилжүүлсэн.

Банк хөрөнгөөс мөнгө хүлээн авах эрхээ шилжүүлсэн эсвэл "дамжуулан өнгөрөөх" хэлцэл хийсэн боловч хөрөнгөтэй холбоотой ихэнх эрсдэл, өгөөж болон хяналтыг шилжүүлээгүй тохиолдолд хөрөнгийг Банкны уг хөрөнгөд үргэлжлүүлэн оролцсоор байх хэмжээгээр нь хүлээн зөвшөөрнө. Энэ тохиолдолд Банк холбогдох өр төлбөрийг мөн хүлээн зөвшөөрнө. Шилжүүлсэн хөрөнгө ба холбогдох өр төлбөр Банкны хадгалж үлдсэн эрх, үүргийг тусган харуулсан сууриар хэмжинэ.

Энэхүү үргэлжилсэн оролцоо нь шилжүүлсэн хөрөнгийн баталгаа хэлбэртэй байвал оролцоог тус хөрөнгийн анхны бүртгэлийн дүн ба Банкны төлөх шаардлагатай болох хамгийн их дүнгийн аль багаар хэмжинэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн үл хүлээн зөвшөөрөлт (Үргэлжлэл)

(ii) Санхүүгийн өр төлбөр

Санхүүгийн өр төлбөрийг төлөхөөс чөлөөлөгдсөн, өр төлбөр цуцлагдсан эсвэл хугацаа нь дууссан бол үл хүлээн зөвшөөрдөг. Хэрэв одоо байгаа санхүүгийн өр төлбөрийн зээлдүүлэгч нь хэвээрээ боловч ялгаатай нөхцөлтэй зээлийн гэрээгээр сольсон эсвэл одоо байгаа зээлийн нөхцөл эрс өөрчлөгдсөн бол эдгээр өөрчлөлт шинэчлэлтийг анхны санхүүгийн өр төлбөрийн үл хүлээн зөвшөөрөлт ба шинэ өр төлбөрийн хүлээн зөвшөөрөлт гэж үзнэ. Анхны санхүүгийн өр төлбөрийн бүртгэлийн дүн ба төлсөн дүн хоёрын зөрүүг орлого, зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

Буцаан худалдан авах, урвуу буцаан худалдан авах хэлцлүүд

Ирээдүйд тодорхой заасан хугацаанд буцаан худалдан авах нөхцөлтэй хэлцэл ('репо')-ийн дор худалдсан үнэт цаасыг санхүүгийн байдлын тайлангаас үл хүлээн зөвшөөрөхгүй. Учир нь Банк эзэмшилтэй холбоотой ихэнх эрсдэлийг хүлээж, өгөөжийг хүртэж байна. Санхүүгийн байдлын тайланд хүлээн авсан бэлэн мөнгө болон хуримтлагдсан хүүг Буцаан худалдан авах гэрээгээр тусгах ба энэ нь Банкинд олгосон зээл гэсэн эдийн засгийн утга агуулгыг илэрхийлнэ. Борлуулсан ба ирээдүйд буцаан худалдан авах үнийн зөрүүг хүүгийн зардал гэж үзэн үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан гэрээний хугацааны турш хуримтлуулна. Харилцагч талд зээлдүүлсэн үнэт цаасыг санхүүгийн байдлын тайлангийн холбогдох ангилалд үлдээнэ.

Эсрэгээрээ, буцаан худалдах хэлцэл ('урвуу репо')-ийн дор худалдан авсан үнэт цааснуудыг санхүүгийн байдлын тайланд хүлээн зөвшөөрдөггүй. Төлсөн мөнгөө хуримтлуулсан хүүгийн хамт тайлан тэнцэлд “Зээлсэн үнэт цаас ба урвуу буцаан худалдан авах хэлцлүүдийн бэлэн мөнгөөрх барьцаа” гэж тусгана. Худалдан авсан ба буцаан худалдах үнийн зөрүүг “Хүүгийн орлого” гэж бүртгэх ба үр ашигт хүүгийн аргыг ашиглан гэрээний хугацааны турш хуримтлуулна.

Бодит үнэ цэнийн тодорхойлолт

Идэвхтэй зах зээл дээр арилжаалагдаж буй санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн санхүүгийн байдлын тайлангийн өдрийн байдлаарх бодит үнэ цэнэ нь аливаа гүйлгээний зардлыг хасаагүй биржийн ханш болон дилерийн үнэ (урт позицийн хувьд нийлүүлэлтийн үнэ, богино позицийн хувьд эрэлтийн үнэ) дээр үндэслэнэ.

Идэвхтэй зах зээл дээр бүртгэлгүй санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн хувьд бодит үнийг нь тохиромжтой үнэлгээний аргуудыг ашиглан тодорхойлно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бодит үнэ цэнийн тодорхойлолт (Үргэлжлэл)

Бодит үнэ цэнэ гэдэг нь хэмжилт хийсэн өдрийн зах зээлд оролцогчдын хооронд хийсэн дэс дараалалтай гүйлгээний үр дүнд хөрөнгө борлуулснаас орж ирэх мөнгөн дүн болон өр төлбөрт шилжүүлсэн мөнгөн дүн юм. Бодит үнэ цэнийн хэмжилт нь хөрөнгийг борлуулсан эсвэл өр төлбөрийг шилжүүлсэн гүйлгээ нь дараах зах зээлийн аль нэгэнд хийгдсэн гэсэн таамаглалд үндэслэнэ. Үүнд:

- Хөрөнгө ба өр төлбөрийн үндсэн зах зээлд,
- Үндсэн зах зээл байхгүй тохиолдолд, хөрөнгө ба өр төлбөрийн хувьд хамгийн ашигтай зах зээлд

Үндсэн болон хамгийн ашигтай зах зээл нь Банкны хувьд оролцож болохуйц зах зээлүүд байх ёстой.

Хөрөнгө ба өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийг хэмжихэд ашигласан үнэ нь зах зээлд оролцогчид нь хөрөнгө ба өр төлбөрийн эдийн засгийн хамгийн өндөр үр өгөөжийг хүртэнэ гэсэн төсөөлөлд үндэслэдэг.

Санхүүгийн бус хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн хэмжилтийг тухайн зах зээлд оролцогч тал нь хөрөнгийг ашигласнаар эдийн засгийн хамгийн өндөр үр өгөөжийг хүртэх эсвэл уг хөрөнгийг ашигласнаар эдийн засгийн хамгийн өндөр үр өгөөжийг хүртэх зах зээлийн бусад оролцогч талд худалдах нөхцөлд тооцно.

Банк нь бодит үнэ цэнэ тооцохдоо шаардлагатай мэдээллүүд нь хангалттай үед үнэлгээний аргачлалуудыг хэрэглэх нь тохиромжтой байдаг ба ажиглагдахуйц өгөгдлийн хэрэглээг нэмэгдүүлж, үл ажиглагдахуйц өгөгдлийн хэрэглээг хамгийн бага түвшинд байлгадаг.

Бодит үнэ цэнээрээ хэмжигдэж, санхүүгийн тайланд тайлагнаж байгаа бүх хөрөнгө, өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийг тодорхойлох, толилуулахдаа дараах бодит үнэ цэнийн түвшнийг хэрэглэдэг. Үүнд:

Түвшин 1 - хөрөнгө, өр төлбөрийн хувьд хөрөнгийн биржид бүртгэлтэй (залруулаагүй), идэвхтэй зах зээл дээрх үнэ,

Түвшин 2 - бодит үнэ цэнийн хэмжилтэд томоохон нөлөө үзүүлэх, хамгийн доод түвшний өгөгдөл нь шууд болон шууд бусаар ажиглагдах боломжтой үнэлгээний аргачлалууд

Түвшин 3 - бодит үнэ цэнийн хэмжилтэд томоохон нөлөө үзүүлэх, хамгийн доод түвшний өгөгдөл нь ажиглагдах боломжгүй үнэлгээний аргачлалууд

Тайлант хугацааны эцэст Банк нь санхүүгийн тайландаа тайлагнасан хөрөнгө, өр төлбөрүүдийн хувьд түвшин хооронд хөдөлгөөн гарсан эсэхийг (бодит үнэ цэнийн хэмжилтэнд нөлөөлөхүйц хамгийн бага түвшний өгөгдөлд үндэслэн) дахин нягталж үздэг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бодит үнэ цэнийн тодорхойлолт (Үргэлжлэл)

Хөрөнгийг үнэлэхэд гадны үнэлгээчдийг оролцуулж болно. Гадны үнэлгээчдийг сонгохдоо зах зээлийн мэдлэг, нэр хүнд, хараат бус байдал болон мэргэжлийн стандарт хангасан зэрэг шалгууруудад үндэслэдэг.

Санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийн шинжилгээ болон хэрхэн хэмжигдсэн талаарх бусад дэлгэрэнгүй мэдээллийг Тодруулга 34-т толилуулсан болно.

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт

Банк нь санхүүгийн хөрөнгө эсвэл бүлэг санхүүгийн хөрөнгө нь үнэ цэнийн бууралтад орсныг нотлох бодит нотолгоо байгаа эсэхийг санхүүгийн байдлын тайлангийн өдөр бүр үнэлж үзнэ. Хэрэв хөрөнгийг анхлан хүлээн зөвшөөрсний дараа нэг буюу түүнээс олон тооны "Алдагдлын тохиолдол"-ын улмаас үнэ цэнийн бууралтын бодит нотолгоо бий болсон ба уг "Алдагдлын тохиолдол" нь санхүүгийн хөрөнгө эсвэл бүлэг санхүүгийн хөрөнгийн ойролцоогоор тооцоолсон ирээдүйн мөнгөн урсгалд нөлөөлж байгаа үед санхүүгийн хөрөнгийг эсвэл бүлэг санхүүгийн хөрөнгийг үнэ цэнийн бууралтад орсон гэж үзнэ.

Үнэ цэнийн бууралтын нотолгоонд зээлдэгч эсвэл бүлэг зээлдэгчид нь санхүүгийн томоохон хүндрэлд орсон, зээлийн хүү болон үндсэн төлбөр зөрчилд орсон, дампуурал эсвэл санхүүгийн өөр бусад буюу бүтцийн өөрчлөлтөд орох магадлалтай болсон, зөрчилтэй холбоотой эдийн засгийн нөхцөл байдалд гарсан өөрчлөлт гэх мэт тооцоолсон ирээдүйн мөнгөн урсгалд хэмжиж болохуйц бууралт байгааг харуулсан бодит өгөгдөл бий болох зэрэг орно.

(i) Хорогдуулсан өртгөөр нь бүртгэх санхүүгийн хөрөнгө

Банк харьцангуй цөөн зээлдэгчидтэй (харилцагч болон бусад зээлдэгчид)-тэй учир санхүүгийн хөрөнгүүдийг нэг бүрчлэн үнэлдэг. Жишээ нь: Банк бүх хорогдуулсан өртгөөр бүртгэсэн санхүүгийн хөрөнгүүдийн хувьд үнэ цэнэ бууралтын бодит нотолгоо байгаа эсэхийг тус бүр үнэлдэг.

Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал гарсан талаар бодит нотолгоо байгаа бол алдагдлыг тухайн хөрөнгийн бүртгэлийн дүн ба ирээдүйд орж ирэхээр тооцоолсон мөнгөн урсгалын өнөөгийн үнэ цэнийн (бодитоор тохиолдоогүй ирээдүйд хүлээгдэж буй зээлийн алдагдлыг оруулахгүй) зөрүүгээр хэмжинэ. Хөрөнгийн бүртгэлийн дүнг эрсдэлийн сангийн дансаар бууруулах ба алдагдлын орлого, зардлын дансанд 'Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал'-аар хүлээн зөвшөөрнө.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт (Үргэлжлэл)

(i) Хорогдуулсан өртгөөр нь бүртгэх санхүүгийн хөрөнгө (Үргэлжлэл)

Бүртгэлийн бууруулсан дүн дээр хүүгийн орлогыг үргэлжлүүлэн хуримтлуулах ба үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хэмжих зорилгоор ирээдүйн мөнгөн урсгалыг бууруулахад ашигласан хүүг ашиглан хуримтлуулна. Хүүгийн орлогыг “Хүүгийн орлого”-н нэг хэсэг болгон орлого, зардлын дансанд бүртгэнэ.

Цаашид эргэн төлөгдөх ямар нэг бодит чиг хандлага байхгүй байгаа, бүх барьцаа хөрөнгийг борлуулсан эсвэл банкинд шилжүүлсэн үед зээлийг холбогдох зээлийн эрсдэлийн сангийн хамт данснаас хасна. Хэрэв дараагийн тайлант хугацаанд үнэ цэнийн бууралтыг хүлээн зөвшөөрсний дараах үйл явдлын улмаас тооцоолсон үнэ цэнийн бууралтын алдагдал өсч эсвэл буурвал, сангийн дансыг залруулах замаар өмнө хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтыг өсгөж эсвэл бууруулна. Данснаас хассан хөрөнгө дараа нь эргэн төлөгдвөл тухайн үед нь ‘Үнэ цэнийн бууралтын сангийн буцаалт’ дансанд бүртгэнэ.

Орж ирнэ гэж тооцоолсон ирээдүйн мөнгөн урсгалын өнөөгийн үнэ цэнийг санхүүгийн хөрөнгийн анхны үр ашигт хүүгийн хувиар бууруулан тооцдог. Зээлийн хүүгийн хувь нь хувьсах нөхцөлд үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хэмжих хөнгөлөлтийн хувь нь өнөөгийн үр ашигт хүүгийн хувьтай тэнцүү байна. Барьцаатай санхүүгийн хөрөнгийн ирээдүйд орж ирэхээр тооцоолсон мөнгөн урсгалын өнөөгийн үнэ цэнийн тооцоо нь барьцааг хураан авах нь боломжтой эсэхээс үл хамааран тус барьцааг хураан авч, албадан борлуулахад гарах зардлыг хассаны дараах мөнгөн урсгалыг харуулдаг.

Ирээдүйд орж ирэх мөнгөн урсгалыг тооцоолоход ашигласан аргачлал, таамаглалуудыг тооцоолсон алдагдал, бодитоор хүлээсэн алдагдлын хоорондын зөрүүг багасгах зорилгоор тогтмол хянана.

(ii) Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт

Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтын хувьд Банк нь хөрөнгө оруулалт эсвэл бүлэг хөрөнгө оруулалт нь үнэ цэнийн бууралтад орсныг нотлох бодит нотолгоо байгаа эсэхийг санхүүгийн байдлын тайлангийн өдөр бүр үнэлж үздэг.

Өрийн хэрэглүүрүүдийг борлуулахад бэлэн гэж ангилсан тохиолдолд Банк хорогдуулсан өртгөөр бүртгэсэн санхүүгийн хөрөнгүүдтэй адил шалгуураар тэдгээрт үнэ цэнийн бууралтын алдагдал гарсан талаар бодит нотолгоо байгаа эсэхийг нэг бүрчлэн үнэлдэг. Гэсэн хэдий ч үнэ цэнийн бууралтыг бүртгэх дүн нь хорогдуулсан өртөг болон өнөөгийн бодит үнэ цэнийн зөрүүнээс тухайн хөрөнгө оруулалттай холбоотойгоор орлого, зардлын дансанд өмнө нь хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хассан дүнгээр хэмжигдэх хуримтлагдсан алдагдалтай тэнцүү байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт (Үргэлжлэл)

(ii) Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт (Үргэлжлэл)

Ирээдүйн хүүгийн орлого нь бууруулсан бүртгэлийн үнэ дээр суурилах ба үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хэмжих зорилгоор ирээдүйн мөнгөн урсгалыг бууруулахад ашигласан хүүг ашиглан хуримтлуулна. Хүүгийн орлогыг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд “Хүүгийн орлого”-ын хэсэг болгон бүртгэнэ. Хэрэв дараагийн тайлант хугацаанд орлого, зардлын дансанд үнэ цэнийн бууралтыг хүлээн зөвшөөрсний дараах зээлийн үйл явдлын улмаас өрийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ өсвөл үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг тухайн жилийн орлого, зардлын дансаар дамжуулан буцаана.

“Борлуулахад бэлэн” ангиллын өөрийн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтын хувьд, хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнэ нь өртгөөсөө их хэмжээгээр эсвэл урт хугацаанд тогтмол буурах нь бодит нотолгоонд багтана. Үнэ цэнийн бууралтын бодит нотолгоо байгаа тохиолдолд хуримтлагдсан алдагдал (худалдан авалт ба өнөөгийн бодит үнэ цэнэ хоёрын зөрүүнээс орлого зардлаар өмнө нь хүлээн зөвшөөрсөн байсан тухайн хөрөнгө оруулалттай холбоотой үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хассан дүнгээр хэмжигдэх)-ыг өөрийн хөрөнгөөс хасч орлого, зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө. Өөрийн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнэ бууралтын алдагдлыг орлого зардлын дансаар дамжуулан буцаахгүй, харин үнэ цэнийн бууралтын дараах бодит үнэ цэнийн өсөлтийг өөрийн хөрөнгөд хүлээн зөвшөөрнө.

Санхүүгийн хэрэглүүрүүдийг цэвэршүүлэх

Хэрэв Банк нь хүлээн зөвшөөрсөн дүнгүүдийг цэвэршүүлэх хуулиар олгогдсон эрхтэй, тооцоог цэвэр дүнгээр нь барагдуулах, эсвэл хөрөнгийг борлуулж өр төлбөрийг барагдуулах ажлыг нэгэн зэрэг хийхээр зэхэж байгаа л бол санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөрийг хооронд нь цэвэршүүлэн, цэвэр дүнгээр санхүүгийн байдлын тайланд толилуулах эрхтэй. Үндсэн цэвэршүүлэлт гэрээнүүдийн хувьд энэ нь хэрэгждэггүй ба холбогдох хөрөнгө болон өр төлбөрийг нийт дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайланд тус тусад нь толилуулдаг.

Орлого, зардлыг хүлээн зөвшөөрөх

Эдийн засгийн өгөөж нь Банкинд орж ирэх нь тодорхой болсон бөгөөд түүнийг найдвартай хэмжиж болохуйц үед орлогыг хүлээн зөвшөөрнө.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Орлого, зардлыг хүлээн зөвшөөрөх (Үргэлжлэл)

Орлогыг хүлээн зөвшөөрөхөөс өмнө дараах тусгай шалгуурууд хангагдсан байх ёстой.
Үүнд:

(i) Хүүгийн орлого ба зардал

Хорогдуулсан өртгөөр нь хэмждэг бүх санхүүгийн хэрэглүүрүүд, “Борлуулахад бэлэн” гэж ангилагдсан хүүтэй санхүүгийн хөрөнгө, “Бодит үнэ цэнийн өсөлт бууралт нь орлого, зарлагын дансанд бүртгэгдэх” гэж ангилагдсан санхүүгийн хэрэгслүүдийн хүүгийн орлого, зардлыг үр ашигт хүүгийн хувь (ирээдүйд төлөх эсвэл хүлээн авах мөнгөний ойролцоолон тооцоолсон дүнг санхүүгийн хэрэглүүрийн хүлээгдэж буй хугацаа эсвэл түүнээс богино хугацааны туршид санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн бүртгэлийн цэвэр дүнрүү нь бууруулах хүү) хэрэглэн бүртгэнэ. Тооцоололд санхүүгийн хэрэглүүрийн гэрээний бүх нөхцөлүүдийг (жишээ нь: урьдчилгаа төлбөрийн хувилбарууд) харгалзан үзсэн ба тухайн хэрэглүүрт шууд хамааралтай, зээлийн ирээдүйн алдагдал биш харин үр ашигт хүүгийн салшгүй нэг хэсэг болж байгаа аливаа төлбөр эсвэл өсөн нэмэгдэх зардлуудыг багтаадаг.

Хэрэв Банк төлөх төлбөр болон хүлээн авах орлогын талаар хийсэн өөрийн тооцооллоо өөрчилвөл санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрүүдийн бүртгэлийн дүнг тохируулна. Залруулсан бүртгэлийн дүнг анхны үр ашигт хүүгийн түвшин дээр үндэслэн тооцоолох ба бүртгэлийн дүнд орсон өөрчлөлтийг санхүүгийн хөрөнгийн хувьд ‘Хүүгийн орлого’, санхүүгийн өр төлбөрийн хувьд ‘Хүүгийн зардал’-аар бүртгэнэ.

Санхүүгийн хөрөнгийн эсвэл ижил төстэй бүлэг санхүүгийн хөрөнгийн бүртгэлийн дүнг үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын улмаас бууруулсан бол үнэ цэнийн бууралтыг хэмжих зорилгоор ирээдүйн мөнгөн урсгалыг бууруулахдаа хэрэглэсэн хүүгийн түвшинг ашиглан хүүгийн орлогыг үргэлжлүүлэн хүлээн зөвшөөрнө.

(ii) Шимтгэлийн орлого

Банкны шимтгэлийн орлого нь ихэвчлэн банк хоорондын төлбөр тооцоо болон гадаад банкуудын төлбөр тооцооны шимтгэлээс бүрддэг. Хураамж ба шимтгэлийн орлогыг ихэвчлэн үйлчилгээ үзүүлсэн хугацаанд нь аккрузал сууриар хүлээн зөвшөөрдөг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бэлэн мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Гадаад болон дотоод хөрвөх чадварын өөрчлөлтийг мөнгөн гүйлгээний тайланд тусгах зорилгоор тодорхой хэмжээний мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгөд түргэн хөрвөх чадвартай, үнэ цэнээ алдах эрсдэл багатай зүйлийг багтаадаг. Мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгөд богино хугацааны мэдэгдлээр зарцуулж болох хугацаагүй болон гурван сараас бага хугацаатай санхүүгийн хөрөнгө орно. Зарцуулалтад хязгаарлалт хийснээс эсвэл хөрвөх чадвар муугаас шууд хөрвөдөггүй санхүүгийн хөрөнгийг мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгөд оруулаагүй болно.

Алт ба үнэт металл

Олон улсын стандартын дагуу алт болон үнэт металлыг гадаадын банкинд алтан болон мөнгөн гулдмай хэлбэрээр хадгалдаг. Байршуулсан алт нь гадаад нөөцийн нэгээхэн хэсгийг илэрхийлнэ. Эдгээр металлууд нь трой унцаар хэмжигдэн бүртгэгдэх ба Банкны албан ханшаар үнэлэгдэн төгрөгөөр илэрхийлэгдэнэ. Алтны арилжааны албан ханшийг Лондонгийн Алтны захын холбооноос зарласан үнэт металлын ам, долларын ханшид тулгуурлан, Банкны зарласан төгрөг-ам. долларын харьцах ханшаар хөрвүүлж төгрөгөөр илэрхийлдэг. Банк нь алтыг ийм байдлаар эзэмшихээс гадна Монгол дахь үйлдвэрлэгч, аж ахуйн нэгжүүдээс цэвэршүүлээгүй алтыг худалдан авч, цэвэршүүлсний дараа гадаад зах зээлд худалддаг.

Алт ба мөнгийг бодит үнэ цэнээр нь санхүүгийн байдлын тайланд тусгах бөгөөд дахин үнэлгээг өдөр бүр хийдэг. Бодит үнэ цэнийг тогтоохдоо алтны зах зээлийн үнийг харгалзан үздэг. Дахин үнэлгээний олз гарзыг орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрөх ба бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн бодит бус ашиг алдагдлыг жилийн эцэст хуримтлагдсан ашгаас өөрийн хөрөнгө дэх бусад нөөцийн “Үнэт металлын үнэлгээний нөөц” -рүү хаана.

Бусад үнэт металлыг (мөнгөжөөгүй алт ба мөнгө, зоос, соёлын үнэт зүйлс гэх мэт) бараа материалаар хүлээн зөвшөөрч, цэвэр боломжит үнэ цэнийн аль багаар нь бүртгэдэг.

Хураан авсан хөрөнгө

Банкны бодлого нь хураан авсан хөрөнгийг дотоод үйл ажиллагаандаа ашиглах эсвэл худалдан борлуулахыг тодорхойлдог. Дотоод үйл ажиллагаанд ашиглах хөрөнгүүдийг холбогдох хөрөнгийн ангилалд шилжүүлнэ. Худалдан борлуулахаар тодорхойлогдсон бол уг хөрөнгүүдийг “Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө” данс руу ангилдаг. Банк ашиглалтыг нь тодорхойлоогүй байгаа хураан авсан хөрөнгийг энэ дансанд бүртгэсэн болно.

Хураан авсан хөрөнгийг эхлээд тэдгээрийн бодит үнэ цэнээс борлуулахтай холбоотой гарсан зардлыг хассан дүн болон хөрөнгийг хураан авсан өдрөөр төлөгдөөгүй байгаа харгалзах зээлүүдийн хорогдуулсан дүнгийн аль багаар хүлээн зөвшөөрөх ба зээл, урьдчилгааг холбогдох үнэ цэнийн бууралтын сангийнх нь хамт санхүүгийн байдлын тайланд үл хүлээн зөвшөөрнө.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хураан авсан хөрөнгө (Үргэлжлэл)

Дараагийн тайлант хугацаанд хураан авсан хөрөнгийг өртөг ба бодит үнэ цэнээс борлуулалтын зардлыг хассан дүн хоёрын аль багаар нь “Бусад хөрөнгө”-д бүртгэнэ.

Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө

Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгийг дансны үнэ болон бодит үнэ цэнээс борлуулахтай холбоотой гарсан зардлыг хассан дүнгийн аль багаар хэмждэг. Хэрэв хөрөнгийг үргэлжлүүлэн ашиглахаас илүүтэйгээр борлуулснаар үлдэгдэл өртгийг бүрэн нөхөх боломжтой бол борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө гэж ангилна. Энэ нөхцөлийг хангахын тулд хөрөнгө нь зах зээл дээр тохиромжтой үнээр идэвхтэй арилжаалагдах, хөрөнгө болон худалдах багц нь өөрийн одоо байгаа нөхцөл байдлаараа түргэн борлогдох боломжтой, удирдлага худалдан борлуулахаар шийдсэн, нэг жилийн дотор зарагдах магадлал өндөртэй байх ёстой.

Үндсэн хөрөнгө

Барилгыг анхлан бүртгэхдээ өртгөөр нь дараа нь бодит үнэ цэнээс нь хуримтлагдсан элэгдэл болон дахин үнэлгээний өдрөөр хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хассан дүнгээр тусгадаг. Дахин үнэлсэн хөрөнгийн бодит үнэ нь бүртгэлийн дүнгээсээ материаллаг бус дүнгээр зөрүүтэй эсэхийг шалгахын тулд үнэлгээг давтамжтай гүйцэтгэдэг.

Барилгыг дахин үнэлэх давтамж нь үнэлж буй хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс хамаарна. Үнэлж буй хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ нь бүртгэлийн дүнгээсээ материаллаг хэмжээгээр зөрүүтэй байвал цаашид дахин үнэлэх шаардлагатай. Зарим барилгын бодит үнэ цэнэ нь их хэмжээгээр хувьсан өөрчлөгддөг тул тэдгээрийг жил бүр үнэлэх шаардлагатай байдаг. Бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь материаллаг бус барилгын хувьд дахин үнэлгээг тогтмол хийх шаардлагагүй харин таван жил тутам тухайн хөрөнгийг дахин үнэлэх шаардлагатай байж болно.

Дахин үнэлгээнээс үүссэн илүүдлийг эздийн өмч дэх үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нөөц санд тайлагнана. Өмнө нь дахин үнэлэгдэж, үнэлгээний бууралтыг орлого зардлын дансанд тусгасан хөрөнгийн хувьд тайлант хугацааны дахин үнэлгээний илүүдлийг орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө. Харин өмнө нь дахин үнэлэгдэж, үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нөөц санд дахин үнэлгээний илүүдэл тусгасан хөрөнгийг хувьд тайлант хугацааны дахин үнэлгээний бууралтыг уг нөөц сангийн холбогдох илүүдлийн хэсэгтэй цэвэршүүлэх ба бусад тохиолдолд орлого зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрнө.

Бусад үндсэн хөрөнгийг анхны өртгөөр нь бүртгэдэг. Дараагийн тайлант хугацаанд гарсан зардлыг тухайн зардалтай холбогдсон ирээдүйн эдийн засгийн үр өгөөжийг Банк хүртэх магадлалтай ба өртгийг нь найдвартайгаар хэмжих боломжтой тохиолдолд л хөрөнгийн бүртгэлийн дүнд нэмж эсвэл тусдаа хөрөнгө болгох хоёрын аль тохиромжтой гэж үзсэнээр нь хүлээн зөвшөөрдөг

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Үндсэн хөрөнгө (Үргэлжлэл)

. Аливаа сольсон хэсгийн бүртгэлийн дүнг үл хүлээн зөвшөөрнө. Бүх урсгал засварын зардлыг гарсан тайлант хугацаанд ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрдөг. Хөрөнгө тус бүрийн өртгийг үлдэх өртөг хүртэл нь, ойролцоогоор тооцоолсон дараах ашиглалтын хугацааны туршид, шулуун шугамын аргаар элэгдүүлнэ. Хорогдуулалтын хугацаа эсвэл аргын аль тохирохыг өөрчилснөөр хүлээгдэж буй ашиглалтын хугацаа өөрчлөгдөх ба үүнийг нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт гэж үзнэ.

Үндсэн хөрөнгийн ойролцоогоор тооцсон ашиглалтын хугацааг доор үзүүлэв.

Барилга	40-60 жил
Тавилга, тоног төхөөрөмж	8-10 жил
Компьютер, техник хэрэгсэл	5-10 жил
Тээврийн хэрэгсэл	6-8 жил

Үндсэн хөрөнгийн үлдэх өртөг, ашиглалтын хугацаа болон элэгдлийн аргыг санхүүгийн тайлант жил бүрийн эцэст хянаж, шаардлагатай бол тохируулдаг.

Үндсэн хөрөнгийг худалдан борлуулах үед эсвэл түүний ашиглалт болон борлуулалтаас ирээдүйд эдийн засгийн үр өгөөж орж ирэхгүй гэж үзсэн үед бүртгэлээс хасна. Хөрөнгийн үл хүлээн зөвшөөрөлтөөс үүссэн аливаа олз, гарзыг (борлуулснаас орж ирэх орлого ба дансны үнийн зөрүү) ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрөх. бөгөөд тухайн хөрөнгийн дахин үнэлгээний ашиглагдаагүй хэсгээр өөрийн хөрөнгө дэх хуримтлагдсан алдагдлыг шууд бууруулна.

Биет бус хөрөнгө

Банкны биет бус хөрөнгөд компьютерийн программ хангамж, лиценз орно. Биет бус хөрөнгийн өртгийг зохистойгоор хэмжиж болох ба хүлээгдэж буй эдийн засгийн ирээдүйн өгөөж нь Банкинд орж ирэх магадлалтай болсон үед л биет бус хөрөнгийг хүлээн зөвшөөрнө.

Тусад нь олж авсан биет бус хөрөнгийг анхлан хүлээн зөвшөөрөхдөө өртгөөр нь бүртгэнэ. Дараагийн удаад биет бус хөрөнгийг өртгөөс хуримтлагдсан хорогдол болон үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг хассан дүнгээр тусгана.

Биет бус хөрөнгийн ашиглалтын хугацаа нь тодорхой эсвэл тодорхой бус эсэхийг үнэлнэ. Ашиглалтын тодорхой хугацаатай биет бус хөрөнгийг эдийн засгийн үр ашигтай хугацааны туршид нь хорогдуулна. Ашиглалтын тодорхой хугацаатай биет бус хөрөнгийн хорогдуулах хугацаа болон аргыг хамгийн багадаа санхүүгийн жил бүрийн эцэст хянаж үздэг. Хүлээгдэж буй ашиглалтын хугацаа эсвэл хүлээгдэж буй ирээдүйн үр өгөөжийн хэв загварт орсон өөрчлөлтийг хорогдуулалтын хугацаа эсвэл аргын аль тохиромжтойг нь өөрчлөх замаар бүртгэлд тусгах ба уг өөрчлөлтийг нягтлан бодох бүртгэлийн тооцооллын өөрчлөлт гэж үзнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Биет бус хөрөнгө (Үргэлжлэл)

Хязгаарлагдмал хугацаатай биет бус хөрөнгийн хорогдуулалтын зардлыг орлого, зардлын дансанд 'Захиргааны зардал'-ын нэг хэсэг болгон толилуулна.

Биет бус хөрөнгийн өртгийг шулуун шугамын аргыг ашиглан үлдэх өртөг хүртэл нь ойролцоолон тооцсон ашиглалтын хугацаа болох 4 жилээр хорогдуулна.

Орлогын албан татвар

Монгол улсын Аж ахуйн нэгж байгууллагын орлогын албан татварын тухай хуульд заасны дагуу Банк нь орлогын албан татвараас чөлөөлөгддөг.

Санхүүгийн бус хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралт

Хөрөнгө нь үнэ цэнийн бууралтад орсон байж болох шинж тэмдэг байгаа эсэхийг Банк тайлант хугацаа тутамд шалгаж үздэг. Хэрэв тийм шинж тэмдэг илэрсэн эсвэл жилд нэг удаа хийдэг хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтын тестийг хийж гүйцэтгэх үед Банк нь хөрөнгөөс цуглуулан авах боломжтой дүнг тооцож үздэг байна. Цуглуулан авах дүн нь хөрөнгийн эсвэл бэлэн мөнгө бий болгогч нэгжийн бодит үнэ цэнээс борлуулахтай холбоотой зардлыг хассан дүн болон ашиглалтын өртгийн аль өндрөөр тодорхойлогдоно. Хөрөнгийн эсвэл бэлэн мөнгө бий болгогч нэгжийн дансны дүн нь цуглуулан авах дүнгээс илүү байгаа үед хөрөнгийг үнэ цэнийн бууралтад орсон гэж үзэн цуглуулан авах дүн хүртэл нь бууруулж бүртгэнэ.

Ашиглалтын үнийг үнэлэхдээ, тооцоолсон ирээдүйн мөнгөн урсгалыг мөнгөний цаг хугацааны үнэ цэнэ ба хөрөнгөд харгалзах эрсдэлүүдийн талаарх өнөөгийн зах зээлийн үнэлгээнүүдийг тусгасан татварын өмнөх хөнгөлөлтийн хувь хэмжээгээр бууруулан өнөөгийн үнэ цэнийг олно. Борлуулалтын зардлыг хассаны дараах бодит үнэ цэнийг тодорхойлохдоо тохиромжтой үнэлгээний загварыг ашиглан тооцоолно. Өмнө нь дахин үнэлэгдэж байсан ба дахин үнэлгээний зөрүүг нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрч байсан хөрөнгүүд (энэ тохиолдолд өмнөх аливаа нэг үнэлгээний дүн хүртэлх хэмжээгээр бусад дэлгэрэнгүй орлогод мөн хүлээн зөвшөөрнө)- ээс бусад хөрөнгүүдийн үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрнө.

Тайлагналын өдөр бүр өмнө хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын алдагдалгүй болсон эсвэл буурсан эсэх талаар ямар нэгэн шинж тэмдэг байгаа эсэхийг үнэлдэг. Хамгийн сүүлд үнэ цэнийн бууралтыг хүлээн зөвшөөрснөөс хойш хөрөнгийн эргэн нөхөгдөх дүнг тодорхойлоход ашигласан ойролцоо тооцооллуудад өөрчлөлт гарсан тохиолдолд л өмнө хүлээн зөвшөөрсөн үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг буцаана. Энэ тохиолдолд хөрөнгийн дансны үнийг түүний нөхөгдөх дүн хүртэл өсгөдөг. Өмнөх жилүүдэд тухайн хөрөнгө дээр үнэ цэнэ бууралтын алдагдал хүлээн зөвшөөрөөгүй байсан бол энэхүү өсөлтийн дүн тодорхойлж болох байсан бүртгэлийн дүнгээс (элэгдлийг хассан) илүү гарч болохгүй. Ийм буцаалтыг орлого, зардлын дансанд хүлээн зөвшөөрөх ба тухайн хөрөнгийг дахин үнэлсэн дүнгээр бүртгэх тохиолдолд буцаалтыг дахин үнэлгээний нэмэгдлээр бүртгэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Ажиллагсдын тэтгэмж

(i) Богино хугацаат тэтгэмж

Цалин ба түүнтэй холбогдох бусад зардлуудыг Банкны ажилтнуудаас холбогдох үйлчилгээг үзүүлсэн тухайн жилийн зардалд тусгана. Ажилтнуудад ээлжийн амралт зэрэг богино хугацааны чөлөөтэй үед нөхөн олговрыг ажилласан жилийг нь харгалзан олгодог бөгөөд өвчтэй байх хугацааны нөхөн олговрыг тухай бүрт нь олгодог.

(ii) Заавал төлөх даатгалын шимтгэлүүд

Монгол улсын холбогдох хууль, тогтоомжид заасны дагуу Монгол улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа компаниуд нь Монгол улсын эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалын санд шимтгэл төлнө. Эдгээр шимтгэлийг гарсан хугацаанд нь орлого, үр дүнгийн тайланд зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө

Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө гэдэг нь Монгол улсын Засгийн газраар бүрэн баталгаажсан, эзэмшигчигчийн зөвшөөрлөөр гүйлгээнд зориулан гаргасан мөнгөн тэмдэгт юм. Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгийг нэрлэсэн үнээр нь санхүүгийн байдлын тайлангийн өр төлбөр хэсэгт бүртгэдэг.

Сангууд

Банкинд өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд үүссэн өнөөгийн үүрэг (хуулийн эсвэл ёс зүйн) байгаа, энэхүү үүргээ биелүүлэхэд эдийн засгийн өгөөж агуулсан баялгийг зарцуулах нь тодорхой болсон ба үүргийн дүнг бодитойгоор ойролцоолон тооцоолох боломжтой үед санг хүлээн зөвшөөрнө. Аливаа нэг сантай холбоотой зардлыг ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд аливаа нөхөн төлбөрийг хассан цэвэр дүнгээр нь толилуулна.

Дүрмийн сан

Дүрмийн сан нь эзэмшигчдийн хөрөнгө гэж ангилагддаг.

Ерөнхий нөөцийн сан

Монгол улсын Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн дагуу тухайн жилийн цэвэр ашгийн 40 хувиас доошгүй хувийг ерөнхий нөөцийн санд хуваарилж, үлдэх хэсгийг (хамгийн ихдээ 60%) Улсын төсөвт шилжүүлдэг. Ерөнхий нөөцийн сан нь хуримтлуулсан цэвэр ашгийн тухайн хэсгээс бүрддэг ба Банк түүнийг бүрэн захиран зарцуулах эрхтэй. 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр ерөнхий нөөцийн сан үлдэгдэлгүй байсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.3 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ГОЛ БОДЛОГУУДЫН ТОВЧОО (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад сангууд

Бусад санд валютын ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус олз, гарз, мөнгөжсөн алт болон үнэт металлын (мөнгө) дахин үнэлгээний олз, гарз, дахин үнэлгээний нөөц сан (барилга байгууламжтай холбоотой) болон борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтын санг оруулдаг. Банк өөрсдийн бодлогынхоо дагуу орлого, зардлаар өмнө нь хүлээн зөвшөөрсөн ханшийн тэгшитгэлийн бодит бус олз, гарз болон мөнгөжсөн алт, үнэт металлын (мөнгө) дахин үнэлгээний олз, гарзыг бусад сангуудад жил бүрийн эцэст шилжүүлдэг байна.

2.4 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТОМООХОН ҮНЭЛЭЛТ БА ТООЦООЛЛУУД

Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогыг хэрэглэх явцдаа удирдлага нь санхүүгийн тайлангуудад хүлээн зөвшөөрсөн дүнгүүдийг тодорхойлохдоо үнэлэмж, ойролцоолсон тооцооллуудыг хэрэглэдэг. Хамгийн том үнэлэмж, ойролцоолсон тооцооллуудыг дор үзүүлэв. Үүнд:

Сангийн яамнаас авсан зээлийн анхлан хүлээн зөвшөөрөлт болон дотоодын банкинд олгосон зээлийн анхны бүртгэл

Банк Сангийн яамнаас зээл авсан ба үүнээс 23,772 сая төгрөг (2013: 24,064 сая төгрөг)-ийн эх үүсвэр нь Германы Засгийн газраас Монгол улсын Засгийн газарт буюу Сангийн яаманд олгосон бүс нутгийн хөгжлийг дэмжих Азийн хөгжлийн банк болон Германы Засгийн газрын санхүүжилт юм. Энэхүү зээл нь жилийн 0.75 хувиас 1 хувь хүртэл маш бага хүүтэй, эдийн засгийн зорилтот салбар эсвэл бусад тодорхой зорилгоор бага хүүтэйгээр олгогдох нөхцөлтэй болно. Удирдлага ийм төрлийн хэрэгслүүдийг анхлан хүлээн зөвшөөрхөд олз үүсэх эсэх талаар нягталж үзсэн. Энэхүү санхүүжилт нь бүс нутаг болоод нийгмийн хөгжилд зориулагдсан учир ямар нэгэн ашиг олох зорилгоор нийтэд олгогдох ёсгүй хэмээн дүгнэжээ. Түүнчлэн, эдгээр байгууллагуудаас Монголын банкуудад харьцангуй бага хүүтэй санхүүжилт олгосон. Тиймээс анхлан хүлээн зөвшөөрөлтийн олз бүртгээгүй болно.

Ийм төрлийн санхүүжилтийн дэмжлэгтэйгээр Банк нь бусад шаардлага хангасан банкуудад харьцангуй бага хүүтэй зээлийг олгох боломжтой болсон. Удирдлага ийм төрлийн хэрэглүүрүүдээс анхлан хүлээн зөвшөөрөлтийн гарз бүртгэх эсэхийг нягталж үзсэн бөгөөд ажил гүйлгээг холбоотой бус талуудтай боломжит зах зээлийн хүүгээр хийж байгаа тул гарз бүртгэхгүй байх нь зөв гэж үзсэн. Дээрх дүгнэлтийг хийхдээ удирдлага эдгээр хэрэглүүрүүдийг салангид зах зээлийн хэсэг гэж тооцсон.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.4 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТОМООХОН ҮНЭЛЭЛТ БА ТООЦООЛЛУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнэ

Банк Засгийн газрын үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн нэг хэсэг байдлаар, мөн эрсдэлийн удирдлагын зорилгоор банкуудтай үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн гэрээг байгуулдаг. Эдгээр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрүүдийг бодит үнэ цэнээр нь бүртгэдэг. Санхүүгийн байдлын тайланд бүртгэгдсэн санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийг идэвхтэй зах зээл дээрээс олж авах боломжгүй байгаа үед тэдгээрийг математик загваруудыг ашиглах гэх мэт төрөл бүрийн үнэлгээний техникүүдийг ашиглан тодорхойлно. Тэдгээр загварт хэрэглэх өгөгдлүүдийг ажиглагдахуйц зах зээлийн өгөгдлүүдээс гарган авах ба ажиглагдахуйц боломжтой зах зээлийн өгөгдөл байхгүй байгаа тохиолдолд бодит үнэ цэнийг тодорхойлоход үнэлэмж шаардлагатай. Уг үнэлэмжид урт хугацаат үүсмэл хэрэглүүрүүдийн хувирамтгай байдал, хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны хямдруулалтын хувь, урьдчилан төлөх хувь, эргэн төлөгдөхгүй байх төсөөлөл гэх мэт загварын өгөгдлүүд болон хөрвөх чадварын төсөөллүүд багтана. Санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн үнэлгээний талаарх илүү дэлгэрэнгүй мэдээллийг Тодруулга 34-т толилуулсан болно.

Татан буугдсан Анод банкинд олгосон зээлийн үнэ цэнийн бууралт

Банк татан буугдсан Анод банкинд олгосон зээлийн үнэ цэнийн бууралтыг үнэлэхээр тогтмол хяналт тавьдаг. Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг тогтоохдоо ирээдүйн мөнгөн урсгалыг бууруулахуйц аливаа мэдээлэл байгаа эсэхийг нягталж үздэг.

Банкны удирдлага энэхүү зээлийг Сангийн яамны гаргасан Засгийн газрын бондоор Монгол улсын Засгийн газар барагдуулна хэмээж үзэж байсан. Энэхүү санхүүгийн тайлангийн өдрөөр Монгол улсын Их Хурал Засгийн газрын бонд гаргах шийдвэрийг батлаагүй байна. Энэхүү бонд гаргалтын талаарх тодорхойгүй байдлын улмаас Банк нь татан буугдсан Анод банкны зээлд 100 хувийн алдагдлын сан байгуулаад байна.

Борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалтын үнэ цэнийн бууралт

Банк нь бодит үнэ цэнэ нь өртгөөсөө их хэмжээгээр эсвэл урт хугацаанд тогтмол буурч байгаа, борлуулахад бэлэн өөрийн хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтууд дээр үнэ цэнийн бууралтын алдагдлыг бүртгэдэг. “Их хэмжээ”, “Урт хугацаа” гэдгийг тодорхойлоход үнэлэмж шаардлагатай. Энэ үнэлэмжийг хийхдээ Банк нь хувьцааны үнийн өөрчлөлтийн түүх, хөрөнгө оруулалтын бодит үнэ цэнэ нь өртгөөсөө ямар хугацаанд, ямар хэмжээгээр доогуур байсан зэрэг олон хүчин зүйлийг үнэлж үзнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.4 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТОМООХОН ҮНЭЛЭЛТ БА ТООЦООЛЛУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-д олгосон санхүүгийн дэмжлэгийн үнэ цэнийн бууралт

Банк 2013 онд ХДК-ийн Төрийн банкны хувьцааг худалдан авахад зориулж богино хугацаат санхүүгийн дэмжлэг олгосон. Удирдлага энэхүү санхүүгийн дэмжлэгийг Төрийн банкны хувьчлалын орлогоос эргэн төлөгдөнө гэж хүлээж байна. Төрийн банкны хувьчлал хэзээ хийгдэхийг тодорхойлоход Банкны удирдлагаас үнэлэмж шаарддаг.

Эдгээр санхүүгийн тайлангуудын өдрөөр Төрийн банк хувьчлагдаагүй байсан бөгөөд энэ нь удирдлагуудад тодорхойгүй байдал үүсгэсний улмаас 2014 онд ХДК-д олгосон санхүүгийн дэмжлэгт бүрэн сан байгуулсан байна.

Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээлийн анхны хүлээн зөвшөөрөлт

Тодруулга 21-д толилуулсны дагуу Банк нь 2012 оны 11 дүгээр сараас эхлэн төгрөгийн зээлийг дотоодын банкуудад Засгийн газрын үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн нэг хэсэг болох шатахуун, хүнс, барилга болон ноолуурын секторт үйл ажиллагаа явуулдаг дотоодын аж ахуйн нэгжүүдэд дамжуулан зээлдүүлэхээр олгосон. Эдгээр зээлийн нөхцөл, төлбөрийн хугацааг Засгийн газартай хамтарсан тушаалын дагуу тодорхойлсон ба Банк бие даан зээлийн нөхцөлийг тодорхойлохгүй. Түүнчлэн оролцох аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг Засгийн газар сонгодог ба сонгогдсон байгууллагууд нь Банкнаас дахин санхүүжүүлсэн зээлийг аль ч дотоодын банкаар дамжуулан авч болно.

Засгийн газрыннөхцөлийн дагуу банкуудад олгосон зээлийн хүүгийн түвшин нь жилийн 0.5 хувиас 7 хувийн хооронд байна.

Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээлүүд нь тусгай зорилгоор, тодорхойлсон эдийн засгийн салбаруудад чиглэсэн тул анхны хүлээн зөвшөөрөлтийн гарз бүртгээгүй болно.

Эрх хүлээн авагч томилогдсон банкуудад тавих хяналт

Банк Эрх хүлээн авагч томилсон банкуудад хяналт тавьж байгаа эсэх болон улмаар Банкны санхүүгийн тайланд нэгтгэгдэх хэрэгтэй эсэхийг тодорхойлохдоо Банк болон тухайн банкуудын хоорондын харилцааны бодит байдлын талаар үнэлэлт хийсэн. Уг үнэлэлтийг хийхдээ дараах байдлыг харгалзан үзсэн. Үүнд:

- ▶ Банк нь хуулийн шаардлагын дагуу Эрх хүлээн авагч томилсон;
- ▶ Эрх хүлээн авагч нь зөвхөн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн байр сууринаас хандаж банкныг татан буулгах тодорхой зорилготой ба тухайн банкны ямар нэгэн стратегийн шийдвэрийг гаргадаггүй;
- ▶ Эрх хүлээн авагч нь хуулиар тодорхойлсон хүрээнд ажиллах ба өр барагдуулах дарааллыг мөн хуулиар тодорхойлсон. Иймд, Эрх хүлээн авагч нь Банкны үр өгөөжид нөлөөлөх зорилгоор тодорхой шийдвэр гаргах эрхгүй болно;

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.4 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТОМООХОН ҮНЭЛЭЛТ БА ТООЦООЛЛУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Эрх хүлээн авагч томилогдсон банкуудад тавих хяналт (Үргэлжлэл)

- ▶ Хэдийгээр Банк Эрх хүлээн авагчийн хүрээнд банкуудад зээл олгож болох боловч энэхүү зээлийг хадгаламж эзэмшигчдийн хадгаламжийг эргүүлэн төлөх баталгааны хуулийн дагуу Засгийн газрын үүргийг биелүүлэхийн тулд Засгийн газрын нэрийн өмнөөс олгох болно. Ийм учраас эдгээр зээлийн авлагын үр өгөөж нь Засгийн газрын бонд хэлбэртэй байна гэж удирдлага үзэж байна.
- ▶ Үүнээс гадна Эрх хүлээн авагчаас хүлээн авсан үр өгөөж нь өөрчлөлт багатай байна.

Дээрх зүйлүүд дээр үндэслэн Банк нь хэдийгээр эрх хүлээн авсан банкнуудын үйл ажиллагааг удирдах эрхтэй боловч өөрийн эрхээ үр ашигт нөлөөлөх зорилгоор ашиглаж болохгүй ба тэдгээр үр ашиг нь эрх хүлээн авсан банкны гүйцэтгэлээс хамаардаггүй болно. Иймд удирдлага эдгээр банкуудыг санхүүгийн тайланд нэгтгэх шаардлагагүй гэж үзэж байна.

Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-д тавих хяналт

Банк Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-д хяналт тавьж байгаа эсэх болон улмаар Банкны санхүүгийн тайланд нэгтгэгдэх хэрэгтэй эсэхийг тодорхойлохдоо Банк болон ХДК-ийн хоорондын харилцааны бодит байдлын талаар үнэлэлт хийсэн. Уг үнэлэлтийг хийхдээ дараах байдлыг харгалзан үзсэн. Үүнд:

- ХДК дахь эрх мэдэл,
- ХДК-ийн үйл ажиллагаан дахь оролцооноос өгөөж хүртэх нөхцөл байдал болон эрх,
- ХДК дахь өөрийн эрх мэдлээ ашиглан Банкны хүртэх ашгийн хэмжээнд нөлөөлөх чадвар.

Банк ХДК-ийн үйл ажиллагаанд шууд оролцож чаддаг бол Банк ХДК-д эрх мэдэлтэй гэж үзнэ.

ХДК-ийн дүрмийн дагуу, Үндэсний хороо нь долоон гишүүнээс бүрдэх бөгөөд Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч Үндэсний хорооны гишүүн бөгөөд дарга нь байна. Үндэсний хорооны бусад зургаан гишүүд нь:

- Санхүү төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын Төрийн нарийн бичгийн дарга;
- Санхүүгийн зохицуулах хорооны дэд дарга;
- Корпорацийн гүйцэтгэх захирал;
- Гурван гишүүн нь Монголбанкны Ерөнхийлөгч, санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний хамтарсан тушаалаар томилогддог.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

2.4 НЯГТЛАН БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ТОМООХОН ҮНЭЛЭЛТ БА ТООЦООЛЛУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-д тавих хяналт (Үргэлжлэл)

Корпорацитай холбоотой бүх шийдвэр нь Үндэсний хорооны долоон гишүүний саналаар батлагдах ба аль нэг гишүүн нь ХДК-ийн үйл ажиллагааг удирдах давамгайлсан эрхгүй байна. Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч нь Үндэсний хороог даргалах боловч ХДК-ийн үйл ажиллагааг удирдах явцуу эрхгүй бөгөөд Банк нь бусад гурван гишүүдийг томилох хязгаарлагдмал эрхтэй байгаа нь ХДК-д эрх мэдэлгүй гэдгийг илэрхийлж байна. Иймд Удирдлага ХДК-ийг санхүүгийн тайландаа нэгтгэх шаардлагагүй гэж үзсэн.

Тасралтгүй байх зарчим

Удирдлага нь эдгээр санхүүгийн тайланг тасралтгүй байх зарчмын дагуу бэлтгэсэн ба 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банкны өөрийн хөрөнгө сөрөг гарсан. Банк нь үндэсний мөнгөн тэмдэгт гаргагч тул төгрөгийн хөрвөх чадварын эрсдэлд орохгүй гэж үзээд ирээдүйд (урьдчилан харж болох) тасралтгүй байх зарчмаас шалтгаалан Банк үйл ажиллагаа үргэжлүүлэхгүй байх эрсдэл гарахгүй гэдэгт Удирдлага итгэлтэй байна.

Барилгын дахин үнэлгээ

Банк нь барилга байгууламжаа бодит үнэ цэнийн өөрчлөлт нь бусад дэлгэрэнгүй орлогод хүлээн зөвшөөрөгдөх дахин үнэлсэн дүнгээр бүртгэдэг. Банк 2013 онд барилгын бодит үнэ цэнээ үнэлүүлэхээр хараат бус үнэлгээний мэргэжилтэнтэй гэрээ байгуулсан. Барилгуудыг тухайн хөрөнгийн шинж чанар, байршил, нөхцөл байдал гэх мэт зах зээлийн нарийн хүчин зүйлүүдэд тохируулан үнийг харьцуулах замаар зах зээлийн үнэлгээний сууриар үнэлсэн. Удирдлага 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаарх барилгын бодит үнэ цэнэ нь дансны үнээсээ их дүнгээр өөрчлөгдөөгүй гэж үнэлсэн ба энэхүү үнэлгээ нь удирдлагаас барилгуудтай холбоотой өөрсдийн туршлага болон Тодруулга 34-т үзүүлсэн бусад таамаглалуудын талаарх үнэлэмж шаарддаг байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

3. ХҮҮГИЙН ОРЛОГО

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	126,153	114,582
Засгийн газрын үнэт цаас	373	6,741
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	2,080	7,706
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт -Борлуулахад бэлэн	19,510	3,012
Дотоодын үнэт цаас	16,578	—
Бусад хүүгийн орлого	164	676
	<u>164,858</u>	<u>132,717</u>

4. ХҮҮГИЙН ЗАРДАЛ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Гаргасан үнэт цаас	89,440	109,243
Гадаад өр төлбөр	139,997	55,127
Засгийн газрын байгууллагуудын хадгаламж	5,072	80,247
Бусад хүүгийн зардал	5,597	10,770
	<u>240,106</u>	<u>255,387</u>

5. АЛТ, ҮНЭТ МЕТАЛЛЫН АРИЛЖААНЫ ЦЭВЭР АШИГ/(АЛДАГДАЛ)

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Алтны арилжааны ашиг/(алдагдал)	23,240	(36,980)
Алтны дахин үнэлгээний бодит бус алдагдал	(6,873)	(23,021)
Бусад үнэт металлын арилжааны цэвэр ашиг/(алдагдал)	9,195	(6,804)
	<u>25,562</u>	<u>(66,805)</u>

6. ВАЛЮТЫН ХАНШИЙН ЗӨРҮҮНИЙ ЦЭВЭР АШИГ/(АЛДАГДАЛ)

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Валютын ханшийн хөрвүүлгийн бодит бус алдагдал	(370,027)	(264,438)
Валютын ханшийн зөрүүний бодит ашиг	289,928	293,963
Валют арилжааны ашиг/(алдагдал)	6,938	(8,247)
	<u>(73,161)</u>	<u>21,278</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

7. САНХҮҮГИЙН ҮҮСМЭЛ ХЭРЭГСЛИЙН ЦЭВЭР АЛДАГДАЛ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн ашиг/(алдагдал)	(281,145)	52,833
Дахин үнэлгээний бодит бус алдагдал (Тодруулга 18)	(19,232)	(67,214)
	<u>(300,377)</u>	<u>(14,381)</u>

8. ҮНЭТ ЦААСНЫ АРИЛЖААНЫ АШИГ/(АЛДАГДАЛ)

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Дотоодын үнэт цаасны арилжааны алдагдал	–	(6,664)
Борлуулахад бэлэн хөрөнгө оруулалтаарх үнэт цаасны арилжааны ашиг	103	135
	<u>103</u>	<u>(6,529)</u>

9. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БУСАД ОРЛОГО

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Хураамж ба шимтгэлийн орлого	3,210	3,452
Үндсэн хөрөнгийн түрээсийн болон борлуулалтын орлого	559	601
Хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлгүй хувьцаанд оруулсан хөрөнгө оруулалтын орлого	2,536	–
Бусад үйл ажиллагааны орлого	331	152
	<u>6,636</u>	<u>4,205</u>

10. ҮНЭ ЦЭНИЙН БУУРАЛТЫН (АЛДАГДАЛ)/БУЦААЛТ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Бусад авлага (Тодруулга 22)	(85,044)	5,244
Дотоодын банкуудад олгосон зээл (Тодруулга 21)	3,818	11,860
Засгийн газрын үнэт цаас (Тодруулга 19)	–	6,404
	<u>(81,226)</u>	<u>23,508</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

11. ЗАХИРГААНЫ ЗАРДАЛ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Цалин, урамшуулал	8,255	6,983
Нийгмийн хөгжлийн сангийн зардал	3,000	3,000
Үндсэн хөрөнгө ба биет бус хөрөнгийн элэгдэл ба хорогдол (Тодруулга 23)	2,476	2,038
Холбооны болон ашиглалтын зардал	1,485	1,348
Хуулийн болон мэргэжлийн үйлчилгээний зардал	1,626	653
Харуул хамгаалалтын зардал	996	922
Зар сурталчилгааны зардал	933	569
Тээвэр болон томилолтын зардал	708	603
Бусад	2,327	2,371
	<u>21,806</u>	<u>18,487</u>

12. ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БОЛОН БУСАД ЗАРДАЛ

Үйл ажиллагааны зардал		
Мөнгөн дэвсгэрт хэвлүүлэх зардал	11,737	16,484
Алт тээвэрлэлтийн зардал	1,263	599
	<u>13,000</u>	<u>17,083</u>
Бусад зардал		
Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн зардал	–	50,000
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз	–	3,618
Үндсэн хөрөнгө данснаас хассаны гарз	36	151
Бусад зардал	2,922	339
	<u>2,958</u>	<u>54,108</u>
Нийт	<u>15,958</u>	<u>71,191</u>

13. МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Бэлэн мөнгө	57,990	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж (Тодруулга 14)		
- Богино хугацаат гадаад валютын хадгаламж	207,777	1,592,170
- Хугацаагүй хадгаламж	1,083,418	247,620
- Зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж	117,275	110,459
	<u>1,466,460</u>	<u>2,013,940</u>

Мөнгөн гүйлгээний тайлангийн зорилгоор дээрх дүнгүүдийг мөнгө ба түүнтэй адилтгах хөрөнгө гэж тайлагнасан болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

14. ГАДААДЫН САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГӨ, ХАДГАЛАМЖ

	2014	2013
	сая төгрөг	сая төгрөг
Богино хугацаат гадаад валютын хадгаламж	207,777	1,592,170
Хугацаагүй хадгаламж	1,083,418	247,620
Зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж	117,275	110,459
Хязгаарласан бэлэн мөнгө	758	738
Дэлхийн банкинд оруулсан хувь, хөрөнгө	118	104
Бусад хувь хөрөнгө	4	4
	<u>1,409,350</u>	<u>1,951,095</u>

Богино хугацаат гадаад валютын хадгаламж

Үүнд гадаадын Төв банкуудад болон бусад санхүүгийн байгууллагуудад ам.доллар, болон английн фунтээр, илэрхийлэгдсэн 51 хүртэлх хоногийн хугацаатай (2013 онд 92 хоног), богино хугацаат хадгаламжууд багтана.

Хугацаагүй хадгаламж

Үүнд гадаадын Төв банкуудад болон бусад санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан харилцах дансууд багтана.

Хязгаарлагдсан бэлэн мөнгө

Үүнд гуравдагч талын хүсэлтээр Цюрихийн харьяа Шүүхээс хязгаарлалт тогтоосон 397,703 Швейцар франк буюу 758 сая төгрөг (2013 онд 738 сая төгрөг) орно. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг Тодруулга 28-аас харна уу.

Зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж

Энэ үлдэгдэл нь Банкнаас ОУВС-д оруулсан хувь хөрөнгөтэй холбоотой зээлжих тусгай эрхийн хадгаламжийг илэрхийлнэ. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-нээр энэхүү үлдэгдэл 42.9 сая зээлжих тусгай эрх (2013 онд 43.2 сая зээлжих тусгай эрх) илэрхийлэгдсэн ба энэхүү үлдэгдэлд хүү тооцдог.

Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө

Энэ нь Дэлхийн банкны группийн гишүүн болох шаардлагын дагуу Дэлхийн банкинд байршуулсан хадгаламж болон түүнд оруулсан хувь хөрөнгө юм. Энэ дүн нь харгалзах өр төлбөрийн дүнтэй таарч байгаа (Тодруулга 27-с харна уу) ба хүү тооцдоггүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

14. ГАДААДЫН САНХҮҮГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГӨ, ХАДГАЛАМЖ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө (Үргэлжлэл)

Бүх үлдэгдэл дүнгүүд хугацаа хэтрээгүй ба үнэ цэнэ нь буураагүй бөгөөд Удирдлагын зүгээс энэхүү хөрөнгө нь эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын гишүүн орнуудын Төв банкууд болон бусад нэр хүнд бүхий олон улсын байгууллагуудад байршуулсан тул бүрэн эргэн төлөгдөнө гэж үзэж байна. Эдгээрийн аль нь ч барьцаа хөрөнгөөр бүртгэгдээгүй. Удирдлага эдгээр хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ нь дансны үнэтэйгээ ойролцоо гэж итгэж байгаа. Газар зүйн шинжилгээ, валютын ханшийн эрсдэл, хүүгийн эрсдэл болон дуусгавар хугацааны шинжилгээг Тодруулга 32-с үзнэ үү.

15. САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ-БОРЛУУЛАХАД БЭЛЭН

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Өрийн үнэт цаас - борлуулахад бэлэн		
Олон улсын төлбөр тооцооны банкны гаргасан бонд	113,133	494,187
АНУ-ын Засгийн газрын үнэт цаас	189,763	290,149
РАМП хөрөнгө оруулалтын данс	189,681	166,110
Монголын ипотекийн корпорациас гаргасан ИЗББ	748,742	–
Өмчийн үнэт цаас - борлуулахад бэлэн		
Өмчийн хөрөнгө оруулалт, өртгөөр	5,620	3,084
	<u>1,246,939</u>	<u>953,530</u>

“РАМП” хөрөнгө оруулалтын данс

2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хөрөнгө оруулалтын дансны үлдэгдэл нь 0.3 сая ам.доллар (613 сая төгрөг)-ийн мөнгөн хөрөнгө, 100.3 сая ам.доллар (189,068 сая төгрөг)-ийн үнэт цааснаас бүрдэж байна. Хөрөнгө оруулалтын дансыг АНУ-ын Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкинд байршуулсан.

Хөрөнгө оруулалтын данс дахь үнэт цаасны дийлэнх хэсгийг АНУ-ын Засгийн газрын бонд болон бусад орны Засгийн газрын байгууллагаас гаргасан үнэт цаас бүрдүүлж байна.

Хөрөнгө оруулалтын данс дахь өрийн үнэт цаасны зээлийн эрсдэлийн чанарыг Стандарт ба Пүүрсийн рейтинг эсвэл Мүүдийс болон Фичийн рейтингийн аль багаар үнэлэхэд АА-ААА зэрэглэлтэй байна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

15. САНХҮҮГИЙН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ-БОРЛУУЛАХАД БЭЛЭН (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Монголын ипотекийн корпорациас (МИК) гаргасан давуу эрхтэй Ипотекийн зээлээр барьцаалагдсан бонд (ИЗББ)

Банк нь 2014 оны 06 сарын 14-нд МИК болон дотоодын банкуудтай Орон сууцны зээлийн санхүүжилтын гурвалсан гэрээ байгуулсан ба уг гэрээний хүрээнд Банк дотоодын банкуудад олгосон бага хүүтэй зээлийн төлбөрт МИК-ийн гаргасан давуу эрхтэй ИЗББ-г хүлээн авсан. Уг бонд нь 20 жилийн хугацаатай, жилийн 4.5 хувийн хүүтэй болно.

Өмчийн хөрөнгө оруулалт, өртгөөр

Хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлгүй энгийн хувьцаа нь Монголын ипотекийн корпораци, Олон улсын хөрөнгө оруулалтын банк, Олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагааны банкинд оруулсан хөрөнгө оруулалтыг илэрхийлнэ. Хөрөнгийн бирж дээр бүртгэлтэй зах зээлийн үнэ байхгүйн улмаас эдгээр хөрөнгө оруулалтыг өртгөөр нь бүртгэдэг. Эдгээр хөрөнгө оруулалтуудад зах зээл байхгүй ба Банк эдгээрийг урт хугацаагаар эзэмших төлөвтэй байна.

Санхүүжигч талын санхүүгийн мэдээлэлд үндэслэн удирдлага 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-нээр энэхүү хөрөнгө оруулалтуудын хувь үнэ цэнэ бууралтын шинж тэмдэг байхгүй хэмээн үзэж байна.

16. УРВУУ БУЦААН ХУДАЛДАН АВАХ ХЭЛЦЛҮҮД

	2014 Сая төгрөг	2013 Сая төгрөг
Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банк	944,686	503,177
Дотоодын банкууд	521,871	1,026,038
	<u>1,466,557</u>	<u>1,529,215</u>

Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банк

Банк Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкинд байршуулсан хадгаламжаараа Автомат Хөрөнгө оруулалтын хөтөлбөрт хамрагдсан. Энэхүү хөтөлбөрийн дагуу 100,000 ам.доллараас давсан дүн Нью-Йоркийн Холбооны нөөцийн банкны буцаан худалдан авах гэрээнд (“буцаан худалдан авах репо”) хөрөнгө оруулагддаг. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар буцаан худалдан авах репо гэрээнд оруулсан хөрөнгө оруулалт нь 501 сая ам.доллар (944,686 сая төгрөг)-тай тэнцүү байсан. Энэхүү хөрөнгө оруулалт нь хоёр хоногийн хугацаатай, жилийн 0.09 хувийн хүүтэй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

16. УРВУУ БУЦААН ХУДАЛДАН АВАХ ХЭЛЦЛҮҮД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дотоодын банкууд

Дотоодын банкуудтай байгуулсан урвуу буцаан худалдан авах хэлцлүүд нь нь ирээдүйн тодорхой нэг өдөр, тогтсон үнээр буцаан худалдах нөхцөлтэй Төв банк (Тодруулга 24) болон Засгийн газрын үнэт цаасуудаар баталгаажсан богино хугацаат зээлийг илэрхийлнэ. Энэхүү хэрэглүүрүүд нь тав хоногийн хугацаатай, жилийн 14 хувийн хүүтэй бөгөөд хугацаа хэтрээгүй, үнэ цэнийн бууралтгүй.

17. АЛТ, ҮНЭТ МЕТАЛЛ

	2014 Сая төгрөг	2013 Сая төгрөг
Бодит үнэ цэнээр		
Мөнгөжсөн алт	207,066	251,440
Мөнгөжсөн мөнгө	116	305
Өртгөөр		
Мөнгөжөөгүй алт, мөнгө	121,154	30,127
Цэвэршүүлэхээр ачуулсан алт	1,321	
Зоос, түүх соёлын үнэт зүйлс	4,302	5,297
	<u>333,959</u>	<u>287,169</u>

Мөнгөжсөн алт нь Английн төв банк болон Нова Скотиа банкинд байршдаг. Бусад үнэт метал (мөнгөжөөгүй алт, мөнгө, бусад хольц метал болон гулдмай, мөнгөний хүдэр), зоос болон түүх соёлын үнэт зүйлсийг Банкннд хадгалдаг.

18. ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрүүд нь хугацаа нь дараагийн тайлант хугацаанд дуусах дотоод болон гадаадын банкуудтай байгуулсан гадаад валютын своп хэлцэл, шатахууны салбарт зориулсан үнэ тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд зээл олгосон дотоодын банкуудтай байгуулсан гадаад валютын форвард хэлцлүүдийн бодит үнэ цэнийг илэрхийлдэг.

Доорх хүснэгт нь хөрөнгө ба өр төлбөрөөр бүртгэгдсэн үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн бодит үнэ цэнийг нэрлэсэн үнийн хамт харуулж байна. Нэрлэсэн үнэ нь өссөн дүнгээрээ үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн суурь хөрөнгийн дүн байх бөгөөд үндсэн хүү эсвэл хүүгийн индексээс шалтгаалан үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн үнэлгээнд өөрчлөлт орно. Нэрлэсэн үнэ нь жилийн эцсийн байдлаарх дуусаагүй гүйлгээний хэмжээг харуулах боловч зах зээлийн болон зээлийн эрсдэлийн алийг нь ч илэрхийлэхгүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

18. ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Нэрлэсэн	Бодит үнэ цэнэ		Нэрлэсэн	Бодит үнэ цэнэ	
	Үнэ	Хөрөнгө	Өр төлбөр	Үнэ	Хөрөнгө	Өр төлбөр
	2014	2014	2014	2013	2013	2013
	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг
Форвард	202,175	–	20,177	455,381	–	57,473
Своп	1,289,766	3,264	69,533	661,494	2,803	12,544
	1,491,941	3,264	89,710	1,116,875	2,803	70,017

Хэлцлийн эхний өдөр үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрүүд нь маш бага эсвэл огт шилжүүлэг шаардахгүй ба ихэвчлэн хоёр талын амлалтын солилцоо хийгддэг. Хэдий тийм ч эдгээр санхүүгийн хэрэглүүрүүд нь хөшүүргийн өндөр зэргийг дамтамжтай шаардах ба маш хувьсамтгай байдаг. Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн хэлцлийн хөрөнгө, түвшин болон индексийн үнэлгээн дэх харьцангуй бага хэмжээний өөрчлөлт ч Банкны ашиг, алдагдалд томоохон нөлөө үзүүлж болзошгүй байдаг.

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр эдгээр үүсмэл хэрэглүүрүүдийн дуусах хугацаа, жигнэсэн дундаж форвард ханш дараах байдалтай байв.

		Жигнэсэн дундаж форвард ханш 2014	Дуусах хугацаа 2014	Жигнэсэн дундаж форвард ханш 2013	Дуусах хугацаа 2013
Форвард					
ам.долл/төг	Худалдах	1,532.00 төг	1-6 сар	1,450.75 төг	2-6 сар
Своп					
ам.долл/төг	Худалдан авах	1,793.74 төг	3 сар хүртэл	1,530.20 төг	6 сар хүртэл
ам.долл/төг	Худалдах	1,870.42 төг	3 сар хүртэл	1,396.11 төг	6 сар хүртэл
ам.долл/төг	Худалдах	2,033.16 төг	1-5 жил	–	–
юань/төг	Худалдах	291.79 төг	1-6 сар	230.94 төг	1-6 сар
юань/ам.долл	Худалдах	6.1232 юань	1-10 сар	6.1348 юань	1 сар хүртэл

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүрийн хэлцлийн эрсдэлийг Банк зах зээлийн эрсдэлийн ерөнхий удирдлагынхаа нэг хэсэг болгон хянадаг. (Тодруулга 32-с харна уу).

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

19. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ҮНЭТ ЦААС

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Сангийн яамны үнэт цаас (хорогдуулсан өртгөөрөө)	202,404	–
Хуримтлагдсан хүүгийн авлага	2,424	–
	<u>204,828</u>	<u>–</u>

Банк Засгийн газрын үнэт цаасыг хоёрдогч захаас урамшуулалтай үнээр худалдаж авсан. Үнэт цаасны нэрлэсэн үнэ 195 сая төгрөг ба жилийн 9.6-аас 10.3 хувийн хүүтэй, 2016, 2018 онуудад хугацаа нь дуусах нөхцөлтэй.

Засгийн газрын үнэт цаасны үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сангийн хөдөлгөөнийг доор үзүүлэв.

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	–	6,404
Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сангийн буцаалт (Тод 10)	–	(6,404)
12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	<u>–</u>	<u>–</u>

20. ДОТООДЫН БАНКУУДАД БАЙРШУУЛСАН ХӨРӨНГӨ, ХАДГАЛАМЖ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Дотоодын банкуудад байршуулсан хугацаат хадгаламж	–	405,000
Хуримтлагдсан хүү	–	896
	<u>–</u>	<u>405,896</u>

Энэ үлдэгдэл нь 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаарх дотоодын банкуудад төгрөгөөр байршуулсан, 365 хүртэлх хоногийн хугацаатай, жилийн 4 хувь болон 7 хувийн хүүтэй хадгаламжийг илэрхийлсэн. Дотоодын банкуудад байршуулсан бүх хугацаат хадгаламжуудын хугацаа тайлант жилд дууссан болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

21. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл	2,060,974	2,770,573
Татан буугдсан Анод банкинд олгосон зээл	73,812	77,630
Бусад зээл	24,971	16,888
	2,159,757	2,865,091
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сан	(73,812)	(77,630)
	2,085,945	2,787,461

Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл

Банк нь 2012 оны 11 дүгээр сараас эхлэн Засгийн газрын үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд төгрөгийн зээлийг дотоодын банкуудад сонгогдсон салбарт (шатахуун, хүнс, барилга гэх мэт) үйл ажиллагаа явуулж буй дотоодын аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад дамжуулан зээлдүүлүүлэхээр олгосон.

Эдгээр зээлийн нөхцөл болон хугацааг Засгийн газар тодорхойлдог ба оролцогч банкууд бие даан зээлийн нөхцлийг тодорхойлох боломжгүй. Түүнчлэн оролцох аж ахуйн нэгж байгууллагуудыг Засгийн газар сонгодог ба сонгогдсон аж ахуй нэгж байгууллагууд аль ч дотоодын банкуудаар дамжуулан тус зээлийг (Монголбанк дахин санхүүжүүлсэн) авч болно.

Засгийн газрын нөхцөлийн дагуу банкуудад олгосон зээлийн хүүгийн түвшин жилийн 0.5 хувиас 7 хувийн хооронд байна.

МИК болон дотоодын банкуудтай байгуулсан Орон Сууцны Зээлийн Санхүүжилтын үндсэн гэрээний дагуу Банк дотоодын банкуудад үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээлийн төлбөрт МИК-ийн гаргасан давуу эрхтэй ИЗББ-г хүлээн авсан. (Тодруулга 15-г үзнэ үү).

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

21. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Татан буугдсан Анод банкинд олгосон зээл

2008 оны 12 дугаар сарын 12-нд Анод банкны богино хугацаанд төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хангах зорилгоор Банк Анод банк дахь Бүрэн эрхт төлөөлөгчидтэй зээлийн гэрээнд гарын үсэг зурсан. Зээлийн гол зорилго нь харилцагчдын хадгаламжийг Банкн дахь мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах тухай хуулийн дагуу эргэн төлөх байсан бөгөөд дээрх хуулинд Монгол улсын Засгийн газар банкуудад байршсан иргэдийн харилцах, хадгаламжийг батлан даах ба хэрэв банк дампуурсан тохиолдолд Засгийн газар иргэдийн харилцах-хадгаламжийг буцаан олгоно гэж заажээ. Зээлийн гэрээгээр 147.9 тэрбум төгрөгийн зээлийн шугам нээлгэсэн ба гэрээний нийт дүнгийн хязгаараас хэтрэхгүйгээр Анод банк нь хэсэгчлэн зээл авч болох бөгөөд хэсэгчлэн авсан зээл тус бүр нь анх олгогдсон өдрөөсөө 6 сарын дотор буцаан төлөгдөхөөр заасан. Зээлийн хүү нь 7 хоногийн Банкны үнэт цаасны хүүтэй тэнцүү ба зээл олгох үед Банкны долоо хоногийн хугацаатай үнэт цаасны хүү жилийн 9.75 хувьтай тэнцүү байв. Гэрээний дагуу хүүг 90 хоног бүр хуримтлуулж, Анод банкны харилцах данснаас шууд хасахаар заасан байна. Анод банкинд олгосон энэхүү зээл нь Анод банкны харилцагчиддаа олгосон 186.3 тэрбум төгрөгийн зээлээр баталгаажсан. Зээлийн анхны олголт нь гэрээнд гарын үсэг зурсан өдөр буюу 2008 оны 12 дугаар сарын 12-ний өдөр хийгдсэн.

Уг зээлийг эргэн төлөхөд хүндрэл учирсан тул, 2009 оны 7 дугаар сарын 28-ний өдрийн гэрээний хавсралтанд заасны дагуу зээлийн хугацааг 6 сараас 12 сар хүртэл сунгасан. Мөн 2009 оноос хойш хүүг хуримтлуулахыг зогсоосон ба 2010 ба 2011 онуудад зээлийн эргэн төлөлт муу байсан. Тиймээс 2010 ба 2011 онд шинээр ямар ч зээл олгогдоогүй бөгөөд Банк Монгол улсын Засгийн газар болон Сангийн яамтай энэхүү зээлийг нөхөн төлүүлэх талаар тохиролцоо хийсээр ирсэн байна.

Банк нь уг зээлээс 2013 онд 11.8 тэрбум төгрөг, 2014 онд 3.8 тэрбум төгрөгийг тус тус барагдуулсан байна.

2010 оноос өмнө Банкны Удирдлага нь татан буугдсан Анод банкнаас авах зээлийн авлагыг Сангийн яамнаас гаргах Засгийн газрын бондоос эргүүлэн төлүүлэх замаар Монгол улсын Засгийн газраас барагдуулна гэсэн дүгнэлттэй байсан тул 2012 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын санг байгуулаагүй байсан. Гэсэн хэдий ч, Засгийн газрын бонд гаргалт нь Монгол улсын Их Хурлаар хэлэлцэгдэн батлагдаагүй байна. Иймд тухайн зээлтэй холбогдон бий болох ирээдүйн мөнгөн урсгалын дүн болон цаг хугацааны талаарх тодорхой бус байдлаас шалтгаалан 2012 онд Банк нь татан буугдсан Анод банкны зээлийн үлдэгдэлд үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын санг 100 хувиар нөхөж байгуулсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

21. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төгрөгөөр олгосон зээл

“Бусад зээл”-ийн нэг хэсэг болох төгрөгөөр олгосон зээлд Азийн хөгжлийн банк (АХБ)-ны дэмжлэгтэйгээр дотоодын банкуудад олгосон 964 сая төгрөгийн (2013 онд 645 сая төгрөг) зээл, Герман улсын Засгийн газрын (КФВ) дэмжлэгтэйгээр дотоодын банкуудад олгосон 5,759 сая төгрөгийн (2013 онд 5,225 сая төгрөг) зээл болон 9,224 сая төгрөгийн (2013 онд 459 сая төгрөг) барьцаат зээлүүд тус тус багтаж байна.

АХБ-тай холбоотой зээл нь Монголын хэд хэдэн дотоодын банкуудад олгогдсон бөгөөд дотоодын банкуудад үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, шинээр ажлын байр бий болгох, мал аж ахуй, газар тариаланг хөгжүүлэх зорилгоор олгогдсон. Зээл нь жилийн 10 хувийн хүүтэй ба эргэн төлөлтийн хугацаа нь олгосон өдрөөс хамааран ялгаатай байна. Банкны зээлийн эрсдэл нь зээлдэгчдийн эргэн төлөлтөөс хамаарахгүй бөгөөд Банк зээлийн төлөх хугацаа болмогц тухайн банкны данснаас зээлийг шууд төлүүлэх эрхтэй.

Гадаад валютын зээл

“Бусад зээл”-ийн нөгөө хэсэг болох валютаар олгосон зээлийн дийлэнх хувийг жижиг болон дунд аж ахуй нэгжүүдийг дэмжих зорилгоор дотоодын банкуудад олгосон 8,234 сая төгрөгийн (2013 онд 9,846 сая төгрөг) зээл, банкуудын мэргэжилтнүүдийн ур чадварыг дээшлүүлэх, банкны системийг сайжруулах зорилгоор олгосон 754 сая төгрөгийн (2013 онд 701 сая төгрөг) зээл тус тус бүрдүүлж байна.

Герман улсын Засгийн газраас Монгол улсын жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих зорилгоор дотоодын банкуудад олгосон зээл нь бие даасан хоёр тусдаа КФВ хөтөлбөрөөр хэрэгжиж байна. Эдгээр зээл нь жилийн 1.25 - 1.75 хувийн хүүтэй бөгөөд ямар нэгэн үнэт цаасаар баталгаажуулна. Энэ хоёр хөтөлбөрийн хүрээнд зээлийг дотоодын 3 банкаар дамжуулан КФВ-ийн тавьсан шаардлагад нийцсэн харилцагч нарт олгосон бөгөөд олгосон зээл нэг бүрийн эргэн төлөлтийн хугацаа нь зээл олгосон өдрөөсөө хамааран өөр өөр байна. Банкны зээлийн эрсдэл нь зээлдэгчдийн эргэн төлөлтөөс хамаарахгүй бөгөөд Банк зээлийн төлөх хугацаа болмогц, тухайн банкны данснаас зээлийг шууд төлүүлэх эрхтэй. Эдгээр зээлийн хөтөлбөрүүд болон эдгээртэй холбоотой Банкны Сангийн яаманд төлөх өглөгийн талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг Тодруулга 25-аас харна уу.

Дотоодын банкны ажилчдын ур чадварыг дээшлүүлж, банкуудын програм хангамжийг сайжруулах зорилготой зээл нь Монгол улс ба Азийн Хөгжлийн Банкны хооронд байгуулагдсан гэрээний дагуу “Ди-Эй-Ай” (Тайланд) лимитед компанийн “Банкны сургалтын төв” дээр банкны ажиллагад явуулсан сургалтыг санхүүжүүлэх зорилгоор олгогдсон бөгөөд 14 жилийн эргэн төлөгдөх хугацаатай.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

21. ДОТООДЫН БАНКУУДАД ОЛГОСОН ЗЭЭЛ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2014 оны турш хийгдсэн зээлийн үнэ цэнэ бууралтын алдагдлын сангийн хөдөлгөөнийг доор харуулав.

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	77,630	89,490
Нэмж байгуулсан	—	—
Сангийн буцаалт (Тодруулга 10)	(3,818)	(11,860)
12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	73,812	77,630

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрүүдийн хүрээнд олгосон зээлүүд, төгрөгөөр болон гадаад валютаар олгосон зээлүүдийн хувьд үнэ цэнэ бууралтын шинж тэмдэг илрээгүй тул үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сан байгуулаагүй болно.

Анод банкинд хамаарах зээл болон барьцаат зээлүүдээс бусад дотоодын банкуудад олгосон зээлүүдийн хувьд барьцаагүй. Анод банкны зээлийн багцыг тус банкинд хамаарах зээлэнд барьцаалсан бөгөөд дээр дурьдсанчлан тус банк одоогоор татан буугдах үе шатандаа байна. Барьцаат зээлүүдийн хувьд Засгийн газрын үнэт цаас болон тухайн банкны хэвийн зээлийн багцаар баталгаажсан.

22. БУСАД ХӨРӨНГӨ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Бусад санхүүгийн хөрөнгө		
Хадгаламжийн даатгалын корпорациас авах авлага	204,911	204,912
Компаниудаас авах авлага	50,228	44,821
Гадаадын санхүүгийн байгууллагаас авах авлага	16,485	14,461
Өрийн бичгээрх авлага	537,584	—
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сан	(151,626)	(59,282)
	657,582	204,912
Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө		
Урьдчилж гарсан зардал	151	124
Худалдах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө	450	—
Бусад	816	617
Хасах нь: Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сан	(397)	(229)
	1,020	512
	658,602	205,424

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

22. БУСАД ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хадгаламжийн даатгалын корпораци (ХДК)-аас авах авлага

ХДК-аас авах авлага нь 119.9 тэрбум төгрөгийн зээл болон 85 тэрбум төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэгээс бүрдэнэ. 119.9 тэрбум төгрөгийн зээл нь 2023 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдөр бүрэн төлөгдөх ба 85 тэрбум төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг нь 2014 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдөр эргэн төлөгдөхөөр заасан. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар санхүүгийн дэмжлэг нь эргэн төлөгдөөгүй байсан ба Банк 85 тэрбум төгрөгөөр үнэ цэнийн бууралтын сан байгуулсан.

Компаниудаас авах авлага

Аж ахуйн нэгжүүдээс авах авлагад өмнөх жилүүдэд Банктай хийсэн алтны опцион хэлцлийнхээ үүргийг биелүүлээгүй алт олборлогч компаниудаас авах 35,534 сая төгрөгийн (2013 онд 31,358 сая төгрөг) авлага орж байгаа ба эдгээр авлагыг найдваргүйд тооцон үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын санг бүрэн байгуулсан. Банк үүнээс хойш ямар нэгэн алтны опцион хэлцэл хийхээ больсон. 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар аж ахуйн нэгжүүдээс авах бусад авлагын үлдэгдэл 14,607 сая төгрөгийг мөн үнэ цэнийн бууралтад орсон гэж үзэн санг бүрэн байгуулсан болно.

Эдгээр үлдэгдлүүд нь 2005-2007 онуудад хамаарах ба Банк нь Төв банкны тухай хуулийн 23 дугаар зүйлд заасан “Банк Засгийн газар болон банкнаас бусад хуулийн этгээд, иргэний мөнгөн хөрөнгийг хуримтлуулан хадгалах, төлбөр тооцоо хийх, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглоно” гэсэн заалтыг зөрчиж гүйлгээ хийснээс үүссэн байдаг. Банкны Удирдлага нь “Үнэт металл олборлогч, арилжаалагчдын хүсэлтээр арилжаа хийхэд мөрдөх журам”-ыг 2003 оны 02 дугаар сарын 26-ний өдөр Банкны Ерөнхийлөгчийн 99 дүгээр тушаалаар баталсан ба тус журмын дагуу үйл ажиллагааг шалгаж зарим нэг үл нийцлийг илрүүлсэн боловч энэ нь Банкны үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөхгүй гэж үзсэн.

Гадаадын санхүүгийн байгууллагаас авах авлага

Гадаадын санхүүгийн байгууллагаас авах заргыг бүхэлд нь эргэн төлөгдөхгүй гэж тооцсоны шалтгаан нь тэдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагаа зогссонтой холбоотой байна.

Өрийн бичгээрх авлага

Өрийн бичгээрх авлага нь дотоодын компаниудаас гаргасан 5-6 жилийн хугацаатай, жилийн 3.75-21 хувийн хүүтэй өрийн бичгийн авлагыг илэрхийлнэ.

Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө

Бусад санхүүгийн бус хөрөнгүүд нь голдуу урьдчилгаа төлбөр, ажилтнуудад олгосон урьдчилгаа, хангамжийн материал, бичиг хэргийн материал болон худалдах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгүүдээс бүрдэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

22. БУСАД ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сан

2013 ба 2014 оны турш хийгдсэн бусад хөрөнгүүдийн үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сангийн хөдөлгөөнийг дор харуулав:

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Бусад санхүүгийн хөрөнгө		
01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	59,282	56,065
Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн сангийн ханшийн хөрвүүлэг	7,458	8,461
Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал	85,000	–
Үнэ цэнийн бууралтын алдагдлын сангийн буцаалт	(114)	(5,244)
12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	<u>151,626</u>	<u>59,282</u>
Бусад санхүүгийн бус хөрөнгө		
01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	229	219
Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн сангийн ханшийн хөрвүүлэг	10	10
Үнэ цэнийн бууралтын алдагдал	158	–
12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	<u>397</u>	<u>229</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

23. ҮНДСЭН БА БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ

	Барилга байшин сая төгрөг	Дуусаагүй барилга сая төгрөг	Компьютер, тоног төхөөрөмж сая төгрөг	Нийт үндсэн хөрөнгө сая төгрөг	Биет бус хөрөнгө сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Өртөгсэвэл дахин үнэлгээгээр						
2014 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	46,732	759	8,873	56,364	2,301	58,665
Нэмэгдсэн	11	1,455	280	1,746	47	1,793
Худалдан борлуулсан	(15)	–	(1,598)	(1,613)	(81)	(1,694)
Данснаас хассан	(27)	–	(124)	(151)	–	(151)
Дахин ангилал	1,246	(2,176)	930	–	–	–
Шилжүүлэг	(609)	–	–	(609)	–	(609)
2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	47,338	38	8,361	55,737	2,267	58,004
Хүримтлагдсан элэгдэл						
2014 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	24,426	–	4,250	28,676	1,543	30,219
Тухайн жилийн элэгдлийн зардал	1,020	–	1,205	2,225	251	2,476
Худалдан борлуулсан	(13)	–	(1,577)	(1,590)	(81)	(1,671)
Данснаас хассан	(25)	–	(90)	(115)	–	(115)
Шилжүүлэг	(295)	–	–	(295)	–	(295)
2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	25,113	–	3,788	28,901	1,713	30,614
Дансны цэвэр үнэ	22,225	38	4,573	26,836	554	27,390

Банк 314 сая төгрөгийн дансны үнэ бүхий барилгыг 2014 онд худалдах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгөд шилжүүлсэн (Тод 22 харна уу).

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

23. ҮНДСЭН БА БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ (Үргэлжлэл)

	Барилга байшин сая төгрөг	Дуусаагүй барилга сая төгрөг	Компьютер, тоног төхөөрөмж сая төгрөг	Нийт үндсэн хөрөнгө сая төгрөг	Биет бус хөрөнгө сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Өртөг эсвэл дахин үнэлгээгээр						
2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	25,117	34	9,076	34,227	2,376	36,603
Нэмэгдсэн	1,414	725	1,812	3,951	–	3,951
Худалдан борлуулсан	–	–	(1,604)	(1,604)	(75)	(1,679)
Данснаас хассан	–	–	(411)	(411)	–	(411)
Дахин үнэлгээгээр нэмэгдсэн	25,649	–	–	25,649	–	25,649
Дахин үнэлгээгээр хасагдсан	(5,448)	–	–	(5,448)	–	(5,448)
2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	46,732	759	8,873	56,364	2,301	58,665
Хуримтлагдсан элэгдэл						
2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	3,743	–	4,875	8,618	1,354	9,972
Тухайн жилийн элэгдлийн зардал	545	–	1,229	1,774	264	2,038
Тухайн жилийн элэгдлийн зардал	20,138	–	–	20,138	–	20,138
Худалдан борлуулсан	–	–	(1,594)	(1,594)	(75)	(1,669)
Данснаас хассан	–	–	(260)	(260)	–	(260)
2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	24,426	–	4,250	28,676	1,543	30,219
Дансны цэвэр үнэ	22,306	759	4,623	27,688	758	28,446

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

23. ҮНДСЭН БА БИЕТ БУС ХӨРӨНГӨ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Хамгийн сүүлийн үнэлгээг хараат бус үнэлгээч болох “Үнэлгээ ба төслийн компаниудын консорциум” 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар гүйцэтгэсэн.

Эдгээр барилгуудыг өртгөөр нь бүртгэсэн байсан бол 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар тэдгээрийн дансны үнэ 14,281 сая төгрөг (2013 онд 14,583 сая төгрөг) байх байсан.

2014 оны 12 дугаар сарын 31-ны байдлаар ямар нэг үндсэн болон биет бус хөрөнгө зээлийн барьцаанд байгаагүй (2013 онд 2,504 сая төгрөг).

24. ТӨВ БАНКНЫ ҮНЭТ ЦААС

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Үнэт цаасны өглөг	853,781	1,627,017

Энэхүү үлдэгдэл нь Банкнаас дотоодын банкуудад гаргасан үнэт цаас юм. Эдгээр үнэт цаас нь 7-28 хоногийн хугацаатай бөгөөд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар хүүгийн түвшин нь 12 хувь (2013 онд: 10.50-10.88 хувь) байв. Банк нь үнэт цаасыг инфляцийн түвшинг хянах, илүүдэл мөнгөн хөрөнгийг эдийн засгийн эргэлтээс гаргах зорилгоор гаргадаг.

25. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН БАЙГУУЛЛАГУУДАД ӨГӨХ ӨР ТӨЛБӨР

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Сангийн яаманд төлөх зээлийн өр төлбөр		
- Германы Засгийн газар (КФВ)	15,488	16,015
- Азийн хөгжлийн банк (АХБ)	8,284	8,049
- Олон улсын хөгжлийн агентлаг (ОУХА)	7,004	7,548
Сангийн яамны харилцах, хадгаламж	767,873	1,678,412
	798,649	1,710,024

Сангийн яамны дансууд

Эдгээр харилцах дансууд нь Банкинд байршуулсан Сангийн яамны төрөл бүрийн харилцах дансууд бөгөөд хугацаагүй, хүүгүй болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

25. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН БАЙГУУЛЛАГУУДАД ӨГӨХ ӨР ТӨЛБӨР (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Олон улсын байгууллагаас авсан зээллэгтэй холбоотой Сангийн яаманд төлөх өр төлбөр

Эдгээр өр төлбөр нь Монгол улсын Засгийн газраас “КФВ” (Герман улсын Засгийн газрыг төлөөлж) болон Азийн хөгжлийн банктэй (цаашид “АХБ” гэх) байгуулсан зээлийн гэрээтэй холбоотой. Гэрээнд Монгол улсын Сангийн яам нь санхүүгийн төлөөлөгчөөр Банк нь төслийг хэрэгжүүлэгчээр ажиллаж байна.

Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд КФВ-аас авсан зээл нь бие даасан хоёр хөтөлбөртэй ба 1995 болон 2003 оноос тус тус хэрэгжиж эхэлсэн. Эдгээр зээлүүд нь еврогоор олгогдсон бөгөөд жилийн 0.75 хувийн хүүтэй, 30 жилийн хугацаатай. Эхний болон дараагийн хөтөлбөрийн эргэн төлөлтүүд 2005 болон 2012 оноос эхлэн төлөгдөж эхэлсэн.

АХБ-аас авсан зээл нь Монголд ядуурлыг бууруулах, хувийн бизнесийн салбарыг хөгжүүлэх, Засгийн газарт болон төрийн бус байгууллагууд, банкуудад зөвлөгөө өгөх, сургалт явуулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор олгогджээ. Зээлүүд нь жилийн 1 хувийн (2013 онд: 1 хувь) хүүтэй ба дуусгавар хугацаа нь 27- 30 жил байна.

Сангийн яам нь Монгол улсын Засгийн газрыг төлөөлөн санхүүгийн төлөөлөгчийн үүрэг гүйцэтгэдэг учир Банк КФВ болон АХБ-ны төлбөр тооцоонд шууд хариуцлага хүлээхгүй. Гэхдээ эдгээр зээлийн төслүүдийг хэрэгжүүлэгчийн хувьд Банк нь зээлийн хөрөнгийг дотоодын банкуудад оновчтой хуваарилах үүрэгтэй бөгөөд тэдгээр дотоодын банкууд нь КФВ болон АХБ-ны шалгуурт тэнцсэн зээлийг эцсийн хэрэглэгчдэд хүргэх үйл ажиллагааг хариуцна.

Сангийн яам ба Банк хоорондын гэрээний дагуу Банк нь КФВ болон АХБ-ны гэрээний нөхцөлтэй ижил нөхцөлтэйгээр Сангийн яамнаас эдгээр зээлүүдийг авсан байна. Банк нь эдгээр зээлийн хөрөнгийг өөрийн дансанд байршуулж буйн хувьд, КФВ, АХБ болон Сангийн яамны хоорондын төлбөр тооцоог зохицуулах үүрэгтэй. Энэхүү зээлийн хөрөнгөөс дотоодын банкуудад олгосон зээлийн талаар Тодруулга 21-т харуулав. Сангийн яаманд өгөх эдгээр өглөг болон дотоодын банкуудад олгосон зээлийн талаарх Банкны Удирдлагын үнэлэмжийг Тодруулга 2.4-с харна уу.

Олон улсын хөгжлийн ассоциацийн хувийн хэвшлийг хөгжүүлэх болон санхүүгийн чадавхийг хөгжүүлэх төслийн хүрээнд Монгол улсын Засгийн газарт олгосон зээлийг Банк Сангийн яамнаас дамжуулан авсан ба зээл нь жилийн 1 болон 3 хувийн хүүтэй.

Холбоотой талуудын ажил гүйлгээ, тэдгээрийн үлдэгдлийг Тодруулга 36-д үзүүлэв.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

26. ДОТООДЫН БАНКУУДЫН ХАРИЛЦАХ, ХАДГАЛАМЖ

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Харилцах дансдууд:		
- төгрөгөөр	1,098,540	1,748,766
- валютаар	1,501,042	711,641
Богино хугацаат хадгаламж	127,500	36,790
Гадаад валютын хугацаат хадгаламж	76,380	–
	<u>2,803,462</u>	<u>2,497,197</u>

Харилцах дансны дүн нь дотоодын банкуудаас Банкинд зайлшгүй байлгах нөөц болон бусад төрлийн хадгаламжаас бүрдэнэ. Зайлшгүй байлгах нөөцийг банкууд бусдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгөд тодорхой хувиар тооцож тогтооно.

Богино хугацаат хадгаламж нь дотоодын банкуудын байршуулсан жилийн 8.5 хувийн хүүтэй овернайт хадгаламж юм.

Гадаад валютын хугацаат хадгаламж нь 371 хоногийн хугацаатай, жилийн 5.57 хувийн хүүтэй дотоодын банкуудын байршуулсан ам долларын хадгаламжийг илэрхийлнэ.

27. ГАДААД ӨР ТӨЛБӨР

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Барьцаатай		
Лондонгийн HSBC-ээс авсан зээл	–	238
Барьцаагүй		
Хятадын ардын банкнаас авсан зээл	2,763,903	1,649,346
Токио Мицубиши, Сингапур банкнаас авсан зээл	90,582	–
Олон Улсын Валютын Сан ("ОУВС")		
- ОУВС дахь данс No.1	–	287
- ОУВС дахь данс No.2	–	7
- Зээлжих тусгай эрхийн хуваарилалт (ЗТЭ)	133,190	124,620
Дэлхийн банкинд оруулсан хувь хөрөнгө	118	104
ОУХА-д оруулсан хувь хөрөнгө	34	34
Дэлхийн банкны харилцах данс	60	160
АХБ-ны харилцах данс	1	11
	<u>2,987,888</u>	<u>1,774,807</u>

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

27. ГАДААД ӨР ТӨЛБӨР (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Лондонгийн HSBC-ээс авсан зээл

Энэ нь үндсэн хөрөнгийн худалдан авалтыг санхүүжүүлэх зорилгоор Лондонгийн HSBC банкнаас 10 жилийн хугацаатайгаар авсан зээл юм. Үндсэн зээлийн эргэн төлөлт нь 2005 онд эхэлсэн бөгөөд хүүгийн түвшинг HSBC банкны жилийн үндсэн хүүн дээр 1.75 хувийг нэмж тооцдог. Зээлийн барьцаа хөрөнгө нь уг төлөөлөгчийн газрын байр болно. Тайлант онд уг зээлийн хугацаа дуусч зээлийг бүрэн төлж барагдуулсан.

Хятадын ардын банкнаас авсан зээл

Энэхүү үлдэгдэл нь Хятадын ардын банкнаас зээлсэн 6 сараас 1 жилийн хугацаатай юанийн зээл бөгөөд Банк дотоодын банкуудыг юаниар санхүүжүүлэхэд ашигладаг. Хүү нь “200” үндсэн нэгж дээр Шанхай-Интер банкны санал болгосон түвшинг (“SHIBOR”) нэмсэнтэй тэнцүү.

Токио Мицубиши, Сингапур банкнаас авсан зээл

Энэхүү үлдэгдэл нь алтны салбарын санхүүжилтийн тогтолцоог оновчтой болгох арга хэмжээний хүрээнд Токио Мицубиши банкнаас авсан 1 жилийн хугацаатай зээл бөгөөд Монголбанк нь дотоодын алт олборлогч иргэд, аж ахуйн нэгжээс алт худалдан авахад уг санхүүжилтийг ашигладаг. Хүү нь “300” үндсэн нэгж дээр Лондон-Интер банкны санал болгосон түвшинг (“LIBOR”) нэмсэнтэй тэнцүү.

Зээлжих тусгай эрхийн хуваарилалт

ОУВС-ын гишүүн орнуудад ОУВС-д оруулсан хөрөнгийн хэмжээтэй нь хувь тэнцүүлэн ЗТЭ хуваарилсан. Энэ хуваарилалт нь Монголбанкны ОУВС-д өгөх өр төлбөрийг илэрхийлэх ба үүний эсрэгцээ ОУВС-аас ЗТЭ-ийн хадгаламжийг авсан. (Тодруулга 14-г харна уу). Хуваарилалтын цэвэр хуримтлал нь 133,190 сая төгрөг (2013 онд 124,620 сая төгрөг) буюу 48.757 сая ЗТЭ (2013 онд 48.757 сая ЗТЭ)-тэй тэнцүү байна.

Дэлхийн банк ба Олон улсын хөгжлийн агентлагт оруулсан хувь хөрөнгө

Энэ үлдэгдэл нь Банкнаас Дэлхийн банк болон Олон улсын хөгжлийн агентлаг (ОУХА)-т оруулсан хувь хөрөнгө юм.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

28. БУСАД ӨР ТӨЛБӨР

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Бусад санхүүгийн өр төлбөр		
Дотоодын банкны дүрмийн сангийн эх үүсвэрт түр төвлөрүүлсэн хөрөнгө	9,391	16,388
Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хадгаламж	8,758	10,395
Бусад өр төлбөр	9,055	7,850
Бусад өр төлбөр		
Нийгмийн хөгжлийн сан	8,516	9,525
Аккредитивийн заргатай холбоотой байгуулсан сан	45,751	44,532
	<u>81,471</u>	<u>88,690</u>

Дотоодын банкны дүрмийн сангийн эх үүсвэрт түр төвлөрүүлсэн хөрөнгө

Дотоодын банкны дүрмийн сангийн эх үүсвэрт түр төвлөрүүлсэн хөрөнгө нь Монгол улсын дотоодын банкны дүрмийн санг нэмэгдүүлсэнтэй холбоотой нээсэн тусгайлсан дансууд юм. Эдгээр дансуудыг тухайн дотоодын банкууд хөрөнгө оруулалт хийх гэх мэт зорилгоор хэрэглэхээс бусад тохиолдолд хязгаарлалттай. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар дүрмийн санд анх оруулсан хөрөнгийн хэмжээ нь Голомт банкны дүрмийн сангийн нэмэгдлийг илэрхийлсэн (2013: Голомт банк).

Нийгмийн хөгжлийн сан

Банк дотоод журмынхаа дагуу тодорхой хэмжээний хөрөнгийг өөрсдийн ажилтнуудын ажлын болон амьжиргааны нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор Нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилдаг. Энэхүү хөрөнгө Банкны ажилтанд тэтгэмж, тусламж олгох, ажлын үзүүлэлтээр шагнах, Банкны ажилтны нийгмийн байдлыг хангах үүднээс орон сууц худалдан авах болон хэрэгцээтэй үед нь ажилтанд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэхэд зориулагдсан байна. Банкны Удирдлага 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Нийгмийн хөгжлийн санд хуваарилсан хөрөнгийг хүлээгдэж буй үүргээ биелүүлэхэд хангалттай гэж үзсэн.

Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хадгаламж

Банк бус санхүүгийн байгууллагаас байршуулсан хадгаламж нь төрийн байгууллага болох Үнэт цаасны төлбөр тооцоо, төвлөрсөн хадгаламжийн төвийн болон Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн харилцах данснуудаас бүрдэнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

28. БУСАД ӨР ТӨЛБӨР (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Аккредитивийн заргатай холбоотой байгуулсан сан

Аккредитивийн заргатай холбоотой байгуулсан сан нь 2008 онд үүссэн шийдэгдээгүй хэрэгтэй холбоотой үүссэн. Швейцар болон Герман улсуудад үйл ажиллагаа явуулдаг санхүүгийн байгууллагатай 2008 оноос хойш хийсэн аккредитивийн гэрээтэй холбоотойгоор шүүхэд нэхэмжилж, шүүх үйл ажиллагаа нь үргэлжилж байгаа. Банк энэ шүүхэд аккредитивийн гэрээний дагуу өөрийн хүлээсэн үүргийн хүрээнд байр сууриа баттай хамгаалж байгаа хэдий ч 2009 онд нийт дүнгээр (хүүг оруулан) нь эрсдлийн сан байгуулсан. 2013 болон 2014 оны туршид гадаад валютын ханшийн хэлбэлзлийн нөлөөнөөс гадна нөөцийн санд өөрчлөлт ороогүй.

Эдгээр аккредитивтэй холбогдуулан Америкийн нэгдсэн улсын өмнөд Флоридагийн дүүргийн шүүхэд Банк залилан, гэрээний зөрчил гэх мэт хууль зөрчсөн үндэслэлээр тодорхой хувь хүн болон байгууллагуудыг шүүхэд дуудан зарга үүсгээд байгаа. Уг хувь хүн болон байгууллагаас нэхэмжилж буй дүн нь Банкны төлж болзошгүй дээр дурдсан өр төлбөрөөс мэдэгдэхүйц хэмжээгээр давж байгаа юм. Хэрэг Банкны хувьд нааштай шийдэгдэх хандлагатай байгаа хэдий ч хариуцагчид авлагыг бүрэн хэмжээгээр барагдуулна гэсэн хангалттай баталгаа байхгүй байна. Тиймээс Банк санхүүгийн тайланд авлага хүлээн зөвшөөрөөгүй боловч нэхэмжилсэн төлбөрөө барагдуулахаар тууштай ажиллаж байна.

29. ДҮРМИЙН САН

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Дүрмийн сан	5,000	5,000

Банкны дүрмийн сан нь 100 хувийн төрийн өмч бөгөөд Банкны капиталыг илэрхийлнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

30. БУСАД САН

Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгийн сан

Энэ сан нь борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалтуудын бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтүүдээс бүрддэг.

Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний сан

Энэ сан нь Монголбанкны барилга, байгууламжийн дахин үнэлгээнээс үүссэн олзоос бүрддэг.

Гадаад валютын ханшийн тэгшитгэлийн сан

Энэ санг гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн мөнгөн хөрөнгө, өр төлбөрүүдийн ханшийн тэгшитгэлээс үүссэн бодит бус олз, гарзыг бүртгэхэд ашигладаг.

Үнэт металын дахин үнэлгээний сан

Энэ дансыг нь Банкны эзэмшилд байгаа мөнгөжсөн алтны бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс үүссэн бодит бус олз, гарзыг бүртгэхэд ашигладаг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

30. БУСАД САН (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2013 ба 2014 оны бусад сангийн хөдөлгөөнийг доор харуулав.

	Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгийн сан сая төгрөг	Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний сан сая төгрөг	Валютын дахин үнэлгээний сан сая төгрөг	Үнэт металын дахин үнэлгээний сан сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
2013 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	(342)	7,788	106,527	36,080	150,053
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн ашиг	155	–	–	–	155
Борлуулах үед орлогын тайланруу шилжүүлсэн	135	–	–	–	135
Хуримтлагдсан алдагдалд шилжүүлсэн	–	–	(106,527)	(23,021)	(129,548)
Дахин үнэлгээний нөөцрүү шилжүүлсэн	–	4,263	–	–	4,263
2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	(52)	12,051	–	13,059	25,058
2014 оны 01 дүгээр сарын 01-ний байдлаар	(52)	12,051	–	13,059	25,058
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтийн алдагдал	(271)	–	–	–	(271)
Борлуулах үед орлогын тайланруу шилжүүлсэн	103	–	–	–	103
Хуримтлагдсан алдагдалд шилжүүлсэн	–	–	–	(6,873)	(6,873)
Дахин үнэлгээний нөөц	–	(2)	–	–	(2)
2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	(220)	12,049	–	6,186	18,015

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

31. БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР БА ҮҮРЭГ

Харилцагчдын санхүүгийн хэрэгцээ, шаардлагыг хангахын тулд Банк нь янз бүрийн буцалтгүй үүрэг болон болзошгүй өр төлбөр хүлээж байдаг. Хэдийгээр эдгээр үүргийг санхүүгийн байдлын тайланд тусгаагүй байж болох ч эдгээр нь зээлийн эрсдэл, улмаар Банкны нийт эрсдэлийг бүрдүүлж байдаг.

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Болзошгүй авлага		
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудаас авах авлага	–	11,677
Болзошгүй өр төлбөр		
Экспортын аккредитивүүд	(152,105)	(279,320)
Өрийн бичиг	(31,669)	–
Үүрэг		
Хятадын эрдэн банкнаас авах ашиглагдаагүй зээлийн шугам	1,821,420	545,760
Хятадын ардын банкинд өгөх ашиглагдаагүй зээлийн шугам	(4,500,000)	(2,000,000)
Хөрөнгийн үүрэг	(198)	–
	<u>(2,862,552)</u>	<u>(1,721,883)</u>

Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудаас авах авлага

Банк гадаадын хэд хэдэн санхүүгийн байгууллагад оруулсан хөрөнгө оруулалтыг өртгөөр нь бүртгэсэн учир нь хөрөнгө оруулалтын шинэ үнэлгээний талаар гуравдагч хөрөнгө оруулагчид зарга үүсгэсэнтэй холбоотой байна. Тиймээс банк нь өртөг болон маргаантай байгаа үнэлгээний зөрүүг зарга шийдэгдэх хүртэл болзошгүй хөрөнгөөр бүртгэсэн. Маргаан тайлант хугацаанд бүрэн шийдэгдэж Банк хувьцаа хуваарилалтыг нэмэгдэл орлогоор 2014 онд хүлээн зөвшөөрсөн. Тодруулга 9 болон 15-д үзүүлэв.

Экспортын аккредитивүүд

Экспортын аккредитив нь Монгол улсын Засгийн газарт экспортын гэрээ хэлцэлтэй холбоотойгоор олгогдоно. Экспортын аккредитивээр Банк Монгол улсын Засгийн газрын эсвэл төрийн байгууллагуудын өмнөөс тэдгээрт болон Засгийн газрын хүсэлтээр бусад байгууллагуудад үйлчилгээ үзүүлсэн ба бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлсэн гадаадын хуулийн этгээдүүдэд төлбөр шилжүүлэх үүрэг хүлээнэ. Энэхүү тайланд тусгагдсан экспортын аккредитивын дүнд АНУ, Швейцар болон ХБНГУ-ийн шүүхэд шийдэгдээгүй байгаа заргууд багтсан ба Банк эдгээр хууль зүйн болзошгүй төлбөр үүсгэж болох аккредитивүүдэд сан байгуулж, сангийн үлдэгдэл 2014 болон 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар 45,751 сая төгрөг болон 44,532 сая төгрөг байсан. Тодруулга 28-с харна уу.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

31. БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР БА ҮҮРЭГ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Экспортын аккредитивүүд (Үргэлжлэл)

Банкны Удирдлага 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар аккредитивийн шийдэгдээгүй хэрэгт байгуулсан сангаас бусад аккредитив, зээлийн шугамаарх үүрэг хариуцлагын бодит үнэ цэнийг материаллаг бус хэмээн дүгнэсэн байна. Ашиглагдаагүй байгаа зээлийн шугам болон аккредитивийн гэрээт үлдэгдэл нь ирээдүйн бэлэн мөнгөний шаардлагыг бий болгохгүй. Учир нь эдгээр санхүүгийн хэрэгслүүд нь ямар нэгэн санхүүжилтгүйгээр хугацаа нь дуусах буюу цуцлагддаг.

Хятадын ардын банктай байгуулсан своп хэлцлийн гэрээ

Банк нь 2011 оны 5 дугаар сард Хятадын ардын банктай “Хятадын юань/Монгол төгрөг солилцох своп хэлцэл”-ийн гэрээ байгуулсан ба гэрээг 2014 оны 8 дугаар сард шинэчлэн баталсан. Төв банкууд санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байлдыг хангах зорилгоор богино хугацаанд хөрвөх чадварыг хангах, хоёр улсын эдийн засгийн хөгжлийн төлөө хоёр орны худалдааг дэмжих зорилгоор энэхүү гэрээг байгуулсан.

Уг гэрээний дагуу Хятадын ардын банк (ХАБ) ба Банк нь юаниар төгрөг эсвэл төгрөгөөр юань худалдах, худалдан авах болон дараа нь түүнийгээ буцаан худалдах, худалдан авах байдлаар гүйлгээ хийж болно. Эдгээр зорилгын хүрээнд Төв банк бүр нөгөө талдаа зориулан өөрийн орныхоо мөнгөн тэмдэгтээр илэрхийлэгдэх хүү тооцдоггүй тусгай дансдыг нээсэн. Өөрөөр хэлбэл ХАБ юанийн дансыг Банкинд, Банк төгрөгийн дансыг ХАБ-д зориулан тус тус нээсэн.

Төв банкууд энэхүү мөнгөн хөрөнгийг санхүүгийн зах зээлийг тогтворжуулах зорилгоор богино хугацаанд хөрвөх чадварыг хангах, хоёр орны хоорондын худалдааг санхүүжүүлэхэд болон гэрээнд заасан бусад зорилгоор ашиглана. Гэрээнд зааснаар энэхүү хөрөнгийн ашиглах хугацаа нь 12 сар хүртэл байна. Хөрөнгө ашиглах зөвшөөрлийг нэг тал нь нөгөөгөөсөө авах ёстой ба тухайн ашиглах хөрөнгийн дээд хэмжээ нь Банкны хувьд гэрээний дүн болох 15 тэрбум юань (2013 онд 9 тэрбум юань), ХАБ-ны хувьд 4.5 их наяд төгрөг (2013 онд 2 ихнаяд төгрөг)-өөр хязгаарлагдана. Банк ашигласан хөрөнгийг буцаан төлөх өдрөө хүүг гэрээнд тусгайлан заасан хүүгийн түвшнээр тооцож төлөх үүрэгтэй. Банк юань ашигласан тохиолдолд хүүгийн түвшин нь 200 суурь нэгж дээр Шанхай-Интер Банк санал болгосон түвшинг (“ШИБОР”) нэмсэнтэй тэнцэх ба ашиглах хугацааны турш тооцно. Харин ХАБ төгрөг ашигласан тохиолдолд хүүгийн түвшин нь банк хоорондын төгрөгийн жигнэсэн дундаж хүүгийн түвшинтэй тэнцүү байх ба үүнийг мөн ашигласан хугацаанд тооцно.

Тайланд жилийн туршид Банк нэмэлт 3 тэрбум юанийн худалдан авалт хийсэн бөгөөд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар ашигласан дүнгийн үлдэгдэл 9 тэрбум юань буюу 2,732,130 сая төгрөг (2013 онд 6 тэрбум юань буюу 1,637,280 сая төгрөг)-т хүрсэн. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөрх ашиглаагүй дүн болох 6 тэрбум юаньтай тэнцэх 1,821,420 сая төгрөг нь (2013 онд 2 тэрбум юань буюу 545,760 сая төгрөг) Банкны зээлтэй холбоотой үүргийг илэрхийлнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

31. БОЛЗОШГҮЙ ӨР ТӨЛБӨР БА ҮҮРЭГ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад шийдэгдээгүй хэргүүд

Тодруулга 28-д дурьдсан аккредитивийн заргатай холбоотой байгуулсан сангаас гадна, удирдлага нь 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банк нь хариуцагч талаар татагдсан, материаллаг алдагдалд хүргэж болох шийдэгдээгүй хэрэг байхгүй хэмээн дүгнэж байна. Тиймээс Удирдлага нь эдгээр санхүүгийн тайлангуудад дээр дурьдсан аккредитивтай холбоотой сангаас гадна сан байгуулах шаардлагагүй гэдэгт итгэж байна.

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА

Банкны үйл ажиллагаа нь ямагт эрсдэлтэй байдаг тиймээс ч эдгээр эрсдэлийг тогтмол хянаж зөв зохистой бодлого баримтлах нь Банкны гол зорилго. Эдгээр эрсдэлийг зохистой удирдах нь Монголын банкуудын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангаж инфляцийг зохистой түвшинд барих зөв мөнгөний бодлого явуулахад чухал шаардлагатай. Эдгээр эрсдэлүүд нь Банкны тэргүүний зорилгодоо хүрэх чадварыг хязгаарлах үр дагавартай байж болно. Энэ нь Төв банкинд илүүтэй илрэх бөгөөд гадаад валютын ханшийн зөрүүнээс хүлээх санхүүгийн гэнэтийн алдагдал нь үүний нэг жишээ болно. Эдгээр санхүүгийн алдагдал нь бүхий л төрлийн санхүүгийн эрсдэлээс хамааралтай үүсдэг.

Банкинд тулгарах эрсдэлүүд нь санхүүгийн (зээлийн, хөрвөх чадварын, зах зээлийн), үйл ажиллагааны, нэр хүндээ хадгалах мөн эрх зүйн эрсдэлүүдээс бүрдэнэ. Одоогоор Банкны эрсдэлийн удирдлага нь төвлөрсөн бус бөгөөд газар тус бүрдээ тэдгээрийн үйл ажиллагаанд учирсан аливаа эрсдэлээс сэргийлэх бодлого баримталдаг. Банк нь Монгол улсын Төв банк учраас түүний эрсдэлүүд онцгой байдаг ба тэдгээр эрсдэлүүдийг Банк стратеги төлөвлөлтийн үйл явцаар дамжуулан хянаж, илрүүлж байдаг. Үүнээс гадна Банк нь эрсдэлийн хяналтын стратегийг боловсруулах ба зарчим, хүрээ, бодлого хязгааруудыг хэрэгжүүлэх ажлыг ерөнхийлөн хариуцах болон эрсдэлийн удирдлага, хяналттай холбоотой шийдвэрүүд гаргах эрх бүхий “Эрсдэлийн хороо”-г байгуулах боломжийг идэвхитэй хайж байна. Одоогоор Хөрөнгө оруулалтын хороо нь эрсдэлийн стратегийг боловсруулж, шаардлагатай хязгаарыг тогтоох үүрэгтэй байхад Эрсдэлийн удирдлагын алба болон Валют, эдийн засгийн газар нь үүнтэй холбоотой зарчмууд, үйлчлэх хүрээ, бодлого, хязгаарыг хэрэгжүүлдэг.

Эрсдэлийн удирдлагын бүтэц

Захирлуудын зөвлөл нь эрсдэлүүдийг тодорхойлж хянахад эцсийн хариуцлага хүлээнэ. Гэхдээ эрсдэлийг удирдах, хянах үүрэг бүхий доорх бие даасан нэгжүүд байдаг.

Захирлуудын зөвлөл. Захирлуудын зөвлөл ерөнхий эрсдэлийн удирдлага болон эрсдэлийн стратеги, бодлогыг батлахаас гадна эрсдэлтэй холбоотой асуудлаар Банкны Ерөнхийлөгч, Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгч нар зөвлөмж өгдөг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Эрсдэлийн удирдлагын бүтэц (Үргэлжлэл)

Захирлуудын зөвлөл нь тайлант оны “Хөрөнгө оруулалтын бодлого”-ыг баталж, зөвшөөрөгдөх эрсдэлийн түвшинг тодорхойлдог. Энэхүү зөвшөөрөгдөх эрсдэлийн түвшинд үндэслэн Улсын гадаад валютын нөөцийн бүтцийг гарган Ерөнхийлөгчид танилцуулна. Үүнд гадаад валютын нөөцийн валютын бүтэц, түүний зохистой хэлбэлзэл, хөрөнгийн хуваарилалт, түүний зохистой хэлбэлзэл, хөрөнгө оруулалтын хугацаа, боломжит хэрэглүүр, харилцагч байгууллагууд болон тэдгээрт тавьсан хязгаарлалт зэргийг тусгана. Ерөнхийлөгч харилцагч байгууллагууд болон гаргагчийн зээлийн хязгаарыг улирал тутамд батлах бөгөөд энэ нь зээлийн эрсдэлийг удирдах гол арга юм.

Хяналтын зөвлөл. Хяналтын зөвлөл нь банкны дотоод бүтэц, зохион байгуулалтад харьяалагддаггүй бөгөөд бие даасан хяналт тавьж, Банкны эрсдэлийг ерөнхийд нь хянах үүрэгтэй.

Хөрөнгө оруулалтын хороо. Хөрөнгө оруулалтын хороо нь Банкны эрсдэлийг удирдах үүрэгтэй хамгийн гол хэсэг бөгөөд Захирлуудын зөвлөл, Ерөнхийлөгчид эрсдэлийн удирдлагын бодлого дээр зөвлөмж өгдөг. Хөрөнгө оруулалтын хорооны бүрэлдэхүүнд Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгч, Валют эдийн засгийн газрын захирал, Төлбөр тооцоо, бүртгэлийн газрын захирал, Эрсдэлийн удирдлагын албаны захирлууд багтдаг.

Банкны гадаад валютын нөөцийн эрсдэл нь хамгийн чухал ба энэ нь Банкны нийт хөрөнгөд гадаад валютын хөрөнгийн эзлэх хувиас хамаардаг. Тиймээс Хөрөнгө оруулалтын хороо болон холбогдох газруудын явуулдаг үйл ажиллагаа нь гадаад валютын нөөцтэй холбоотой эрсдэлийг удирдан хяналт тавихад түлхүү чиглэгдэнэ. Хөрөнгө оруулалтын хорооны өөр нэгэн үүрэг бол Эрсдэлийн удирдлагын алба болон бусад холбогдох газруудад хяналт тавих бөгөөд тэдгээр нь санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийн санхүүгийн эрсдэл болон хэрэгжилт бодлоготой нийцтэй байгаа эсэхэд ерөнхийлөн анхаарч ажилладаг. Санхүүгийн эрсдэлийг удирдахад ашигласан аргуудыг доор дурьдав.

Эрсдэлийн удирдлагын алба. Эрсдэлийн Удирдлагын Алба ("ЭУА") нь гадаад валютын нөөцийн удирдлагыг хэрэгжүүлэх, бусад эрсдэлтэй холбоотой үйл ажиллагаа, хараат бус хяналтын үүрэг гүйцэтгэдэг. Мөн гадаад валютын нөөцийн удирдлага, эрсдэлийн бодлого, хязгааруудын хэрэгжилтэд хяналт тавих, тайлагнах үйл ажиллагааг хариуцдаг.

Улсын гадаад валютын нөөцийн удирдлагын журамд зааснаар, нөөцийн удирдлагын зорилго нь Банкны мөнгөний болон гадаад валютын бодлогод тусгагдсан байдаг. Гадаад валютын нөөцийн гол зорилго нь:

- Мөнгөний бодлогыг дэмжих;
- Зах зээлийн валютын ханшийн хэт хэлбэлзлийг зохицуулах;
- Засгийн газрын валютын өр төлбөрт баталгаа гаргах;
- Улс орны хэмжээнд тохиолдсон гамшиг болон онцгой байдлын үед мөнгөний эх үүсвэр болгон хэрэглэх

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Эрсдэлийн удирдлагын бүтэц (Үргэлжлэл)

Санхүүгийн болон үйл ажиллагааны эрсдэлийг бодлоготойгоор удирдаж, хянаснаар гадаад валютын нөөцийн эрсдэлийн удирдлага нь эдгээр зорилгуудад хүрэхэд дэмжлэг болдог. Банк гадаад эрсдэлийг хянахын тулд хөрөнгийг сонгох, хуваарилах стратегийг тодорхойлдог. Үүнд хөрвөх валютын бэлэн байдлыг хадгалж байхад шаардлагатай валютын багцын бүтэц, хөрвөх чадвар ба аюулгүй ажиллагааны шаардлагуудыг хангасан хөрөнгө оруулалтын хэрэглүүрүүдийн зөвшөөрөгдөх хязгаар, хүүгийн түвшний эрсдэлийг хязгаарлахад тавигдах хугацааны шаардлагууд зэрэгт зориулсан параметруудийг бий болгох ажил ордог.

Валют эдийн засгийн газар

Валют эдийн засгийн газар нь холбогдох тусгай албуудаараа дамжуулан хөрөнгө оруулалтын бодлогыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Валют эдийн засгийн газрын захирал нь хөрөнгийн бүрдэл, хэрэгслүүд, харилцагч талууд, дуусгавар хугацаа, гадаад валютын хөрөнгийн хэмжээ зэрэг хөрөнгийн асуудлуудыг удирдан хянах үүрэгтэй.

Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн газар

Банк зорилгодоо хүрэх, бодлого төлөвлөгөөгөө хэрэгжүүлэхийн тулд өөрийн үйл ажиллагаан дахь эрсдэлийн удирдлагын систем нь зохистой, үр ашигтай эсэхийг шалгах, үнэлэх нь Дотоод хяналт, үйл ажиллагааны эрсдэлийн газар (ДХҮАЭГ)-ын эрхэм зорилго юм. Банкны мөрдөж буй бодлого, горимуудын төлөвлөлт, зохион байгуулалт, зохицуулалт, хэрэгжилтийн хяналтын түвшний эрсдэлийн удирдлага, үйл ажиллагаа болон системүүд нь хууль журамд нийцэж буй эсэхийг шалгах түвшний эрсдэлийн удирдлага, санхүүгийн болон үйл ажиллагааны мэдээллийн аюулгүй байдлыг шалгах түвшний эрсдэлийн удирдлага зэргийн зохистой, үр нөлөөтэй байдлыг шалгах, үнэлэх нь ДХҮАЭГ-ын үндсэн чиг үүрэг юм.

ДХҮАЭГ нь эрсдэлийн ерөнхий болон тусгайлсан үнэлгээг хийдэг. Эрсдэлийн зэрэгт нь тааруулан хяналтын хүн хүч нөөцийг зохистой хуваарилах үүднээс урт хугацааны болон жилийн төлөвлөгөөг боловсруулах үед эрсдэлийн ерөнхий үнэлгээг хийдэг бол эрсдэлийн тусгайлсан үнэлгээг тодорхой нэг асуудал үүссэн үед хийдэг. Банкны ДХҮАЭГ нь 2014 оны хяналт, шалгалтын ажлын хөтөлбөр, жилийн төлөвлөгөөний дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Үйл ажиллагааны хэсэг нэг бүрийн болзошгүй болон бодит эрсдэлийн зэргийг тусган харуулж чадах шалгуур үзүүлэлтүүдийг хэрэглэх замаар хяналтын ажлын дарааллыг тодорхойлдог. Энэ зорилгын үүднээс тодорхой зарим нэг шалгуур үзүүлэлтүүдийг боловсруулдаг ба шалгах гэж буй үйл ажиллагаанаас хамааран шалгуур үзүүлэлтийн төрөл нэг бүр дээр зохих жигнэсэн оноог гаргана. Үйл ажиллагааны хэсэг нэг бүр дээр жигнэсэн онооны нийт дүнг гаргаж, тэдгээрийг эрсдэлийн зэргээр нь өндөр, дунд, бага гэж ангилна.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Эрсдэлийн удирдлагын бүтэц (Үргэлжлэл)

Дотоод хяналтын системийг үнэлэх ажил нь дотоод хяналтын ажлын маш чухал хэсэг юм. Энэхүү үнэлгээний ажлын зорилго нь зохистой горимууд, чадварлаг гүйцэтгэл байгаа эсэхийг баталгаажуулах түүнчлэн санхүүгийн тайлагналын системийн найдвартай байдал, бүх үйл ажиллагаануудын хууль журмын нийцлийг баталгаажуулах явдал юм. ДХҮАЭГ нь хяналтын дүгнэлт болон өөрсдийн зөвлөмжүүдийг Ерөнхийлөгч болон Хяналтын зөвлөлд тайлагнадаг. Шалгалт бүрийн эцэст ДХҮАЭГ Банкны удирдлагуудтай шалгалтын үр дүнг хэлэлцэж, удирдлагын авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг эргэн хянадаг.

Зээлийн эрсдэл

Зээлийн эрсдэл нь гэрээ байгуулсан хэрэглэгч, үйлчлүүлэгч, гуравдагч талууд үүргээ биелүүлж чадахгүйд хүрснээс үүдэн алдагдал хүлээж болно. Банкны нэг төрлийн эрсдэл юм. Санхүүгийн хөрөнгөө нэмэгдүүлэх зорилгоор гуравдагч талуудтай хийсэн ажил гүйлгээ болон Банкны зээл олголтос үүдэн зээлийн эрсдэл бий болдог. Зээлийн эрсдэлийг удирдахдаа хөрөнгө оруулалт хийх хөрөнгөө зөв сонгох, нэг төрлийн хөрөнгөнд хийх хөрөнгө оруулалтын хэмжээнд хязгаар тогтоох арга замаар удирддаг. Хөрөнгө оруулалтын төрөл, гуравдагч талуудаас хамааралтай үүдэх зээлийн эрсдэлийн түвшний хязгаарыг Удирдлагаас ойр ойрхон тогтоож жил тутам тогтмол хяналт тавьдаг.

Банк нь санхүүгийн хөрөнгийн зээлжих чанарыг олон улсын үнэлгээний байгууллагаас тогтоосон жишигт тулгуурладаг бол тухайн гадны байгууллагад (жишээлбэл Төв банк) тусгайлан тогтоосон үнэлгээ байхгүй тохиолдолд тухайн орны үнэлгээнд тулгуурлана. Банк нь хэрвээ олон улсын зах зээлийн байдал тогтворгүй байвал системийн эрсдэлд орохоос зайлсхийж тухайн байгууллагуудын үнэлгээг үл харгалзан үйл ажиллагаагаа зогсоох шаардлагатай.

Зээлийн эрсдэлийг бууруулахын тулд гадаад валютын нөөцийг “AAA”-аас “AA-” үнэлгээтэй Засгийн газар (эсвэл Төв банк), “AAA” үнэлгээтэй олон улсын байгууллагууд болон агентлагуудын үнэт цаасанд хөрөнгө оруулдаг. Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хадгаламж болон мөнгөний зах зээлийн хэрэгслүүдэд учрах зээлийн эрсдэл нь олон улсын үнэлгээний байгууллагуудаас “А-” болон түүнээс дээш үнэлгээ авсан харилцагчидтай ажил гүйлгээ явуулах замаар хязгаарлагдаж байна. Хэрэв харилцагч нь нэгээс дээш үнэлгээний байгууллагаас үнэлгээ авсан бол хамгийн бага үнэлгээнд нь үндэслэдэг.

Дотоодын мөнгөний бодлогын үйл ажиллагааны хувьд Банк зээлийн эрсдэлээ бууруулахын тулд барьцаа хөрөнгийг түлхүү хэрэглэдэг. Төв банкны дахин санхүүжилтын журамд зааснаар Монголын дотоодын банкуудад санхүүгийн хэрэглүүрүүд олгоход ашигладаг барьцаа хөрөнгүүдийн үндсэн төрлүүдийг дор дурьдав:

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Зээлийн эрсдэл (Үргэлжлэл)

1. Төв банкны үнэт цаас;
2. Засгийн газрын үнэт цаас;
3. Банкны хүлээн зөвшөөрсөн санхүүгийн байгууллагуудын өрийн бичиг;
4. Санхүүгийн байгууллагуудын гаргасан зээл.

Банкнаас тогтоосон зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг бүх зээлдэгч банкууд хангах ёстой. Хэрэв дотоодын зээлдэгч банкууд энэхүү харьцаануудаас нэгийг л биелүүлээгүй тохиолдолд Банк тухайн банкинд олгох буюу олгосон зээлийн үйл ажиллагаагаа цуцалдаг. Банк болзошгүй алдагдлаас хамгаалах зорилгоор барьцаа хөрөнгийн үнэлгээнд эрсдэлийн хямдруулалт хийдэг.

Монголын томоохон банкууд нь олон улсын үнэлгээний байгууллагуудаар зэрэглэлээ тогтоолгодог учир дотоодын банкуудад байршуулсан санхүүгийн хөрөнгийг энэхүү үнэлгээн дээр тулгуурлан хянана. Үнэлэгдээгүй банкуудын хувьд, Банк тэдгээр банкуудын сүүлийн үеийн санхүүгийн мэдээлэл, санхүүгийн харьцааны шинжилгээ болон хамааралтай хөрөнгийн зээлийн эрсдэлийг тодорхойлоход хэрэглэдэг Банкны Хяналт шалгалтын газраас гаргаж буй болон бусад олдоцтой мэдээлэлд тулгуурлан дүгнэлт гаргадаг.

Одоогоор Банк нь өөрийн боловсруулсан зээлийн үнэлгээний системийг банкуудад байршуулсан санхүүгийн хөрөнгийн зээлийн эрсдэлийг үнэлэхдээ ашиглаагүй байна.

Гадаад валютын нөөцийн хувьд, бүх харилцагчдад зээлийн хязгаар байдаг бөгөөд тэдний үнэлгээ, санхүүгийн мэдээлэл болон бусад хүчин зүйлсийг харгалзан үздэг. Банкны Ерөнхийлөгч зээлийн хязгаарыг улирал бүр тогтоох бөгөөд зээл нь тухайн хязгаартаа байгаа эсэхийг Эрсдэлийн удирдлагын алба өдөр тутам хянана.

Банк өөрийн зээлийн эрсдэлийг хянахын тулд санхүүгийн хөрөнгийнхөө, ялангуяа банкуудад олгосон зээл болон бусад санхүүгийн хөрөнгийн насжилтын шинжилгээг хийдэг байна. Зээлээ эргэн төлөх чадвар нь муудаж буй харилцагчдын талаарх мэдээллийг Захирлуудын зөвлөлд танилцуулах ба тэд үүнийг хэлэлцэн үзэж холбогдох шийдвэрийг гаргана.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгт нь санхүүгийн хөрөнгүүдийн зээлийн эрсдэлийг Мүүдигийн үнэлгээний системд үндэслэн үнэлж хөрөнгийн ангилал бүрээр харуулав. Доор харуулсан дүнгүүд нь үнэ цэний бууралтын алдагдлын санг оруулаагүй дүнгээр үзүүлэгдэж байна.

	Хугацаа хэтрээгүй, үнэ цэний бууралтгүй					Хугацаа хэтрэсэн эсвэл дангаараа үнэ цэний бууралттай		Нийт
	ААА	АА	А	В	Үнэлгээгүй	сая төгрөг	сая төгрөг	
2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг			
Хөрөнгө								
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	2,044	454,917	835,110	–	4	–	–	1,292,075
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	116,905	375,671	1,523	–	752,840	–	–	1,246,939
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	–	944,686	–	376,099	145,772	–	–	1,466,557
Застийн газрын үнэт цаас	–	–	–	204,828	–	–	–	204,828
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	–	–	–	3,264	–	–	–	3,264
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	–	–	–	1,668,890	417,055	73,812	2,159,757	
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	–	–	–	176,681	480,901	151,626	809,208	
	118,949	1,775,274	836,633	2,429,762	1,796,572	225,438	7,182,628	

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Хугацаа хэтэрсэн эсвэл дангаараа үнэ цэнийн бууралттай				Хугацаа хэтэрсэн эсвэл дангаараа үнэ цэнийн бууралттай	Нийт
	AAA	AA	A	B		
2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдалаар	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг	сая төгрөг
Хөрөнгө						
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,518,168	321,867	15	–	–	1,840,054
Борлуулахад бэлэн Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	922,692	9,814	1,686	–	–	953,530
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	503,177	–	–	682,461	–	1,529,215
Застгийн газрын үнэт цаас	–	–	–	–	–	–
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	–	–	–	2,803	–	2,803
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	–	–	–	180,342	–	405,896
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	–	–	–	1,468,035	–	2,865,091
Бусад хөрөнгө	31	2,227	–	–	–	264,194
	2,944,068	333,908	1,701	2,333,641	136,912	7,860,783

Хэрэв үнэлэгдээгүй харицагч тал нь улсын төв банк эсвэл гадаадын санхүүгийн байгууллага (жишээ нь Английн төв банк) бол тэдгээрийн үнэлгээг тухайн улсын зээлийн зэрэглэлтэй тэнцүүгээр авсан. Бэлэн мөнгө болон зээлжих тусгай эрхийн хадгаламж нь Банкны хувьд зээлийн эрсдэлгүй юм.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Зээлийн эрсдэл (Үргэлжлэл)

Тодруулга 31-д толилуулснаар Банк нь тодорхой хэмжээний зээлтэй холбоотой үүрэг хариуцлага хүлээсэн бөгөөд Монгол улсын Засгийн газар эсвэл тэдгээрийн харьяа байгууллагуудын хүсэлтээр Монгол улсын хувьд чухал ач холбогдол бүхий (бараа үйлчилгээ экспортлох гэх мэт) зээлийн үүрэг хүлээдэг. Энэхүү хэрэгсэлийн гол зорилго нь Засгийн газарт болон бусад төрийн байгууллагуудад санхүүжилтийн хөрөнгийг хангалттай байлгахад оршино. Нээсэн аккредитивүүд нь Банк өмнөөс нь төлбөрийг нь барагдуулах зайлшгүй үүрэг хүлээснийг илэрхийлдэг ба эдгээр хэрэгслийн эрсдэл нь зээлийн эрсдэлтэй ижил юм. Энэ төрлийн эрсдэлийг зээлтэй ижил аргаар бууруулж болно. Зээлтэй холбоотой үүрэг нь Хятадын ардын банкт хийсэн гэрээтэй холбоотой ба ашиглаагүй хэмжээгээр эрсдэл тодорхойлогдоно (Тодруулга 31-аас харна уу). Хийсэн шинжилгээндээ үндэслэн Банкны удирдлага нь энэ төрлийн харилцагчаас үүдэлтэй зээлийн эрсдэлд орох магадлал нь бага хэмээн дүгнэжээ.

Банк зээлийн эрсдэлд өртөх хамгийн их магадлал нь санхүүгийн байдлын тайлангийн мөнгөн хөрөнгийн бүртгэлээрх дүнд нөлөөлдөг. Зээлийн эрсдэл нь Тодруулга 18-д үзүүлсний дагуу барьцаа хөрөнгөөр багасч болно. Аккредитивууд болон зээлийн хэмжээг нэмэх хүсэлтээс үүдэх үүргийн хувьд зээлийн эрсдэлийн дээд хэмжээ нь энэхүү үүрэг хариуцлагын дүнгээр илэрхийлэгдэнэ. (Тодруулга 31-г харна уу).

Зах зээлийн эрсдэл

Зах зээлийн эрсдэл гэдэг нь санхүүгийн хэрэгслүүдийн бодит үнэ цэнэ эсвэл ирээдүйн орж ирэх мөнгөн урсгалын дүн нь хүүгийн түвшин болон валютын ханш гэх мэт зах зээлийн хувьсагчуудын өөрчлөлтөөс үүдэн хэлбэлзэх эрсдэлийг хэлнэ. Зах зээлийн болон хөрвөх чадварын эрсдэлийг үнэлэхдээ удирдлагын гол анхаардаг зүйл нь интервенцийн шаардлага, гадаадын өр төлбөр болон импортын бүтэц юм. Банк энэхүү эрсдэлийг мэдрэмжийн шинжилгээг ашиглан удирдаж хянадаг. Гадаад валютын төвлөрлийг эс тооцвол Банкинд зах зээлтэй холбоотой өөр ноцтой зах зээлийн эрсдэл байхгүй байна. Одоогоор Банк нь үнийн бусад эрсдэлд онцгой байдлаар өртөөгүй болно.

Гадаад валютын эрсдэл

Валютын эрсдэл нь санхүүгийн хэрэглүүрийн үнэ цэнэ нь валютын ханшны хэлбэлзлээс үүдэн өөрчлөгдөж байх эрсдэлийг хэлнэ. Ханшийн эрсдлийг гадаад валютын багцыг төрөлжүүлэх замаар удирдаж болох ба дараах хэмжүүрээр тодорхойлогдоно:

- Гадаад валютын нөөцийн удирдлагад ашигладаг валютууд;
- Гадаад валютын нөөцийн удирдлах зорилгоор гадаад валютаар илэхийлэгдсэн активын тухайн валютын эзлэх хамгийн их хувь хэмжээ, богино ба урт хугацааны хөрөнгө оруулалтын багцыг тодорхойлно.

Гадаад нөөцийн валютын бүтцийг Захирлуудын зөвлөл жил бүр баталдаг.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Гадаад валютын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Доорх хүснэгт нь 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-нээрх ханшийн эрсдэлд мэдэгдэхүйц өртөж буй санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийг валютаар илэрхийлэн харуулж байна.

	Санхүүгийн хөрөнгө сая төгрөг	Санхүүгийн өр төлбөр сая төгрөг	Дериватив сая төгрөг	Цэвэр позиц сая төгрөг
2014				
Ам.доллар	1,728,835	(1,446,273)	(1,578,416)	(1,295,854)
Монгол төгрөг	4,149,828	(3,539,774)	1,310,045	1,920,099
Юань	160,628	(2,786,257)	181,925	(2,443,704)
Евро	240,376	(177,788)	–	62,588
ЗТЭ	117,276	(141,472)	–	(24,196)
Бусад	732,282	(189,076)	–	543,206
	<u>7,129,225</u>	<u>(8,280,640)</u>	<u>(86,446)</u>	<u>(1,237,861)</u>
	Санхүүгийн хөрөнгө сая төгрөг	Санхүүгийн өр төлбөр сая төгрөг	Дериватив сая төгрөг	Цэвэр позиц сая төгрөг
2013				
Ам.доллар	2,772,425	(1,184,119)	1,107,134	2,695,440
Монгол төгрөг	4,414,883	(4,281,298)	(929,257)	(795,673)
Юань	213,169	(2,848,227)	(245,091)	(2,880,149)
Евро	209,787	(33,461)	–	188,003
ЗТЭ	110,459	(132,669)	–	(22,210)
Бусад	175,113	(5,034)	–	170,080
	<u>7,895,836</u>	<u>(8,484,808)</u>	<u>(67,214)</u>	<u>(644,509)</u>

Дараах хүснэгтэд тайлант хугацааны эцсээрх гадаад валютын болон ЗТЭ-ын ханшийн харьцангуй боломжит өөрчлөлтөд ашиг, алдагдал болон өөрийн хөрөнгийн үзүүлэх мэдрэмжийг харуулсан. Хүснэгт дэх сөрөг утгатай дүнгүүд нь ашиг, алдагдал дахь болзошгүй цэвэр хасагдуулгыг илэрхийлэх ба эерэг утгатай дүнгүүд нь боломжит цэвэр өсөлтийг илэрхийлнэ.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Гадаад валютын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Гадаад валют	Валютын ханшийн өөрчлөлт хувиар	Орлогын тайлан ба өмчийн хөрөнгө дахь нөлөө	Валютын ханшийн өөрчлөлт хувиар	Орлого, зардлын данс ба өмчийн хөрөнгө дэх нөлөө
	2014	2014 сая төгрөг	2013	2013 сая төгрөг
Ам.доллар	15% (15%)	(194,378) 194,378	15% (15%)	404,316 (404,316)
Юань	15% (15%)	(366,556) 366,556	15% (15%)	(432,022) 432,022
Евро	15% (15%)	9,388 (9,388)	15% (15%)	26,449 (26,449)
ЗТЭ	15% (15%)	(3,629) 3,629	15% (15%)	(3,331) 3,331
Бусад	15% (15%)	81,481 (81,481)	15% (15%)	25,512 (25,512)

Эрсдэлийн нөлөөний хэмжээ нь Банкны үндсэн үйл ажиллагааны мөнгөн нэгж (төгрөг) болон ЗТЭ-д хамаарагдах мөнгөн нэгжээс бусад валютын хувьд тооцоологдсон болно.

Хүүгийн түвшний эрсдэл

Тус эрсдэл нь хүүгийн түвшний өөрчлөлтөөс үүдэн ирээдүйн мөнгөн урсгал эсвэл санхүүгийн хэрэглүүрүүдийн бодит үнэ цэнэд нөлөөлж болох эрсдэл юм. Хүүгийн түвшний эрсдэлийг удирдах гол зорилго нь хөрөнгө оруулалт тус бүрээс эрсдлийн хэмжээнээс хэтрүүлхгүйгээр хөрөнгө оруулалтын бодлогын хүрээнд тогтвортой үр ашиг хүртэх явдал юм.

Банкны хөрөнгө болон өр төлбөрийн ихэнх хувь нь тогтмол хүүгийн түвшинтэй эсвэл хүүгүй байгаа нь хүүгийн түвшний эрсдэлийг ихээхэн хэмжээгээр бууруулдаг. Стратегийн харьцуулсан үзүүлэлтийг тодорхойлох явцаа, хүүгийн түвшингийн эрсдэлийг багасгах зорилгоор Банк гадаад валютын нөөцийн багцдаа хугацааг нь зааж өгдөг. Энэхүү хугацааны хэрэгжилтийг өдөр бүр хянадаг. Хөрөнгө оруулалтын хугацаа нь хөндлөнгийн шинжилгээний (investment horizon) аргаар тодорхойлогдоно. Хөрөнгө оруулалтын хугацааг 1 жилээр, хамгийн бага үр өгөөжийн түвшинг сөрөг үр өгөөжөөр (1 жилийн хугацаанд үр өгөөжийн өөрчлөлт сөрөг бол), сөрөг үр өгөөжийн хүлээн зөвшөөрөх боломж 5%-аас ихгүй байхаар өөрийн эрсдэлийн түвшинг тодорхойлж, ирээдүйн өгөөжийг таамаглах аргаар зохистой хугацааг тооцдог.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Дараах хүснэгтэд Банкны хүүгийн түвшний эрсдэлийн байдлыг харуулав. Энэ хүснэгтэд Банкны санхүүгийн хөрөнгө, өр төлбөрийг дансны үлдэгдэл дүнгээр, мөн гэрээнд заасан хүүгийн түвшин өөрчлөгдсөн буюу зээлийн хугацаа дуусгавар болсон өдрүүдийн аль түрүүнд болсноор ангилан үзүүлсэн байна.

	Нийт сая төгрөг	Хугацаагүй болон 1 сараас бага		1 – 6 сарын хооронд сая төгрөг	6 – 12 сарын хооронд сая төгрөг	12 сараас дээш сая төгрөг	Хүү тооцлогүй сая төгрөг
		сая төгрөг	сая төгрөг				
2014							
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	7,132,454	3,209,462		1,716,692	652,480	971,862	581,958
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(8,370,350)	(5,265,045)		(2,855,319)	(833)	(29,080)	(220,073)
Нийт хүүгийн мэдрэмжийн зөрүү	(1,237,896)	(2,055,583)		(1,138,627)	651,647	942,782	361,885
2013							
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	7,898,638	3,871,839		1,926,556	500,882	987,819	611,542
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	(8,554,825)	(6,699,647)		(1,699,778)	(778)	(29,476)	(125,146)
Нийт хүүгийн мэдрэмжийн зөрүү	(656,187)	(2,827,808)		226,778	500,104	958,343	486,396

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн хувьд хөвөгч хүүгээр хуримтлагдсан хүү бодогддог: Үүнд ЗТЭ (Тодруулга 14), ЗТЭ-ийн хуваарилалт, Хятадын ардын банкнаас авсан болон Токио Мицубиши банк- Сингапураас авсан зээлүүд (Тодруулга 27) орно. Дараах хүснэгтэд Банкны орлого, зардлын дансны зүйлсийн бусад бүх хувьсагчууд тогтмол байх үед хүүгийн хувь хэмжээний үндэслэлтэй, боломжит өөрчлөлтөд үзүүлэх мэдрэмжийг харуулав.

	Орлого, зардлын данс дахь нөлөө сая төгрөг
2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр	
100 үндсэн нэгжийн өсөлт	(28,386)
100 үндсэн нэгжийн бууралт	28,386
2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр	
100 үндсэн нэгжийн өсөлт	(16,517)
100 үндсэн нэгжийн бууралт	16,517

Дээрх орлого, зардлын данс дахь нөлөөний гол шалтгаан нь хүүгийн хувь өсч (багассан) тохиолдолд хүүгийн өр төлбөрт, ялангуяа Хятадын ардын банк болон Токио Мицубиши банк- Сингапураас авсан зээлд төлсөн хүүгийн зардал (их) бага болохтой холбоотой.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бүс нутгийн төвлөрлийн эрсдэл. 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаарх Банкны хөрөнгө болон өр төлбөрийг газарзүйн байршлаар нь дор харуулав.

2014	Монгол сая төгрөг	ЭЗХАХБ сая төгрөг	ОУВС сая төгрөг	ЭЗХАХБ бүс сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	57,990	–	–	–	57,990
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	–	1,128,547	117,276	163,527	1,409,350
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт - борлуулахад бэлэн	749,233	492,576	–	5,130	1,246,939
Урвуу буцаан худалдан авах хэлшэл	521,871	944,686	–	–	1,466,557
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	2,720	–	–	544	3,264
Засгийн газрын үнэт цаас	204,828	–	–	–	204,828
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	2,085,945	–	–	–	2,085,945
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	635,387	22,195	–	–	657,582
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,257,974	2,588,004	117,276	169,201	7,132,455
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	809,657	–	–	–	809,657
Төв банкны үнэт цаас	853,781	–	–	–	853,781
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	798,649	–	–	–	798,649
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,803,462	–	–	–	2,803,462
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	89,710	–	–	–	89,710
Гадаад өр төлбөр	–	–	133,262	2,854,626	2,987,888
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	27,204	–	–	–	27,204
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	5,382,463	–	133,262	2,854,626	8,370,351
Цэвэр дүн	(1,124,489)	2,588,104	(15,986)	(2,685,425)	(1,237,896)
Болзошгүй өр төлбөр ба үүрэг	(31,669)	(152,105)		(4,500,000)	(4,683,774)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бүс нутгийн төвлөрлийн эрсдэл. 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаарх Банкны хөрөнгө болон өр төлбөрийг газарзүйн байршлаар нь дор харуулав.

2013	Монгол сая төгрөг	ЭЗХАХБ сая төгрөг	ОУВС сая төгрөг	ЭЗХАХБ бүс сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	63,691	–	–	–	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	–	1,639,726	110,459	200,910	1,951,095
Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт - борлуулахад бэлэн	490	950,446	–	2,594	953,530
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	1,026,038	503,177	–	–	1,529,215
Засгийн газрын үнэт цаас	–	–	–	–	–
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	405,896	–	–	–	405,896
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	2,787,461	–	–	–	2,787,461
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	207,715	–	–	–	207,715
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,491,291	3,093,349	110,459	203,504	7,898,603
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	841,129	–	–	–	841,129
Төв банкны үнэт цаас	1,627,017	–	–	–	1,627,017
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	1,710,024	–	–	–	1,710,024
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,497,197	–	–	–	2,497,197
Гадаад өр төлбөр	–	547	124,914	1,649,346	1,774,807
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	104,650	–	–	–	104,650
Нийт санхүүгийн өр төлбөр	6,780,017	547	124,914	1,649,346	8,554,824
Цэвэр дүн	(2,288,727)	(3,092,802)	(14,455)	(1,445,842)	(656,222)
Болзошгүй өр төлбөр ба үүрэг		(267,643)		(2,000,000)	(2,267,643)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бусад эрсдэлийн төвлөрөл

Банкны Удирдлага дээр дурьдсан харилцагчдын хязгаар бүрт зээлдэгчдийн талаарх тайлан мэдээллийг авах замаар зээлийн эрсдэлийн төвлөрлийг судалж, хяналт тавьдаг. 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар Банкинд ийм төрлийн томоохон эрсдэлийн төвлөрөл байхгүй байна.

Төлбөрийн чадварын эрсдэл

Санхүүгийн хэвийн болон хүнд нөхцөл байдалд өөрийн үүргээ гүйцэтгэж чадахгүй байх эрсдэлийг төлбөрийн чадварын эрсдэл гэнэ. Гадаад валютын хөрвөх чадварын эрсдэл нь Банкинд учирдаг хамгийн гол эрсдэлүүдийн нэг юм. Хөрөнгө оруулалтын сонгодог гурван үзүүлэлт (аюулгүй байдал - төлбөрийн чадвар - өгөөж) –ийн хувьд, төлбөрийн чадвар ба аюулгүй байдлын бүх шаардлагууд хангагдсан үед л өгөөжийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн Банкны хөрөнгө оруулалтын бодлого хэрэгжих боломжтой. Импортоос ихээхэн хамааралтай, Засгийн газрын гадаад өрийг байнга төлж байх шаардлагатай, дотоодын зах зээл дээрх валютын эрэлт, нийлүүлэлт байнга хэлбэлзэж байдаг нөхцөл байдлын үед төлбөрийн чадвар нь гадаад валютын нөөцийн удирдлагын авч үзэх ёстой чухал асуудал юм. Төлбөрийн чадварыг удирдахын тулд Банк гадаад валютын нөөцийн багцыг хоёр дэд багцад хуваадаг. Үүнд:

- Төлбөрийн чадварын багц (бэлэн мөнгөний удирдлага эсвэл төлбөрийн чадварын багц орно): Энэ багц нь зээлийн өр төлөх, валютын зах зээлийн үйл ажиллагааг тогтвортой болгох зорилгоор ашигладаг. Энд бэлэн мөнгө, овернайт ба хугацаагүй хадгаламжаас бүрдэнэ. Энэхүү багц нь мөн хугацаат хадгаламжид, өндөр төлбөрийн чадвар (эргэн төлөгдөх чадвар) бүхий мөнгөний зах зээлийн хэрэглүүрт долоо хоногоос 12 сар хүртэлх дуусах хугацаа бүхий үнэт цаасанд болон мөнгөжсөн алтанд хөрөнгө оруулалт болон хийгддэг байна.
- Хөрөнгө оруулалтын багц: Энэ багц нь дунд хугацааны, өндөр төлбөрийн чадвар (эргэн төлөгдөх чадвар) бүхий АНУ-ын Засгийн газар, хэд хэдэн улсын болон агентлагуудын гаргасан үнэт цаасанд хөрөнгө оруулалт хийдэг байна.

Захирлуудын зөвлөл стратегийн зорилт, гадаад валютын нөөцийн багцын хугацааг баталдаг. Эргэн төлөгдөх чадварын эрсдэлийг бууруулахын тулд Улсын гадаад валютын нөөцийн удирдлагын журмын дагуу дараах хөрөнгийн бүтцийг тогтоосон:

- Нийт хөрөнгийн тогтоосон хязгаарын тодорхой хувиас багагүй хэсгийн богино хугацаат (1 жил хүртлэх) хөрөнгө болгон харилцах данс болон валютаар илэрхийлэгдсэн бэлэн мөнгө хэлбэрээр байршуулах;
- Нийт хөрөнгийн тогтоосон хязгаарын тодорхой хувиас багагүй хэсгийн богино хугацаат (1 жил хүртлэх) хөрөнгө болгон 6 сар хүртлэх хугацаатай хадгаламжийн хэлбэрээр байршуулах.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Дараах хүснэгтэд 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр санхүүгийн өр төлбөрийг гэрээнд заасан дуусах хугацаагаар нь харуулсан. Дуусгавар хугацааны тайланд тусгасан өглөгүүд нь нийт зээлийн үүрэг болон санхүүгийн баталгааг оруулан гэрээнд заасан хямдруулаагүй мөнгөн гүйлгээ болно. Санхүүгийн байдлын тайланд дүнгүүд нь хямдруулсан мөнгөн гүйлгээн дээр үндэслэсэн байх тул хямдруулаагүй мөнгөн гүйлгээ нь тайланд тусгасан дүнгээс зөрүүтэй байна. Санхүүгийн деривативууд нь форвард болон своп хэлцлүүдээс хүлээн авах болон төлөгдөх гэрээний дүнд орсон болно.

Аккредитивийг дэмжихэд шаардагдах төлбөрийн чадварын хэмжээ нь дуусах хугацааны шинжилгээнд харуулсан өр төлбөрийн хариуцлагын хэмжээнээс бага юм. Учир нь Банк гуравдагч талыг эдгээр гэрээн дээр үндэслэн хөрөнгө татна гэж үздэггүй байна. Доорх дуусгавар хугацааны шинжилгээний хүснэгт дэх одоогийн нийт гэрээнд үндэслэсэн өр төлбөрийн хэмжээ нь ирээдүйд шаардлагатай мөнгөний хэмжээг илэрхийлэхгүй. Учир нь ихэнхи энэ төрлийн гэрээт өр төлбөр нь ямар нэгэн санхүүжилтгүйгээр хугацаа нь дуусах буюу цуцлагддаг.

Өр төлбөрийн дүн тодорхой бус тохиолдолд тодруулсан дүнг тайлант хугацааны эцсээрх нөхцөл байдлын үндсэн дээр тодорхойлно. Гадаад валютаар хийсэн төлбөрийг тайлант хугацааны эцсийн спот ханшаар шилжүүлэн тооцно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Хямдруулаагүй мөнгөн урсгал дээр үндэслэсэн санхүүгийн өр төлбөрийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

2014	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая төгрөг	1 – 6 сарын хооронд сая төгрөг	6 – 12 сарын хооронд сая төгрөг	12 сараас дээш сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	809,657	–	–	–	809,657
Төв банкны үнэт цаас	855,650	–	–	–	855,650
Засгийн газрын байгууллагад төлөх өр төлбөр	767,874	862	833	29,080	798,649
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,803,462	–	–	–	2,803,462
Гадаад өр төлбөр	135,348	2,832,274	179,248	–	3,146,870
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	27,204	–	–	–	27,204
Нийт төлөгдсөн своп болон форвард хэлэлцүүд:					
- Орох урсгал	(485,945)	(118,375)	(26,677)	(860,457)	(1,491,454)
- Гаргах урсгал	506,130	117,040	27,324	927,406	1,577,900
Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг					
- ХАБ-с авах ашиглаагүй зээлийн шугам	(1,821,420)	–	–	–	(1,821,420)
- ХАБ-д өгөх ашиглаагүй зээлийн шугам	4,500,000	–	–	–	4,500,000
- Бусад болзошгүй өр төлбөр	154,608	6,758	22,408	–	183,774
Санхүүгийн үүрэг хариуцлагын хүрээнд ирээдүйн хугацаанд төлж болзошгүй өр төлбөрүүд	8,252,568	2,838,559	203,136	96,029	11,390,292

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Хямдруулаагүй мөнгөн урсгал дээр үндэслэсэн санхүүгийн өр төлбөрийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

	Хугацаагүй ба 1 сараас бага сая төгрөг	1 – 6 сарын хооронд сая төгрөг	6 – 12 сарын хооронд сая төгрөг	12 сараас дээш сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
2013					
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	841,129	–	–	–	841,129
Төв банкны үнэг цаас	1,630,500	–	–	–	1,630,500
Засгийн газрын байгууллагад төлөх өр төлбөр	1,679,230	980	974	32,497	1,713,681
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,497,197	–	–	–	2,497,197
Гадаад өр төлбөр	125,223	1,675,356	–	238	1,800,817
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	34,633	–	–	–	34,633
Нийт төлөгдсөн своп болон форвард хэлцэлүүд:					
- Орох урсгал	(752,690)	(354,444)	–	–	(1,107,134)
- Гарх урсгал	770,330	404,018	–	–	1,174,348
Зээлтэй холбоотой төлбөрийн үүрэг					
- ХАБ-с авах ашиглаагүй зээлийн шугам	(545,760)	–	–	–	(545,760)
- ХАБ-д өгөх ашиглаагүй зээлийн шугам	2,000,000	–	–	–	2,000,000
- Бусад болзошгүй өр төлбөр	279,320	–	–	–	279,320
Санхүүгийн үүрэг хариуцлагын хүрээнд ирээдүйн хугацаанд төлж болзошгүй өр төлбөрүүд	8,559,112	1,725,910	974	32,735	10,318,731

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Төлбөрийн чадварын эрсдэл (Үргэлжлэл)

Дотоодын банкнаас байршуулсан хадгаламж болон төрийн байгууллагуудад өгөх өр төлбөрүүдийн ихэнх хэсэг нь Банк үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх тогтвортой эх үүсвэр болон үндсэн хадгаламжийг илэрхийлж байна. Үүнтэй адилаар Банк хэдийгээр гэрээний дагуу төлбөр хийх хугацааг хойшлуулах эрхгүй боловч гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө мөн санхүүжилтийн тогтвортой эх үүсвэрийг илэрхийлж байна. Дээрх хүлээгдэж буй дуусгавар хугацаанд суурилсан дуусгавар хугацааны шинжилгээг харна уу.

Банк нь дуусах хугацааны хямдруулаагүй шинжилгээг хэрэглэдэггүй. Харин Банк санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн бүртгэлийн дүнгийн хүлээгдэж буй дуусах хугацаа болон үүнээс үүдэх цэвэр позиц (төлбөрийн чадварын зааг)-ийг хянадаг. Доорх хүснэгт санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн хүлээгдэж буй дуусах хугацааны шинжилгээг харуулсан байна.

Санхүүгийн өр төлбөрийн хүлээгдэж буй дуусах хугацаа нь Банкинд байршуулсан их хэмжээний мөнгө (ихэвчлэн төрийн байгууллагууд болон дотоодын банкуудаас байршуулсан) болон гүйлгээн дэх бэлэн мөнгөнөөс шалтгаалаад гэрээнд заасан дуусах хугацаанаасаа өөр байж болно. Хэрэв санхүүгийн өр төлбөрийг төлөх шаардлага гарахад борлуулахад бэлэн байдаг санхүүгийн хөрөнгө нь борлуулагдахаар хүлээгдэж буй өдөртөө үндэслэн дуусах хугацааны шинжилгээнд хамрагдана. Үнэ цэнийн бууралтад орсон зээл нь ирээдүйд орж ирэх мөнгөн урсгалынхаа цаг хугацаанд тулгуурлан үнэ цэнийн бууралтын сангийн цэвэр дүнд хамаарагдана.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав:

2014	Хугацаагүй болон 1 сараас бага сая төгрөг	1 – 6 сарын хооронд сая төгрөг	6 – 12 сарын хооронд сая төгрөг	12 сараас дээш сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	57,990	–	–	–	57,990
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,408,474	–	–	876	1,409,350
Борлуулахад бэлэн Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	245,636 1,466,557	80,693	28,325	892,285	1,246,939 1,466,557
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	541	1,335	–	–	3,264
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	–	2,424	–	1,388	204,828
Застгийн газрын үнэт цаас	–	–	–	202,404	2,085,945
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	9,136	1,271,187	436,661	368,961	657,582
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	87	187,595	–	469,900	
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	3,188,421	1,543,234	464,986	1,935,814	7,132,455
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	809,657	–	–	–	809,657
Төв банкны үнэт цаас	853,781	–	–	–	853,781
Застгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	767,903	833	833	29,080	798,649
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,803,462	–	–	–	2,803,462
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	20,725	–	648	68,337	89,710
Гадаад өр төлбөр	133,403	2,831,785	22,700	–	2,987,888
Бусад өр төлбөр	9,133	62	–	18,009	27,204
Нийт өр төлбөр	5,398,064	2,832,680	24,181	115,426	8,370,351
Хөрвөх чадварын цэвэр зөрүү	(2,209,643)	(1,289,446)	440,805	1,820,388	(1,237,896)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

32. САНХҮҮГИЙН ЭРСДЭЛИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Санхүүгийн хэрэглүүрийн дуусгавар хугацааны шинжилгээг 2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар доорх хүснэгтэд харуулав.

2013	Хугацаагүй болон 1 сараас бага сая төгрөг	1 – 6 сарын хооронд сая төгрөг	6 – 12 сарын хооронд сая төгрөг	12 сараас дээш сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө					
Бэлэн мөнгө	63,691	–	–	–	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,950,253	–	–	842	1,951,095
Борлуулахад бэлэн Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	379,260 1,529,215	337,861 –	13,649 –	222,760 –	953,530 1,529,215
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	–	–	–	–	–
Засгийн газрын үнэт цаас	–	–	–	–	–
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	255,896	150,000	–	–	405,896
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	8,353	1,728,116	402,221	648,771	2,787,461
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	2,803	–	204,912	–	207,715
Нийт санхүүгийн хөрөнгө	4,189,471	2,215,977	620,782	872,373	7,898,603
Өр төлбөр					
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	841,129	–	–	–	841,129
Төв банкны үнэт цаас	1,627,017	–	–	–	1,627,017
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	1,679,197	778	778	29,238	1,710,024
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,497,197	–	–	–	2,497,197
Гадаад өр төлбөр	125,223	1,649,346	–	238	1,774,807
Бусад өр төлбөр	55,076	49,574	–	–	104,650
Нийт өр төлбөр	6,824,839	1,699,698	778	29,476	8,554,824
Хөрвөх чадварын цэвэр зөрүү	(2,635,368)	516,279	620,004	842,897	(656,221)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

33. ҮҮСМЭЛ САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮР

Доорх хүснэгт нь Банкинд ашиглагдаж байгаа өглөг болон авлагын хувьд гадаад валютын ханшийн хөрвүүлэгт ашиглагдах своп болон форвард хэлцэлээр тайлангийн эцэст бодит үнэ цэнийг тусган харуулж байна. Доорх хүснэгт нь тухайн тайлант хугацаанаас хойш төлбөр төлөгдөх гэрээтэй, харилцагч талуудын төлбөрийг барагдуулахаас өмнөх нийт позицыг үзүүлэв. Гэрээний нөхцөл нь богино хугацаатай.

Гадаад валютын ханшийн хөрвүүлэлт свап, форвард : тайлангийн эцэс дэхь бодит үнэ цэнэ	Хөрөнгө 2014 сая төгрөг	Өр төлбөр 2014 сая төгрөг	Хөрөнгө 2013 сая төгрөг	Өр төлбөр 2013 сая төгрөг
- Төлбөр хийгдэхэд авах ам. долларын авлага (+)	—	202,175	156,565	249,911
- Төлбөр хийгдэхэд төлөх ам. долларын өглөг (-)	(322,683)	(1,032,806)	(245,091)	(512,855)
- Төлбөр хийгдэхэд авах төгрөгийн авлага (+)	325,947	781,349	—	455,381
- Төлбөр хийгдэхэд төлөх төгрөгийн өглөг (-)	—	(222,353)	(153,949)	(262,454)
- Төлбөр хийгдэхэд авах юанийн авлага (+)	—	181,925	245,278	—
Свап, форвард хэлцэлийн валютын ханшийн цэвэр бодит үнэ цэнэ	3,264	(89,710)	2,803	(70,017)

Банк нь зах зээл дэх мэргэжлийн байгууллагуудтай стандарт гэрээ байгуулж гадаад валютын дериватив санхүүгийн хэрэгслээр зуучлагч оролцуулалгүй зах зээлд арилжаа хийдэг. Дериватив нь нөхцөлөөсөө хамаараад зах зээлийн хүүгийн түвшин, гадаад валютын ханш болон бусад хувьсагчийн өөрчлөлтийн үр дүнд эерэг (хөрөнгө) эсвэл сөрөг (өр төлбөр) нөлөөтэй байж болно. Нийт дериватив санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн бодит үнэ цэнэ цаг хугацааны үр дүнд үлэмж хэмжээгээр өөрчлөгдөж болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮРИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭ

Бодит үнэ цэнэ гэдэг нь дампуурсан болон албадан борлуулахад хүрсэн этгээдээс бусад аливаа сонирхож буй талуудын хооронд санхүүгийн хэрэглүүрийн зах зээл дээр арилжаалагдах дүн юм. Зах зээл дээр бүртгэлгүй санхүүгийн хэрэглүүрийн хувьд Банк үнэлгээний техникүүдийг ашигласан.

Банк нь үнэлгээний техникүүдийг ашиглан санхүүгийн хэрэглүүрийн бодит үнэ цэнийг тодорхойлох, толилуулахдаа дараах түвшнийг хэрэглэдэг. Үүнд:

Түвшин 1: ижил төстэй хөрөнгө болон өр төлбөрийн хувьд идэвхитэй зах зээл дээр бүртгэгдсэн (залруулаагүй) үнэ;

Түвшин 2: бүртгэлд бүртгэгдсэн бодит үнэ цэнэд мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлдэг, зах зээл дээр шууд буюу шууд бусаар ажиглагддаг хүчин зүйлсийг ашигладаг үнэлгээний аргачлалууд;

Түвшин 3: бүртгэлд бүртгэгдсэн бодит үнэ цэнэд мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлдэг, зах зээл дээр ажиглагддаг мэдээлэл ашигладаггүй аргачлалууд.

Доорх хүснэгтэд 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаарх Банкны хөрөнгө ба өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийн хэмжилтийн шатлалыг харуулж байна:

	Нийт сая төгрөг	Бодит үнэ цэнийн хэмжилт		
		Идэвхитэй зах зээл дээр бүртгэгдсэн (Түвшин 1) сая төгрөг	Мэдэгдэ- хүйц ажиглагд- даг хүчин зүйлс (Түвшин 2) сая төгрөг	Мэдэгдэ- хүйц ажиглагд- даггүй хүчин зүйлс (Түвшин 3) сая төгрөг
2014				
Санхүүгийн хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр				
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт				
РАМП хөрөнгө оруулалтын данс	189,681	189,681	—	—
ОУ-ын төлбөр тооцооны банкны бонд	113,133	113,133	—	—
АНУ-ын Засгийн газрын бонд	189,763	189,763	—	—
Давуу эрхтэй ИЗББ	748,742	—	748,742	—
Алт, үнэт металл				
Мөнгөжсөн алт	207,066	207,066	—	—
Мөнгөжсөн мөнгө	116	116	—	—
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	3,264	—	3,264	—
Дахин үнэлэгдсэн барилга	22,305	—	—	22,305
Санхүүгийн өр төлбөр, бодит үнэ цэнээр				
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	89,710	—	69,533	20,177

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮРИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бодит үнэ цэнээрээ бүртгэгдсэн, санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийн түвшний хооронд ямар нэг хөдөлгөөн гараагүй.

	Нийт сая төгрөг	Бодит үнэ цэнийн хэмжилт		
		Идэвхитэй зах зээл дээр бүртгэгдсэн (Түвшин 1) сая төгрөг	Мэдэгдэ- хүйц ажиглагд- даг хүчин зүйлс (Түвшин 2) сая төгрөг	Мэдэгдэ- хүйц ажиглагд- даггүй хүчин зүйлс (Түвшин 3) сая төгрөг
2013				
Санхүүгийн хөрөнгө, бодит үнэ цэнээр				
Борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгө оруулалт				
РАМП хөрөнгө оруулалтын данс	166,110	166,110	—	—
ОУ-ын төлбөр тооцооны банкны бонд	494,187	494,187	—	—
АНУ-ын Засгийн газрын бонд	290,149	290,149	—	—
Алт, үнэт металл				
Мөнгөжсөн алт	251,440	251,440	—	—
Мөнгөжсөн мөнгө	305	305	—	—
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	2,803	—	2,803	—
Дахин үнэлэгдсэн барилга	22,305	—	—	22,305
Санхүүгийн өр төлбөр, бодит үнэ цэнээр				
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	70,017	—	12,544	57,473

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮРИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Доорх хүснэгтэд ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайлан дахь бодит үнэ цэнээр хэмжсэн 3 дугаар түвшний хөрөнгө болон өр төлбөрийн ашиг, алдагдлыг харуулж байна.

3 дугаар түвшний хөрөнгө ба өр төлбөр	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Орлогын тайланд бүртгэгдсэн бодит бус алдагдал		
-Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээ	–	(3,618)
-Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	(20,177)	(57,473)
	(20,177)	(61,091)
Бусад дэлгэрэнгүй орлогод бүртгэгдсэн тайлант жилийн ашиг		
-Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээ	–	4,263
	–	4,263

Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр- Дериватив

Зах зээлийн ажиглагдахуйц хүчин зүйлийн үнэлгээний аргачлал ашиглан хэмжсэн дериватив санхүүгийн бүтээгдэхүүнүүд нь голдуу валютын своп, гадаад валютын форвард арилжааны хэлцлүүд байна. Хамгийн их ашигладаг үнэлгээний аргачлал нь өнөөгийн үнэ цэнийг ашиглан тооцолсон форвард болон своп үнэлгээний загварууд байдаг. Уг загвар нь гадаад валютын төрөл бүрийн өгөгдлийг (своп болон форвард ханшийг оролцуулан) ашигладаг.

Зах зээлийн ажиглагдахуйц бус хүчин зүйлийн үнэлгээний аргачлал ашиглан хэмжсэн дериватив санхүүгийн бүтээгдэхүүнүүд нь SIFS-ийн форвард хэлцлүүд юм. Энэхүү деривативуудыг Банкны тусгайлсан хүүгийн хувийг зах зээлийн ажиглагдахуйц бус хүчин зүйл болгож своп загварыг ашиглан үнэлдэг. Тооцоололд ашигласан хүүгийн хувь нь мэдэгдэхүйцээр өсвөл (буурвал) бодит үнэ цэнэ нь ихээхэн хэмжээгээр буурна (өснө).

3 дугаар түвшний санхүүгийн хөрөнгө ба өр төлбөр	Үнэлгээний аргачлал	Мэдэгдэхүйц ажиглагддаггүй хүчин зүйлс	Хязгаар	Бодит үнэ цэнийн хүчин зүйлсийн мэдрэмтгий байдал
Форвард	Форвард үнэлгээний загвар	Жилийн хүүгийн хувь	0.89% - 12.5% (2013: 0.89%-10.5%)	Дотоодын банкуудад санал болгосон зээлийн хүү жилийн 11.6 хувиар (2013: 9.6%) өсвөл (буурвал) бодит үнэ цэнэ нь 1,141 сая төгрөгөөр (2013: 9,197 сая төгрөг) өснө (буурна).

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮРИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээ

Барилга байгууламжийн бодит үнэ цэнийг өртгийн аргаар тодорхойлсон ба үнэлгээчин Монгол улсын Засгийн газрын 336 дугаар тогтоолоор батлагдсан барилгын нэгж талбайн төсөвт өртөг, төсвийн жишиг үнэлгээнд суурилж үнэлгээгээ хийсэн. Үнэлгээний өдөр буюу 2013 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрийн байдлаар хөрөнгийн бодит үнэ цэнэ нь албан ёсны эрхтэй, хараат бус үнэлгээний компаниудийн консорциумын үнэлгээгээр үнэлэгдсэн байна.

Мэдэгдэхүйц ажиглагддаггүй үнэлгээний хүчин зүйл:
Оффисын барилгын метр.квадратын үнэ: 619.27 мянган төгрөг
Банкны барилгын метр.квадратын үнэ: 593.34 мянган төгрөг
Гражийн метр.квадратын үнэ: 509.80 мянган төгрөг

Барилга бүрийн метр.квадратын тооцолсон үнийн томоохон өсөлт (бууралт) нь бодит үнэ цэнийг ихээхэн хэмжээгээр өсгөнө (бууруулна).

Үнэлгээний мэдэгдэхүйц ажиглагддаггүй дээрх өгөгдлүүд нь 2013 онд Банкны хийсэн үнэлгээнд суурилсан. Банк эдгээр өгөгдлүүд нь 2014 онд томоохон хэмжээгээр өөрчлөгдөөгүй гэж үнэлсэн.

Санхүүгийн тайланд бодит үнэ цэнээрээ тусгагдаагүй Банкны санхүүгийн хэрэгслүүдийг ангилал бүрээр нь дансны болон бодит үнэ цэнээр нь харьцуулан дараах хүснэгтээр харууллаа. Энэхүү хүснэгтэд санхүүгийн бус хөрөнгө болон санхүүгийн бус өр төлбөрийн бодит үнэ цэнийг оруулаагүй болно.

	2014		2013	
	Дансны үнэ сая төгрөг	Бодит үнэ сая төгрөг	Дансны үнэ сая төгрөг	Бодит үнэ сая төгрөг
Санхүүгийн хөрөнгө				
Бэлэн мөнгө	57,990	57,990	63,691	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,409,350	1,409,350	1,951,095	1,950,522
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	1,466,557	1,466,557	1,529,215	1,529,215
Засгийн газрын үнэт цаас	204,828	204,828	—	—
Дотоодын банкуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	—	—	405,896	405,000
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	2,085,945	2,085,216	2,787,461	2,786,766
Бусад санхүүгийн хөрөнгө	657,582	657,571	204,948	204,900
	5,882,252	5,881,512	6,942,306	6,940,094

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

34. САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛҮҮРИЙН БОДИТ ҮНЭ ЦЭНЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	2014		2013	
	Дансны үнэ сая төгрөг	Бодит үнэ сая төгрөг	Дансны үнэ сая төгрөг	Бодит үнэ сая төгрөг
Санхүүгийн өр төлбөр				
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	809,657	809,657	841,129	841,129
Төв банкны үнэт цаас	853,781	853,781	1,627,017	1,627,017
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	798,649	798,620	1,710,024	1,708,201
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,803,462	2,803,462	2,497,197	2,497,197
Гадаад өр төлбөр	2,987,888	2,956,041	1,774,807	1,762,739
Бусад санхүүгийн өр төлбөр	27,204	27,142	34,632	34,574
	8,280,641	8,248,703	8,484,806	8,470,857

Бодит үнэ цэнэ нь бодит үнэ цэнийн хүснэгтэд багтсан боловч бодит үнэ цэнээр хэмжэгдээгүй санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөр

Эдгээр санхүүгийн хөрөнгө болон өр төлбөрийн бодит үнэ цэнэ нь зах зээлийн ажиглахуйц өгөгдөхүүн ашигласан үнэлгээний аргачлалаар (тодорхойлбол хямдруулсан мөнгөн гүйлгээний загвар) тодорхойлсноор түвшин 2-т ангилагдсан.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

35. ХУГАЦААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ

Доорх хүснэгтэд тайлант хугацаанаас хойш 12 сарын дотор болон 12 сарын дараа төлөгдөхөөр хүлээгдэж буй дүнгүүдийг санхүүгийн тайлангийн зүйл бүрээр харуулав.

2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар	12 сарын дотор сая төгрөг	12 сарын дараа сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө			
Бэлэн мөнгө	57,990	–	57,990
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,408,474	876	1,409,350
Борлуулахад бэлэн Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	354,654	892,285	1,246,939
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	1,466,557	–	1,466,557
Алт ба үнэт металл	329,656	4,303	333,959
Засгийн газрын үнэт цаас	2,424	202,404	204,828
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	1,876	1,388	3,264
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	1,716,985	368,960	2,085,945
Бусад хөрөнгө	188,702	469,900	658,602
Нийт хөрөнгө	5,527,318	1,940,116	7,467,434
Өр төлбөр			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө	809,657	–	809,657
Төв банкны үнэт цаас	853,781	–	853,781
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	769,569	29,080	798,649
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	2,803,462	–	2,803,462
Үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр	21,373	68,337	89,710
Гадаад өр төлбөр	2,987,888	–	2,987,888
Бусад өр төлбөр	17,711	63,760	81,471
Нийт өр төлбөр	8,263,441	161,177	8,424,618
Цэвэр	(2,736,123)	1,778,939	(957,184)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

35. ХУГАЦААНЫ ШИНЖИЛГЭЭ (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

2013 оны 12 дугаар сарын 31- ний байдлаар	12 сарын дотор сая төгрөг	12 сарын дараа сая төгрөг	Нийт сая төгрөг
Хөрөнгө			
Бэлэн мөнгө	63,691	–	63,691
Гадаадын санхүүгийн байгууллагуудад байршуулсан хөрөнгө, хадгаламж	1,950,253	842	1,951,095
Борлуулахад бэлэн Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт	730,771	222,759	953,530
Урвуу буцаан худалдан авах хэлцэл	1,529,215	–	1,529,215
Алт ба үнэт металл	283,154	4,015	287,169
Засгийн газрын үнэт цаас	–	–	–
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	405,896	–	405,896
Үндсэн болон биет бус хөрөнгө	2,138,690	648,771	2,787,461
Бусад хөрөнгө	88,327	119,900	208,227
Нийт хөрөнгө	7,189,997	996,287	8,186,284
Өр төлбөр			
Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө			
Төв банкны үнэт цаас	841,129	–	841,129
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	1,627,017	–	1,627,017
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	1,680,786	29,238	1,710,024
Гадаад өр төлбөр	2,497,197	–	2,497,197
Бусад өр төлбөр	1,774,569	238	1,774,807
Нийт өр төлбөр	158,707	–	158,707
	8,579,405	29,476	8,608,881
Цэвэр	(8,491,078)	966,811	(422,597)

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫН ТОДРУУЛГА

Хэрэв хоёр этгээд нэг хяналтын дор байдаг эсвэл нэг тал нөгөө талыг хянах эрхтэй буюу нөгөө талд санхүүгийн ба үйл ажиллагааны шийдвэр гаргахад нь мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлдэг талуудыг ерөнхийдөө холбоотой талууд гэж үздэг. Холбоотой тал тус бүрийн хамаарлыг авч үзэхдээ хуулийн хүрээнээс илүү холбоо хамаарлын шинж чанарыг нь авч үздэг.

Банк 2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар дараах холбоотой талуудтай хийсэн гүйлгээ болон дансдын үлдэгдлийг толилуулсан. Үүнд: Засгийн газар (Сангийн яам гэх мэт удирдлагыг нь Засгийн газраас томилдог байгууллагууд), удирдлагыг нь Засгийн газраас томилж, Сангийн яам болон ХДК эзэмшдэг Төрийн банк, удирдлагыг нь Засгийн газраас томилж, Сангийн яам эзэмшдэг Хөгжлийн банк, Банкны дэд ерөнхийлөгчийн даргалсан Үндэсний хорооны долоон гишүүд тус бүрийн саналаар үйл ажиллагааны бүх шийдвэрүүд нь батлагдаж, Засгийн газрын эзэмшдэг Хадгаламжийн даатгалын корпораци хамаарна.

НББОУС 24-т заасан “Засгийн газартай холбоотой байгууллагууд толилуулгын шаардлагаас хэсэгчлэн чөлөөлөгдөнө” гэсэн өөрчлөлтийг Банк хэрэглэсэн байна. Тиймээс Засгийн газартай холбоотой байгууллагуудтай хийсэн дангаараа материаллаг бус ажил гүйлгээнүүдийг энэхүү санхүүгийн тайлангуудад толилуулаагүй болно.

2013 болон 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаарх холбоотой талуудтай хийсэн гүйлгээнүүдийн дансны үлдэгдлийг доор үзүүлэв.

	Засгийн газар сая төгрөг	Төрийн банк сая төгрөг	Хөгжлийн банк сая төгрөг	ХДК сая төгрөг
2014				
Засгийн газрын үнэт цаас	204,828	—	—	—
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	—	127,967	—	—
Санхүүгийн бус байгууллагуудад олгосон зээл	—	—	—	204,911
Своп хэлцлийн үнэлгээ	—	151	—	—
Бусад хөрөнгө	—	31	176,681	—
Төв банкны үнэт цаас	—	(99,836)	—	—
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	—	(410,699)	(107,137)	—
Санхүүгийн бус байгууллагуудийн харилцах, хадгаламж	—	—	—	(351)
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	(798,649)	—	—	—
Своп хэлцлийн үнэлгээ	—	(30)	—	—
Бусад өр төлбөр	—	(62)	—	—
	(593,821)	(382,478)	69,544	204,560

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫН ТОДРУУЛГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

	Засгийн газар сая төгрөг	Төрийн банк сая төгрөг	Хөгжлийн банк сая төгрөг	ХДК сая төгрөг
2013				
Засгийн газрын үнэт цаас	—	—	—	—
Дотоодын банкуудад олгосон зээл	—	249,691	—	—
Санхүүгийн бус байгууллагуудад олгосон зээл	—	—	—	204,911
Бусад хөрөнгө	—	36	—	—
Төв банкны үнэт цаас	—	(209,505)	—	—
Дотоодын банкуудын харилцах, хадгаламж	—	(278,714)	(419)	—
Санхүүгийн бус байгууллагуудийн харилцах, хадгаламж	—	—	—	(3,533)
Засгийн газрын байгууллагуудын харилцах, хадгаламж	(1,710,024)	—	—	—
Своп хэлцлийн үнэлгээ	—	(394)	—	—
Бусад өр төлбөр	—	(59)	—	—
	(1,710,024)	(238,945)	(419)	201,378

2013 болон 2014 онд холбоотой талуудтай хийсэн орлого болон зардлын гүйлгээний дүнг доор харуулав:

	Засгийн газар сая төгрөг	Төрийн банк сая төгрөг	Хөгжлийн банк сая төгрөг	ХДК сая төгрөг
2014				
Хүүгийн орлого	373	6,216	—	600
Хүүгийн зардал	(6,537)	(15,758)	—	—
Шимтгэлийн орлого	253	430	5	—
	(5,911)	(9,112)	5	600

	Засгийн газар сая төгрөг	Төрийн банк сая төгрөг	Хөгжлийн банк сая төгрөг	ХДК сая төгрөг
2013				
Хүүгийн орлого	6,957	7,838	—	155
Хүүгийн зардал	(87,128)	(8,024)	—	—
Шимтгэлийн орлого	281	262	2	—
Хувьцаат капиталд оруулсан хөрөнгө	—	—	—	50,000
	(79,890)	76	2	50,155

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

36. ХОЛБООТОЙ ТАЛУУДЫН ТОДРУУЛГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Бизнесийн ердийн үйл ажиллагааны үр дүнд дээр дурьдсан үлдэгдэл дүнгүүд үүссэн болно. Холбоотой талуудын төлсөн болон хүлээн авсан хүү нь ердийн арилжааны хүүгээр тооцогдсон. Холбоотой талд олгосон зээлээс бусад тайлант жилийн эцсээрх үлдэгдэл дүнгүүд барьцаагаар хангагдаагүй болно. Холбоотой талуудын өглөг эсвэл авлагын дүнд ямар нэгэн хүлээн авсан эсвэл гаргасан баталгаа байхгүй.

Банкны үндсэн удирдлагын цалин болон бусад тэтгэмжийн талаарх мэдээллийг дор толилуулав.

	2014 сая төгрөг	2013 сая төгрөг
Цалин хөлс	539	465
Тэтгэмжүүд	98	113
Нийгмийн болон тэтгэврийн санд төлсөн шимтгэл	70	64
Бусад олговор	392	597
	1,099	1,239

37. ХӨРӨНГИЙН УДИРДЛАГА

Банкны капитал нь Банкны нийт хөрөнгөөс нийт өр төлбөрийг хассан үлдэгдэл дүнгээс бүрдэнэ. Хөрөнгийг удирдахад Банкны баримтлах гол зорилго нь эдийн засгийн хувьд бусдаас хараат бус байж, ажил үүргээ бүрэн хэрэгжүүлэх боломжоор хангахын тулд хөрөнгийг тохиромжтой хэмжээнд барьж байх явдал юм. Банк нь удирдах боломжтой нийт капиталын дүнг энэхүү тайлангийн санхүүгийн байдлын тайланд үзүүлсэн өөрийн хөрөнгө гэж үзнэ.

Банк нь Төв банк тул дүрмийн сантай холбоотойгоор ямар нэгэн шаардлага бусад этгээдээс тавигддаггүй байна. Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд Банкны зайлшгүй байлгах хөрөнгө (дүрмийн сан)-ийн доод хэмжээ болон Банк өөрийн өмчид хуваарилагдах ёстой тухайн жилийн цэвэр ашгийн доод хэмжээг заасан байдаг. Тодруулга 29-д толилуулсны дагуу Банкны дүрмийн сан нь 2014 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар 5,000 сая төгрөг (2013 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар 5,000 сая төгрөг) байсан нь хуулинд заасан доод хэмжээг хангаж байна. Мөн Банк цэвэр ашгийн 40 хувиас доошгүй хэсэг нь Банк өөрийн хөрөнгийн хэсэгт хуваарилагдаж цэвэр ашгийн үлдэх (цэвэр ашгийн 60%-иас ихгүй) хэсэг нь улсын төсвийн дансанд хуваарилагдана хэмээн дээрх хуульд заажээ. Банк хуримтлагдсан алдагдалтай байгаа тул 2013 болон 2014 онуудад Улсын төсөвт шилжүүлэг хийгээгүй.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

37. ХӨРӨНГИЙН УДИРДЛАГА (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

Ашиг, алдагдал ба бусад дэлгэрэнгүй орлогын тайланд харуулснаар Банк 2014 онд 535,473 сая төгрөг (2013: 251,072 сая төгрөг)-ийн алдагдал хүлээсэн ба жилийн эцэст өөрийн хөрөнгө 929,794 сая төгрөг (2013: 394,151 сая төгрөг)-ийн сөрөг дүнтэй гарсан байна. Банкны өөрийн хөрөнгө 2012 оноос хойш сөрөг дүнтэй байгаа бөгөөд Удирдлага энэ талаар Засгийн газар, Улсын Их Хурлын холбогдох байнгын хороонд мэдэгдэх зэрэг хуулийн дагуу холбогдох арга хэмжээ авсан. Төв банкны тухай хуулийн 38¹ дугаар зүйлд “Монголбанкны пассив нь актив хөрөнгөөс хэтэрсэн тохиолдолд Засгийн газар үнэт цаас гаргах замаар уг зөрүүг нөхөх асуудлыг Улсын Их Хурал шийдвэрлэнэ” гэж заасан байдаг.

Тиймээс Засгийн газар Банкны энэхүү дутагдлыг санхүүжүүлэх үүрэг хүлээгээгүй болно. Гэвч Банк үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулахад энэхүү болзошгүй хөрөнгийн дутагдлыг арилгах нь зайлшгүй шаардлагатай гэж үзвэл Улсын Их Хурал энэхүү дутагдлыг арилгах зорилгоор Засгийн газрын бондыг ашиглаж болно.

Энэхүү хуулийн 37 дугаар зүйлд Банкны дахин үнэлгээний сан нь дараах хэсгүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:

- Монгол төгрөг болон гадаад валют солилцооны ханшийн хэлбэлзлээс болж алт болон гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө болон өр төлбөрийн валютыг дахин үнэлснээс үүдэлтэй зөрүү;
- Үндсэн хөрөнгө (байшин, барилга гэх мэт.) -ийн дахин үнэлгээнээс үүдэлтэй зөрүү.

Түүнчлэн мөн хуулийн 37 дугаар зүйлд гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн хөрөнгө ба өр төлбөр болон алтны дахин үнэлгээнээс үүдэлтэй зөрүүнүүд нь Банкны цэвэр ашгийг тодорхойлоход оруулахгүй гэсэн байна.

Тиймээс Банк гадаад валютын, үнэт металлын, үндсэн хөрөнгийн болон борлуулахад бэлэн санхүүгийн хөрөнгүүдийн дахин үнэлгээний сангуудыг тус тус бий болгосон. Дэлгэрэнгүйг Тодруулга 30-аас харна уу.

38. ТАЙЛАНТ ХУГАЦААНЫ ДАРААХ ҮЙЛ ЯВДЛУУД

- Тодруулга 22-т дурьдсанчлан Монгол Улсын Хөгжлийн банкнаас гаргасан векселийн хугацаа 2015 оны 2 дугаар сарын 12-нд дууссан бөгөөд энэхүү тайлан гарах өдөр хүртэл Хөгжлийн банк векселийн төлбөрийг төлөөгүй байна. Банк нь одоогоор Хөгжлийн банктay авлага барагдуулах талаар хэлэлцэж байгаа ба энэхүү тайлан гарах өдрийн байдлаар векселийн үлдэгдэл дүнгийн 50 хувьтай тэнцэх 78,999 сая төгрөгийн найдваргүй авлагын сан байгуулаад байна.
- Тодруулга 22-т толилуулсан компанийн гаргасан өрийн бичгийн нэг нь жилийн хүүг 21 хувиас 7 хувь болгон бууруулах нөхцөлийг хангасан тул Банк энэхүү авлагын хуримтлагдсан хүүгийн орлогыг 2015 онд 4,085 сая төгрөгөөр бууруулсан болно.

МОНГОЛБАНК

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА – 2014 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 31

38. ТАЙЛАНТ ХУГАЦААНЫ ДАРААХ ҮЙЛ ЯВДЛУУД (ҮРГЭЛЖЛЭЛ)

- 2014 оны 11 дүгээр сарын 13-ны өдрийн Улсын Их Хурлын 69 тоот тогтоолын дагуу Банк Тодруулга 2.4-т дурьдсан Үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрөөс үе шаттай гарч байгаа ба дотоодын банкуудад уг хөтөлбөрийн хүрээнд нэмэлт зээл, үүсмэл санхүүгийн хэрэглүүр олгохоо түр зогсоосон байна.

Банкны Удирдлага нь тайлант хугацаа дуусгавар болсон өдрөөс хойш энэхүү тайлан гарах өдрийг хүртэл эдгээр санхүүгийн тайлангуудад нөлөөлөх өөр үйл явдал гараагүй гэж үзэж байна.

39. ХАРЬЦУУЛАЛТ

Тодорхой харьцуулсан дүнгүүд тайлант жилийн толилуулгад дахин ангилагдсан болно.

40. МОНГОЛ ХЭЛ ДЭЭРХ ОРЧУУЛГА

Эдгээр санхүүгийн тайлангуудыг Англи хэл дээр мөн бэлтгэсэн болно. Монгол, Англи хувиудын хооронд утга, агуулгын зөрүү гарах тохиолдолд Англи хувийг дагана.

Мөнгөний нийлүүлэлт

Money supply

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of- period	Гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө Currency issued in circulation		Үүнээс Of which			Мөнгө (M1) Money (M1)		Үүнээс Of which
	дүн amount	сарын өөрчлөлт % monthly changes %	Касст байгаа мөнгө Bank's vault	Хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө Currency outside depository corporations		дүн amount	сарын өөрчлөлт % monthly changes %	Төгрөгийн харилцах Current account in DC
				дүн amount	сарын өөрчлөлт % monthly changes %			
2000 12	107,394.4	7.8	6,461.0	100,933.4	7.3	130,775.0	8.9	29,841.6
2001 12	119,205.8	5.7	10,045.1	109,160.7	8.2	156,155.3	6.9	46,994.6
2002 12	134,642.8	0.5	13,859.2	120,783.6	1.2	187,727.8	6.9	66,944.1
2003 12	152,826.6	1.1	21,329.9	131,496.7	-2.1	212,833.4	4.4	81,336.7
2004 12	168,521.1	1.7	25,008.4	143,512.7	3.9	221,327.6		77,814.9
2005 12	191,688.3	3.1	39,318.8	152,369.5	-0.4	269,124.4	6.3	116,754.9
2006 12	245,098.9	5.1	59,972.2	185,126.7	2.6	331,903.4	2.1	146,776.7
2007 12	364,074.4	12.5	80,749.1	283,325.3	8.2	590,471.6	13.6	307,146.3
2008 12	407,210.5	23.0	78,486.5	328,724.0	25.0	647,335.3	18.1	318,611.3
2009 12	371,831.9	2.2	86,838.0	284,993.9	2.3	651,247.0	8.4	366,253.2
2010 12	519,692.4	9.9	131,489.8	388,202.7	10.7	1,157,617.9	16.3	769,415.2
01	565,690.3	8.9	170,922.1	394,768.2	1.7	1,131,534.4	-2.3	736,766.2
02	474,517.4	-16.1	138,076.2	336,441.2	-14.8	1,031,274.1	-8.9	694,833.0
03	531,134.7	11.9	144,313.1	386,821.6	15.0	1,181,542.7	14.6	794,721.1
04	628,571.6	18.3	153,753.1	474,818.5	22.7	1,338,482.3	13.3	863,663.8
05	624,752.2	-0.6	145,813.1	478,939.2	0.9	1,422,762.8	6.3	943,823.7
06	638,773.5	2.2	159,073.3	479,700.2	0.2	1,552,624.4	9.1	1,072,924.2
07	673,939.2	5.5	176,800.3	497,138.9	3.6	1,559,400.7	0.4	1,062,261.9
08	705,791.8	4.7	175,363.1	530,428.7	6.7	1,653,779.0	6.1	1,123,350.3
09	705,251.3	-0.1	180,113.0	525,138.2	-1.0	1,676,234.5	1.4	1,151,096.3
10	694,919.4	-1.5	187,343.0	507,576.4	-3.3	1,622,945.0	-3.2	1,115,368.6
11	678,907.7	-2.3	190,946.8	487,960.9	-3.9	1,552,663.2	-4.3	1,064,702.2
2011 12	713,351.1	5.1	195,857.0	517,494.2	6.1	1,741,075.7	12.1	1,223,581.5
2012 01	656,998.9	-7.9	197,571.7	459,427.3	-11.2	1,565,796.9	-10.1	1,106,369.6
02	673,778.6	2.6	215,380.7	458,397.9	-0.2	1,500,327.8	-4.2	1,041,929.9
03	648,454.6	-3.8	200,372.5	448,082.1	-2.3	1,488,163.7	-0.8	1,040,081.6
04	708,876.4	9.3	210,050.7	498,825.7	11.3	1,595,806.6	7.2	1,096,980.9
05	782,922.5	10.4	187,269.2	595,653.3	19.4	1,741,358.4	9.1	1,145,705.1
06	891,527.8	13.9	228,596.4	662,931.5	11.3	1,797,175.2	3.2	1,134,243.8
07	801,409.3	-10.1	209,693.3	591,716.0	-10.7	1,660,362.3	-7.6	1,068,646.3
08	814,882.5	1.7	223,623.9	591,258.7	-0.1	1,681,086.8	1.2	1,089,828.2
09	745,629.7	-8.5	193,840.6	551,789.1	-6.7	1,658,017.5	-1.4	1,106,228.4
10	717,559.2	-3.8	216,271.6	501,287.6	-9.2	1,578,738.0	-4.8	1,077,450.3
11	722,110.5	0.6	220,890.6	501,220.0	0.0	1,557,134.1	-1.4	1,055,914.1
12	828,450.3	14.7	225,085.0	603,365.3	20.4	1,834,894.1	17.8	1,231,528.8
2013 01	742,095.5	-10.4	226,997.2	515,098.3	-14.6	1,579,396.5	-13.9	1,064,298.2
02	675,601.5	-9.0	209,119.2	466,482.3	-9.4	1,480,366.9	-6.3	1,013,884.6
03	687,718.8	1.8	205,061.0	482,657.7	3.5	1,589,180.2	7.4	1,106,522.4
04	759,822.5	10.5	228,295.1	531,527.4	10.1	1,668,296.9	5.0	1,136,769.5
05	830,979.7	9.4	233,190.4	597,789.3	12.5	1,779,178.3	6.6	1,181,389.0
06	835,813.3	0.6	235,778.9	600,034.4	0.4	2,026,501.7	13.9	1,426,467.3
07	832,173.6	-0.4	245,126.3	587,047.3	-2.2	1,927,595.6	-4.9	1,340,548.3
08	867,821.9	4.3	237,157.0	630,664.9	7.4	1,950,472.6	1.2	1,319,807.8
09	874,965.7	0.8	277,479.2	597,486.4	-5.3	2,016,712.3	3.4	1,419,225.9
10	824,792.1	-5.7	245,402.2	579,389.9	-3.0	1,938,258.2	-3.9	1,358,868.3
11	803,911.5	-2.5	246,227.8	557,683.7	-3.7	1,826,929.8	-5.7	1,269,246.1
12	841,129.3	4.6	259,095.2	582,034.1	4.4	2,093,197.7	14.6	1,511,163.6
2014 01	894,289.7	6.3	274,993.8	619,295.9	6.4	1,963,134.7	-6.2	1,343,838.8
02	756,630.8	-15.4	242,061.1	514,569.7	-16.9	1,755,175.7	-10.6	1,240,606.0
03	801,171.5	5.9	251,357.2	549,814.3	6.8	1,737,315.8	-1.0	1,187,501.5
04	841,608.9	5.0	250,233.8	591,375.0	7.6	1,845,703.9	6.2	1,254,328.9
05	863,001.8	2.5	266,794.7	596,207.0	0.8	1,826,340.0	-1.0	1,230,132.9
06	860,041.0	-0.3	288,893.4	571,147.6	-4.2	1,862,126.7	2.0	1,290,979.1
07	859,579.7	-0.1	404,419.5	455,160.2	-20.3	1,698,459.4	-8.8	1,243,299.2
08	880,080.1	2.4	264,114.0	615,966.1	35.3	1,874,699.0	10.4	1,258,732.9
09	827,298.6	-6.0	291,120.9	536,177.7	-13.0	1,836,379.6	-2.0	1,300,201.8
10	809,649.4	-2.1	321,457.1	488,192.3	-8.9	1,751,772.8	-4.6	1,263,580.5
11	768,989.6	-5.0	345,367.0	423,622.6	-13.2	1,689,756.9	-3.5	1,266,134.3
12	809,657.1	5.3	310,399.4	499,257.7	17.9	1,816,717.7	7.5	1,317,460.1

¹ Тухайн сард хадгаламж эзэлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов

¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Мөнгөний нийлүүлэлт

Money supply

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of- period	Бусад хадгаламж Other deposits		Үүнээс Of which					Мөнгө (M2) Money (M2)	
	дүн amount	сарын өөрчлөлт % monthly changes %	Төгрөгийн хадгаламж Time deposit in DC	Үүнээс Of which		Валютын хадгаламж Time deposits in FC	Валютын харилцах Current account in FC	дүн amount	сарын өөрчлөлт % monthly changes %
				Иргэдийн Individuals	Байгууллагын Corporations				
2000 12	128,067.7	2.1	59,004.3	54,125.9	4,878.4	33,681.9	35,381.5	258,842.6	5.4
2001 12	174,908.9	3.0	87,590.4	79,321.6	8,268.7	47,017.1	40,301.5	331,064.3	4.8
2002 12	282,570.9	3.8	147,384.8	137,355.8	10,029.0	71,147.8	64,038.2	470,298.7	5.0
2003 12	490,499.0	15.8	240,280.1	228,133.5	12,146.6	123,253.9	126,965.0	703,332.4	12.1
2004 12	625,704.9	-0.2	300,976.4	287,894.4	13,082.0	216,434.0	108,294.5	847,032.4	0.9
2005 12	871,014.4	1.6	426,033.6	399,980.0	26,053.6*	245,675.0	199,305.8	1,140,138.8*	2.7
2006 12	1,204,590.0	-4.5	692,483.4	647,774.2	44,709.3	302,921.7	209,184.9	1,536,493.3	-3.1
2007 12	1,810,778.1	5.6	1,113,729.7	1,014,880.8	98,848.9	375,987.2	321,061.2	2,401,249.7	7.4
2008 12	1,622,666.1	-4.2	898,692.5	829,539.3	69,153.1	440,199.5	283,774.2	2,270,001.4	1.3
2009 12	2,228,786.8	5.4	1,234,289.7	1,125,607.8	108,681.9	622,133.6	372,363.5	2,880,033.9	6.1
2010 12	3,522,363.5	19.6	2,001,596.0	1,835,395.4	166,200.6	754,620.1	766,147.4	4,679,981.4	18.8
01	3,673,919.9	4.3	2,236,593.2	1,947,921.4	288,671.8	829,272.3	608,054.4	4,805,454.3	2.7
02	3,836,157.5	4.4	2,311,625.7	2,016,739.1	294,886.6	842,059.1	682,472.6	4,867,431.6	1.3
03	3,773,586.1	-1.6	2,338,658.1	2,068,784.6	269,873.5	792,974.6	641,953.4	4,955,128.8	1.8
04	4,012,030.3	6.3	2,363,348.0	2,094,155.4	269,192.6	859,476.7	789,205.6	5,350,512.6	8.0
05	4,006,154.0	-0.1	2,434,478.5	2,166,378.3	268,100.1	849,213.7	722,461.9	5,428,916.9	1.5
06	4,219,933.5	5.3	2,555,476.5	2,282,435.6	273,040.9	850,500.2	813,956.8	5,772,557.8	6.3
07	4,360,991.7	3.3	2,641,049.8	2,350,471.9	290,577.9	866,835.6	853,106.3	5,920,392.4	2.6
08	4,249,456.1	-2.6	2,680,172.2	2,379,244.6	300,927.6	865,361.4	703,922.6	5,903,235.1	-0.3
09	4,377,634.3	3.0	2,778,679.9	2,440,373.9	338,306.0	893,335.5	705,619.0	6,053,868.9	2.6
10	4,455,359.6	1.8	2,843,670.9	2,497,040.3	346,630.6	901,189.0	710,499.8	6,078,304.6	0.4
11	4,560,531.7	2.4	2,809,589.6	2,460,719.4	348,870.2	1,004,914.2	746,027.8	6,113,194.9	0.6
12	4,671,183.6	2.4	2,912,432.3	2,586,648.3	325,784.0	977,902.4	780,849.0	6,412,259.3	4.9
2012 01	4,581,661.8	-1.9	2,859,121.7	2,614,113.3	245,008.4	1,026,832.4	695,707.7	6,147,458.7	-4.1
02	4,737,242.4	3.4	2,995,548.2	2,743,409.3	252,138.9	999,690.5	742,003.8	6,237,570.2	1.5
03	4,616,653.9	-2.5	2,980,692.6	2,729,181.8	251,510.8	765,641.0	870,320.3	6,104,817.6	-2.1
04	4,767,102.1	3.3	2,981,443.4	2,738,807.9	242,635.5	999,587.1	786,071.6	6,362,908.7	4.2
05	4,988,250.9	4.6	3,023,980.7	2,777,971.3	246,009.3	1,200,918.4	763,351.8	6,729,609.3	5.8
06	5,254,022.5	5.3	3,079,726.5	2,855,003.7	224,722.8	1,287,877.6	886,418.4	7,051,197.7	4.8
07	5,293,169.2	0.7	3,130,745.7	2,905,401.2	225,344.4	1,287,022.0	875,401.5	6,953,531.5	-1.4
08	5,316,061.1	0.4	3,081,023.8	2,854,473.4	226,550.4	1,334,530.0	900,507.2	6,997,147.9	0.6
09	5,454,158.5	2.6	3,082,286.2	2,844,351.5	237,934.7	1,496,225.8	875,646.5	7,112,176.0	1.6
10	5,553,857.1	1.8	3,174,975.0	2,870,656.2	304,318.8	1,487,330.6	891,551.6	7,132,595.1	0.3
11	5,476,076.7	-1.4	3,164,672.5	2,905,611.3	259,061.1	1,432,376.6	879,027.6	7,033,210.8	-1.4
12	5,778,800.9	5.5	3,484,964.2	3,106,186.2	378,777.9	1,434,728.1	859,108.6	7,613,694.9	8.3
01 2013	5,761,304.5	-0.3	3,604,128.1	3,174,665.6	429,462.5	1,332,263.3	824,913.1	7,340,701.0	-3.6
02	5,757,678.1	-0.1	3,696,441.8	3,267,275.1	429,166.7	1,257,292.4	803,944.0	7,238,045.0	-1.4
03	5,711,420.0	-0.8	3,698,789.8	3,299,691.9	399,097.9	1,187,615.3	825,015.0	7,300,600.2	0.9
04	5,515,865.2	-3.4	3,669,698.3	3,280,166.1	389,532.2	1,029,468.2	816,698.8	7,184,162.1	-1.6
05	6,129,721.6	11.1	3,949,014.0	3,291,788.9	657,225.1	1,190,003.0	990,704.6	7,908,899.9	10.1
06	5,977,299.6	-2.5	3,940,370.0	3,348,515.6	591,854.4	1,100,707.6	936,222.0	8,003,801.3	1.2
07	6,161,088.6	3.1	4,013,744.5	3,332,389.2	681,355.4	1,227,616.5	919,727.6	8,088,684.2	1.1
08	6,459,674.0	4.8	3,970,477.2	3,266,783.8	703,693.4	1,398,048.5	1,091,148.3	8,410,146.6	4.0
09	6,465,175.8	0.1	4,084,489.6	3,406,572.0	677,917.6	1,239,102.2	1,141,583.9	8,481,888.2	0.9
10	6,777,667.3	4.8	4,362,390.8	3,385,688.5	976,702.4	1,319,041.9	1,096,234.6	8,715,925.5	2.8
11	7,274,507.8	7.3	4,630,963.4	3,396,388.5	1,234,574.9	1,410,480.0	1,233,064.4	9,101,437.6	4.4
12	7,361,734.9	1.2	4,911,278.7	3,662,325.8	1,248,952.9	1,476,207.3	974,248.9	9,454,932.6	3.9
2014 01	8,058,724.0	9.5	4,964,258.6	3,745,381.8	1,218,876.8	1,907,463.7	1,187,001.8	10,021,858.7	6.0
02	8,092,603.2	0.4	4,918,273.1	3,728,463.9	1,189,809.1	2,024,203.9	1,150,126.3	9,847,778.9	-1.7
03	8,212,118.1	1.5	5,184,155.7	3,695,190.7	1,488,965.0	1,998,485.0	1,029,477.5	9,949,433.9	1.0
04	8,357,611.4	1.8	5,739,985.2	3,672,166.4	2,067,818.9	1,452,772.5	1,164,853.6	10,203,315.3	2.6
05	8,414,191.2	0.7	5,733,096.5	3,653,723.5	2,079,373.0	1,404,699.3	1,276,395.3	10,240,531.1	0.4
06	8,244,906.0	-2.0	5,692,454.7	3,678,622.4	2,013,832.4	1,447,348.8	1,105,102.5	10,107,032.7	-1.3
07	8,379,767.2	1.6	5,553,818.6	3,609,504.3	1,944,314.3	1,562,234.0	1,263,714.6	10,078,226.6	-0.3
08	8,261,298.9	-1.4	5,447,043.9	3,571,024.9	1,876,019.0	1,517,434.3	1,296,820.7	10,135,997.9	0.6
09	8,237,957.6	-0.3	5,218,098.5	3,584,404.8	1,633,693.7	1,756,118.1	1,263,741.0	10,074,337.2	-0.6
10	8,221,477.7	-0.2	5,062,532.4	3,598,710.7	1,463,821.7	1,691,766.5	1,467,178.8	9,973,250.4	-1.0
11	8,238,384.8	0.2	4,977,122.9	3,597,390.1	1,379,732.8	1,875,763.6	1,385,498.2	9,928,141.7	-0.5
12	8,819,093.5	7.0	5,410,251.4	3,838,372.7	1,571,878.7	1,969,787.0	1,439,055.1	10,635,811.3	7.1

¹ Тухайн сард хадгаламж эзэлийн хоршооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Хадгаламжийн байгууллагуудын тойм

Depository Corporations Survey

Сая төгрөг

In millions of togros

Хугацааны эцэст End-of- period	Гадаад цэвэр актив Net foreign assets	Дотоодын авлага (цэвэр) Domestic claims (net)	Дотоодын авлага (цэвэр) Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Domestic claims (net) Excl. Banks in liquidation	Үүнээс: Of which:				
				Засгийн газар General Government	Засгийн газар татан буугдсан банкуудыг хассанаар General Government Excl. Banks in liquidation	Төв Засгийн газар Central Government	Төв Засгийн газар Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Central Government Excl. Banks in liquidation	Орон нутгийн төсөв Local Government
2000 12	201,696.9	84,831.1		17,171.2				
2001 12	220,165.7	129,259.5		-6,829.1				
2002 12	308,507.4	200,027.4		-32,439.3				
2003 12	256,341.5	514,615.2		96,687.3				
2004 12	311,005.2	647,305.1		40,506.5		45,022.0		-4,515.6
2005 12	570,198.7	769,004.6		-90,847.2		-87,822.4		-3,024.9
2006 12	1,131,772.5	745,404.8		-477,882.5		-470,640.1		-7,242.4
2007 12	1,352,046.2	1,329,532.9		-726,528.0		-719,606.1		-6,921.9
2008 12	683,478.2	2,061,976.5		-573,575.1		-566,471.1		-7,104.0
01	611,000.1	2,102,999.3		-568,995.0		-561,518.3		-7,476.6
02	659,613.7	2,195,108.3		-490,193.2		-482,686.7		-7,506.5
03	696,315.7	2,169,795.5		-501,931.0		-495,236.0		-6,695.0
04	732,889.8	2,094,759.5		-485,479.9		-480,307.8		-5,172.1
05	845,183.7	2,039,053.9		-495,853.0		-488,301.3		-7,551.8
06	944,242.6	1,977,766.1		-581,163.6		-574,386.6		-6,777.1
07	1,091,823.2	1,926,044.3		-654,734.3		-648,298.9		-6,435.4
08	1,174,831.5	1,888,563.5		-700,265.6		-689,294.3		-10,971.3
09	1,250,760.3	1,930,001.0		-700,933.7		-690,570.6		-10,363.0
10	1,493,330.9	1,734,009.7		-883,976.6		-875,409.6		-8,566.9
11	1,541,558.5	1,782,186.4		-849,844.7		-840,799.7		-9,045.0
2009 12	1,532,827.5	1,937,874.3		-717,126.1		-709,477.0		-7,649.1
01	1,549,683.2	1,989,667.8		-684,776.7		-676,642.2		-8,134.5
02	1,569,011.8	2,096,576.2		-619,174.9		-611,919.4		-7,255.5
03	1,441,851.9	2,139,661.1		-628,887.2		-623,329.0		-5,558.2
04	1,651,075.5	2,079,478.2		-685,392.9		-677,573.6		-7,819.4
05	1,644,686.8	2,184,974.2		-667,743.2		-660,415.8		-7,327.4
06	1,801,207.9	2,283,798.6		-598,830.8		-591,589.6		-7,241.2
07	1,801,553.6	2,302,072.3		-669,921.0		-660,553.5		-9,367.5
08	1,921,080.2	2,256,881.9		-765,162.7		-757,056.4		-8,106.3
09	2,099,024.3	2,298,844.8		-786,507.3		-778,518.8		-7,988.5
10	2,120,248.5	2,253,429.7		-836,860.8		-829,641.2		-7,219.6
11	2,151,707.9	2,216,315.7		-896,178.6		-887,616.9		-8,561.7
2010 12	2,739,285.7	2,429,981.1		-834,796.9		-828,917.2		-5,879.7
01	2,666,682.5	2,611,222.8		-829,042.3		-821,162.2		-7,880.1
02	2,610,140.3	2,637,578.4		-888,724.7		-880,054.7		-8,670.0
03	2,618,912.3	2,734,749.6		-996,082.0		-988,369.0		-7,712.9
04	2,920,282.0	2,951,367.3		-1,022,511.7		-1,008,053.3		-14,458.5
05	2,697,019.9	3,195,242.3		-1,051,576.6		-1,034,400.8		-17,175.9
06	2,949,693.7	3,380,151.7		-1,172,639.7		-1,161,741.9		-10,897.8
07	3,064,096.1	3,458,332.7		-1,223,066.5		-1,203,839.6		-19,226.9
08	2,885,662.8	3,585,761.8		-1,285,041.0		-1,267,576.9		-17,464.1
09	3,041,323.7	3,699,454.1		-1,359,623.3		-1,350,632.8		-8,990.5
10	3,059,841.8	3,699,329.9		-1,522,578.4		-1,514,016.6		-8,561.8
11	3,005,462.5	3,840,801.2		-1,597,937.7		-1,588,186.5		-9,751.2
2011 12	3,067,439.5	4,270,983.8		-1,370,249.9		-1,362,960.6		-7,289.3
01	2,882,446.5	4,187,918.7		-1,459,709.5		-1,446,271.6		-13,437.9
02	2,851,992.2	4,264,746.3		-1,441,488.0		-1,416,663.1		-24,824.9
03	3,354,801.4	4,403,777.8		-1,377,728.3		-1,347,112.8		-30,615.4
04	3,444,431.7	4,550,257.9		-1,385,724.8		-1,355,422.0		-30,302.8
05	3,512,764.8	4,808,497.9		-1,312,702.2		-1,279,327.6		-33,374.6
06	3,448,389.3	5,287,742.3		-1,030,442.9		-1,018,306.4		-12,136.5
07	3,218,826.0	5,376,276.0		-1,052,243.5		-1,027,807.9		-24,435.6
08	3,102,716.0	5,627,434.6		-1,047,636.4		-1,029,299.7		-18,336.7
09	2,866,553.8	5,863,181.6		-1,004,152.4		-994,354.1		-9,798.4
10	2,575,164.5	5,848,798.4		-1,006,617.6		-995,441.7		-11,175.9
11	2,392,927.8	5,973,956.0		-893,825.8		-882,502.0		-11,323.7
12	4,401,613.3	3,948,550.6		-3,039,814.5		-3,032,884.1		-6,930.3
2013 01	4,102,792.8	4,076,637.2		-3,063,187.2		-3,055,812.6		-7,374.6
02	4,041,551.3	4,141,002.8		-3,027,461.0		-3,011,180.1		-16,280.9
03	3,930,140.4	4,379,959.4		-3,010,669.5		-2,996,783.1		-13,886.4
04	3,426,150.2	4,739,585.3		-3,031,474.9		-3,018,768.5		-12,706.4
05	3,197,099.7	5,584,661.8		-2,641,757.0		-2,629,733.9		-12,023.1
06	2,779,342.3	6,075,486.3		-2,532,767.9		-2,522,290.6		-10,477.3
07	2,398,073.2	6,573,912.7	6,336,465.1	-2,543,775.3	-2,517,080.1	-2,532,935.7	-2,496,976.0	-10,839.6
08	2,261,364.3	7,455,595.6	7,216,374.8	-2,327,505.0	-2,300,841.6	-2,317,025.2	-2,280,380.0	-10,479.8
09	1,934,990.8	8,088,695.1	7,805,147.7	-2,269,602.1	-2,243,392.5	-2,261,680.2	-2,225,306.7	-7,921.9
10	1,542,595.1	8,786,384.1	8,499,625.3	-1,907,312.9	-1,881,103.3	-1,902,584.3	-1,875,369.7	-4,728.6
11	1,125,727.3	9,734,742.9	9,445,784.1	-1,292,701.2	-1,269,263.6	-1,287,776.5	-1,253,587.2	-4,924.7
12	933,838.6	9,920,734.3	9,638,853.5	-1,048,347.6	-1,022,405.8	-1,044,432.7	-1,008,279.6	-3,914.9
2014 01	1,172,512.4	10,234,794.4	9,952,163.3	-979,933.4	-953,639.2	-975,207.9	-938,275.7	-4,725.5
02	812,674.6	10,744,383.2	10,511,988.9	-1,078,893.1	-999,943.5	-1,056,629.6	-966,644.4	-22,263.5
03	489,158.6	11,394,136.0	11,109,597.9	-646,275.8	-620,066.3	-614,005.0	-587,795.6	-32,270.7
04	297,579.7	11,874,351.5	11,589,591.5	-524,533.5	-498,324.0	-492,601.2	-466,391.8	-31,932.3
05	-175,857.0	12,324,504.7	12,045,503.2	-403,261.4	-377,051.9	-379,886.7	-353,677.2	-23,374.7
06	-684,955.8	12,697,584.3	12,483,580.7	-256,537.0	-230,327.5	-232,641.8	-206,432.3	-23,895.2
07	-1,055,479.7	12,782,732.6	12,568,085.5	-296,817.8	-270,154.6	-264,739.2	-238,075.9	-32,078.7
08	-901,941.8	12,878,474.8	12,666,776.6	-316,440.5	-289,777.2	-296,953.4	-270,290.1	-19,487.1
09	-972,083.8	13,177,329.0	12,964,666.5	-282,180.5	-255,504.9	-261,259.0	-234,583.4	-20,921.5
10	-1,441,357.2	13,404,441.2	13,191,011.9	-421,754.5	-395,079.0	-395,945.3	-369,269.7	-25,809.3
11	-2,033,227.5	13,801,104.3	13,586,373.4	-339,944.0	-313,267.4	-316,670.0	-289,994.4	-23,273.0
12	-1,701,887.9	14,100,050.7	13,868,097.9	-106,286.8	-130,538.3	-132,250.5	-156,502.0	-25,963.7

¹ 2008 оны 12-р сараас эхлэн ОУВС-ийн ЯБХД хөтөлбөрийн эзэлийн тооцоог ЗГ-аас авах авлагад оруулж тооцов.¹ From December 2008 the Settlement on PRGF loan was included in Net Domestic Credit, particularly in Claims on Government² Тухайн сард хадгаламж эзэлийн хоршооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов² Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Хадгаламжийн байгууллагуудын тойм

Depository Corporations Survey

Үргэлжлэл
Continued

Хугацааны эцэст End-of-period	Дотоод авлага Claims on other sectors	Дотоод авлага Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Claims on other sectors Excl. Banks in liquidation	Үүнээс: Of which:						
			Бусад санхүүгийн байгууллага Other financial corporations	Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Хувийн байгууллага Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Private sector Excl. Banks in liquidation	Иргэд Individuals	Иргэд Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Individuals Excl. Banks in liquidation	Бусад Other
2000 12	67,659.9			6,281.5	45,482.9				
2001 12	136,088.6			10,402.0	114,670.4				
2002 12	232,466.6			12,184.9	203,567.2				
2003 12	417,928.0			16,203.6	365,024.4				
2004 12	606,798.6		455.1	13,125.7	365,057.9		210,931.1		17,228.9
2005 12	859,851.8		498.8	34,169.2	489,064.7		321,606.8		14,512.4
2006 12	1,223,287.3		1,597.1	36,731.6	659,019.3		507,570.0		18,369.3
2007 12	2,056,060.8		2,828.5	27,331.8	1,166,149.5		838,778.5		20,972.4
2008 12	2,635,551.6		3,412.1	34,794.6	1,570,398.9		1,013,694.2		13,251.7
01	2,671,994.3		3,934.3	26,411.5	1,631,658.9		995,905.1		14,084.4
02	2,685,301.5		3,278.4	25,436.3	1,653,170.0		989,544.2		13,872.6
03	2,671,726.6		4,039.9	26,158.4	1,672,342.0		963,525.9		5,660.2
04	2,580,239.4		4,078.1	22,441.4	1,617,792.1		930,567.3		5,360.5
05	2,534,907.0		4,385.7	21,635.9	1,607,257.3		894,662.2		6,965.9
06	2,558,929.7		3,767.8	20,199.9	1,653,214.5		875,248.8		6,498.8
07	2,580,778.5		4,021.2	27,764.4	1,662,311.1		880,152.4		6,529.6
08	2,588,829.1		5,155.8	26,099.5	1,639,487.7		911,531.9		6,554.1
09	2,630,934.7		4,274.1	24,402.5	1,663,783.5		924,277.4		14,197.1
10	2,617,986.3		4,310.8	23,089.8	1,652,200.0		928,245.8		10,139.9
11	2,632,031.1		4,845.3	21,492.9	1,693,188.3		901,729.8		10,774.9
2009 12	2,655,000.4		4,711.2	20,429.4	1,716,253.8		904,892.3		8,713.7
01	2,674,444.5		3,827.1	20,422.8	1,720,862.3		920,916.9		8,415.5
02	2,715,751.0		4,942.8	19,615.3	1,724,255.4		953,654.9		13,282.6
03	2,768,548.3		12,013.7	16,948.8	1,760,220.7		964,035.3		15,329.8
04	2,764,871.2		11,883.5	16,589.3	1,754,070.2		972,219.7		10,108.4
05	2,852,717.4		10,470.7	15,245.7	1,815,477.0		1,001,587.6		9,936.5
06	2,882,629.3		11,354.6	15,592.9	1,806,502.8		1,038,929.1		10,250.0
07	2,971,993.3		10,436.2	32,651.1	1,844,147.8		1,075,174.1		9,584.2
08	3,022,044.7		11,083.2	34,614.5	1,789,347.8		1,177,478.7		9,520.5
09	3,085,352.1		11,745.6	37,686.6	1,808,074.9		1,218,394.9		9,450.1
10	3,090,290.4		11,778.3	38,336.0	1,797,039.9		1,233,809.4		9,326.8
11	3,112,494.3		12,458.1	36,873.6	1,783,352.2		1,270,186.9		9,623.5
2010 12	3,264,778.0		14,067.6	17,073.9	1,854,774.6		1,369,232.5		9,629.5
2011 01	3,440,265.1		13,711.5	16,598.0	1,909,018.9		1,491,117.4		9,819.4
02	3,526,303.0		13,252.8	15,756.6	1,999,058.5		1,488,750.3		9,484.9
03	3,730,831.5		14,479.0	13,029.5	2,099,485.9		1,596,083.2		7,753.9
04	3,973,879.1		13,580.2	16,163.3	2,226,969.0		1,709,263.3		7,903.3
05	4,246,818.9		15,444.4	15,421.2	2,393,198.6		1,815,285.5		7,469.3
06	4,552,791.3		14,951.3	16,160.3	2,568,669.9		1,944,813.6		8,196.1
07	4,681,399.2		13,720.4	23,953.4	2,637,482.9		1,998,308.4		7,934.2
08	4,870,802.7		15,631.8	26,441.7	2,685,825.7		2,134,699.7		8,203.7
09	5,059,077.4		18,284.0	27,143.3	2,770,747.4		2,234,430.6		8,472.1
10	5,221,908.3		16,503.3	26,225.8	2,861,279.8		2,309,733.5		8,165.9
11	5,438,738.9		17,704.3	41,716.2	2,969,558.6		2,401,950.0		10,812.5
12	5,641,233.7		17,469.1	100,646.0	3,064,543.2		2,452,685.0		11,568.4
2012 01	5,647,628.3		13,745.9	58,975.0	3,095,504.6		2,472,319.2		10,711.2
02	5,706,234.3		15,165.6	51,022.3	3,116,170.9		2,516,673.6		10,530.3
03	5,781,506.0		16,445.1	50,675.2	3,154,928.2		2,552,540.0		10,173.2
04	5,935,982.7		15,218.4	58,984.7	3,246,970.0		2,606,016.8		10,097.2
05	6,121,200.1		63,851.6	63,851.6	3,328,245.3		2,704,399.3		10,137.1
06	6,318,185.2		11,774.3	64,108.9	3,451,365.5		2,783,070.3		11,173.1
07	6,428,519.6		11,883.1	66,356.2	3,541,896.9		2,799,379.9		17,415.3
08	6,675,071.0		10,672.2	71,128.3	3,635,612.4		2,945,413.2		10,227.9
09	6,867,334.0		10,266.3	71,286.3	3,730,255.2		3,044,689.0		17,435.4
10	6,855,416.0		10,249.0	46,185.2	3,723,563.2		3,064,678.5		10,370.1
11	6,867,781.8		9,794.7	48,662.1	3,715,577.6		3,082,934.9		23,610.5
12	6,988,365.1		9,711.6	41,959.8	3,827,721.5		3,097,403.7		7,443.0
2013 01	7,139,824.4		8,142.4	39,665.8	3,884,346.8		3,196,958.2		10,711.2
02	7,168,463.8		9,043.1	14,596.4	3,893,630.0		3,240,664.0		10,530.3
03	7,390,628.9		11,466.9	31,655.3	3,961,354.1		3,375,979.4		10,173.2
04	7,771,060.2		11,087.0	30,540.7	4,215,492.2		3,503,843.1		10,097.2
05	8,226,418.8		10,912.1	44,789.8	4,487,364.7		3,673,215.2		10,137.1
06	8,608,254.3		10,887.0	47,154.6	4,727,167.7		3,811,871.8		11,173.1
07	9,117,688.0	9,117,688.0	12,288.6	49,332.3	5,021,567.1	4,768,054.5	4,017,084.7	4,006,454.6	17,415.3
08	9,783,100.7	9,783,100.7	13,833.0	51,033.4	5,342,958.7	5,086,968.9	4,365,047.8	4,355,153.3	10,227.9
09	10,358,297.2	10,358,297.2	224,331.7	59,600.5	5,489,504.4	5,190,541.3	4,567,425.1	4,556,631.2	17,435.4
10	10,693,697.0	10,693,697.0	224,845.7	59,399.4	5,652,555.9	5,350,370.6	4,746,525.9	4,735,742.8	10,370.1
11	11,027,444.1	11,027,444.1	226,563.0	78,861.1	5,866,721.7	5,564,980.9	4,831,687.8	4,821,032.1	23,610.5
12	10,969,081.9	10,969,081.9	224,000.2	80,546.4	5,998,812.7	5,702,615.5	4,658,279.6	4,646,654.3	7,443.0
2014 01	11,214,727.8	11,214,727.8	224,282.3	122,899.0	6,008,604.2	5,711,232.9	4,852,927.0	4,841,373.0	6,015.2
02	11,823,276.3	11,823,276.3	689,950.7	74,272.1	6,127,945.5	5,828,059.2	4,925,374.2	4,913,916.6	5,733.8
03	12,040,411.8	12,040,411.8	679,312.0	73,884.3	6,226,336.1	5,902,862.9	5,055,191.2	5,067,883.4	5,688.2
04	12,398,885.0	12,398,885.0	686,284.9	72,619.3	6,388,642.9	6,088,836.9	5,245,376.8	5,234,213.3	5,961.1
05	12,727,766.1	12,727,766.1	677,754.2	73,002.8	6,547,838.4	6,253,429.4	5,423,419.6	5,412,617.6	5,751.1
06	12,954,121.4	12,954,121.4	678,273.7	74,995.9	6,590,902.2	6,354,393.8	5,602,413.2	5,598,708.5	7,536.4
07	13,079,550.5	13,079,550.5	866,889.0	101,306.4	6,610,011.5	6,372,416.6	5,493,485.6	5,489,770.0	7,857.9
08	13,194,915.3	13,194,915.3	872,423.4	116,634.6	6,535,234.5	6,300,526.4	5,661,685.8	5,658,032.4	8,937.1
09	13,459,509.5	13,459,509.5	872,534.1	144,539.8	6,654,878.5	6,419,087.8	5,778,345.1	5,774,797.8	9,212.0
10	13,826,195.7	13,826,195.7	868,049.5	134,796.0	6,916,828.6	6,680,239.2	5,895,921.2	5,892,405.7	10,600.4
11	14,141,047.3	13,899,640.8	1,166,280.9	132,619.9	7,189,420.6	6,946,840.8	5,642,532.9	5,639,046.0	10,192.9
12	13,993,763.9	13,737,559.5	1,164,311.8	128,550.9	6,980,150.6	6,731,749.0	5,710,514.3	5,707,071.0	10,236.3

¹ Тухайн сард хадгаламж эзэлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов

¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Хадгаламжийн байгууллагуудын тойм

Depository Corporations Survey

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of-period	Мөнгө Money	Нийт хадгаламж, Валютын харилцах Total deposits & foreign currency current account	ОУВС-ийн зээл Сангийн яам* IMF Loan Ministry of Finance*	Хөтөлбөрийн зээлийн эх үүсвэр Government lending loans	Бусад зүйл (цэвэр) Other items (net)
2000 12	130,775.0	128,067.7			27,685.4
2001 12	156,155.3	174,908.9			18,360.9
2002 12	187,727.8	282,397.8			38,409.2
2003 12	212,833.4	490,499.0			67,624.3
2004 12	221,327.6	625,704.9			111,277.8
2005 12	269,124.4	871,014.4		17,272.7	181,791.8
2006 12	331,903.4	1,204,590.0		18,765.0	321,918.9
2007 12	590,471.6	1,810,778.1		17,620.0	262,709.3
2008 12	647,335.3	1,622,666.2		18,122.4	457,330.8
01	535,268.2	1,665,977.3		18,495.5	494,258.4
02	549,886.6	1,764,924.4		19,458.1	520,452.9
03	511,386.8	1,841,171.2		20,449.5	493,103.7
04	517,897.9	1,823,929.6		18,775.8	467,046.0
05	559,144.5	1,845,529.7		19,767.1	459,796.3
06	544,382.1	1,894,865.5		19,879.3	462,881.8
07	521,831.8	1,987,939.3		20,198.0	487,898.3
08	597,140.1	1,966,857.2		20,168.5	479,229.3
09	622,707.3	2,030,707.4		20,421.0	506,925.7
10	608,778.2	2,062,242.6		20,592.0	535,727.8
11	600,593.4	2,114,668.4		21,115.6	587,367.5
2009 12	651,247.0	2,228,786.8		20,201.7	570,466.3
01	629,701.0	2,241,310.1		19,995.3	648,344.5
02	627,897.5	2,353,955.3		19,177.2	664,557.9
03	693,003.0	2,281,480.3		18,075.6	588,954.2
04	754,299.9	2,408,657.9		17,786.0	549,809.9
05	795,971.6	2,458,107.6		16,923.1	558,658.7
06	839,932.0	2,683,675.2		16,456.8	544,942.5
07	826,662.4	2,716,472.8		17,251.7	543,239.1
08	932,036.2	2,725,373.0		16,247.5	504,305.4
09	959,096.3	2,892,619.1		17,499.9	528,653.9
10	1,000,575.4	2,872,484.9		19,034.8	481,583.1
11	995,746.4	2,943,893.7		17,873.9	410,509.6
2010 12	1,157,617.9	3,522,363.5		17,781.0	471,504.4
01	1,131,534.4	3,673,919.9		18,171.1	454,279.9
02	1,031,274.1	3,836,157.5		18,453.8	361,833.2
03	1,181,542.7	3,773,586.1		17,856.7	380,676.4
04	1,338,482.3	4,012,030.3		19,530.3	501,606.6
05	1,422,762.8	4,006,154.0		16,854.6	446,490.7
06	1,552,624.4	4,219,933.5		17,181.1	540,106.4
07	1,559,400.7	4,360,991.7		17,153.5	584,882.9
08	1,653,779.0	4,249,456.1		17,083.4	551,106.1
09	1,676,234.5	4,377,634.3		16,657.5	670,251.4
10	1,622,945.0	4,455,359.6		17,419.3	663,447.8
11	1,552,663.2	4,560,531.7		17,064.5	716,004.4
2011 12	1,741,075.7	4,671,183.6		17,133.5	909,030.4
01	1,565,796.9	4,581,661.8		17,050.7	905,855.9
02	1,500,327.8	4,737,242.4		16,925.2	862,243.0
03	1,488,163.7	4,616,653.9		16,665.7	1,637,095.9
04	1,595,806.6	4,767,102.1		16,467.7	1,615,313.2
05	1,741,358.4	4,988,250.9		15,606.2	1,576,047.1
06	1,797,175.2	5,254,022.5		15,710.8	1,669,223.2
07	1,660,362.3	5,293,169.2		15,575.5	1,625,995.0
08	1,681,086.8	5,316,061.1		16,202.8	1,716,799.9
09	1,658,017.5	5,454,218.5		17,040.1	1,600,459.3
10	1,578,738.0	5,553,907.1		17,108.1	1,274,209.7
11	1,557,134.1	5,476,176.7		17,131.0	1,316,442.0
12	1,834,894.1	5,778,910.9	222,553.6	17,031.9	496,773.5
2013 01	1,579,396.5	5,761,427.5	207,088.0	17,363.1	614,154.9
02	1,480,366.9	5,761,632.7	205,208.1	16,997.0	718,349.4
03	1,589,180.2	5,715,499.2	187,735.4	16,722.0	800,963.1
04	1,668,296.9	5,519,577.9	178,034.5	17,336.0	782,490.2
05	1,779,178.3	6,142,668.0	177,966.8	17,302.2	664,646.3
06	2,026,501.7	5,988,809.3	160,034.4	17,107.2	662,376.0
07	1,927,595.6	6,171,880.2	153,052.1	18,070.2	701,387.9
08	1,950,472.6	6,471,348.0	165,082.7	19,449.6	1,110,607.0
09	2,016,712.3	6,477,112.6	145,018.6	20,101.9	1,364,740.5
10	1,938,258.2	6,790,090.7	135,628.6	21,337.5	1,443,664.2
11	1,826,929.8	7,274,507.8	136,952.6	21,451.2	1,600,628.8
12	2,093,197.7	7,361,734.9	107,751.6	20,184.9	1,271,703.8
2014 01	1,963,134.7	8,058,724.0	94,740.1	20,888.2	1,269,819.9
02	1,755,175.7	8,092,603.2	98,774.6	21,728.0	1,588,776.3
03	1,737,315.8	8,212,118.1	73,890.5	21,657.6	1,838,312.7
04	1,845,703.9	8,357,611.4	56,998.0	22,019.1	1,889,598.8
05	1,826,340.0	8,414,191.2	57,268.6	21,906.5	1,828,941.4
06	1,862,126.7	8,244,906.0	32,409.2	21,636.8	1,851,549.9
07	1,698,459.4	8,379,767.2	33,007.8	21,855.6	1,594,162.9
08	1,874,699.0	8,261,298.9	31,725.7	20,957.9	1,787,851.6
09	1,836,379.6	8,237,957.6	15,777.1	20,373.0	2,094,757.9
10	1,751,772.8	8,221,477.7	15,935.4	24,604.5	1,949,293.7
11	1,689,756.9	8,238,384.8	15,952.7	20,611.1	1,803,171.4
12	1,816,717.7	8,819,093.5	5,234.6	19,722.1	1,737,394.7

* Тухайн сард хадгаламж зээлийн хоршооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов

* Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Financial corporations survey

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of-period	Гадаад цэвэр актив Net foreign assets	Дотоодын зээл (цэвэр) Domestic credit (net)	Үүнээс Of which	
			Засгийн газар General Government	Үүнээс: Of which: Төв Засгийн газар Central Government
1999 12	167,541.5	116,635.6	34,555.7	
2000 12	201,696.9	84,831.1	17,171.2	
2001 12	220,165.7	129,259.5	-6,829.1	
2002 12	308,507.4	200,027.4	-32,439.3	
2003 12	256,341.5	514,615.2	96,687.3	
2004 12	311,005.2	646,850.0	40,506.5	45,022.0
2005 12	570,198.7	768,505.8	-90,847.2	-87,822.4
2006 12	1,131,772.5	743,807.7	-477,882.5	-470,640.1
2007 12	1,352,046.2	1,326,704.3	-726,528.0	-719,606.1
2008 12	683,478.2	2,058,564.4	-573,575.1	-566,471.1
2009 12	1,532,827.5	1,933,163.1	-717,126.1	-709,477.0
2010 03	1,439,459.5	2,178,977.6	-629,417.9	-623,859.7
06	1,797,632.0	2,329,485.5	-599,207.2	-591,966.0
09	2,096,505.7	2,348,807.9	-787,055.7	-779,067.2
12	2,736,016.4	2,478,983.7	-835,523.9	-829,644.2
2011 03	2,613,967.8	2,790,891.5	-996,777.3	-989,064.4
06	2,943,481.5	3,449,704.1	-1,173,940.0	-1,163,042.2
09	3,033,837.7	3,765,565.2	-1,360,911.5	-1,351,921.0
12	3,055,546.7	4,354,219.2	-1,371,073.4	-1,363,784.1
2012 03	3,341,200.3	4,489,092.9	-1,378,430.1	-1,347,814.7
06	2,632,492.3	5,391,730.2	-1,031,201.1	-1,019,064.6
09	2,015,854.1	6,060,877.0	-1,004,831.4	-995,033.1
12	3,807,703.2	4,509,985.1	-3,040,624.5	-3,033,694.1
2013 03	3,285,344.0	5,164,304.0	-3,011,789.5	-2,997,903.1
06	1,974,117.7	6,795,346.8	-2,962,476.0	-2,951,998.7
09	970,327.6	8,539,646.9	-3,227,793.8	-3,219,871.8
12	60,613.9	9,954,605.6	-3,029,591.1	-3,025,676.2
2014 03	-923,831.0	11,029,441.9	-3,016,980.2	-2,984,709.4
06	-2,184,719.2	12,378,341.0	-2,764,167.1	-2,740,271.9
09	-3,050,573.5	12,750,465.1	-2,778,255.2	-2,757,333.7
12	-4,180,549.4	15,200,014.6	-2,171,512.8	-2,145,549.1

¹ 2008 оны 12-р сараас эхлэн ОУВС-ийн ЯБХД хөтөлбөрийн зээлийн тооцоог ЗГ-аас авах авлагад оруулж тооцов.¹ From December 2008 the Settlement on PRGF loan was included in Net Domestic Credit, particularly in Claims on Government² Тухайн сард хадгаламж зээлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов² Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Financial corporations survey

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of-period	Орон нутгийн төсөв Local Government	Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Иргэд Individuals	Бусад Other
1999 12		8,564.5	31,408.6		
2000 12		6,281.5	45,482.9		
2001 12		10,402.0	114,670.4		
2002 12		12,184.9	203,567.2		
2003 12		16,203.6	365,024.4		
2004 12	-4,515.6	13,125.7	365,057.9	210,931.1	17,228.9
2005 12	-3,024.9	34,169.2	489,064.7	321,606.8	14,512.4
2006 12	-7,242.4	36,731.6	659,019.3	507,570.0	18,369.3
2007 12	-6,921.9	27,331.8	1,166,149.5	838,778.5	20,972.4
2008 12	-7,104.0	34,794.6	1,570,398.9	1,013,694.2	13,251.7
2009 12	-7,649.1	20,429.4	1,716,253.8	904,892.3	8,713.7
2010 03	-5,558.2	16,948.8	1,760,220.7	1,015,896.2	15,329.8
06	-7,241.2	15,592.9	1,806,502.8	1,096,347.0	10,250.0
09	-7,988.5	37,686.6	1,808,074.9	1,280,652.2	9,450.1
12	-5,879.7	17,073.9	1,854,774.6	1,433,029.7	9,629.5
2011 03	-7,712.9	13,029.5	2,099,485.9	1,667,399.5	7,753.9
06	-10,897.8	16,160.3	2,568,669.9	2,030,617.7	8,196.1
09	-8,990.5	27,143.3	2,770,747.4	2,320,113.9	8,472.1
12	-7,289.3	100,646.0	3,064,543.2	2,554,213.0	5,890.4
2012 03	-30,615.4	50,675.2	3,154,928.2	2,655,002.0	6,917.5
06	-12,136.5	71,278.4	3,451,365.5	2,892,421.2	7,866.2
09	-9,798.4	155,625.4	3,730,255.2	3,168,990.6	10,837.2
12	-6,930.3	402,467.4	3,913,008.5	3,223,565.3	11,568.4
2013 03	-13,886.4	609,835.5	4,047,757.4	3,508,327.4	10,173.2
06	-10,477.3	977,692.9	4,815,767.3	3,953,189.5	11,173.1
09	-7,921.9	1,407,157.1	5,620,929.8	4,721,918.4	17,435.4
12	-3,914.9	1,892,147.8	6,274,588.1	4,810,017.8	7,443.0
2014 03	-32,270.7	2,251,677.8	6,238,581.1	5,550,474.9	5,688.2
06	-23,895.2	2,395,306.9	6,656,349.2	6,083,315.7	7,536.4
09	-20,921.5	2,706,584.9	6,848,894.9	5,964,028.6	9,212.0
12	-25,963.7	3,164,974.0	7,468,827.8	6,727,489.3	10,236.3

¹ Тухайн сард хадгаламж зээлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Financial corporations survey

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of-period	Санхүүгийн байгууллагуудаас гадуурх мөнгө Currency outside financial corporations	Харилцах, Хадгаламж Deposits	Хөтөлбөрийн зээлийн эх үүсвэр Government lending loans	Бусад зүйл (цэвэр) Other items (net)
1999 12	87,281.3	105,341.3		64,010.1
2000 12	100,933.4	157,909.2		27,685.4
2001 12	109,160.7	221,903.6		18,360.9
2002 12	120,783.6	349,342.0		38,409.2
2003 12	131,496.7	571,835.7		67,624.3
2004 12	143,512.7	703,519.7		110,822.7
2005 12	152,369.5	987,769.3	17,272.7	181,791.8
2006 12	185,126.7	1,351,366.7	18,765.0	320,321.7
2007 12	283,325.3	2,117,924.4	17,620.0	259,880.7
2008 12	328,724.0	1,941,277.4	18,122.4	453,918.7
2009 12	284,993.9	2,595,040.0	20,201.7	565,755.1
2010 03	294,303.8	2,680,155.2	18,075.6	625,902.5
06	348,882.6	3,174,701.5	16,456.8	587,076.6
09	343,754.5	3,507,938.3	17,499.9	576,120.9
12	388,179.9	4,291,778.8	17,781.0	517,260.5
2011 03	386,793.5	4,568,307.2	17,856.7	431,901.8
06	479,673.2	5,292,857.7	17,181.1	603,473.6
09	525,108.8	5,528,730.6	16,657.5	728,906.0
12	517,462.4	5,894,765.2	17,133.5	980,404.8
2012 03	448,055.9	5,656,735.5	16,665.7	1,708,836.1
06	662,897.8	6,388,267.3	15,710.8	957,346.7
09	551,754.6	6,566,543.9	17,040.1	941,392.6
12	603,331.3	7,016,536.6	17,031.9	680,788.5
2013 03	482,622.1	6,844,753.9	16,722.0	1,105,550.0
06	599,992.6	7,451,874.5	17,107.2	700,490.3
09	597,444.0	7,926,004.9	20,101.9	966,423.7
12	581,989.6	8,889,077.5	20,184.9	523,967.5
2014 03	549,758.9	9,418,556.8	21,657.6	115,637.7
06	571,089.6	9,539,509.8	21,636.8	61,385.6
09	536,114.5	9,542,838.4	20,373.0	-399,434.3
12	499,193.2	10,138,907.2	19,722.1	361,642.6

¹ Тухайн сард хадгаламж зээлийн хоршооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Бусад санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Other financial corporations survey

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст <i>End-of-period</i>	Касс <i>Cash in vault</i>	Гадаад актив <i>Foreign assets</i>	Авлага <i>Claims on</i>				Бусад санхүүгийн байгууллага <i>Other financial corporations</i>
			Засгийн газар <i>General Government</i>	Үүнээс: <i>Of which:</i>		Орон нутгийн төсөв <i>Local Government</i>	
				Төв Засгийн газар <i>Central Government</i>			
1999 12							
2000 12							
2001 12							
2002 12							
2003 12							
2004 12							
2005 12							
2006 12							
2007 12							
2008 12							
2009 12							
2010 03	24.2						
06	23.1						
09	22.5						
12	22.8						
2011 03	28.1						
06	27.0						
09	29.5						
12	31.7						
2012 03	26.2						
06	33.7	12.0					
09	34.5	4.0					
12	34.0	3.7					
2013 03	35.6	3.3					
06	41.8	2.7	3,857.3	3,857.3			
09	42.5	16.6	3,857.3	3,857.3			
12	44.6	24.3	8,132.7	8,132.7			
2014 03	55.4	25.6	8,236.5	8,236.5			
06	58.0	21.3	8,236.5	8,236.5			
09	63.2	16.5	24,041.3	24,041.3			
12	64.4	12.6	281,087.7	281,087.7			

Бусад санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Other financial corporations survey

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of-period	Зээл Loans			
	Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Иргэд Individuals	Бусад Other
1999 12				
2000 12				
2001 12				
2002 12				
2003 12				
2004 12				
2005 12				
2006 12				
2007 12				
2008 12				
2009 12				
2010 03			51,861.0	
06			57,418.0	
09			62,257.2	
12			63,797.2	
2011 03			71,316.3	
06			85,804.1	
09			85,683.4	
12			101,528.0	
2012 03			102,462.1	
06	7,169.5	0.0	109,350.9	0.0
09	84,339.1	0.0	124,301.6	0.0
2012 12	360,507.6	85,287.0	126,161.5	0.0
2013 03	578,180.2	86,403.3	132,348.0	0.0
06	930,538.3	88,599.6	141,317.7	0.0
09	1,347,556.5	131,425.4	155,569.8	0.0
12	1,811,601.5	275,775.3	151,738.3	0.0
2014 03	2,177,793.5	12,245.0	483,720.1	0.0
06	2,320,310.9	65,447.0	480,625.0	0.0
09	2,562,045.1	194,016.3	184,462.4	0.0
12	3,036,423.0	499,580.0	1,019,074.2	0.0

Бусад санхүүгийн байгууллагуудын тойм

Other financial corporations survey

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of- period	Төгрөгийн харилцах Demand deposits	Нийт хадгаламж, Валютын харилцах Total deposits & foreign currency current account	Үнэт цаас Securities other than shares	Зээл Loans	Гадаад пассив Foreign liabilities	Засгийн газрын хадгаламж General Government deposits	Үүнээс: Of which	Өөрийн хөрөнгө Capital accounts
							Төв ЗГ-ын хадгаламж Central Government deposits	
1999 12								
2000 12								
2001 12								
2002 12								
2003 12								
2004 12								
2005 12								
2006 12								
2007 12								
2008 12								
2009 12								
2010 03				12,057.4	2,392.4	530.7	530.7	79,217.7
06				11,855.2	3,575.9	376.4	376.4	85,749.3
09				13,503.0	2,518.6	548.4	548.4	89,437.5
12				16,316.2	3,269.3	727.0	727.0	91,961.5
2011 03				16,143.9	4,944.6	695.4	695.4	101,704.6
06				19,355.8	6,212.2	1,300.3	1,300.3	119,933.0
09				26,424.2	7,486.0	1,288.2	1,288.2	123,484.3
12				21,137.4	11,892.7	823.5	823.5	138,182.4
2012 03				28,395.2	13,601.1	701.9	701.9	142,722.9
06	0.0	1.1		31,367.6	815,909.0	758.2	758.2	185,648.0
09	6,090.0	7.0		31,656.6	850,703.7	679.0	679.0	203,028.3
12	6,090.0	7.0	84.6	32,452.0	818,136.8	810.0	810.0	246,577.1
2013 03	0.0	22,732.3	0.0	44,195.1	832,535.2	1,120.0	1,120.0	267,998.0
06	2,136.2	34,461.7	376.8	47,746.9	965,261.6	433,565.4	433,565.4	276,747.2
09	869.8	30,606.4	1,192.8	56,673.5	1,109,698.4	962,048.9	962,048.9	376,186.8
12	10,769.4	5,409.6	1,235.0	74,568.5	981,000.6	1,989,376.1	1,989,376.1	403,553.5
2014 03	5,616.8	1,348.9	487,461.0	81,533.1	1,486,905.7	2,378,940.9	2,378,940.9	449,526.2
06	2,184.1	1,411.3	478,409.1	100,214.5	1,532,193.9	2,515,866.7	2,515,866.7	496,219.7
09	377.6	3,914.1	172,430.9	115,238.5	2,094,283.2	2,520,116.0	2,520,116.0	580,123.7
12	708.4	3,446.8	1,002,237.5	110,179.2	2,483,908.7	2,556,463.3	2,556,463.3	646,580.1

Хэрэглээний барааны үнийн индекс

Consumer price index

Хувиар

In percent

Хугацааны эцэст End of period	Хүнсний бараа, согтууруулах бус ундаа Food & non-alcoholic beverages	Үүнээс Of which							
		Хүнс Food	Үүнээс Of which						Согтууруулах бус ундаа Non-alcoholic beverages
			Талх, гурил будаа Bread, flour, cereals	Мах, махан бүтээгдэхүүн Meat, meat products	Сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, өндөг Milk dairy products, eggs	Саахар, чихэр Sugar, candy	Хүнсний ногоо Vegetables	Өөх, тос Oils & fats	
2005.12=100									
2005 12 ¹	41.08	39.52	9.92	16.51	3.55	1.61	4.12	2.27	1.56
2006 12	41.96	40.31	10.25	16.39	3.75	1.87	4.12	2.25	1.65
2007 12	52.26	50.55	13.87	19.75	4.47	1.87	4.75	3.66	1.72
2008 12	65.08	62.96	18.77	21.84	6.03	2.23	7.01	4.41	2.12
2009 12	64.76	62.34	18.85	20.14	6.37	3.04	6.96	4.18	2.42
03	76.10	73.60	18.74	29.03	6.99	3.42	8.37	4.08	2.50
06	86.61	84.15	18.96	40.39	6.20	3.19	8.26	3.99	2.46
09	76.11	73.68	20.39	27.81	5.92	3.45	8.84	4.00	2.42
2010 12	78.07	75.64	20.76	28.93	7.00	3.41	8.23	4.03	2.43
2010.12=100									
2010 12 ²	30.03	28.61	8.26	10.11	3.40	1.09	2.95	1.45	1.42
01	31.50	30.08	8.26	11.34	3.55	1.09	3.02	1.46	1.42
02	31.60	30.17	8.23	11.45	3.52	1.09	3.05	1.46	1.43
03	30.72	29.28	8.24	10.58	3.48	1.09	3.06	1.45	1.44
04	30.22	28.78	8.20	10.16	3.42	1.09	3.07	1.44	1.44
05	31.32	29.89	8.27	11.26	3.34	1.08	3.13	1.42	1.43
06	31.70	30.26	8.28	11.28	3.23	1.08	3.59	1.41	1.44
07	32.26	30.82	8.29	11.62	3.16	1.08	3.86	1.42	1.44
08	31.88	30.44	8.29	11.55	3.12	1.08	3.58	1.43	1.44
09	31.70	30.27	8.28	11.66	3.19	1.08	3.21	1.47	1.43
10	31.30	29.86	8.28	11.35	3.33	1.10	2.89	1.46	1.43
11	31.46	30.01	8.26	11.29	3.49	1.10	2.95	1.47	1.45
2011 12	32.31	30.87	8.28	11.91	3.61	1.12	3.03	1.47	1.45
01	34.24	32.74	8.32	13.36	3.78	1.15	3.10	1.49	1.50
02	36.53	35.03	8.34	15.43	3.82	1.16	3.20	1.53	1.50
03	39.41	37.87	8.43	18.07	3.77	1.16	3.30	1.54	1.53
04	39.60	38.04	8.42	18.34	3.68	1.16	3.32	1.56	1.55
05	40.07	38.52	8.47	18.78	3.59	1.16	3.37	1.55	1.55
06	40.19	38.63	8.51	19.01	3.33	1.17	3.57	1.48	1.56
07	40.94	39.38	8.53	19.58	3.29	1.18	3.74	1.47	1.56
08	40.45	38.89	8.58	18.88	3.26	1.20	3.82	1.48	1.56
09	39.30	37.74	8.60	18.27	3.23	1.20	3.24	1.50	1.55
10	38.10	36.53	8.69	17.03	3.38	1.20	3.00	1.51	1.57
11	38.14	36.57	8.69	16.85	3.51	1.20	3.08	1.51	1.57
12*	38.75	37.18	8.73	17.11	3.60	1.20	3.30	1.50	1.58
2013 01	39.63	38.05	8.78	17.60	3.73	1.20	3.49	1.51	1.58
02	41.39	39.81	8.96	18.97	3.75	1.21	3.64	1.51	1.59
03	41.92	40.32	9.34	18.92	3.93	1.21	3.60	1.53	1.60
04	42.82	41.21	9.46	19.73	3.89	1.22	3.60	1.53	1.61
05	42.89	41.27	9.43	19.85	3.87	1.20	3.66	1.51	1.62
06	42.56	40.95	9.45	19.78	3.62	1.20	3.63	1.52	1.61
07	42.51	40.90	9.46	19.62	3.51	1.19	3.85	1.52	1.61
08	41.22	39.60	9.61	18.34	3.58	1.20	3.56	1.53	1.62
09	41.32	39.66	9.82	18.22	3.82	1.20	3.22	1.53	1.65
10	41.24	39.40	10.26	17.56	3.99	1.23	2.89	1.60	1.84
11	41.90	40.04	10.32	17.21	4.52	1.24	3.20	1.62	1.86
12	42.84	40.96	10.40	17.54	4.64	1.25	3.57	1.63	1.88
2014 01	44.45	42.65	10.42	19.03	4.74	1.25	3.63	1.63	1.80
02	45.59	43.75	10.47	19.97	4.84	1.25	3.63	1.64	1.84
03	46.13	44.29	10.48	20.31	4.92	1.25	3.72	1.64	1.84
04	46.79	44.92	10.65	20.49	5.19	1.25	3.70	1.64	1.87
05	47.90	46.05	10.86	21.29	5.31	1.27	3.72	1.65	1.85
06	48.29	46.36	11.07	21.53	4.96	1.27	3.89	1.67	1.93
07	47.64	45.68	12.03	19.69	4.57	1.29	4.34	1.71	1.96
08	45.93	43.96	12.05	18.72	4.51	1.30	3.56	1.72	1.96
09	46.00	44.04	12.13	18.50	4.70	1.33	3.52	1.76	1.96
10	45.49	43.49	12.15	17.79	4.86	1.35	3.43	1.76	2.00
11	45.31	43.32	12.12	17.45	5.03	1.32	3.48	1.76	2.00
12	45.81	43.79	12.20	17.46	5.14	1.33	3.70	1.78	2.01

Эх үүсвэр: Үндэсний Статистикийн хороо, Статистикийн бюллетень

Source: Monthly Statistical Bulletin, NSC

¹ 2000 оны 12 сараас ХБ-ны ерөнхий индексийг тооцохдоо 205 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг 239 болгож шилжүүлэн тооцов.² Since december 2000 the CPI calculation is based on the basket containing 239 consumer goods compared to 205 in previous years.³ 2006 оны 4 сараас эхлэн ХБҮ-ны сагсан дахь бараа үйлчилгээг 287 болгон өргөжүүлж, 2005 оны 12 сарын үнийг суурь үнэ болгон авав.⁴ Since April 2006 the items in consumer basket updated to 287 and prices of December 2005 was taken as the base period.

* Улаанбаатар хотод борлуулдаг буй махны дундаж үнийг хүнсний захуудын махны борлуулалтын хэмжээгээр жигнэж тооцон 2012.12 сараас хойших инфляцийн задаргаа шинэчлэгдсэн.

Хэрэглээний барааны үнийн индекс

Consumer price index

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст <i>End of period</i>	Согтууруулах ундаа, тамхи <i>Alcoholic beverages, tobacco</i>	Хувцас, бөс бараа, гутал <i>Clothing, footwear and cloths</i>	Үүнээс <i>Of which</i>					Орон сууц, ус цахилгаан, түлш <i>Housing, water electricity, and fuels</i>	Үүнээс <i>Of which</i>		
			Хувцас, бөс бараа <i>Clothing, cloth</i>	Эрэгтэй хувцас <i>Men's clothing</i>	Эмэгтэй хувцас <i>Women's clothing</i>	Хүүхдийн хувцас <i>Children's clothing</i>	Гутал <i>Footwear</i>		Усан хангамж, орон сууцны бусад үйлч. <i>Water supply, miscellaneous services</i>	Цахилгаан, хийн, бусад түлш <i>Electricity, gas, other fuels</i>	
2005.12=100											
2005 12 ¹	2.26	12.38	8.11	3.26	2.93	1.11	4.27	13.40	4.24	7.60	
2006 12	2.41	13.28	8.84	3.54	3.21	1.22	4.45	14.70	5.18	7.91	
2007 12	2.38	13.56	8.96	3.58	3.10	1.35	4.60	15.73	5.37	8.41	
2008 12	2.59	17.10	11.35	4.62	3.91	1.76	5.74	18.45	5.83	9.90	
2009 12	3.17	17.71	12.17	4.97	4.14	1.93	5.54	17.74	5.90	9.23	
03	3.21	18.36	12.37	5.07	4.22	1.94	5.99	17.68	6.29	8.81	
06	3.23	18.20	12.49	5.20	4.22	1.96	5.72	18.40	6.29	9.66	
09	3.25	18.93	13.11	5.46	4.32	2.19	5.82	19.54	7.32	9.63	
2010 12	3.43	19.86	13.38	5.57	4.40	2.21	6.48	19.96	7.32	9.96	
2010.12=100											
2010 12 ²	3.69	12.17	8.87	3.27	3.54	1.53	3.30	14.07	2.17	6.63	
01	3.77	12.25	8.93	3.31	3.55	1.53	3.32	13.90	2.17	6.40	
02	3.78	12.39	9.04	3.31	3.61	1.57	3.35	13.82	2.17	6.35	
03	3.78	12.51	9.10	3.34	3.63	1.58	3.41	13.62	2.17	6.21	
04	3.79	12.74	9.26	3.42	3.69	1.63	3.47	13.52	2.17	6.02	
05	3.80	12.71	9.20	3.41	3.65	1.62	3.51	14.40	2.27	6.56	
06	3.80	12.90	9.32	3.43	3.68	1.68	3.58	14.28	2.28	6.41	
07	3.79	12.95	9.34	3.43	3.70	1.69	3.61	14.26	2.28	6.33	
08	3.79	13.22	9.60	3.49	3.85	1.73	3.62	14.58	2.28	6.47	
09	3.79	13.67	9.98	3.54	4.09	1.80	3.69	15.99	2.28	7.83	
10	3.79	14.22	10.42	3.79	4.20	1.82	3.80	16.03	2.28	7.83	
11	3.80	14.46	10.51	3.82	4.20	1.87	3.95	16.08	2.28	7.83	
2011 12	3.80	14.41	10.46	3.85	4.12	1.87	3.96	16.09	2.28	7.83	
01	3.90	14.85	10.82	3.87	4.38	1.93	4.03	15.90	2.28	7.64	
02	3.92	14.94	10.89	3.88	4.42	1.95	4.05	15.57	2.28	7.31	
03	3.97	14.98	10.99	3.91	4.51	1.93	3.99	15.33	2.28	7.05	
04	3.99	15.29	11.19	3.94	4.68	1.94	4.10	15.35	2.39	6.92	
05	4.01	15.32	11.20	3.98	4.64	1.95	4.12	15.82	2.39	7.03	
06	4.02	15.32	11.19	3.99	4.64	1.92	4.13	16.06	2.39	7.01	
07	4.04	15.37	11.24	4.00	4.64	1.97	4.13	16.03	2.39	7.01	
08	4.05	15.56	11.36	4.04	4.67	2.02	4.20	16.68	2.39	7.42	
09	5.69	15.94	11.72	4.09	4.84	2.12	4.22	17.22	2.39	7.96	
10	5.80	16.22	12.00	4.21	4.93	2.19	4.22	17.95	2.39	8.60	
11	5.83	16.26	12.12	4.34	4.93	2.16	4.14	17.61	2.39	8.26	
2012 12	5.87	16.29	12.15	4.37	4.92	2.17	4.14	17.49	2.39	8.14	
01	5.87	16.28	12.16	4.39	4.93	2.17	4.12	17.27	2.39	8.04	
02	5.88	16.31	12.16	4.39	4.94	2.16	4.16	16.94	2.39	7.71	
03	5.88	16.27	12.20	4.42	4.95	2.16	4.07	16.88	2.39	7.62	
2013 04	5.92	16.23	12.16	4.45	4.86	2.17	4.07	16.88	2.39	7.62	
05	5.92	16.28	12.20	4.46	4.90	2.17	4.07	16.18	2.39	7.05	
06	5.92	16.28	12.20	4.46	4.91	2.16	4.08	15.98	2.39	6.79	
07	5.92	16.32	12.21	4.47	4.93	2.15	4.11	16.38	2.39	6.93	
08	5.94	16.78	12.63	4.58	5.04	2.34	4.15	17.47	2.39	7.38	
09	6.21	16.96	12.79	4.70	5.11	2.31	4.16	17.65	2.62	7.39	
10	6.31	17.53	13.18	4.93	5.20	2.35	4.35	18.52	2.62	8.18	
11	6.37	17.81	13.33	4.98	5.24	2.39	4.48	18.76	2.62	8.23	
12	6.56	18.48	13.81	5.29	5.29	2.49	4.67	18.95	2.62	8.43	
2014 01	6.58	18.59	13.76	5.24	5.30	2.47	4.83	18.95	2.62	8.43	
02	6.61	18.71	13.84	5.22	5.33	2.54	4.87	18.95	2.62	8.43	
03	6.61	18.78	13.86	5.22	5.33	2.56	4.92	18.95	2.62	8.43	
04	6.80	18.83	13.98	5.33	5.34	2.56	4.85	18.96	2.62	8.43	
05	6.88	19.00	14.25	5.45	5.51	2.49	4.75	18.98	2.62	8.43	
06	6.88	19.20	14.48	5.54	5.57	2.59	4.72	18.75	2.62	8.43	
07	6.93	19.21	14.51	5.54	5.57	2.65	4.70	19.50	2.94	8.59	
08	6.93	19.54	14.78	5.60	5.64	2.78	4.75	19.96	2.94	8.76	
09	6.99	19.74	14.95	5.60	5.71	2.83	4.80	21.09	2.94	9.89	
10	7.02	19.84	15.03	5.63	5.71	2.88	4.80	22.67	2.94	11.47	
11	7.05	20.03	15.19	5.66	5.74	2.95	4.84	23.25	2.94	11.53	
12	7.24	20.18	15.33	5.66	5.85	2.96	4.84	23.15	3.13	11.24	

² 2000 оны 12 сараас ХБ-ны ерөнхий индексийг тооцохдоо 205 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг 239 болгож шилжүүлэн тооцов.² Since december 2000 the CPI calculation is based on the basket containing 239 consumer goods compared to 205 in previous years.³ 2006 оны 4 сараас эхлэн ХБҮ-ны сагсан дахь бараа үйлчилгээг 287 болгон өргөжүүлж, 2005 оны 12 сарын үнийг суурь үнэ болгон авав.³ Since April 2006 the items in consumer basket updated to 287 and prices of December 2005 was taken as the base period.

Хэрэглээний барааны үнийн индекс

Consumer price index

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of- period	Гэр ахуйн тавилга, гэр ахуйн бараа Furnishings, household equipment, tools	Эм, тарна, эмнэлгийн үйлчилгээ Medical care, services	Тээвэр Transport	Үүнээс: Of which		Холбоо, шуудан Communi- cation	Амралт, чөлөөт цаг, соёлын үйлчилгээ Recreation, culture	Боловсрол Education	Зочид буудал, нийтийн хоол, дотуур байр Restaurants, hotels	Бусад бараа үйлчилгээ Miscellaneous goods & services
				Тээврийн засвар, үйлчилгээ Maintenance of personal transport	Тээврийн үйлчилгээ Transport services					
2005.12=100										
2005 12 ¹	4.30	1.62	8.71	2.47	5.76	4.05	3.33	4.15	1.72	3.00
2006 12	4.64	1.77	9.57	2.53	6.07	3.09	3.62	4.58	1.89	3.32
2007 12	5.22	2.10	10.59	3.19	6.81	2.90	3.73	5.50	2.08	3.48
2008 12	5.99	2.68	14.17	3.59	9.87	2.78	4.05	7.57	2.80	4.02
2009 12	6.37	3.06	14.06	3.82	9.57	2.98	4.14	8.25	3.14	4.66
03	6.37	3.07	14.19	3.83	9.61	3.48	4.16	8.25	3.42	4.72
06	6.45	3.11	14.28	3.79	9.75	3.48	4.12	8.25	3.48	4.74
09	6.50	3.12	14.25	3.76	9.74	3.48	4.16	9.93	3.51	4.79
2010 12	6.66	3.17	14.32	3.85	9.73	3.48	4.20	9.93	3.61	4.80
2010.12=100										
2010 12 ²	3.51	3.00	12.58	4.92	3.74	4.41	3.10	6.12	3.55	3.77
01	3.52	3.00	12.58	4.92	3.74	4.41	3.10	6.12	3.55	3.78
02	3.53	3.01	12.74	5.06	3.75	4.41	3.10	6.12	3.55	3.78
03	3.53	3.01	12.74	5.06	3.76	4.42	3.10	6.12	3.55	3.78
04	3.57	3.02	12.82	5.15	3.76	4.42	3.12	6.12	3.55	3.81
05	3.59	3.03	12.80	5.11	3.76	4.43	3.13	6.12	3.56	3.87
06	3.63	3.04	13.73	5.57	4.23	4.43	3.19	6.12	3.63	3.93
07	3.63	3.04	14.02	5.57	4.51	4.42	3.20	6.12	3.63	3.93
08	3.68	3.04	14.12	5.58	4.60	4.42	3.20	6.58	3.63	3.93
09	3.69	3.05	14.12	5.58	4.60	4.42	3.20	6.58	3.65	3.93
10	3.73	3.05	14.14	5.59	4.60	4.42	3.21	6.58	3.68	3.98
11	3.73	3.05	14.18	5.62	4.61	4.42	3.21	6.58	3.68	4.00
2011 12	3.70	3.05	14.18	5.62	4.62	4.42	3.16	6.58	3.68	4.00
01	3.74	3.09	14.84	6.21	4.68	4.42	3.21	6.58	3.76	4.06
02	3.77	3.14	15.09	6.07	4.70	4.40	3.26	6.58	4.21	4.06
03	3.80	3.24	15.08	6.02	4.74	4.40	3.27	6.58	4.21	4.08
04	3.81	3.25	14.66	5.83	4.74	4.40	3.29	6.58	4.28	4.09
05	3.78	3.25	14.75	5.94	4.71	4.38	3.28	6.58	4.43	4.11
06	3.79	3.23	14.79	5.98	4.71	4.38	3.25	6.58	4.43	4.12
07	3.81	3.23	14.79	5.98	4.71	4.38	3.23	6.58	4.43	4.12
08	3.83	3.33	14.79	5.98	4.71	4.38	3.28	7.64	4.48	4.14
09	3.82	3.36	14.84	6.03	4.71	4.36	3.22	7.64	4.48	4.17
10	3.83	3.40	15.08	6.03	4.71	4.36	3.25	7.64	4.48	4.22
11	3.85	3.41	15.01	6.03	4.73	4.36	3.28	7.64	4.48	4.23
2012 12	3.87	3.41	15.25	6.17	4.73	4.36	3.28	7.64	4.48	4.25
01	3.87	3.41	15.46	6.39	4.73	4.37	3.28	7.64	4.65	4.25
02	3.87	3.41	15.49	6.39	4.76	4.36	3.28	7.64	4.65	4.25
03	3.87	3.54	15.52	6.39	4.79	4.36	3.29	7.64	4.74	4.28
2013 04	3.88	3.54	15.53	6.39	4.79	4.36	3.29	7.64	4.74	4.31
05	3.89	3.58	15.53	6.39	4.79	4.36	3.26	7.64	4.74	4.32
06	3.91	3.63	15.38	6.25	4.79	4.36	3.22	7.64	4.74	4.33
07	3.96	3.70	15.14	6.25	4.79	4.36	3.23	7.64	4.74	4.36
08	4.09	3.75	15.27	6.33	4.84	4.36	3.25	9.81	4.94	4.51
09	4.27	3.93	15.38	6.37	4.91	4.35	3.21	9.81	4.95	4.63
10	4.41	4.07	15.41	6.40	4.91	4.35	3.20	9.81	5.14	4.85
11	4.54	4.07	15.50	6.40	5.00	4.35	3.21	9.81	5.26	5.06
12	4.67	4.15	15.50	6.40	5.00	4.35	3.21	9.81	5.27	5.14
2014 01	4.68	4.15	16.08	6.42	5.55	4.35	3.22	9.81	5.27	5.21
02	4.71	4.15	16.20	6.48	5.62	4.35	3.22	9.81	5.30	5.21
03	4.72	4.15	16.24	6.52	5.62	4.35	3.22	9.81	5.30	5.21
04	4.74	4.16	16.26	6.68	5.62	4.37	3.23	9.81	5.51	5.45
05	4.76	4.23	16.41	6.68	5.62	4.37	3.23	9.81	5.51	5.45
06	4.75	4.44	16.48	6.68	5.69	4.39	3.24	9.81	5.50	5.53
07	4.83	4.51	16.97	6.68	5.71	4.39	3.25	9.81	5.50	5.54
08	4.88	4.51	16.98	6.68	5.71	4.39	3.47	11.55	5.51	5.54
09	4.94	4.51	16.98	6.68	5.71	4.39	3.50	11.55	5.51	5.55
10	4.98	4.52	16.98	6.68	5.71	4.39	3.51	11.55	5.51	5.56
11	5.04	4.59	17.07	6.77	5.71	4.39	3.51	11.55	5.54	5.58
12	5.06	4.62	17.10	6.78	5.73	4.39	3.52	11.55	5.54	5.61

² 2000 оны 12 сараас ХБ-ны ерөнхий индексийг тооцохдоо 205 нэр төрлийн бүтээгдэхүүнийг 239 болгож шилжүүлэн тооцов.³ Since december 2000 the CPI calculation is based on the basket containing 239 consumer goods compared to 205 in previous years.³ 2006 оны 4 сараас эхлэн ХБҮ-ны сагсан дахь бараа үйлчилгээг 287 болгон өргөжүүлж, 2005 оны 12 сарын үнийг суурь үнэ болгон авав.⁴ Since April 2006 the items in consumer basket updated to 287 and prices of December 2005 was taken as the base period.

Хэрэглээний барааны үнийн индекс

Consumer price index

Үргэлжлэл

Continued

Хугацааны эцэст End-of- period	Ерөнхий индекс General CPI	Инфляци сарын Inflation monthly	Инфляци оны эхнээс Inflation from the beginning of the year	Инфляци жилийн Inflation annual	Сарын инфляцийн шат. дундаж Moving average of monthly inflation	Суурь инфляци			Улсын хэрэглээний үнийн индекс		
						сарын	оны эхнээс	жилийн	сарын	оны эхнээс	жилийн
						Core inflation			National CPI		
						Monthly	Changes from the begin. of year	Annual	Monthly	Changes from the begin. of year	Annual
2005 12 ¹	100.0										
2006 12	104.8	0.5	4.8	4.8	0.0	0.0					
2007 12	119.5	0.5	14.0	14.0	0.4	-0.6	12.5	12.5	1.8	17.8	17.8
2008 12	147.3	-0.5	23.2	23.2	1.6	-0.5	23.1	23.1	0.0	22.1	22.1
2009 12	150.0	0.2	1.9	1.9	0.2	0.2	4.1	4.1	0.7	4.2	4.2
03	163.0	1.9	8.7	7.8	0.6	-0.3	2.2	6.0	1.9	7.4	8.5
06	174.3	0.1	16.2	12.6	1.0	0.7	3.0	6.1	-1.5	11.4	11.4
09	167.6	-1.4	11.7	10.9	0.9	0.4	7.3	7.2	-0.7	8.3	10.6
2010 12	171.5	2.4	14.3	14.3	1.1	0.3	9.4	9.4	2.4	13.0	13.0
2010 12 ²	100.0										
01	101.5	1.5	1.5	13.0	1.1	0.1	0.1	8.9	1.5	1.5	8.6
02	101.8	0.3	1.8	9.2	0.8	0.3	0.3	7.9	0.5	2.0	8.7
03	100.9	-0.9	0.9	6.1	0.5	-0.1	0.3	8.3	-0.4	1.6	9.1
04	100.7	-0.2	0.7	3.3	0.3	0.3	0.6	8.9	-0.1	1.6	9.3
05	102.8	2.0	2.8	1.2	0.1	1.2	1.8	9.8	1.5	3.1	8.9
06	104.4	1.6	4.4	2.7	0.2	1.4	3.3	10.7	1.1	4.3	9.7
07	105.2	0.8	5.2	7.8	0.6	0.4	3.7	10.7	0.7	5.0	9.6
08	106.1	0.8	6.1	7.0	0.6	1.4	5.1	8.1	0.3	5.3	10.3
09	107.8	1.6	7.8	10.3	0.8	2.2	7.4	10.1	1.1	6.5	10.8
10	108.1	0.3	8.1	11.8	0.9	0.9	8.4	10.1	0.4	6.9	10.5
11	108.6	0.5	8.6	11.3	0.9	0.4	8.8	9.8	0.7	7.7	9.8
2011 12	109.4	0.7	9.4	9.4	0.8	-0.1	8.7	8.7	1.1	8.9	8.9
01	112.6	2.9	2.9	10.9	0.9	1.7	1.7	10.5	2.8	2.8	10.2
02	115.5	2.6	5.6	13.4	1.1	0.7	2.4	11.0	2.5	5.4	12.4
03	118.3	2.5	8.2	17.3	1.3	0.2	2.6	11.3	2.2	7.6	15.3
04	118.6	0.2	8.4	17.8	1.4	0.1	2.7	10.9	0.5	8.2	16.0
05	119.8	1.0	9.5	16.6	1.3	0.8	3.5	10.6	1.0	9.2	15.4
06	120.1	0.3	9.8	15.1	1.2	0.2	3.7	9.2	0.5	9.7	14.7
07	120.9	0.7	10.6	14.9	1.2	0.1	3.8	8.9	0.6	10.4	14.5
08	122.6	1.4	12.1	15.6	1.2	2.5	6.4	10.1	0.7	11.1	14.9
09	124.0	1.2	13.4	15.1	1.2	2.8	9.3	10.7	1.0	12.2	14.8
10	124.3	0.2	13.7	15.0	1.2	1.6	11.1	11.4	0.6	12.9	15.0
11	124.1	-0.2	13.4	14.2	1.1	-0.3	10.8	10.7	0.2	13.1	14.4
2012 12	124.9	0.7	14.2	14.2	1.1	0.3	11.1	11.1	0.8	14.0	14.0
01	126.0	0.8	0.8	11.9	0.9	0.2	0.2	9.6	1.4	1.4	12.6
02	127.5	1.2	2.0	10.4	0.8	0.0	0.2	8.7	1.0	2.8	11.3
03	128.2	0.6	2.6	8.3	0.7	0.6	0.8	9.2	0.8	3.6	9.8
2013 04	129.1	0.7	3.4	8.9	0.7	0.2	1.0	9.3	1.1	4.8	10.4
05	128.6	-0.4	2.9	7.4	0.6	-0.7	0.3	7.6	0.3	5.1	9.7
06	128.0	-0.5	2.4	6.5	0.5	-0.3	0.0	7.1	-0.3	4.7	8.8
07	128.3	0.2	2.7	6.1	0.5	0.4	0.4	7.4	0.1	4.9	8.3
08	131.4	2.4	5.1	7.1	0.6	4.5	4.9	9.6	1.7	6.7	9.4
09	132.7	1.0	6.2	6.9	0.6	1.4	6.4	8.1	1.4	8.2	9.9
10	134.8	1.6	7.9	8.5	0.7	2.8	9.4	9.4	1.4	9.7	10.8
11	136.6	1.3	9.4	10.1	0.8	1.2	10.7	11.0	1.3	11.1	12.0
12	138.9	1.7	11.2	11.2	0.9	1.3	12.1	12.1	0.7	11.9	11.9
2014 01	141.3	1.7	1.7	12.2	1.0	0.7	0.7	12.6	1.7	1.7	12.3
02	142.8	1.0	2.8	12.0	1.0	0.3	1.0	13.1	0.9	2.7	12.2
03	143.5	0.5	3.3	11.9	0.9	0.2	1.2	12.6	0.8	3.5	12.4
04	146.5	1.3	5.5	13.9	1.1	0.8	2.7	14.8	1.5	6.2	13.7
05	146.5	1.3	5.5	13.9	1.1	0.8	2.7	14.8	1.5	6.2	13.7
06	147.3	0.5	6.0	15.1	1.2	0.6	3.3	15.8	0.5	6.7	14.6
07	148.1	0.6	6.6	15.4	1.2	2.2	5.6	17.9	0.4	7.2	14.9
08	149.2	0.7	7.4	13.6	1.1	2.4	8.1	15.6	0.4	7.7	13.7
09	150.7	1.0	8.5	13.6	1.1	1.3	9.6	15.5	0.7	8.5	13.0
10	152.0	0.8	9.4	12.7	1.0	1.5	11.3	14.1	0.8	9.3	12.1
11	152.9	0.6	10.1	11.9	0.9	0.8	12.2	13.6	0.7	10.1	11.5
12	153.8	0.6	10.7	10.7	0.9	0.4	12.6	12.6	0.8	11.0	11.0

Аж ахуйн нэгж, иргэдэд олгосон зээлийн үлдэгдэл

Loans outstanding

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of- period	Зээлийн өрийн үлдэгдэл Total loan outstanding		Зээлийн өрийн үлдэгдэл Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Total loan outstanding Excl. Banks in liquidation	Хэвийн зээл Standard loans	Үүнээс: Of which:				
	дүн amount	сарын өөрчлөлт monthly changes			Үүнээс: Салбарын ангиллаар Of which: By sectors				
					Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Иргэд Individuals	Бусад Other	Бусад санхүүгийн байгууллага Other financial corporations
2000 12	66,756.7	6.6		50,861.2	5,378.3	43,305.6		2,177.3	
2001 12	135,070.7	5.2		124,204.8	9,534.4	108,722.7		5,947.7	
2002 12	231,449.8	9.4		214,885.5	11,318.3	194,578.2		8,989.0	
2003 12	442,148.1	2.7		405,448.2	15,647.4	335,978.3		53,822.5	
2004 12	606,798.6	2.5		546,063.4	12,560.1	320,077.8	196,020.3	16,950.6	454.6
2005 12	859,851.8	4.4		789,451.2	34,112.2	437,639.1	304,817.1	12,384.4	498.3
2006 12	1,223,287.3	3.5		1,129,945.4	36,255.6	594,446.6	483,212.6	14,436.8	1,593.9
2007 12	2,056,060.8	4.8		1,947,669.5	25,939.1	1,089,555.3	810,622.5	19,057.0	2,495.6
2008 12	2,635,551.6	-1.2		2,353,561.2	33,624.9	1,348,449.7	955,037.6	13,101.0	3,348.0
2009 12	2,655,000.4	0.9		2,071,259.4	18,594.3	1,238,995.1	800,490.4	8,513.8	4,665.7
2010 12	3,264,778.0	4.9		2,799,863.4	17,073.9	1,471,293.9	1,293,012.4	4,445.7	14,037.6
01	3,440,265.1	5.4		2,975,812.1	16,598.0	1,524,722.8	1,416,230.5	4,635.9	13,625.0
02	3,526,303.0	2.5		3,053,334.9	15,756.6	1,608,257.6	1,411,817.3	4,301.1	13,202.4
03	3,730,831.5	5.8		3,278,230.3	13,029.5	1,727,484.4	1,520,243.1	3,047.1	14,426.2
04	3,973,879.1	6.5		3,510,236.0	16,163.3	1,844,186.5	1,632,691.8	3,657.5	13,537.0
05	4,246,818.9	6.9		3,773,411.1	15,393.4	1,993,612.0	1,745,751.2	3,299.9	15,354.7
06	4,552,791.3	7.2		4,092,375.6	16,132.5	2,177,210.6	1,879,891.5	4,286.2	14,854.8
07	4,681,399.2	2.8		4,228,143.3	23,925.6	2,253,704.5	1,932,432.8	4,491.5	13,589.0
08	4,870,802.7	4.0		4,427,856.9	26,413.9	2,310,497.5	2,070,560.3	4,868.7	15,516.6
09	5,059,077.4	3.9		4,641,346.2	27,117.4	2,427,321.5	2,163,593.8	5,137.2	18,176.3
10	5,221,908.3	3.2		4,803,393.2	26,201.8	2,513,241.7	2,242,542.2	5,003.6	16,403.8
11	5,438,738.9	4.2		5,024,079.8	41,692.3	2,626,566.0	2,333,243.2	4,960.6	17,617.7
2011 12	5,641,233.7	3.7		5,237,535.7	100,646.0	2,745,096.9	2,369,499.7	4,905.1	17,388.0
01	5,647,628.3	0.1		5,247,166.8	58,975.0	2,785,723.9	2,382,689.5	6,099.0	13,679.4
02	5,706,234.3	1.0		5,321,745.4	51,022.3	2,816,921.9	2,432,552.6	6,166.5	15,082.0
03	5,781,506.0	1.3		5,399,905.4	50,675.2	2,852,963.2	2,473,802.0	6,078.6	16,386.3
04	5,935,982.7	2.7		5,548,213.0	51,526.7	2,946,813.5	2,526,753.0	7,953.9	15,165.8
05	6,121,200.1	3.1		5,745,491.2	56,425.5	3,039,112.2	2,626,757.4	7,066.9	16,129.1
06	6,318,185.2	3.2		5,958,571.7	54,763.8	3,171,047.2	2,714,003.8	7,026.8	11,730.2
07	6,428,519.6	1.7		6,037,638.0	58,813.4	3,232,577.5	2,726,717.3	8,118.4	11,411.5
08	6,675,071.0	3.8		6,262,134.6	65,357.4	3,305,357.2	2,870,445.7	10,363.6	10,610.6
09	6,867,334.0	2.9		6,444,040.3	65,459.5	3,385,436.6	2,973,954.0	8,963.9	10,226.3
10	6,855,416.0	-0.2		6,416,773.4	40,378.2	3,365,491.5	2,991,836.9	8,858.9	10,207.9
11	6,867,781.8	0.2		6,421,673.1	42,856.6	3,348,047.8	3,012,575.6	8,438.2	9,754.9
12	6,988,365.1	1.8		6,582,951.2	35,394.4	3,501,852.6	3,027,135.1	8,904.1	9,665.0
2013 01	7,139,824.4	2.2		6,726,843.2	33,239.9	3,551,634.3	3,125,497.7	8,388.7	8,082.7
02	7,168,463.8	0.4		6,751,652.7	13,940.7	3,557,961.4	3,162,503.3	8,246.6	9,000.7
03	7,390,628.9	3.1		6,981,873.8	31,107.6	3,635,804.2	3,296,208.1	7,327.2	11,426.7
04	7,771,060.2	5.1		7,349,390.1	30,001.5	3,878,932.9	3,422,150.5	7,256.3	11,048.9
05	8,226,418.8	5.9		7,761,983.8	44,260.6	4,106,765.7	3,592,781.2	7,325.8	10,850.5
06	8,608,254.3	4.6		8,141,649.3	46,630.4	4,347,974.1	3,727,829.6	8,361.8	10,853.4
07	9,117,688.0	5.9	8,853,545.3	8,503,418.8	48,819.9	4,497,633.9	3,930,120.3	14,587.7	12,257.0
08	9,783,100.7	7.3	9,517,216.4	9,131,848.7	50,525.0	4,786,121.0	4,274,009.3	7,390.0	13,803.4
09	10,153,397.2	3.8	9,843,640.2	9,462,785.3	59,100.1	4,895,735.1	4,473,953.6	14,592.1	19,404.4
10	10,488,797.0	3.3	10,175,828.6	9,758,863.2	58,899.0	5,028,407.8	4,642,535.5	9,100.5	19,920.5
11	10,822,440.9	3.2	10,510,044.4	10,088,845.6	78,360.7	5,244,403.4	4,721,903.8	22,649.3	21,528.3
12	10,764,170.3	-0.5	10,456,347.7	10,079,999.6	80,032.1	5,418,355.6	4,555,685.7	6,858.4	19,067.8
2014 01	11,009,764.5	2.3	10,700,839.2	10,275,694.5	122,384.7	5,391,599.4	4,736,980.8	5,429.2	19,300.4
02	11,153,914.6	1.3	10,842,570.8	10,357,074.7	73,827.7	5,452,417.4	4,805,069.8	5,187.2	20,572.6
03	11,380,924.9	2.0	11,070,177.3	10,506,867.9	73,439.9	5,471,119.5	4,937,355.7	5,141.8	19,810.9
04	11,737,746.9	3.1	11,426,777.5	10,822,570.1	72,133.9	5,597,210.7	5,122,177.4	5,913.4	25,134.8
05	12,064,921.7	2.8	11,759,710.7	11,063,935.8	72,007.5	5,671,337.3	5,300,025.0	5,665.9	14,900.0
06	12,302,077.7	2.0	12,061,864.6	11,296,859.4	74,515.8	5,703,799.0	5,484,834.2	7,488.0	26,222.4
07	12,225,429.6	-0.6	11,075,607.2	11,075,607.2	97,050.8	5,618,144.8	5,339,840.5	7,808.5	12,762.7
08	12,338,391.2	0.9	11,191,298.3	11,191,298.3	114,203.7	5,541,687.3	5,510,638.2	8,869.8	15,899.3
09	12,611,537.4	2.2	11,556,513.9	11,556,513.9	142,294.4	5,757,319.4	5,623,192.0	9,146.1	24,562.0
10	12,833,457.8	1.8	11,776,586.4	11,776,586.4	132,723.5	5,899,095.9	5,708,907.2	10,548.3	25,311.5
11	12,648,371.9	-1.4	11,583,684.0	11,583,684.0	129,685.9	5,973,001.6	5,442,598.2	10,132.4	28,265.8
12	12,502,525.7	-1.2	12,261,583.6	11,607,337.8	128,074.0	5,868,354.0	5,568,767.6	8,165.8	33,976.4

¹ Тухайн сард хадгаламж зээлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Аж ахуйн нэгж, иргэдэд олгосон зээлийн үлдэгдэл

Loans outstanding

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of-period	Хугацаа хэтэрсэн Principal in arrears	Хугацаа хэтэрсэн Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Principal in arrears Excl. Banks in liquidation	Үүнээс: Салбарын ангиллаар Of which: By sectors					
			Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Иргэд Individuals	Иргэд Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Individuals Excl. Banks in liquidation	Бусад Other	Бусад санхүүгийн байгууллага Other financial corporations
2000 12	1,281.8							
2001 12	1,798.3							
2002 12	4,819.4							
2003 12	15,549.7							
2004 12	21,617.1		209.3	16,685.0	4,709.3		13.6	
2005 12	20,929.6		45.8	15,124.4	3,899.4		1,859.9	
2006 12	33,320.4		369.9	22,252.8	8,674.6		2,020.4	2.7
2007 12	40,320.0		872.1	32,283.1	7,134.9		0.0	30.0
2008 12	93,323.1		1,046.3	74,988.0	17,278.1		0.0	10.8
2009 12	121,739.5		1,674.9	96,447.6	23,531.9		74.1	10.9
2010 12	90,557.1		0.0	76,197.3	9,212.4		5,147.3	0.0
01	102,970.3		0.0	88,733.6	9,141.4		5,041.3	54.0
02	112,551.5		0.0	94,909.6	12,580.2		5,041.3	20.4
03	80,518.5		0.0	62,926.6	13,729.6		3,850.8	11.5
04	82,175.9		0.0	63,179.7	15,594.5		3,390.9	10.8
05	75,774.0		0.0	59,718.3	12,687.1		3,317.8	50.8
06	69,878.3		0.0	58,248.2	11,513.5		59.9	56.7
07	71,349.3		0.0	57,922.4	13,345.2		0.0	81.7
08	67,014.4		0.0	54,273.3	12,699.0		0.0	42.1
09	60,477.6		0.0	49,564.1	10,891.4		0.0	22.1
10	70,990.7		0.0	57,363.4	13,624.9		0.0	2.3
11	71,500.7		0.0	58,358.8	13,139.6		0.0	2.3
2011 12	73,736.9		0.0	42,061.7	31,662.7		0.0	12.6
01	73,822.9		0.0	35,550.7	38,269.9		0.0	2.4
02	61,172.1		0.0	29,988.3	31,162.1		0.0	21.8
03	61,438.1		0.0	30,153.9	31,284.2		0.0	0.0
04	71,159.1		7,458.0	32,023.3	31,677.8		0.0	0.0
05	60,055.9		0.0	30,603.6	29,402.4		0.0	50.0
06	51,777.5		1,765.3	31,748.2	18,251.3		0.0	12.7
07	85,133.2		0.0	63,516.6	21,576.6		0.0	40.0
08	100,632.1		0.0	76,887.0	22,724.1		1,001.0	20.0
09	117,001.2		0.0	90,758.3	25,242.2		1,000.7	0.0
10	132,473.5		0.0	103,597.0	27,867.9		1,008.5	0.0
11	147,657.5		0.0	120,898.1	25,217.7		1,541.7	0.0
12	110,915.1		0.0	83,907.5	26,675.8		331.7	0.0
2013 01	105,793.7		0.0	77,928.5	27,850.2		0.0	15.0
02	110,870.7		0.0	79,206.9	31,663.8		0.0	0.0
03	99,915.7		0.0	68,542.1	31,373.6		0.0	0.0
04	110,936.6		0.0	78,117.1	32,819.5		0.0	0.0
05	146,428.0		0.0	114,768.2	31,659.8		0.0	0.0
06	149,782.7		0.0	115,274.5	34,508.3		0.0	0.0
07	161,319.6	161,304.6	0.0	123,918.8	37,385.8	37,385.8	15.0	0.0
08	186,415.5	186,415.5	0.0	145,773.2	40,619.7	40,619.7	22.6	0.0
09	153,448.3	153,370.1	0.0	111,691.1	41,736.6	41,658.4	20.6	0.0
10	169,420.9	169,363.5	0.0	123,037.1	45,700.6	45,643.2	683.2	0.0
11	161,107.9	161,051.2	0.0	111,812.0	48,913.0	48,856.3	374.5	8.5
12	118,364.9	116,806.7	13.9	73,382.6	44,968.4	43,435.3	0.0	0.0
2014 01	152,280.7	150,795.4	13.9	95,845.9	56,420.9	54,960.7	0.0	0.0
02	198,955.9	197,536.3	13.9	139,293.3	59,648.6	58,254.2	0.0	0.0
03	279,596.3	278,247.4	0.0	219,638.5	59,957.8	58,955.0	0.0	0.0
04	299,020.4	297,733.1	41.0	237,629.0	61,350.4	60,063.1	0.0	0.0
05	381,216.6	380,152.7	550.9	316,281.8	64,346.9	63,283.1	36.9	0.0
06	438,255.0	437,274.7	35.7	371,775.3	66,444.0	65,463.7	0.0	0.0
07	550,115.6	549,160.4	3,779.1	446,818.2	99,518.4	98,563.2	0.0	0.0
08	527,090.5	526,150.6	1,954.3	433,814.6	91,302.4	90,362.5	19.2	0.0
09	464,584.0	463,743.5	1,768.8	372,819.0	89,979.0	89,138.5	17.2	0.0
10	450,570.7	449,748.3	1,596.9	330,977.6	117,993.1	117,170.8	3.0	0.0
11	444,661.1	443,861.1	2,458.4	320,018.6	122,173.5	121,373.6	10.5	0.0
12	269,488.7	268,707.0	1.3	196,614.9	70,863.5	70,081.7	2,009.1	0.0

¹ Тухайн сард хадгаламж зээлийн хориооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Аж ахуйн нэгж, иргэдэд олгосон зээлийн үлдэгдэл

Loans outstanding

Сая төгрөг

In millions of togrogs

Хугацааны эцэст End-of- period	Чанаргүй зээл Non- performing loans	Чанаргүй зээл Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Non-performing loans Excl. Banks in liquidation	Үүнээс: Салбарын ангиллаар Of which: By sectors						
			Улсын байгууллага Public sector	Хувийн байгууллага Private sector	Хувийн байгууллага Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Private sector Excl. Banks in liquidation	Иргэд Individuals	Иргэд Татан буугдсан банкуудыг хассанаар Individuals Excl. Banks in liquidation	Бусад Other	Бусад санхүүгийн байгууллага Other financial corporations
2000 12	14,613.8								
2001 12	9,067.6								
2002 12	11,744.9								
2003 12	21,150.3								
2004 12	39,118.0		356.4	28,295.0		10,201.5		264.6	0.5
2005 12	49,471.0		11.1	36,301.1		12,890.3		268.1	0.5
2006 12	60,021.6		106.1	42,320.0		15,682.7		1,912.2	0.6
2007 12	68,071.3		520.7	44,311.1		21,021.2		1,915.4	302.9
2008 12	188,667.2		123.4	146,961.2		41,378.4		150.8	53.4
2009 12	462,001.5		160.2	380,811.0		80,870.0		125.7	34.6
2010 12	374,357.6		0.0	307,283.3		67,007.7		36.5	30.0
01	361,482.7		0.0	295,562.5		65,745.5		142.2	32.4
02	360,416.6		0.0	295,891.4		64,352.9		142.4	30.0
03	372,082.8		0.0	309,074.9		62,110.5		856.1	41.2
04	381,467.2		0.0	319,602.8		60,977.0		855.0	32.4
05	397,633.8		27.8	339,868.3		56,847.2		851.7	38.9
06	390,537.4		27.8	333,211.2		53,408.6		3,849.9	39.8
07	381,906.6		27.8	325,855.9		52,530.5		3,442.7	49.7
08	375,931.5		27.8	321,055.0		51,440.5		3,335.1	73.2
09	357,253.6		25.9	293,861.7		59,945.3		3,335.0	85.7
10	347,524.4		23.9	290,674.7		53,566.4		3,162.4	97.1
11	343,158.4		23.9	284,633.8		55,567.3		2,849.2	84.2
2011 12	329,961.1		0.0	277,384.7		51,522.6		985.3	68.5
01	326,638.5		0.0	274,230.0		51,359.8		984.7	64.1
02	323,316.7		0.0	269,260.6		52,958.9		1,035.4	61.8
03	320,162.6		0.0	271,811.2		47,453.7		838.9	58.8
04	316,610.6		0.0	268,133.2		47,585.9		838.9	52.6
05	315,653.0		7,426.1	258,529.5		48,239.5		1,416.4	41.4
06	307,836.0		7,579.8	248,570.2		50,815.2		839.4	31.4
07	305,748.3		7,542.8	245,802.8		51,086.1		884.9	431.7
08	312,304.3		5,770.9	253,368.2		52,243.3		880.3	41.6
09	306,292.5		5,826.8	254,060.3		45,492.8		872.6	40.0
10	306,169.1		5,807.0	254,474.6		44,973.7		872.7	41.1
11	298,451.2		5,805.5	246,631.7		45,141.6		832.7	39.8
12	294,498.8		6,565.5	241,961.4		43,592.8		2,332.6	46.6
2013 01	307,187.5		6,425.9	254,784.0		43,610.4		2,322.6	44.7
02	305,940.3		655.7	256,461.6		46,496.8		2,283.8	42.4
03	308,839.5		547.7	257,007.9		48,397.7		2,845.9	40.2
04	310,733.4		539.2	258,442.2		48,873.1		2,841.0	38.0
05	318,007.1		529.2	265,830.8		48,774.2		2,811.2	61.6
06	316,822.2		524.2	263,919.1		49,533.9		2,811.3	33.6
07	452,949.5	189,478.9	512.4	400,014.4	147,115.1	49,578.5	39,007.2	2,812.6	31.6
08	464,836.4	199,554.2	508.4	411,064.5	155,617.9	50,418.8	40,583.2	2,815.2	29.5
09	537,163.6	228,404.1	500.4	482,078.2	183,155.9	51,734.9	41,897.6	2,822.8	27.3
10	560,512.9	248,437.1	500.4	501,111.0	198,966.5	58,289.8	48,358.6	586.5	25.2
11	572,487.4	260,954.5	500.4	510,506.3	208,806.3	60,870.9	51,037.9	586.8	23.0
12	565,805.8	259,612.0	500.4	507,074.5	210,914.1	57,625.4	47,592.1	584.7	20.8
2014 01	581,789.3	274,419.9	500.4	521,158.8	223,812.7	59,525.4	49,502.1	586.1	18.6
02	597,884.1	288,030.3	430.5	536,234.7	236,373.6	60,655.8	50,663.2	546.6	16.4
03	594,460.8	285,132.6	444.4	535,578.1	235,938.1	57,877.7	48,189.4	546.4	14.2
04	616,156.3	306,544.8	444.4	553,803.2	253,997.2	61,849.0	52,043.5	47.7	12.0
05	619,769.4	315,692.8	444.4	560,219.3	265,810.3	59,047.7	49,380.1	48.2	9.8
06	566,963.3	327,730.4	444.4	515,327.9	278,868.5	51,135.0	48,361.6	48.4	7.6
07	599,706.7	359,351.5	476.6	545,048.6	307,453.7	54,126.7	51,366.4	49.4	5.4
08	620,002.5	382,580.8	476.6	559,732.6	325,024.5	59,745.3	57,031.7	48.0	0.0
09	590,439.5	351,942.0	476.6	524,740.1	288,949.4	65,174.1	62,467.4	48.7	0.0
10	606,300.7	367,018.2	475.6	536,755.1	300,165.6	69,020.9	66,327.7	49.2	0.0
11	620,026.9	379,420.4	475.6	541,740.1	303,820.6	77,761.2	75,074.2	50.0	0.0
12	625,699.2	385,538.9	475.6	554,278.9	316,808.1	70,883.3	68,193.7	61.4	0.0

¹ Тухайн сард хадгаламж зээлийн хоршооны үзүүлэлтийг нэгтгэж тооцов¹ Data of Savings and Credit Cooperatives was included in Broad Money

Гадаад валютын зах зээлийн ханш

Exchange rates on foreign exchange market

Гадаад валютын нэгжийг төгрөгөөр илэрхийлбэл

Togrog against foreign currency

Хугацааны эцэст End-of- period	АНУ-ын доллар USD		Евро EUR	Шведийн крон SEK	Болгарын лев BGN	Унгарын форинт HUF	Чехийн крон CZK	БНСУ-ын вон KRW	Японы иен JPY	Хятадын юань CNY	Английн фунт GBP	Хонконг доллар HKD	Оросын рубль RUB	Швейцарь франк CHF
	хугацааны эцэст end-of- period	сарын дундаж monthly average												
2000 12	1,097.00	1,097.00	1,006.61					0.89	9.74	132.52	1,615.11	140.66	39.18	659.53
2001 12	1,102.00	1,101.29	973.60					0.83	8.39	133.10	1,598.60	141.30	36.20	657.30
2002 12	1,125.00	1,124.09	1,169.40	128.00	599.30	5.00	37.30	0.94	9.38	135.90	1,804.00	144.30	35.40	804.00
2003 12	1,168.00	1,170.30	1,460.20	160.60	746.50	5.60	44.90	0.98	10.92	141.10	2,073.40	150.50	39.90	935.70
2004 12	1,209.00	1,211.77	1,647.40	183.20	842.40	6.70	54.00	1.16	11.65	146.10	2,320.90	155.50	43.40	1,067.70
2005 12	1,221.00	1,226.68	1,449.10	153.82	741.20	5.80	50.10	1.21	10.37	151.30	2,103.70	157.50	42.50	930.10
2006 12	1,165.00	1,164.84	1,535.30	169.83	785.00	6.10	55.80	1.25	9.81	149.20	2,290.90	149.80	44.30	955.00
2007 12	1,169.97	1,170.22	1,717.16	181.49	877.99	6.78	64.49	1.25	10.33	160.18	2,337.54	149.99	47.68	1,032.58
2008 12	1,267.51	1,228.97	1,786.75	163.07	913.52	6.67	67.20	1.01	14.04	185.25	1,837.19	163.55	43.12	1,202.57
2009 12	1,442.84	1,446.52	2,071.34	200.66	1,058.97	7.59	78.45	1.24	15.66	211.35	2,295.77	186.05	47.67	1,392.03
2010 12	1,256.47	1,234.08	1,662.31	184.92	849.94	5.95	65.63	1.11	15.42	190.21	1,949.35	161.43	41.35	1,332.84
01	1,245.46	1,256.42	1,696.81	191.22	867.58	6.19	69.97	1.11	15.18	188.82	1,977.17	159.78	41.81	1,322.99
02	1,254.51	1,253.41	1,726.58	195.97	882.84	6.34	70.56	1.11	15.36	190.87	2,019.45	161.04	43.36	1,352.43
03	1,195.27	1,228.45	1,695.61	189.93	866.92	6.37	69.08	1.09	14.43	182.51	1,928.99	153.54	42.03	1,305.02
04	1,258.47	1,219.90	1,867.44	209.28	954.80	7.07	77.44	1.18	15.43	193.84	2,097.55	161.96	45.87	1,442.21
05	1,245.35	1,235.71	1,974.36	201.92	917.32	6.73	73.29	1.15	15.26	192.20	2,056.88	160.11	44.55	1,465.55
06	1,258.64	1,257.29	1,821.06	198.71	930.98	6.85	74.91	1.18	15.66	194.72	2,011.87	161.73	45.16	1,507.99
07	1,251.25	1,246.93	1,785.66	196.42	913.02	6.62	73.77	1.19	16.13	194.30	2,038.10	160.53	45.13	1,560.84
08	1,248.67	1,238.63	1,805.58	196.94	923.20	6.64	74.97	1.17	16.30	195.80	2,037.52	160.19	43.15	1,537.87
09	1,285.64	1,259.89	1,738.76	187.65	889.07	5.93	70.47	1.09	16.77	201.35	2,002.19	165.01	40.01	1,426.35
10	1,297.67	1,291.94	1,822.06	201.71	931.83	6.06	73.82	1.17	16.47	204.23	2,081.72	167.07	43.07	1,492.00
11	1,340.90	1,323.42	1,779.58	193.35	909.92	5.70	69.33	1.17	17.19	210.36	2,083.96	172.18	42.69	1,451.90
2011 12	1,396.37	1,374.20	1,806.76	202.11	923.62	5.82	70.12	1.21	18.00	221.63	2,155.30	179.72	43.44	1,484.08
01	1,366.30	1,395.12	1,798.39	202.41	919.51	6.09	71.29	1.22	17.91	216.49	2,149.80	176.16	45.02	1,491.92
02	1,340.19	1,340.73	1,804.16	204.47	922.30	6.22	72.26	1.20	16.65	212.93	2,134.59	172.82	46.14	1,496.58
03	1,318.80	1,333.28	1,760.47	199.11	900.05	5.96	71.04	1.16	16.05	209.36	2,107.64	169.87	44.91	1,461.11
04	1,316.11	1,313.13	1,743.39	195.81	891.42	6.08	70.25	1.17	16.43	208.69	2,144.62	169.73	44.82	1,451.03
05	1,316.00	1,318.03	1,632.37	181.76	834.65	5.43	63.65	1.12	16.70	206.49	2,037.04	169.50	39.94	1,359.22
06	1,342.23	1,328.01	1,687.12	192.45	862.56	5.85	65.85	1.17	16.86	211.19	2,098.24	173.06	40.86	1,404.37
07	1,349.10	1,344.04	1,654.27	198.10	854.83	5.93	65.42	1.19	17.23	211.88	2,117.41	173.99	41.87	1,377.19
08	1,381.99	1,364.22	1,729.21	207.05	884.22	6.08	69.63	1.22	17.61	217.59	2,181.13	178.19	42.39	1,393.95
09	1,394.47	1,394.83	1,803.26	213.80	921.90	6.36	71.78	1.25	17.98	221.83	2,264.62	179.85	45.04	1,490.30
10	1,397.28	1,386.98	1,812.97	210.69	926.82	6.40	72.56	1.28	17.53	224.00	2,248.15	180.29	44.59	1,500.27
11	1,397.28	1,396.40	1,819.05	210.17	930.16	6.50	72.22	1.29	16.91	224.41	2,243.89	180.29	45.29	1,510.00
2012 12	1,392.10	1,396.11	1,835.83	212.97	938.45	6.31	73.22	1.30	16.15	223.39	2,240.03	179.58	45.66	1,519.35
01	1,392.56	1,392.76	1,887.41	218.94	965.01	6.42	73.71	1.28	15.32	223.93	2,203.87	179.51	46.35	1,528.02
02	1,402.15	1,393.90	1,843.34	217.92	942.37	6.22	71.82	1.29	15.18	225.37	2,127.62	180.77	45.92	1,508.42
03	1,410.32	1,404.39	1,806.97	216.07	923.83	5.94	70.08	1.27	14.99	227.13	2,142.28	181.68	45.39	1,484.63
2013 04	1,436.12	1,417.41	1,879.23	219.67	960.87	6.26	72.92	1.30	14.70	232.95	2,226.70	185.05	46.28	1,533.58
05	1,442.20	1,438.27	1,879.84	218.95	961.05	6.35	72.96	1.28	14.33	235.03	2,193.23	185.76	45.31	1,512.06
06	1,446.17	1,437.78	1,886.89	215.38	964.69	6.40	72.56	1.27	14.64	235.45	2,205.99	186.45	44.11	1,528.48
07	1,499.60	1,474.07	1,991.69	228.68	1,018.33	6.63	77.17	1.34	15.32	244.67	2,283.44	193.37	45.44	1,616.99
08	1,616.98	1,570.43	2,139.99	245.02	1,094.22	7.13	83.11	1.46	16.49	264.19	2,509.31	208.50	48.62	1,738.03
09	1,646.48	1,662.45	2,221.92	256.21	1,136.13	7.41	86.53	1.53	16.69	269.02	2,646.96	212.33	50.75	1,812.01
10	1,716.28	1,687.62	2,351.30	267.51	1,202.13	8.00	91.41	1.62	17.45	281.64	2,749.48	221.37	53.57	1,904.86
11	1,741.71	1,733.47	2,369.94	265.52	1,211.75	7.91	86.62	1.65	17.03	285.86	2,845.26	224.65	52.49	1,923.37
12	1,659.34	1,674.58	2,288.81	258.40	1,170.32	7.72	83.54	1.57	15.80	274.17	2,735.17	213.99	50.58	1,868.31
2014 01	1,723.22	1,714.26	2,351.51	266.06	1,202.32	7.60	85.41	1.61	16.82	284.48	2,852.10	221.91	48.92	1,922.49
02	1,752.38	1,752.18	2,403.39	269.41	1,229.01	7.74	87.90	1.64	17.24	284.99	2,932.08	225.79	48.44	1,975.07
03	1,782.01	1,772.30	2,451.87	274.19	1,253.52	7.96	89.40	1.67	17.31	286.42	2,964.02	229.71	50.01	2,010.73
04	1,796.19	1,784.11	2,480.36	273.54	1,267.87	8.05	90.39	1.74	17.52	286.97	3,019.75	231.67	50.26	2,032.81
05	1,818.65	1,813.08	2,475.36	273.31	1,265.68	8.17	90.09	1.78	17.89	291.13	3,047.15	234.58	52.35	2,027.59
06	1,825.74	1,824.64	2,492.04	271.36	1,274.34	8.05	90.77	1.80	18.01	294.40	3,108.32	235.56	53.87	2,051.28
07	1,870.92	1,844.07	2,506.28	271.60	1,281.36	8.03	90.99	1.82	18.19	303.14	3,161.48	241.41	52.70	2,060.14
08	1,811.03	1,862.17	2,385.04	259.76	1,219.47	7.56	85.74	1.79	17.44	294.72	3,006.22	233.68	49.10	1,977.65
09	1,840.91	1,835.75	2,335.19	254.36	1,193.88	7.51	84.88	1.75	16.83	299.70	2,994.42	237.13	46.75	1,935.05
10	1,862.36	1,849.94	2,340.71	253.64	1,196.81	7.61	84.39	1.75	16.75	304.81	2,978.29	240.14	44.42	1,940.56
11	1,895.17	1,879.77	2,357.69	254.10	1,205.23	7.67	85.32	1.71	16.03	308.38	2,972.38	244.45	38.43	1,960.66
12	1,888.44	1,883.00	2,295.40	244.19	1,173.82	7.29	82.85	1.73	15.78	304.59	2,938.98	243.46	33.97	1,908.67

Гадаад валютын зах зээлийн ханш

Exchange rates on foreign exchange market

Гадаад валютын нэгжийг төгрөгөөр илэрхийлбэл

Togrog against foreign currency

Хугацааны эцэст End-of- period	Египетийн фунт EGP	Канадын доллар CAD	Австралийн доллар AUD	Тайландын бат THB	Индонезийн рупи IDR	Малайзийн рингит MYR	Сингапу- рын доллар SGD	Алт (уншиар) XAU	Мөнгө (уншиар) XAG	Эзэлжих тусгай эрх SDR	Бодит үйлчилж буй ханш REER	Нэрлэсэн үйлчилж буй ханш NEER
2000 12		720.81	608.56	26.10	0.12	288.68	634.84	300,358.60	5,062.66	1,426.96	100.00	100.00
2001 12		691.00	559.70	24.90	0.11	290.00	595.90	306,080.50	4,937.00	1,382.40	113.98	103.45
2002 12	242.80	720.60	634.90	26.00	0.13	296.10	647.60	393,187.50	5,298.80	1,519.20	122.77	100.48
2003 12	188.80	892.60	872.10	29.50	0.14	307.40	686.40	485,537.60	6,926.20	1,729.00	123.14	91.94
2004 12	197.70	999.00	936.70	31.00	0.13	318.20	738.40	528,151.70	8,263.50	1,875.00	124.86	85.73
2005 12	212.40	1,048.30	892.60	29.80	0.12	323.00	733.10	625,152.00	10,897.40	1,751.80	138.97	86.24
2006 12	204.00	1,004.20	923.20	32.30	0.13	330.70	760.20	738,959.50	15,034.30	1,751.20	142.97	86.48
2007 12	211.66	1,194.58	1,024.02	34.75	0.12	352.61	808.74	969,437.14	17,204.41	1,833.66	145.51	81.11
2008 12	229.41	1,027.82	875.03	38.68	0.11	363.86	878.75	1,110,719.01	13,765.16	1,973.04	173.63	79.83
2009 12	262.86	1,376.89	1,288.38	43.26	0.15	421.08	1,027.96	1,581,641.21	24,593.21	2,264.28	143.23	66.68
2010 12	216.45	1,256.91	1,277.58	41.67	0.14	407.48	972.01	1,775,574.30	38,674.15	1,926.40	180.47	78.11
01	212.63	1,246.33	1,239.79	40.12	0.14	406.81	970.21	1,665,049.25	34,791.93	1,948.27	175.10	75.29
02	213.12	1,284.83	1,275.40	41.00	0.14	411.11	986.33	1,773,249.89	42,082.54	1,969.04	173.02	74.68
03	200.36	1,231.09	1,235.13	39.51	0.14	395.00	948.55	1,706,427.22	45,139.37	1,970.04	172.59	75.45
04	211.61	1,321.78	1,374.82	42.09	0.14	424.37	1,026.02	1,929,089.79	60,784.10	2,038.30	171.00	75.15
05	209.36	1,283.14	1,333.33	41.09	0.15	413.60	1,010.84	1,917,403.13	48,082.96	1,983.82	171.41	74.05
06	210.83	1,302.74	1,350.21	40.92	0.15	416.35	1,023.37	1,898,947.93	43,800.67	2,010.41	170.93	72.76
07	210.01	1,315.17	1,367.43	42.07	0.15	421.94	1,037.52	2,017,822.06	49,355.56	2,003.85	172.92	73.14
08	209.75	1,277.67	1,333.64	41.67	0.15	418.60	1,038.05	2,282,568.76	51,576.31	2,008.29	175.53	73.83
09	215.52	1,231.81	1,252.79	41.32	0.15	403.09	991.62	2,092,359.82	39,726.28	2,014.91	178.79	74.23
10	217.36	1,300.27	1,371.18	42.26	0.15	423.04	1,040.80	2,224,375.08	44,756.64	2,072.35	175.45	72.82
11	223.33	1,295.49	1,335.60	42.97	0.15	422.26	1,033.53	2,294,212.86	42,419.37	2,073.35	171.63	70.98
2011 12	231.54	1,368.72	1,417.11	44.26	0.15	439.66	1,073.84	2,177,583.16	38,574.72	2,137.00	167.26	68.88
01	226.60	1,365.48	1,451.90	44.03	0.15	447.75	1,088.08	2,377,191.21	46,078.47	2,114.25	167.45	67.69
02	222.14	1,349.23	1,449.15	44.29	0.15	447.55	1,075.25	2,396,051.99	49,828.26	2,083.70	175.93	69.43
03	218.34	1,321.58	1,371.35	42.80	0.14	430.35	1,049.33	2,192,999.55	42,696.15	2,037.64	180.96	69.91
04	217.69	1,341.97	1,375.61	42.82	0.14	434.52	1,065.42	2,189,519.24	41,268.83	2,040.28	183.81	70.99
05	217.68	1,280.78	1,280.40	41.30	0.14	413.90	1,022.93	2,056,440.82	36,769.04	1,989.23	187.59	71.66
06	221.56	1,308.22	1,364.44	42.19	0.14	421.82	1,056.29	2,107,703.77	36,079.14	2,027.57	190.63	72.42
07	222.12	1,347.08	1,417.57	42.76	0.14	430.82	1,083.61	2,188,638.18	38,044.62	2,034.17	189.08	71.38
08	226.50	1,393.28	1,424.62	44.08	0.14	442.31	1,105.15	2,292,548.66	42,081.60	2,101.69	187.05	69.86
09	228.72	1,424.24	1,457.85	45.31	0.15	455.26	1,138.48	2,481,982.29	48,395.08	2,146.65	182.71	67.62
10	228.72	1,399.59	1,450.24	45.53	0.15	458.27	1,145.31	2,395,909.03	44,775.84	2,149.35	183.34	67.77
11	228.65	1,407.70	1,457.85	45.54	0.15	459.56	1,145.08	2,416,309.32	47,905.74	2,144.13	181.22	67.14
2012 12	224.93	1,399.17	1,444.79	45.49	0.14	454.71	1,138.08	2,309,841.93	41,839.57	2,145.90	180.82	66.85
01	208.29	1,388.53	1,447.78	46.75	0.14	448.74	1,125.30	2,335,107.27	44,561.92	2,145.44	181.52	66.95
02	208.06	1,372.30	1,440.92	47.13	0.15	453.70	1,134.70	2,245,403.01	40,914.74	2,123.27	183.11	67.22
03	207.31	1,388.79	1,469.13	48.15	0.15	456.41	1,137.95	2,251,716.91	39,890.90	2,112.68	184.43	67.09
2013 04	207.10	1,419.44	1,487.17	48.87	0.15	472.72	1,164.36	2,118,485.24	35,026.97	2,167.45	184.03	66.58
05	206.51	1,395.65	1,385.16	47.74	0.15	466.73	1,142.29	2,036,963.28	32,665.83	2,158.65	180.82	65.58
06	206.03	1,381.12	1,338.94	46.62	0.15	456.28	1,144.89	1,739,417.12	27,282.00	2,174.70	180.66	65.88
07	214.19	1,455.36	1,355.34	47.87	0.15	461.84	1,178.93	1,999,116.76	29,917.02	2,271.50	177.11	64.56
08	231.47	1,536.03	1,445.10	50.31	0.15	491.71	1,269.61	2,257,627.48	38,047.54	2,451.65	169.66	60.51
09	238.91	1,594.81	1,536.66	52.66	0.14	510.06	1,311.20	2,183,355.97	35,572.20	2,522.61	160.50	56.95
10	249.12	1,639.16	1,629.78	55.15	0.15	543.47	1,384.99	2,293,207.52	38,418.93	2,649.14	159.26	55.69
11	253.02	1,643.90	1,584.17	54.26	0.15	540.32	1,387.98	2,167,026.87	34,572.94	2,673.89	157.99	54.51
12	239.15	1,558.80	1,482.95	50.61	0.14	505.36	1,311.42	1,990,336.85	32,357.13	2,555.38	166.06	56.48
2014 01	247.53	1,539.41	1,504.63	52.23	0.14	515.01	1,349.75	2,177,279.85	33,749.26	2,652.85	165.48	55.71
02	251.76	1,575.17	1,571.36	53.68	0.15	534.43	1,382.93	2,329,482.54	37,203.03	2,701.05	164.62	55.05
03	255.76	1,611.15	1,645.33	54.93	0.16	545.37	1,413.51	2,302,668.77	35,337.26	2,750.98	165.35	55.03
04	256.60	1,639.91	1,667.67	55.53	0.16	550.08	1,429.92	2,318,432.24	34,792.20	2,785.18	167.67	54.70
05	254.34	1,679.12	1,693.62	55.41	0.16	566.03	1,450.45	2,285,770.25	34,672.56	2,802.13	163.91	53.58
06	255.35	1,709.33	1,716.93	56.29	0.15	568.77	1,462.52	2,400,893.74	38,148.84	2,819.17	163.18	53.09
07	261.67	1,714.95	1,741.36	58.48	0.16	586.13	1,499.86	2,424,525.23	38,774.82	2,868.45	162.17	52.51
08	253.29	1,669.00	1,694.76	56.74	0.15	574.75	1,451.26	2,332,923.57	35,306.03	2,749.43	162.84	52.39
09	257.47	1,651.11	1,610.15	56.88	0.15	562.88	1,446.23	2,238,730.65	32,188.31	2,738.05	168.76	53.89
10	260.47	1,661.86	1,640.93	57.23	0.15	566.07	1,452.19	2,187,714.29	29,965.37	2,757.74	171.65	54.38
11	265.06	1,666.23	1,609.66	57.74	0.16	561.37	1,454.02	2,247,103.07	30,550.14	2,774.98	175.65	55.27
12	264.12	1,627.54	1,546.07	57.42	0.15	540.33	1,429.12	2,266,977.80	30,602.17	2,735.18	184.27*	57.77

* Аргачлалын дагуу индексийн жинг шинэчлэн тооцох хүүрээнд өмнөх үеийн REER индексэд ашиглаж байсан 2005 оны суурьтай 22 түнш орны болон Монгол Улсын ХҮН-ийг 2010 онд шилжүүлэн шинэчлэн тооцсон болно.

Харилцах, хадгаламжийн хүү

Deposit rate

Жилийн хүү, хувиар

In percent, annual

Хугацааны эцэст End of period	Харилцах, хадгаламжийн хүү								
	Deposit rate								
	Харилцах данс, Current account				Хадгаламж, Deposit				
	Зарласан хүү , дээд доод Offered rate, highest lowest		Жигнэсэн дундаж хүү Weighted average rate		Хугацаагүй хадгаламж	Хугацаатай хадгаламж Time deposit		Жигнэсэн дундаж хүү Weighted average rate	
	Төгрөгийн DC	Валютын FC	Төгрөгийн DC	Валютын FC	Demand deposit	Төгрөгийн DC	Валютын FC	Төгрөгийн DC	Валютын FC
0-1 жил 0-1 year						0-1 жил 0-1 year			
2000 12	2.4-6.0	1.0-3.6			1.2-13.2	3.6-24.0	1.2-12.0		
2001 12	0.0-5.1	0.3-4.2			1.2-9.60	2.4-24.0	1.0-13.2		
2002 12	0.0-6.0	0.3-3.0			2.4-10.2	6.0-22.0	1.2-12.0		
2003 12	0.0-6.0	0.3-3.0			1,8-10.0	6.0-22.0	2.4-12.0		
2004 12	0.0-4.8	0.3-3.0			6.0-9.60	6.0-20.4	1.4-9.60		
2005 12	0.0-4.8	0.0-7.2			6.0-9.96	6.0-19.2	1.4-10.8		
2006 12	0.0-5.0	0.0-4.0			6.0-10.2	7.56-19.4	1.4-11.4		
2007 12	0.0-4.8	0.0-3.6			6.0-10.3	7.56-19.3	1.2-11.4		
2008 12	0.0-7.2	0.0-3.6	2.4	1.1	4.8-12.0	2.4-19.4	1.2-14.04	13.6	7.4
2009 12	0.0-7.2	0.0-7.2	2.6	1.8	3.6-12.0	2.4-19.2	1.2-14.04	12.9	6.4
2010 12	0.0-8.4	0.0-3.0	3.2	1.6	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.7	4.0
01	0.0-7.2	0.0-3.0	3.2	1.3	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.7	4.3
02	0.0-7.2	0.0-3.0	3.1	1.3	0.0-8.4	6.0-18.5	0.6-14.04	10.6	4.9
03	0.0-7.2	0.0-3.0	3.1	1.3	0.0-8.4	6.0-18.5	0.6-14.04	10.5	5.0
04	0.0-7.2	0.0-3.0	2.9	1.4	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.7	4.8
05	0.0-7.2	0.0-3.0	3.0	1.3	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.4	5.0
06	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.3	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.3	4.2
07	0.0-7.2	0.0-7.2	2.9	1.3	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.4	4.9
08	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.2	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.3	4.7
09	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.1	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.2	4.7
10	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.2	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-14.04	10.4	4.7
11	0.0-7.2	0.0-7.2	2.9	1.3	0.0-8.4	3.0-18.0	0.6-14.04	10.5	4.7
2011 12	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.1	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-10.2	10.5	4.5
01	0.0-7.2	0.0-7.2	2.9	1.5	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	10.8	4.6
02	0.0-7.8	0.0-7.2	3.0	1.3	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	10.8	4.7
03	0.0-7.8	0.0-7.2	2.8	1.4	0.0-8.4	4.0-18.0	1.0-15.2	10.8	4.9
04	0.0-7.8	0.0-7.2	2.8	1.4	0.0-8.4	4.0-18.0	1.0-15.2	11.0	5.6
05	0.0-7.8	0.0-7.2	2.7	1.4	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	11.2	6.1
06	0.0-7.8	0.0-18.0	2.5	1.4	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	11.0	5.9
07	0.0-7.8	0.0-18.0	2.6	1.4	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	11.2	5.9
08	0.0-15.6	0.0-18.0	2.6	1.5	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	11.4	6.0
09	0.0-15.0	0.0-18.0	2.8	1.5	0.0-8.4	3.0-18.0	1.0-15.2	11.5	5.5
10	0.0-8.0	0.0-14.4	2.9	1.5	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-15.2	11.8	5.6
11	0.0-7.2	0.0-4.8	2.9	1.5	0.0-8.4	6.0-18.0	0.6-15.2	12.0	5.6
2012 12	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.3	1.8-8.4	6.0-18.0	0.6-15.2	11.7	6.1
01	0.0-7.2	0.0-7.2	2.9	1.4	0.1-8.4	3.0-18.0	1.2-15.0	11.7	6.2
02	0.0-7.2	0.0-7.20	2.9	1.4	0.1-8.4	3.0-18.0	1.0-10.2	11.5	6.6
03	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.5	0.0-8.0	3.0-18.0	1.0-10.2	12.3	7.0
2013 04	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.4	0.0-8.0	3.0-18.0	1.0-15.2	12.1	6.0
05	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.5	0.1-9.5	3.0-18.0	1.0-15.2	12.2	5.4
06	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.5	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-15.2	12.1	5.6
07	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.4	0.1-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	11.8	5.5
08	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.4	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.5
09	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.5	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.1	5.4
10	0.0-7.2	0.0-7.2	2.6	1.5	0.0-9.6	3.0-18.1	0.0-10.3	12.2	5.3
11	0.0-7.3	0.0-7.3	2.8	1.5	0.0-9.5	3.0-18.1	0.0-10.2	12.3	5.4
12	0.0-7.2	0.0-7.2	2.6	1.5	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.1	5.4
2014 01	0.0-7.2	0.0-7.2	3.0	1.6	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.5
02	0.0-7.2	0.0-7.2	2.9	1.8	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.4
03	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.6
04	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.3
05	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.6
06	0.0-7.2	0.0-7.2	2.5	1.6	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.6
07	0.0-7.2	0.0-7.2	2.6	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.4
08	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.2	5.5
09	0.0-7.2	0.0-7.2	2.6	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.3	5.5
10	0.0-7.2	0.0-7.2	2.7	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.6	5.6
11	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.7	0.0-9.5	3.0-18.0	0.0-10.2	12.7	5.7
12	0.0-7.2	0.0-7.2	2.8	1.5	0.0-8.0	3.0-18.0	0.0-10.2	12.5	5.8

Зээлийн хүү

Loan rate

Жилийн хүү, хувиар

In percent, annual

Хугацааны эцэст End of period	Төв банкны үнэт цаасны хүү Central bank's bills rate					Засгийн газрын үнэт цаасны хүү (тухайн арилжааны хүү) Government treasury bill yield (as a trading rate)						
	Бодлогын хүү Policy rate rate	Жигнэсэн дундаж хүү Weighted average rate	Хугацаа			Хугацаа						
			1 долоо хоног 1 week	4 долоо хоног 4 weeks	28 долоо хоног 28 weeks	12 долоо хоног 12 weeks	28 долоо хоног 13 weeks	1 жил 1 year	1.4 жил 1.4 years	3 жил 3 years	5 жил 5 years	10 жил 10 years
2000 12		8.6	8.5	10.5								
2001 12		8.6	6.8	8.8								
2002 12		9.9	10.0	10.9								
2003 12		11.5	9.2	11.9								
2004 12		15.75	15.49	15.90								
2005 12		4.75		3.80								
2006 12		6.42										
2007 12	8.40	9.85	8.40		12.62							
2008 12	9.75	14.78	9.75		16.73							
2009 12	10.00	10.82	10.00									
2010 12	11.00	10.99	10.99									
01	11.00	10.77	10.82									
02	11.00	10.93	10.96									
03	11.00	10.81	11.00									
04	11.50	10.95	10.98		14.10							
05	11.50	11.37	11.40		12.51							
06	11.50	11.65	11.49		12.59							
07	11.50	11.67	11.49		12.55							
08	11.75	11.63	11.50		12.40							
09	11.75	11.77	11.75		12.43							
10	12.25	12.23	11.82		12.89							
11	12.25	13.22	12.25		13.12							
2011 12	12.25	14.25	12.25		13.72							
01	12.25	14.25	12.25		14.53							
02	12.25	14.53	12.25		14.78							
03	12.75	14.42	12.44		15.19							
04	13.25	14.88	12.92		15.97							
05	13.25	15.40	13.25		16.38							
06	13.25	15.69	13.25		16.49							
07	13.25	15.95	13.25		16.59							
08	13.25	16.31	13.25		16.68							
09	13.25	16.59	13.25		16.75							
10	13.25	16.33	13.25		16.86							
11	13.25	16.25	13.25		16.91							
2012 12	13.25	15.47	13.25		16.82							
01	12.50	14.20	13.20		16.82	12.75	12.86	11.65				
02	12.50	13.47	12.50		16.57	11.04	10.49	10.99				
03	12.50	13.27	12.50		16.15	10.32	10.29	10.24				
2013 04	11.50	12.91	11.95	11.50	15.92	10.18	10.39					
05	11.50	12.05	11.50	11.59	15.27	10.35	10.76	10.36				
06	10.50	11.39	11.31	11.61	12.95	8.75	10.05	10.12		10.52	9.64	
07	10.50	10.47	10.50	9.89	12.51	7.74	7.76	8.04				
08	10.50	10.56	10.50	10.76	12.46	8.81	8.41	9.75				
09	10.50	10.53	10.50	10.89	12.00	8.95	10.49	9.70				
10	10.50	10.51	10.50	10.70		8.16	8.25	9.22		10.01		
11	10.50	10.51	10.50	10.67		8.52	8.39	8.95		10.73	10.24	
12	10.50	10.54	10.50	10.77		9.15	9.97		10.29	10.72		12.85
2014 01	10.50	10.54	10.50	10.83		9.21	9.68	10.80	10.29	11.08	10.24	12.05
02	10.50	10.56	10.50	10.89		10.60	10.89	11.19	10.29	11.08	13.00	14.25
03	10.50	10.57	10.50	10.91		10.61	10.71	12.33	10.29	13.62	14.70	14.25
04	10.50	10.55	10.50	10.86		9.27	10.50	10.03	10.29	12.74	14.70	17.50
05	10.50	10.56	10.50	10.80		9.05	9.36	9.45	10.29	11.64	13.84	17.50
06	10.50	10.56	10.50	10.78		9.33	9.79	9.49	10.29	11.54	14.75	17.50
07	12.00	10.55	10.50	10.74		11.17	9.79	12.00	10.29	11.54	14.75	17.50
08	12.00	11.83	11.77	12.13		15.12	15.35	15.50	10.29	11.54	14.75	17.50
09	12.00	12.08	12.00	12.50		15.63	16.17	16.07	10.29	16.11	14.75	17.50
10	12.00	12.09	12.00	12.50		15.80	16.23	16.35	10.29	16.75	14.75	17.50
11	12.00	12.11	12.00	12.49		15.96	16.30	16.74	10.29	16.75	16.80	17.50
12	12.00	12.12	12.00	12.50		14.69	16.44	16.74	10.29	16.75	16.80	17.50

* Төв банкны долоо хоногийн хугацаатай үнэт цаасны арилжааг 2010 оны 4-р сарын 21-ний өдрөөс эхлэн хүүгийн өрсөлдөх зарчмаар явуулах болсон тул ЖДХ харуулав.

Зээлийн хүү

Loan rate

Жилийн хүү, хувиар

In percent, annual

Хугацааны эцэст End of period	Банк хоорондын захын хүү Interbank market rate						Банкуудын зээлийн хүү Banks loan rates				
	Банк хооронд олгосон зээл Interbank loans	Репо нөхц- лөөр Repos	Төв банкны үнэт цаас цаас Central bank bills	Овернайт зээл Overnight loans	Банк хоорондын хадгаламж Interbank deposits	Жигнэсэн дундаж хүү Weighed average rate	Төгрөгийн Domestic currency	Валютын Foreign currency	Төгрөгийн (үнэ тогтвор- жуулах хөтөлбөрийн зээл оруулснаар)	Валютын (үнэ тогтвор- жуулах хөтөлбөрийн зээл оруулснаар)	Бодитоор төлөгдсөн хүү Paid rate
2000 12							34.7	25.8			
2001 12							41.4	22.2			
2002 12	15.9	7.2	5.2	12.0		6.91	33.4	19.8			30.7
2003 12	15.6	9.6	11.9			10.24	31.5	19.6			30.2
2004 12	15.91	15.59	15.74	15.52		15.36	30.0	17.9			25.0
2005 12	13.20	4.35	4.92	6.10		6.13	28.3	14.8			23.5
2006 12	5.80	6.06		6.16		6.12	24.5	15.5			23.0
2007 12	8.39	6.76	8.11	8.67	8.78	8.25	19.9	14.2			21.7
2008 12	11.00			19.82	14.71	17.87	20.4	16.8			19.3
2009 12	11.00	7.48	9.87	7.15	8.89	8.58	20.8	16.5			18.7
2010 12	11.19	10.45	10.32	11.09	6.53	9.45	17.9	12.6			19.0
01		8.43	9.63	10.00	11.00	9.33	18.4	12.5			18.8
02	11.00	7.46	8.58		11.00	8.38	17.8	12.2			18.4
03	11.00	8.82	10.06	10.19	11.86	10.15	15.8	13.0			18.2
04	11.00	10.39	10.69	13.44	12.11	11.38	16.4	12.9			17.9
05	13.03	11.27	11.48	12.79	14.00	11.71	16.6	14.3			17.9
06	13.20	10.29	10.43	11.00	6.09	9.36	16.2	12.3			17.9
07	11.30	10.93	11.19	11.29	6.55	9.29	17.4	12.2			17.9
08	11.00	10.87	10.66	11.28	6.80	9.18	17.2	12.7			17.7
09	11.00	11.36	11.10	11.75	6.80	10.50	16.1	12.1			17.3
10	11.00	11.78	11.72	6.71	7.01	10.59	15.9	13.3			17.1
11	11.00	12.84	11.87		8.79	11.48	16.1	12.2			16.8
2011 12	11.54	12.65	12.84	12.61	8.10	12.11	15.5	12.1			16.6
01		12.46	12.39	12.99	10.94	12.27	15.5	13.0			16.4
02		12.42	12.02	12.94	11.48	12.27	18.4	14.0			16.4
03		11.48	12.38	12.60	12.09	12.17	17.9	12.4			16.4
04		13.00	12.93	12.82	12.10	12.91	18.4	12.4			16.3
05		12.74	13.29	13.47	7.85	11.50	18.6	12.9			16.1
06		13.31	13.03	13.93	8.91	12.39	17.9	12.9			16.0
07		13.88	13.25	15.55	7.89	13.30	18.3	12.9			16.0
08		14.77	14.44	18.80	7.74	14.13	18.3	14.1			16.0
09		15.24	14.21	18.08	10.48	14.80	18.6	14.2			16.0
10		14.99		17.81	9.45	15.18	18.7	14.4			16.0
11		15.40	15.78	17.92	7.86	14.71	18.6	13.3			16.0
2012 12		14.77		18.59	9.75	13.97	18.2	13.5	14.9	12.2	16.1
01		13.94	13.68	14.94	10.61	13.22	18.9	13.6	18.7	13.6	16.1
02		13.29	13.37	13.81	7.18	12.48	19.1	13.1	18.1	13.1	16.0
03		12.91	12.51	14.17	7.05	12.29	19.6	14.2	19.5	14.2	15.9
2013 04		12.06	12.05	13.93	8.70	11.28	19.1	13.2	17.6	13.2	16.0
05		11.50	11.44	12.09	8.06	10.74	18.5	13.2	16.2	13.2	16.1
06		10.35	11.43	11.33	8.77	10.47	17.9	12.3	15.8	12.3	16.1
07		9.57	9.93	9.49	7.53	8.94	17.3	12.8	15.1	12.8	15.2
08		10.86	10.66	10.10	6.70	9.96	18.9	12.5	16.0	12.5	15.2
09		10.55	10.67	10.75	8.62	9.90	19.0	12.1	15.3	12.1	15.2
10		10.53	10.51	10.97	8.64	9.64	18.8	12.0	16.0	12.3	15.2
11		10.52	10.51	10.71	8.12	9.13	17.3	12.3	15.7	12.3	15.1
12		10.49	10.52	10.80	7.04	8.91	17.4	12.7	14.9	12.7	15.1
2014 01		10.50	10.52	10.50	8.58	9.48	18.9	12.4	17.0	12.4	15.1
02		10.53	10.52	10.63	8.52	9.78	18.4	13.8	16.4	13.7	16.3
03		10.64	10.52	10.12	8.20	9.35	19.7	12.7	17.8	12.7	19.0
04		10.50	10.50	10.50	8.24	9.58	19.4	12.1	17.6	12.1	14.8
05		10.80	10.50	10.71	9.30	10.28	19.1	12.1	17.2	12.1	14.7
06		10.51	10.49	10.93	9.13	10.39	18.8	12.4	17.3	12.4	14.7
07		10.58	10.52	10.64	11.35	10.78	19.2	13.3	17.5	13.3	15.3
08		12.02	12.24	12.41	12.55	12.39	19.6	13.5	17.6	13.5	15.3
09		11.96	12.00	12.52	12.41	12.41	18.3	13.8	16.3	13.8	15.4
10		12.03	12.17	12.59	12.86	12.67	18.9	12.5	16.9	12.5	15.4
11		12.07	12.18	12.49	12.18	12.44	18.6	12.7	17.1	12.7	15.4
12		12.02	12.31	12.30	12.04	12.20	19.5	12.9	16.9	12.9	15.4

* Төв банкны долоо хоногийн хугацаатай үнэт цаасны арилжааг 2010 оны 4-р сарын 21-ний өдрөөс эхлэн хүүгийн өрсөлдөх зарчмаар явуулах болсон тул ЖДХ харуулав

